ELENA ZAMFIRESCU

NOUA STÎNGĂ ÎNTRE CONTESTAȚIE ȘI REVOLUȚIE

Sen

Editura politică

Încercarea de a răspunde unor întrebări precum ce a fost, de ce a apărut, cum s-a manifestat și încotro s-a îndreptat „noua stîngă" nu este un omagiu tîrziu adus unei mișcări ce a tulburat liniștea aparentă a capitalismului. Ea este o meditație asupra noilor contururi ale acestei orînduiri, asupra contradicțiilor și forțelor ce o subminează, asupra necesității de a se pune într-un mod nou problema depășirii ei și, nu mai puțin, asupra cerinței de a dezvolta, în pas cu realitatea, aparatul conceptual prin intermediul căruia se efectuează aproprierea teoretică a evoluțiilor social-politice contemporane.

Editura politică

Lei 10

Ce este un rebel? Un om care spune nu, dar al cărui refuz nu implică renunțarea. El este totodată un om care spune da, chiar din momentul în care face primul gest de revoltă.

Albert Camus



CUVÎNT ÎNAINTE

Mai '68 Paris. Porțile Sorbonei sînt închise. Pentru cursuri, dar nu pentru studenți. Dimpotrivă, amfiteatrele sînt arhipline și animate ca niciodată. Zidurile venerabilei universități, acoperite cu „graffiti", oferă privirii o imagine insolită. Catedrele, de la care secole de-a rîndul au vorbit profesori celebri, au devenit acum tribune unde se succed studenți, adresîndu-se colegilor lor cu ochii strălucind de emoție și cu obrajii în flăcări, cu sentimentul unei angajări totale și credința de neclintit că participă la făurirea istoriei, la schimbarea lumii. Se discută politică, se reclamă reforma structurală a școlii, astfel încît aceasta să formeze oameni liberi și nu slujbași supuși ai capitalului, se pun întrebări grave cu privire la utilizarea irațională a progresului științei și tehnicii, la destinul omului, se vorbește despre tinerețe, dragoste și valori etc. Pe străzi apar baricade. În fabrici lucrul încetează ; greva generală paralizează întreaga țară. Cîrmuitorii încercau să pară liniștiți și siguri de ei, disimulînd temerile stîrnite de deplasările din adîncuri, de efectele cumulate ale ridicărilor sociale. Forțele sociale se manifestă în multe cazuri pe liniile obișnuite, dar și traversează foarte des aceste linii ; conflicte din adîncuri — noi sau vechi — ies cu toată puterea la suprafață ; tensiunile ating cote considerate doar cu puțin timp înainte de neconceput.

În cele din urmă societatea absoarbe șocul. Muncitorii se întorc la lucru, baricadele sînt înlăturate, zidurile sînt curățate de afișele și lozincile incendiare, studenții își reiau locurile în bănci, urmărind prelegeri, participînd la seminarii, pregătind examene. Și nu puțini sînt cei interesați să prezinte evenimentele din mai '68, mișcările contestatare în ansamblu,

„noua stîngă“ drept simple „accidente“ ale istoriei. Evoluția ulterioară a societăților capitaliste dezvoltate va demonstra însă că agitata perioadă a anilor '60 a constituit semnalul unor noi furtuni sociale.

Cartea Elenei Zamfirescu — „«Noua stîngă» între contestație și revoluție“ intenționează o vie și convingătoare pledoarie în acest sens. Ea este o meditație asupra evenimentelor memorabile ale acelor ani, asupra mișcărilor contestatare, asupra procesului de radicalizare spre stînga a unor largi straturi ale intelectualității (inclusiv a celei în devenire — studențimea), care au constituit nucleul „noii stîngi“, precum și asupra prelungirilor acesteia în prezent.

Nu intenționez să fac, în aceste puține rînduri, o prezentare propriu-zisă a cărții Elenei Zamfirescu. Las cititorului posibilitatea — și plăcerea — de a o parcurge, de a-i descoperi el însuși interesul și farmecul, de a se introduce pas cu pas în istoria a ceea ce avea să devină „noua stîngă“, în descifrarea condiționărilor sale complexe, de a judeca atît crezurile mișcării, cît și reflecțiile pe care le-a prilejuit ea contemporanilor săi (situați pe poziții ce au mers de la o atitudine obiectiv-științifică pînă la polul opus al unei atitudini ostil-deformante), să urmărească evoluția „noii stîngi“ (cu suișurile și coborîșurile sale) spre un loc distinct în rîndurile mișcărilor social-politice ale perioadei postbelice, cît și modul în care s-a înscris în zestrea de gîndire și experiență revoluționară a epocii. Sînt sigur că, parcurgînd această carte, cititorul va vedea în „noua stîngă“ nu un „accident“ al istoriei, ci o mișcare plină de prospețime ce nu-și pune problema legitimității sale — lăsînd-o în seama posterității —, avînd o încredere absolută și entuziastă în justețea cauzei căreia i s-a dedicat ; o mișcare ce se delimitează de altele nu dintr-o dorință exasperată de originalitate, ci ca urmare a unei nevoi acute de a-și defini identitatea — o identitate care să-i permită să se apropie de stînga „clasică“, aducîndu-și propria contribuție la elaborarea unor răspunsuri adecvate problemelor pe care le ridică evoluțiile capitalismului contemporan și necesitatea depășirii sale.

A înfățișa drumul unei asemenea mișcări nu este o sarcină prea ușoară. Cartea Elenei Zamfirescu face dovada virtuților interpretative deosebite ale socialismului științific, atestînd însemnătatea pe care o au deschiderile realizate de Partidul Comunist Român în direcția unei abordări frontale, curajoase ale problemelor noi care confruntă forțele revoluționare, omenirea contemporană. Autoarea se apleacă

asupra „noii stîngi“ cu obiectivitate științifică, fără iluzii dar și fără prejudecăți, sondează în adîncuri, nelăsîndu-se nici o clipă ademenită de facil și spectaculos, dînd la o parte contingentul pentru a descoperi și pune în relief ceea ce este peren, cu adevărat semnificativ ; ea demonstrează, prin cazul „noii stîngi“, că mișcările sociale care au ceva de exprimat, care ies la suprafață împinse de forțe din adîncuri — cristalizînd necesități autentice ale ființei umane — nu dispar, chiar dacă sînt negate și aparent învinse, că ele își pun pecetea, într-o măsură sau alta, asupra unui nou care nu le poartă neapărat numele și nu-și recunoaște adesea predecesorii dar al căror executor testamentar este acest nou prin ceea ce are el mai esențial.

Lăsînd deci cărții posibilitatea de a se recomanda singură, îmi îngădui să solicit atenția cititorului asupra a două aspecte mai generale care, evident, depășesc prin semnificație dezbaterea privind „noua stîngă“. După opinia mea abordarea lor nu numai că nu diminuează, ci, dimpotrivă, potențează valențele temei propuse reflecției de către autoare.

Primul are în vedere faptul că analiza pe care o face Elena Zamfirescu „noii stîngi“ este o meditație — și un îndemn la meditație — asupra nevoii vitale a continuei înnoiri a teoriei revoluționare ca unică modalitate de a-și păstra capacitatea de a răspunde în mod adecvat cerințelor mereu noi pe care practica le ridică permanent, cu asiduitate, cu încăpățînare în fața cunoașterii, ca o reacție firească și viguroasă împotriva oricărei tentații de „permanentizare“ a unor teze, împotriva oricărei pretenții a teoriei de a elabora răspunsuri definitive și irevocabile problemelor vieții, pretenții care, ignorînd pulsul fenomenelor și proceselor, conduc teoria spre situația de a fi ignorată și respinsă de viață. Un astfel de „apel“ la realitate, care nu își ascunde și nu se ascunde de nici unul din „punctele ei critice“, presupune o confruntare necontenită cu orice idei retrograde, reacționare, contestarea hotărîtă a unor asemenea idei. El presupune, totodată, un dialog larg, activ cu tot ceea ce este înaintat în gîndirea teoretică, cu tot ceea ce reprezintă căutare de răspunsuri științifice, obiective la problemele reale cu care se întîlnesc teoria și practica. Un dialog purtat cu mijloacele proprii sferei ideilor, unde contează doar forța argumentelor, unde se cuceresc nu poziții, ci minți și conștiințe, unde nu se revendică drepturi, ci se pune în relief adevărul, unde legitimitatea și justețea punctelor de vedere nu sînt „dictate“, ci se dobîndesc prin recunoașterea de către alții. Privită în

perspectiva unui asemenea dialog, analiza pe care o face Elena Zamfirescu „noii stîngi" este un nou prilej de demonstrare a extraordinarei capacități de deschidere a marxismului spre tot ceea ce este autentic nou și angajat în înfăptuirea acestuia — capacitate proprie marxismului credincios fundamentelor sale dialectice, principiului său intrinsec de a „nu se înclina" decît în fața faptelor, mereu noi, a realităților în continuă modificare, a proceselor care marchează, dau expresie și sens acestei modificări, capacitate întrunită de o gîndire a cărei încredere în sine provine tocmai din cunoașterea, recunoașterea și realizarea în practică a posibilității și necesității perpetuei sale înnoiri, de o gîndire care nu suferă de boala „suficienței de sine", ci rămîne permanent și cu luciditate conștientă de caracterul istoricește determinat, deci și de relativitatea oricărei cunoașteri, inclusiv a celei realizate în spiritul său. O gîndire care se individualizează și definește nu prin izolare de alte curente de gîndire, ci prin nedezmințita slujire a cauzei înaintării omenirii pe calea progresului și a tot ceea ce presupune acest progres în planul cunoașterii și al acțiunii practice — aceasta însemnînd în epoca noastră depășirea capitalismului, făurirea socialismului și comunismului, înțelese ca trepte superioare de civilizație și împlinire umană ; o gîndire care știe — a învățat — că frumusețea lumii nu constă în uniformitate, ci în diversitate și, în consecință, respinge orice tendință spre închistare, exclusivism și intoleranță, căutînd, în schimb, dialogul cu toate orientările progresiste, democratice de gîndire, dialog în care intră nu neapărat spre a învăța pe alții, ci fiind gata să ofere, dar să și primească, un dialog din care marxismul are toate posibilitățile de a ieși mai puternic, mai viu, mai influent în lume.

În al doilea rînd, cartea Elenei Zamfirescu îndeamnă la o dezbatere contemporană a problemei posibilelor și necesarelor alianțe ale clasei muncitoare în capitalismul de azi, aducîndu-și ea însăși contribuția la aceasta. „Noua stîngă" este analizată așa cum s-a inserat ea în lumea reală, în lumea în care clasa muncitoare — forța socială învestită de istorie să pășească în fruntea bătăliilor menite să ducă la înfăptuirea idealurilor comuniste — nu este singură în lupta sa și nu se simte singură. O lume în care aliații clasei muncitoare se înmulțesc, chiar dacă drumul lor către clasa muncitoare și al clasei muncitoare către ei nu este simplu și ușor, ci plin de obstacole, chiar dacă nu se desfășoară rectiliniu, ci cunoaște numeroase vicisitudini și zigzaguri. Clasa muncitoare are în fața sa un adversar puternic și abil care știe să „manipuleze" straturi largi ale populației, dar să și lovească brutal și fără menajamente. Dar acest adversar — nu știe — și, mai ales, nu poate — să-și țină la nesfîrșit „tabăra" intactă, pierzînd mereu teren în lupta pentru aliați. În această privință au o însemnătate aparte deplasările ce se petrec în statutul, pozițiile și atitudinile diferitelor categorii ale intelectualității. Invit cititorul să urmărească cu atenție cercetarea efectuată și concluziile pe care le propune în această privință cartea Elenei Zamfirescu. Va găsi în paginile ei o dezbatere temeinică a unor probleme cu adevărat esențiale, circumscrise domeniului de importanță cardinală al alianței dintre clasele și categoriile dominate în condițiile capitalismului contemporan, precum cea care susține că intelectualitatea din țările capitaliste dezvoltate, parcurgînd un sinuos proces de radicalizare spre stînga, nu este „condamnată" să rămînă la un comportament de tip contestatar, ci poate juca un autentic rol revoluționar, actualizarea acestuia fiind însă mediată de alianța cu clasa muncitoare. Sînt idei fecunde, menite să stimuleze noi reflecții și elaborări în această direcție.

„«Noua stîngă» între contestație și revoluție" abordează o temă ale cărei importanță și actualitate au rămas neștirbite de trecerea timpului și a cărei semnificație s-a îmbogățit cu noi determinări odată cu scurgerea lui. Nu mă îndoiesc că, la încheierea lecturii ei, cititorul va împărtăși aceeași părere.

CONSTANTIN VLAD

1 noiembrie 1981

ACTUALITATEA MEDITAȚIEI ASUPRA „NOII STÎNGI"

Conturată de-a lungul anilor '60 în zona dezvoltată a lumii capitaliste, mișcarea „noii stîngi" a reprezentat și continuă să reprezinte, prin consecințele sale pe termen lung, unul dintre fenomenele cele mai inedite și încărcate de semnificații ale perioadei postbelice. Teren de confluență a unor *manifestări contradictorii*, în care căutările novatoare au fost umbrite nu de puține ori — grație unui „chimism" ce nu se lasă ușor descifrat — de tenta caducității, ea a stîrnit încă de la apariție dispute deosebit de intense. Îmbrăcînd cel mai adesea haina revoltei spontane, acțiunile ei au pus în mișcare grupuri sociale dintre cele mai diverse. Lupta sa, îndreptată în elementele ei esențiale împotriva ordinii capitaliste, a dezvăluit, mai presus de orice, tendința de cristalizare a unui *nou comportament social-politic al intelectualității și studențimii* — acele grupuri presupus „privilegiate" din rîndurile cărora și-a extras „noua stîngă" principalul suport social. Această întruchipare a radicalismului de stînga a pus în discuție și a încercat să răspundă într-o manieră proprie — amestec insolit de intuiții valoroase și naivități dezarmante —, problemelor acute ale acestui sfîrșit de secol XX, soarta revoluției în țările capitaliste dezvoltate ocupînd un loc de seamă în orchestrarea acțiunilor și ideilor sale. Aria ei de manifestare a cuprins toate citadelele lumii capitaliste — din sudul pînă în nordul Europei, din Japonia pînă în Statele Unite. Prin reușitele parțiale, dar și prin neîmplinirile sale, „noua stîngă" a marcat un *moment de profundă interogație asupra destinelor capitalismului contemporan*, luminînd dintr-un unghi nou problemele privitoare la necesitatea depă-

şirii sale, la forţele şi căile prin care poate fi actualizată această cerinţă a progresului social.

Lucrarea de faţă îşi propune să descifreze, pe baza reperelor oferite de gîndirea marxistă, de teoria socialismului ştiinţific, semnificaţia declanşării acestei mişcări, relevanţa sa în ce priveşte acumularea condiţiilor obiective şi subiective ale revoluţiei în ţările capitaliste dezvoltate în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, cît şi contribuţia adusă de ea la înţelegerea faptului că procesele transformării sociale sînt mai mult ca oricînd legate de afirmarea creativităţii şi de participarea maselor populare, de conturarea unor noi alianţe strategice şi a unor căi de înaintare spre socialism care să fie emanaţia intereselor imediate şi de perspectivă ale tuturor forţelor progresiste.

Premisa metodologică principală care a stimulat şi ghidat acest studiu este reprezentată de deschiderile operate de Partidul Comunist Român în evaluarea fenomenelor contemporane, de exigenţa şi practica sa consecventă de a depăşi închistarea, prejudecăţile în analiza realităţii, de a racorda teoria la pulsul vieţii social-politice. Subliniind necesitatea unui atare demers, tovarăşul Nicolae Ceauşescu preciza : „În activitatea de cercetare ştiinţifică trebuie să dăm un imbold revoluţionar gîndirii în toate domeniile. Nu trebuie să ne mulţumim cu ceea ce s-a spus odată, ci să reconsiderăm unele teze dacă viaţa, realităţile, faptele demonstrează că ele nu mai corespund... Sînt teze care la un moment dat pot fi juste, dar care, după un anumit timp, în altă perioadă, în alte condiţii, nu mai corespund realităţii... Avem datoria să ne aducem contribuţia tot mai activă la studierea şi dezvoltarea pe plan mondial a concepţiilor noi, revoluţionare" [1]. Plecînd de aici, am încercat să valorificăm, în măsura în care ne-au permis-o propriile forţe, receptivitatea deosebită a partidului nostru faţă de noile mişcări anticapitaliste, jaloanele oferite pentru surprinderea caracterului lor progresist, cît şi luciditatea sa în aprecierea limitelor şi valenţelor lor pozitive.

*

Impactul pe care l-a avut „noua stîngă" asupra societăţilor capitaliste dezvoltate este relevat cu prisosinţă de vasta

---

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Bucureşti, Editura politică, 1978, p. 428—429.

literatură ce i-a fost dedicată din momentul apariţiei sale şi pînă în prezent *, diversitatea poziţiilor adoptate oferind un tablou grăitor al atitudinii faţă de schimbare a celor mai diferite forţe sociale şi politice. Intoleranţa faţă de mesajul „noii stîngi" răzbate încă şi astăzi puternic din analizele ideologiei *statu quo*-ului capitalist. Cum s-ar putea explica altfel violenţa cu care, la cîţiva ani după stingerea manifestărilor ei de maximă intensitate, reprezentanţi ai gîndirii burgheze se mai războiesc încă cu o mişcare pe care o declară „accidentală", „străină" solului din care s-a născut, insignifiantă şi fără rezonanţă ? „Semnalele de alarmă" trase de Raymond Aron care susţine că „ceea ce este patologic în Franţa nu este existenţa acestor mişcări... ci capitularea politică şi morală în faţa lor" [2] sau de englezul Paul Johnson care ataşează „noii stîngi" denumirea de „fascism de stînga", situînd-o în rîndurile a ceea ce el denumeşte „inamicii societăţii", „cei care neagă că civilizaţia merită să fie salvată" [3], sînt de natură să arate că ideologia burgheză nu şi-a încheiat răfuielile cu „noua stîngă" din simplul motiv că efectele şi crezurile sale continuă să persiste într-o societate a cărei criză a dezvăluit-o cu o forţă aparte. Dînd expresie temerii că „noua stîngă" ar putea pune sub semnul întrebării legitimitatea orînduirii capitaliste, Irving Kristol, un neoconservator american binecunoscut, afirma nu demult : „Faptul că o societate relativ afluentă produce un număr substanţial de tineri care aleg să dispreţuiască confortul şi avantajele burgheze, preferînd variate fantezii politice inventate de ei înşişi, nu reprezintă o judecată finală asupra ei" [4]. Dar reclamarea ostentativă a legitimităţii nu constituie tocmai un indiciu al diminuării acesteia ?

---

* O bibliografie cît de cît completă a „noii stîngi" ar constitui ea însăşi un volum impresionant, în care ar trebui consemnate mai multe mii de articole şi studii, precum şi cîteva sute de lucrări. Notăm aici doar două dintre cele mai recente, pentru a evidenţia menţinerea interesului faţă de „noua stîngă" la mult timp după dispariţia ei ca mişcare efectivă. Avem în vedere studiul lui Francesco Leone — *L'apporto della nuova sinistra al comunismo* — din lucrarea *Critica leninista del presente*, Milano, Feltrinelli, 1980 şi cartea lui Nigel Young — *An Infantile Disorder? The Crisis and Decline of the New Left*, Boulder, Colorado, Westview Press, 1980.

[2] Raymond Aron, *Plaidoyer pour l'Europe décadente*, Paris, Laffont, 1977, p. 420.

[3] Paul Johnson, *Enemies of Society*, New York, Atheneum, 1977, p. 168.

[4] Irving Kristol, *Two Cheers for Capitalism*, New York, Basic Books Inc., 1978, p. XII.

Mai mult încă decît aceste recunoaşteri negative ale amprentei pe care şi-a pus-o „noua stîngă" asupra sistemului social-politic occidental vorbesc despre conţinutul şi efectele sale indeniabile aprecierile venite din partea a numeroşi reprezentanţi ai stîngii. Într-o dezbatere dedicată aniversării a zece ani de la mişcarea franceză din mai 1968, în cadrul căreia lupta intelectualităţii şi a studenţimii a interferat cu luptele clasei muncitoare, se punea accent pe faptul că „s-a manifestat o enormă mişcare în favoarea schimbării... Una dintre trăsăturile sale este de a fi evidenţiat forţa aspiraţiei la socialism în ţara noastră" [5]. Eric Hobsbawm releva la rîndul său: „Important de notat este că această revoltă a devenit o mişcare a stîngii politice, apelînd (oricît de confuz) la Marx ca la un simbol al transformării revoluţionare a societăţii... Mişcările de tipul celei din mai 1968 din Franţa au constituit dovada faptului că orînduirea capitalistă nu-şi depăşise contradicţiile, demonstrînd vulnerabilitatea politică a regimurilor din anii '50 şi '60. Ele anunţau o nouă perioadă de lupte şi de realinieri politice..." [6]. În primăvara anului 1979, Herbert Marcuse semnala: „Ideile lui '68 pătrund profund în sfera socială, chiar pînă în «establishment»... Se manifestă o schimbare profundă în conştiinţa celor ce muncesc. Este modul lor de a pune în discuţie capitalismul, modul său de producţie, eficienţa lui. Şi aceasta este o consecinţă directă a evenimentelor din '68" [7]. Respingînd interpretările oficiale date mişcării din '68, Henri Weber sesiza următoarele: „În realitate, mai '68 nu este nici o psihodramă, nici o criză de epilepsie, nici un exorcism. Aceasta este prima mare criză a «capitalismului tîrziu» sau a capitalismului monopolist de stat. Ca atare, ea este plină de învăţăminte cu privire la noul conţinut, noile forme şi noii actori ai luptei de clasă în Europa Occidentală" [8].

Consideraţiile amintite vorbesc de la sine despre actualitatea meditaţiei asupra „noii stîngi", respingînd ca neîntemeiată şi superficială ideea potrivit căreia aceasta ar fi intrat în conul de umbră al istoriei, astfel încît interesul teoretic faţă de ea ar fi nu numai nejustificat, ci chiar gratuit. Lucrarea de faţă doreşte ca, replicînd unor asemenea poziţii, să evidenţieze că în ciuda unor indiscutabile neîmpliniri, ale căror cauze şi dimensiuni va căuta să le identifice, mişcarea „noii stîngi" — ca moment al unui proces mai larg de radicalizare spre stînga — continuă să reprezinte una din temele a căror examinare are relevanţă pentru evoluţia practicii şi teoriei revoluţionare în ţările capitaliste dezvoltate. Cu atît mai mult cu cît bogata literatură dedicată acestui fenomen este în bună parte încă datoare faţă de el, situaţie ce-şi află de multe ori sursa în concentrarea asupra spectaculosului şi efemerului şi în neglijarea conţinutului şi a implicaţiilor de durată ale „noii stîngi". Or, evaluarea corectă a mesajului său este condiţionată în mare măsură de o aplecare atentă asupra coordonatelor sale de profunzime. Desigur că un asemenea demers este facilitat astăzi de posibilitatea de a lua în considerare şi efectele sale în timp, lucru pe care, prin forţa împrejurărilor, nu l-au putut realiza majoritatea încercărilor elaborate în momentul desfăşurării sale, nici chiar acelea cărora nu le-a lipsit receptivitatea faţă de dimensiunile înnoitoare ale mişcării.

Deşi simptomatică, menţinerea problematicii „noii stîngi" în atenţia literaturii social-politice a ultimilor ani nu reprezintă în sine o raţiune suficientă a examinării acesteia. Raţiunile profunde pentru care mişcarea şi ideologia acestei componente notabile a fenomenului contestatar al anilor '60 continuă să se impună analizei depăşesc în mod cert zona livrescului, fiind simultan de ordin practic-politic şi teoretic.

Între *raţiunile de ordin practic* ce motivează studierea „noii stîngi" la începutul deceniului al nouălea se impun a fi amintite cel puţin următoarele:

1. *Noile contradicţii generate de reorganizarea capitalismului postbelic*, ce au dat naştere fenomenului contestatar în general, „noii stîngi" în special, nu numai că nu au încetat să se manifeste, ci *s-au adîncit în ultimii ani*. Adevărul unei atari afirmaţii este pus în lumină de conturarea în ultimul deceniu a o serie de noi mişcări sociale în ţările capitaliste dezvoltate. Deşi s-au impus poate mai puţin conştiinţei publice decît manifestările zgomotoase ale extremei drepte, aceste mişcări au o bază socială din ce în ce mai largă şi dau glas unor interese şi aspiraţii autentice ale maselor populare *.

---

[5] *Retour sur mai 1968*, în „Cahiers du communisme", nr.6—7, 1978, p. 53.

[6] Eric Hobsbawm, *1968. A Retrospect*, în „Marxism Today, nr. 5, 1978, p. 136.

[7] Cf. „Paris Match", 23 mars 1979, p. 6.

[8] Henri Weber, *Mai 68: une répetition générale?*, în „Critique Communiste", mai/juin 1978, p. 6.

* Reliefînd importanţa acestor mişcări care îmbogăţesc tabloul luptei împotriva alcătuirii şi a consecinţelor funcţionării, relaţiilor capitaliste — al cărei protagonist principal rămîne clasa muncitoare, secondată de

Analiza revendicărilor formulate de ele relevă că acestea au preluat și îmbogățit unele dintre temele principale ale „noii stîngi“ și ale altor forme de contestație cu care a coexistat și interferat mișcarea de care ne ocupăm. Tocmai de aceea, urmărirea cauzelor, a evoluției și a neîmplinirilor „noii stîngi“ se poate dovedi utilă în descifrarea caracteristicilor acestor noi forme de protest social, a căror examinare și valorificare este vitală pentru avansurile stîngii în țările capitaliste dezvoltate.

2. Pe de altă parte, actuala repliere a forțelor de dreapta și de extremă dreapta, la care se asistă în țările capitaliste dezvoltate, este ea însăși o reacție la criza de legitimitate a capitalismului, criză la a cărei relevare a contribuit într-o anumită măsură și „noua stîngă“. Ofensiva dreptei, fie ea mai veche sau mai nouă, mai moderată sau mai virulentă, poate fi tradusă ca o încercare de a contracara ascensiunea tot mai pregnantă a voinței de schimbare a maselor populare din țările capitaliste dezvoltate, de a pune în aplicare — mai ales în condițiile manifestării unei crize fără precedent în întreaga perioadă postbelică — acea „contrarevoluție preventivă“ despre care vorbea Marcuse, mijloc forte de menținere a unei ordini ale cărei disfuncționalități se adîncesc neîncetat. Ea nu trebuie să ne facă să trecem cu vederea, ci, din contră, să medităm mai profund asupra căutărilor ce și-au făcut simțită prezența, pe parcursul ultimelor decenii, în lupta *tuturor* forțelor progresiste.

3. Consemnînd un nou moment în lupta anticapitalistă, generat de contradicțiile proprii orînduirii burgheze în faza sa monopolist-statală, „noua stîngă“ și-a adus o contribuție de seamă la înțelegerea faptului că alianța între forțele muncii și cele ale culturii a devenit axul înaintării spre socialism în țările capitaliste dezvoltate. Iar apariția ei într-o zonă a lumii în care se afirma pînă nu de mult că „revoluția ar fi încetat să mai fie necesară“ a oferit noi argumente în favoarea concepției social-politice marxiste. Ea a demonstrat că,

---

alte categorii de oameni ai muncii —, un autor francez consemna : „Născute în afara organizațiilor politice și sindicale tradiționale, ocupîndu-se de probleme *sociale* generate de dezvoltarea capitalismului postbelic,... rupînd cu formele instituționalizate de acțiune, aceste noi mișcări sociale — feministă, ecologică, antinucleară, regionalistă, urbană, pentru a nu le cita decît pe cele mai importante — au reușit să se impună în cîțiva ani ca noi protagoniști ai vieții sociale și politice“ (Alain Bihr, *Mouvements sociaux et combat politique*, în „Le Monde Diplomatique“, mai, 1981, p. 14).

pe măsura evoluției sale, capitalismul devine o orînduire tot mai contrară afirmării libere și plenare a genului uman, făcînd să se acumuleze, chiar în sînul său, forțe și mișcări ce vor conduce, mai devreme sau mai tîrziu, într-o formă sau alta, la înlăturarea sa de pe scena istoriei.

4. Dînd expresie *tendinței permanente de diversificare și multiplicare a forțelor anticapitaliste*, „noua stîngă“ se subsumează ansamblului fenomenelor ce au catalizat eforturile a o serie de partide comuniste occidentale de a elabora și pune în aplicare o strategie revoluționară profund consonantă cu actualele realități din țările capitaliste dezvoltate, în care lupta pentru democrație se îmbină cu lupta pentru socialism. Ea a atras totodată atenția că utilizarea „potențialului de contestare“ pe care-l posedă largi categorii sociale neproletare — grupurile dominate ale intelectualității în primul rînd —, precum și elaborarea unor răspunsuri convingătoare la aspirațiile lor, capabile să le cîștige de partea alternativei socialiste depind în mod substanțial de atitudinea partidelor comuniste din țările capitaliste dezvoltate față de respectivele categorii. Luarea în considerare a facturii contradictorii a procesului de emancipare a acestora de hegemonia burgheză, depășirea uvrierismului îngust și a tendințelor de absolutizare a unor teze mai vechi privitoare la aliații clasei muncitoare sînt cîteva dintre cele mai actuale cerințe ale forjării unei strategii revoluționare adecvate realităților capitalismului contemporan.

5. Un ultim aspect — extrem de important — ce impune atenției această mișcare radicală de stînga este acela că accentul pus de ea asupra aspectelor de ordin calitativ a jucat un rol de seamă în *sporirea preocupărilor de a se evalua realizările capitalismului dezvoltat din perspectiva condiției umane*, și nu din aceea, parțială, a nivelului de trai. Privit din acest unghi, capitalismul, inclusiv cel din țări „de excepție“, precum R. F. Germania, Marea Britanie și Statele Unite, în care confruntările de clasă au fost mai puțin explozive pînă în prezent, nu mai apare ca „inatacabil“ și ferit de tensiuni. Or, înțelegerea acestui fapt este o premisă indispensabilă a risipirii iluziilor privitoare la o posibilă „regenerare“ a capitalismului.

Aplecarea cercetării marxiste asupra fenomenului amintit are și o serie de *rațiuni de ordin teoretic*, între care s-ar putea distinge mai ales următoarele :

a. În calitatea sa de *gîndire deschisă practicii sociale*, marxismul trebuie să ia în considerare, să analizeze și să explice

toate fenomenele noi din societate, racordarea sa la pulsul contemporaneităţii neputîndu-se realiza în afara acestei exigenţe. *Contemporaneitatea* marxismului poate fi testată şi afirmată numai prin capacitatea sa de a se apropia de noile fenomene, de a le descifra cauzele, tendinţele şi raporturile cu celelalte fenomene şi procese — principale şi secundare — ale epocii. Or, mişcarea la care ne referim prezintă caracteristicile unui fenomen a cărui analiză poate contribui la înţelegerea mai largă şi mai profundă a epocii noastre, la adecvarea discursului marxist la evoluţia capitalismului contemporan.

b. Nucleu al mişcărilor contestatare din anii '60, „noua stîngă" merită a reţine atenţia nu numai prin ineditul şi amploarea sa, ci şi prin aceea că ea s-a angajat în dezbaterea unora din marile probleme ale gîndirii revoluţionare — necesitatea depăşirii capitalismului şi a înfăptuirii alternativei socialiste, rolul ce revine în noile condiţii clasei muncitoare şi celorlalte categorii de oameni ai muncii în conturarea şi realizarea proiectului socialist, rolul organizaţiilor politice ale clasei muncitoare în actualizarea idealului comunist, rolul conştiinţei revoluţionare în înfăptuirea saltului spre o orînduire superioară etc. Această mişcare nu reprezintă, deci, un fenomen între altele, ci unul care *a exprimat numeroase solicitări faţă de gîndirea politică marxistă*, evidenţiind o dată în plus necesitatea demersului novator într-un moment în care *practica socială are tendinţa să devină tot mai puţin inteligibilă cu ajutorul unor formule şi teze depăşite de evoluţia istorică.*

c. Un alt temei al analizei marxiste a acestui fenomen îşi are sursa în *necesitatea lărgirii dialogului* gîndirii revoluţionare cu toate curentele de gîndire progresistă, între care ideologia „noii stîngi" ocupă un loc aparte. Achiziţiile acestei gîndiri în ce priveşte sesizarea unor noi aspecte ale articulării capitalismului în ţările dezvoltate, mutaţiile din structura socială şi de clasă, refuzul costului social al creşterii economice capitaliste, depăşirea din această perspectivă a unei critici strict „economiste" a ordinii burgheze şi aprofundarea unei *critici umane* a acesteia reprezintă tot atîtea raţiuni ale unui dialog posibil şi necesar. El este cu atît mai actual cu cît marxismul a constituit una dintre sursele teoretice explicite ale mişcării în cauză, iar unele dintre motivele gîndirii ei au reprezentat punctul de plecare al reflecţiei asupra unor aspecte ignorate sau mai puţin analizate pînă atunci de gîndirea marxistă. Mai mult, prin refuzul frontal al ideologiilor burgheze, prin chestionarea conţinutului lor de adevăr, „noua stîngă" a restimulat interesul faţă de marxism, dîndu-i drept de cetate chiar în societăţi în care fusese declarat „irelevant" şi „inaplicabil".

d. Interpretările eronate, unilaterale date acestui fenomen de către o mare parte a gîndirii burgheze, tendinţa unor ideologi de a pune pecetea accidentalităţii asupra unui fenomen social-politic de proporţii şi rezonanţă deosebite ridică, de asemenea, *sarcina evaluării sale corecte.* Subestimarea, ridiculizarea chiar a unei mişcări anticapitaliste de talia „noii stîngi", cît şi supraestimarea rolului său — caracteristică unora dintre reprezentanţii ei — se constituie în egală măsură în bariere ale afirmării şi *valorificării plenare a potenţialului revoluţionar* autentic reprezentat de categoriile sociale ce i-au dat naştere. Critica unor asemenea interpretări, cît şi evaluarea corectă a „noii stîngi" sînt mai mult decît o simplă cerinţă teoretică, o necesitate practică, putînd contribui la diminuarea efectelor nocive ale încercărilor de a o opune sau substitui forţelor revoluţionare mature, de a stabili cu orice preţ o ierarhie între diferitele componente ale frontului anticapitalist.

e. O altă raţiune de seamă care motivează acest demers este constituită de necesitatea delimitării „noii stîngi" de o serie de fenomene de dată mai recentă, generate de aceleaşi cauze obiective, dar exprimînd tendinţe diferite şi chiar divergente cu cele ale mişcării pe care o analizăm.

Mişcările contestatare de la sfîrşitul anilor '60 şi începutul anilor '70, apariţia „noilor economişti" şi a „noilor filozofi", terorismul şi „noua dreaptă" reprezintă toate reacţii la starea de criză a societăţii capitaliste, simptome ale erodării tot mai accentuate a sistemului politic burghez şi a acelei ideologii a bunăstării care îi servise drept legitimare mai bine de două decenii. Ceea ce diferenţiază însă net „noua stîngă" de „módele ideologice" ale „noilor filozofi", „noilor economişti" şi ale „noii drepte", de spiritul distructiv ce animă actele de terorism este tocmai prevalenţa aspiraţiei spre amorsarea unei schimbări sociale care să conducă — în deplină concordanţă cu principiile democraţiei — la transcenderea ordinii capitaliste. Mai mult, „noua stîngă" a constituit o *mişcare de masă*, fapt ce o deosebeşte hotărîtor de „spiritul de club" al „noilor filozofi" şi al „noii drepte", cît şi de caracterul conspirativ al grupărilor teroriste. Iată de ce încercarea de a stabili filiaţii sau convergenţe între mişcarea şi ideologia „noii stîngi", pe de o parte, şi mai recent apăru-

tele încercări de a „salva" capitalismul sau de a-l „desființa" prin violență, pe de altă parte, ni se pare nu numai forțată, ci chiar nocivă pentru o evaluare realistă a raportului de forțe existent actualmente în țările capitaliste dezvoltate. Avînd o *sursă obiectivă comună* — criza atotcuprinzătoare pe care o parcurg societățile occidentale —, mișcările și orientările amintite se disting fundamental în ce privește mijloacele de acțiune promovate și finalitățile urmărite, cît și prin modul în care concep evoluția societății contemporane. Mișcare cu un pronunțat conținut anticapitalist, „noua stîngă" se înscrie în rîndul forțelor progresiste ale contemporaneității, în timp ce încercările „noilor economiști", „noilor filozofi" și ale „noii drepte" sînt subordonate efortului pe care îl depun forțele conservatoare în vederea menținerii *statu quo*-ului capitalist și a contracarării avansului înregistrat de forțele noului.

Atașamentul față de ordinea existentă poate fi descifrat atît în soluțiile „noilor economiști", care reclamă întoarcerea la jocul liberei concurențe, considerată drept sursă a unei „renașteri capitaliste", și care apreciază că actuala criză nu este o criză de sistem, ci urmare a unei „gestiuni greșite", cît și în cele ale „noilor filozofi". Referindu-se la aceștia din urmă, Augusto Pancaldi remarca : „Și dacă texele lor «filozofice» pot chiar să nu pătrundă în rîndul opiniei publice, ceea ce poate pătrunde cu ușurință este *predica inutilității schimbării politice*, este încercarea de a afirma perenitatea puterii opresive... pentru *a invita lumea* să se elibereze de iluziile electorale și *să abandoneze lupta politică și de idei*" [9] (subl. ns.). Iar stăruința de a demonstra „imposibilitatea" oricărei egalități între oameni și obstinația cu care propune „noua dreaptă" inegalitatea ca „valoare socială absolută" nu constituie, la rîndul lor, o imagine „purificată", dusă pînă la concluziile ei ultime, a stărilor de lucruri din lumea capitalului ?

Tendințele apologetice ale acestor orientări, anticomunismul lor practic și antimarxismul lor teoretic constituie tot atîtea trăsături ce le relevă a fi nu numai deosebite de „noua stîngă", ci și opuse acesteia, fapt recunoscut dealtfel de unii dintre promotorii „noii drepte". Referindu-se la stabilirea unor corelații între „noua stîngă" și orientarea al cărei purtător de cuvînt este, Alain de Benoist preciza : „Adesea, facem aceleași analize ca și ei, dar *tragem*, evident, *concluzii diferite*" [10] (subl. ns.). Atitudinea față de problema egalității ni se pare a fi una dintre cele mai tranșante deosebiri existente între cele două orientări. Astfel, dacă „noua stîngă" descifra în *existența inegalității sursa principală a totalizării dominației* în „societățile capitaliste avansate", încercînd să ofere prin „democrația participativă" o cale de depășire a acestei stări de lucruri, „noua dreaptă" consideră inegalitatea drept condiție *sine qua non* a „libertății". Declarînd egalitatea „marele tabu" ce ar „submina" societățile occidentale, membrii lui „Club de l'Horloge" — unul dintre „centrele de gîndire" ale „noii drepte" — susțin că : „Prosperitatea unei națiuni se sprijină întotdeauna pe baze fragile. Pentru a o dezechilibra este de ajuns a voi să se instaureze egalitatea" [11].

În ce privește distanțele existente între principala mișcare radicală de stînga a anilor '60 și fenomenul terorist, inclusiv cel „de stînga", ni se par extrem de grăitoare comentariile făcute de unul dintre liderii de seamă ai „noii stîngi" vest-germane — Rudi Dutschke —, recunoscut la vremea respectivă pentru pozițiile sale antiautoritariste. Raportîndu-se critic față de terorism, el afirma : „Terorismul înseamnă moarte ; aceasta este contrar eticii socialismului. Există puteri în societate care se opun socialismului, dar ele trebuie combătute prin mijloace politice, lărgind mobilizarea maselor și nu făcînd-o imposibilă" [12]. Subliniind că „noua stîngă" se conducea după un principiu fundamental — „nu există democrație fără socialism și nici socialism fără democrație" — Dutschke reamintește că scopul ei nu era distrugerea, ci „democratizarea unei societăți antidemocratice". „Terorismul — preciza el în continuare — este o negație a tradiției revoluționare, ba este chiar o formă de reacție contrarevoluționară. Noi nu vrem să înlocuim despotismul regimului capitalist prin teroare și printr-o altă formă de despotism... Pucismul și metodele utilizate de «desperados» nu contribuie la progresul socialismului în R.F.G. Virajul la dreapta pe care îl parcurge această țară — și pe care terorismul îl accentuează — nu poate fi frînt decît prin rezistența politică" [13].

---

[9] Augusto Pancaldi, *L'emporio dei „nuovi filosofi"*, în „L'Unita", 10 iunie 1977, p. 3.

[10] Cf. „Le Point", 2 iulie, 1979, p. 28.

[11] Philippe Baccou et le Club de l'Horloge, *Le grand tabou*, Paris, Albin Michel, 1981, p. 233.

[12] Rudi Dutschke, *Le terrorisme est contraire à l'ethique socialiste*, în „Le Nouvel Observateur" (edition internationale), 26 septembrie 1977, p. 58.

[13] *Idem*, p. 58—59.

Noile forme în care se exprimă instabilitatea regimului politic capitalist, actualele sale încercări de repliere * nu reprezintă „prelungiri fireşti" ale acţiunilor „noii stîngi". Acestea nu au fost nici preludiul şi cu atît mai puţin cauza conturării tendinţelor de dreapta ce marchează viaţa politică a unora dintre ţările capitaliste dezvoltate în prezent. Atari evoluţii constituie însă în mod cert o reacţie faţă de avansurile forţelor progresiste, la a căror afirmare a contribuit parţial şi noua mişcare radicală de stînga. Or, principala sursă obiectivă a consolidării poziţiilor forţelor înaintate şi, în consecinţă, şi a contraofensivei forţelor conservatoare se află în criza acută pe care o parcurge, în toate planurile sale, societatea capitalistă. Aici, şi nu în manifestarea „noii stîngi" trebuie căutate adevăratele raţiuni ale actualului „viraj la dreapta" **.

În ciuda faptului că „noua stîngă" nu a „revoluţionat" — aşa cum şi-a propus şi cum a dorit — societăţile în care a apărut, că ea a eşuat într-un anumit sens — în bună parte din cauza propriilor contradicţii şi a unei relative izolări de celelalte forţe anticapitaliste, dar şi datorită atacurilor concertate la care au supus-o forţele dominante —, achiziţiile ei teoretice şi practice constituie o parte idestructibilă a luptei maselor de oameni ai muncii pentru democraţie şi progres social. Încercarea de a răspunde unor întrebări precum *ce* a fost, *de ce* a apărut, *cum* s-a manifestat şi *încotro* s-a îndreptat „noua stîngă" nu este un omagiu tîrziu adus unei mişcări ce a tulburat liniştea aparentă a capitalismului. Ea este o meditaţie asupra noilor contururi ale acestei orînduiri, asupra contradicţiilor şi forţelor ce o submineazā, asupra necesităţii de a se pune într-un mod nou problema depăşirii ei şi, nu mai puţin, asupra cerinţei de a dezvolta, în pas cu realitatea, aparatul conceptual prin intermediul căruia se efectuează apropierea teoretică a evoluţiilor social-politice contemporane. Din această perspectivă ne raliem întru totul opiniei exprimate într-un valoros studiu dedicat actualelor

* Lucrarea *Le Nouvel ordre intérieur* (Paris, Alain Moreau, 1980) oferă sugestii deosebit de interesante cu privire la aspectele economice, politice şi ideologice ale noilor încercări de reechilibrare a sistemului capitalist.

**O tratare mai largă a acestei probleme poate fi găsită în studiul nostru „Avatarurile apologiei capitalismului. De la «criza» ideologiilor la ideologiile crizei", în vol. *O lume în schimbare*, sub tipar, Editura politică.

confruntări ideologice, anume că: „*Dialectica materialistă nu se dezvoltă prin simpla mînuire a conceptelor, oricît de savantă ar fi această mînuire, ci doar prin cercetarea, interpretarea ştiinţifică, identificarea soluţiilor la problemele ridicate de viaţă*. Marxismul *poate* da răspuns problemelor ridicate de viaţă cu condiţia să rămînă credincios esenţei sale dialectice şi critice, apelului la practică, înnoirii continue" [14].

[14] Constantin Vlad, *Unele caracteristici actuale ale confruntărilor ideologice în politologie*, în *Confruntări ideologice contemporane*, Iaşi, Editura Junimea, 1981, p. 30.

CAPITOLUL I

SCURTĂ ISTORIE A „NOII STÎNGI"

În momentul în care lumea occidentală devenea conștientă, prin intermediul puternicelor revolte studențești din 1968, de existența unei noi mișcări sociale, „noua stîngă" avea deja în spatele său o istorie de aproape un deceniu. Mai mult sau mai puțin intermitent începuseră să-și facă simțită prezența încă din perioada „războiului rece" o serie de reviste teoretice și grupări care puneau, cel mai adesea implicit, problema unei politici a participării, capabilă să facă breșă în starea de spirit conformistă ce cuprinsese în epocă majoritatea țărilor capitaliste dezvoltate. Extrem de diverse și nu de puține ori efemere, formele de activitate în care se întruchipau aceste căutări aveau ca numitor comun faptul de a fi apărut în afara cadrelor politice tradiționale și de a fi mai puțin reflexul unor atitudini de clasă, cît ale unui protest inspirat de valori și atitudini general-umaniste. Cu deosebiri notabile de la o țară la alta, purtînd amprenta situațiilor politice concrete, manifestările de acest gen — inițiate în cea mai mare parte de intelectuali cu orientare radicală — au evoluat treptat de la dezbateri și confruntări în jurul unor probleme de ordin internațional la preocupări ce vizau nemijlocit realitatea social-politică prin propria țară.

Asemeni oricărei mișcări sociale, „noua stîngă" nu a existat în stare „pură" și nici nu s-a manifestat într-o secvență de timp precis delimitată. Apărută în prelungirea unor mișcări cu orientare democratică, ce au început să se contureze în Occident chiar din a doua jumătate a anilor '50, ea a interferat pe parcursul evoluției sale cu o serie de alte miș-

cări contestatare * şi a catalizat, la rîndul ei, numeroase orientări ce alcătuiesc o parte constitutivă a actualului tablou al confruntărilor social-politice din ţările capitaliste dezvoltate, acele „noi mişcări sociale" menţionate mai devreme.

Oricît de dificil, efortul de delimitare a ariei de cuprindere a „noii stîngi" se impune ca o premisă indispensabilă a analizării şi evaluării acestei mişcări. Numai plecînd de aici se pot emite judecăţi de valoare pertinente cu privire la locul şi rolul ei distinct în peisajul social-politic al ţărilor capitaliste dezvoltate, cu privire la contribuţia ei inconfundabilă la avansurile practice şi teoretice ale forţelor progresiste din această zonă a lumii. O atare întreprindere este cu atît mai necesară cu cît exegeţii „noii stîngi" au oscilat permanent între tendinţa de a-i subsuma toate mişcările contestatare cu care a coexistat şi aceea de a o reduce numai la cercurile de intelectuali care, dintr-un motiv sau altul, au părăsit partidele socialiste şi comuniste — aşa-zisa „veche stîn-

* „... Sub denumirea de mişcări contestatare sînt incluse, în literatura de specialitate, mişcări şi acţiuni eterogene: cea mai mare parte a revoltelor studenţeşti care s-au desfăşurat într-un mare număr de ţări capitaliste avansate începînd cu anul 1964; aşa-numitele «greve sălbatice», organizate de muncitori împotriva directivelor conducerilor sindicale...; metodele de „opoziţie extraparlamentară" inaugurate în R. F. Germania de către studenţii socialişti; mişcările cele mai extremiste ale negrilor din S.U.A, desfăşurate în cursul ultimilor ani etc. Distingîndu-se de simpla *opoziţie* politică — care tinde să se substituie autorităţilor guvernante, acceptînd, în genere, jocul politic impus de mecanismele instituţionale — atitudinea contestatară recuză însuşi principiul democraţiei burgheze, pe considerentul că facilitează integrarea socială, respinge orice adaptare la sistemul social. Spre deosebire de mişcările autentic revoluţionare, *mişcările contestatare* sînt lipsite, în cele mai multe cazuri, de un «proiect revoluţionar» clar formulat şi de o teorie corespunzătoare, incluzînd uneori aspecte politice regresive şi elemente doctrinare «milenariste», cantonîndu-se în acţiuni marginale... În linii mari, *contestaţia* poate fi caracterizată prin următoarele trăsături: este o acţiune de protest vehement, însoţită uneori de acte de violenţă civilă, care dispreţuieşte mijloacele instituţionalizate de opoziţie politică (cînd acestea sînt disponibile), reproşînd activităţii de opoziţie (chiar revoluţionare) de a facilita în cele din urmă supravieţuirea unui sistem social şi politic represiv; este o acţiune care neagă radical nu numai legitimitatea ordinii normative a sistemului politic, ci şi a modelelor culturale celor mai profunde şi mai tacit acceptate ale sistemului social, căutînd să facă să explodeze natura opresivă a acestuia; ea vizează nu o simplă schimbare politică şi nici măcar o transformare ordonată a structurilor economice, ci o emancipare totală a fiinţei sociale a omului..." (*Mică enciclopedie de politologie*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, p. 99).

gă" * —, încercînd să elaboreze programe de acţiune care, deşi înscrise în genere în linia politică a respectivelor partide, prezentau o serie de elemente de divergenţă cu acestea. Dacă în primul caz graniţele (este drept, relative) ale „noii stîngi" devin aproape indistincte, în cel de-al doilea caz se operează o îngustare nejustificată a ariei sale de cuprindere. Fără a insista prea mult asupra acestei „definiţii înguste" a „noii stîngi" — pe care o infirmă întreaga evoluţie a mişcării —, se impune a semnala că ea merge cel mai adesea mînă în mînă cu statuarea faptului că „noua stîngă" ar fi fost emanaţia „crizei" partidelor stîngii în primele decenii postbelice, ceea ce vădeşte că, alături de erori de delimitare a mişcării, definiţia în cauză conţine în subtext şi o interpretare eronată a naturii acesteia **.

* După cum se va putea observa pe parcursul lucrării, denumirile „noua stîngă" şi „vechea stîngă" nu au o formă grafică unitară la toţi autorii. Unii dintre ei folosesc majusculele, alţii minusculele, optînd sau nu pentru ghilimele. Dacă în ce priveşte adoptarea minusculelor am avut în vedere că ea este proprie limbii române, în ce priveşte utilizarea ghilimelelor am dorit să evidenţiem faptul că nu acceptăm existenţa unei dihotomii între o stîngă „nouă" şi una „veche", mai ales dacă aceasta implică ideea „substituirii" partidelor politice ale clasei muncitoare de către mai nou apărute forme de protest împotriva capitalismului. Singurul sens în care se poate accepta denumirea de „nouă" stîngă este cel care reliefează extinderea continuă a sferei de cuprindere a forţelor sociale ce se opun capitalismului şi, implicit, a formelor de acţiune social-politică de factură anticapitalistă.

** Întrucît nu vom mai reveni asupra multvehiculatei teze a „naşterii" noii mişcări radicale de stînga din „criza" partidelor muncitoreşti, teză prin care o parte a ideologiei burgheze a încercat să distragă atenţia de la adevăratele cauze ale „noii stîngi", facem aici cîteva precizări de natură să evidenţieze precaritatea ei. Deşi nu se poate nega faptul că accentuarea reformismului unor partide socialiste şi social-democrate sau menţinerea anumitor sechele ale dogmatismului în cazul unor partide comuniste au influenţat într-o anumită măsură *cursul evoluţiei* „noii stîngi", urmărirea istoriei mişcării şi descifrarea naturii ei oferă argumente convingătoare că ea a fost *în esenţa ei* o rezultantă a contradicţiilor generate de încercările de reechilibrare a capitalismului, respectiv o *formă de refuz al acestei orînduiri.* Rezervele exprimate de ea în legătură cu anumite aspecte ale activităţii practice şi teoretice a partidelor muncitoreşti în anii '50 şi '60 — considerate fie subordonate logicii capitaliste (cazul reformismului social-democrat), fie incomplet adecvate noului mod de articulare a orînduirii burgheze (cazul perpetuării unor practici şi teze dogmatice în activitatea unor partide comuniste occidentale) — sînt subiacente atitudinii sale anticapitaliste. Prezenţa lor în luările de poziţie ale mişcării analizate este certă, dar a afirma numai în temeiul acestui lucru că „noua stîngă" este rezultatul nemijlocit al „crizei stîngii tradiţionale" este cel puţin hazardat. Faptul că ea nu s-a „substituit" nici un moment partidelor muncitoreşti (cu rare excepţii, nici nu a urmărit să o facă) demonstrează cu prisosinţă că nu a fost vorba de o stîngă „nouă" crescută pe tere-

Potrivit „definiţiei largi" a „noii stîngi", aceasta ar fi fost locul de întîlnire al tuturor mişcărilor de tineret, al acţiunilor iniţiate de intelectualitatea contestatară (subsumăm acestui termen grupurile cu orientare radicală de stînga ce-şi desfăşoară activitatea în afara partidelor comuniste, socialiste şi social-democrate, precum şi în afara organizaţiilor de extremă stîngă), al mişcării feministe şi al unor mişcări etnice (între care mişcarea negrilor din Statele Unite ar fi ocupat locul central). Cu toate că atît mişcarea feministă şi mişcările etnice ce au început să se manifeste în anii '60, cît şi „noua stîngă" au avut o sursă generativă unică — sistemul de dominaţie multiformă al societăţii burgheze —, fiecare dintre ele reprezintă *reacţii suscitate de tipuri diferite de contradicţii*, fapt ce le conferă o individualitate distinctă. În ce priveşte mişcările de tineret ale perioadei respective, elementele lor de confluenţă cu „noua stîngă" au fost mult mai accentuate decît în cazul celorlalte mişcări contestatare. Luarea în considerare a unor aspecte, ţinînd mai ales de tipul acţiunii şi de motivaţiile ei, evidenţiază însă existenţa a o serie de diferenţe specifice. Deşi cea mai mare parte a bazei ei sociale s-a recrutat din rîndurile tineretului — ale celui studios în primul rînd —, „noua stîngă" este într-un sens mai largă decît contestaţia tineretului, întrucît şi-a circumscris şi acţiunea socială a intelectualităţii contestatare, iar într-altul mai restrînsă decît mişcările de tineret apărute de-a lungul anilor '60. Ea include doar partea cea mai politizată şi angajată a acestora *, distingîndu-se în multe privinţe de diversele curente care au dat expresie neadaptării tinerei generaţii la evoluţiile capitalismului postbelic (creuzet al unor fenomene de „dezagregare" socială şi al unei adevărate „răsturnări a valorilor" ce au nutrit o criză de identitate şi de ideal în rîndurile noii generaţii), precum şi de

---

nul eşecului unei stîngi „vechi". În schimb ea a fost în mod cert produsul unor noi contradicţii, care s-au alăturat, dar nu au înlăturat contradicţiile majore ale capitalismului, din care decurge antagonismul ireductibil dintre clasa muncitoare şi burghezie şi, implicit, permanenta necesitate a organizării politice a celei dintîi, ca mijloc de afirmare a intereselor sale fundamentale. Noile forme de acţiune politică apărute ca urmare a radicalizării altor categorii de oameni ai muncii sînt *complementare* luptei politice a clasei muncitoare şi *nu interschimbabile* cu aceasta.

* Aprecierea nu are în vedere, în mod evident, nici organizaţiile de tineret ale partidelor comuniste, nici pe cele ale partidelor socialiste sau social-democrate, al căror moment de constituire este cu mult anterior anilor '60.

acelea care au exprimat un protest pasiv faţă de multiplele injustiţii caracteristice establishmentului capitalist.

Nu pot fi subsumate „noii stîngi" tendinţe precum cele reprezentate de „teddy boys" în Marea Britanie, „Hell's Angels" în Statele Unite, „blousons noirs" în Franţa, „i capelloni" în Italia şi de „Halbsstarken" în R.F.G., care reflectau mai mult o nemulţumire difuză decît un protest social propriu-zis. Referindu-se la orientările de acest tip, J.M. Palmier semnala unele din trăsăturile lor definitorii : „Acest tip de opoziţie nu este însoţit de o ideologie precisă — el este un refuz brutal şi adesea orb al structurilor existente. El nu înţelege originile alienării, dar distruge simbolurile acesteia : mărfurile, vitrinele, şi loveşte în poliţistul care le apără [1]. După cum sublinia Massimo Teodori într-o valoroasă lucrare dedicată „noii stîngii" europene, manifestări de acest tip îşi aveau sursa în ceea ce el numeşte „mutilarea socială a anilor '50", fiind reacţia violentă şi primitivă a unor straturi marginale care nu se împărtăşeau din rezultatele bunăstării şi, în acelaşi timp, un produs al fragmentării sociale şi al deteriorării psihologice favorizate de o serie de elemente, precum un mediu urban degradat, posibilităţi de circulaţie facilă, fără integrarea într-un teritoriu anume, ruptura de legăturile familiale tradiţionale, sărăcia în mijlocul abundenţei, lipsa de mari cauze în care să-şi recunoască propria identitate [2]. Aceste grupuri de tineri încercau să se izoleze de „lumea adulţilor" prin reguli de viaţă şi comportament, prin vestimentaţie şi obiceiuri specifice. Ele exprimau, dar în bună măsură şi contribuiau la menţinerea marginalităţii tineretului într-o societate pe care acesta o detesta pentru că îl ignora.

Forma cea mai tipică a „revoltei morale" şi a refuzului societăţii prin „ieşirea" din mijlocul ei a fost cristalizată de mişcarea „hippi". În ciuda unei anumite circulaţii de idei şi de membri între aceasta şi „noua stîngă", ele nu pot fi confundate, principalul element care le diferenţiază fiind atitudinea faţă de societate. Semnul distinctiv al „hippies" este *apolitismul*. „Hippies resping societatea părăsind-o. Ei spun că aceasta nu merită să fie atacată. Ceea ce este

---

[1] J. M. Palmier, *Marcuse et la nouvelle gauche*, Paris, Belfond, 1973, p. 502—503.

[2] Massimo Teodori, *Storia delle nouve sinistre in Europa 1956—1976*, Bologna, Il Mulino, 1976, p. 229.

important este viaţa lor *acum* mai degrabă decît posibilitatea unei revoluţii victorioase"[3].

Plecînd de la imaginea „hippies" şi a altor revoltaţi de acelaşi tip, mijloacele de informare din ţările capitaliste dezvoltate au căutat să pună în circulaţie un „portret robot" al „tînărului revoltat", care să creeze o stare de spirit defavorabilă protestului în general, indiferent de conţinutul său. De aici şi frecventele suprapuneri ce s-au făcut între mişcări de acest gen şi „noua stîngă". Sintetizînd imaginea standard promovată de mass media, Kenneth Keniston o prezenta astfel: „Bărbos, purtînd blugi, pletos, murdar şi dezordonat, el este văzut ca fiind profund nemulţumit de societatea sa, influenţat adesea de idei radicale..., drogîndu-se şi făcînd experienţe în planul vieţii sexuale, neconvenţional în comportamentul cotidian"[4]. Respingînd concluziile implicite ale acestui portret, Keniston sublinia că între protestatari şi neadaptaţi există o mare deosebire: „Hippies au plecat dintr-o societate pe care o judecă ca fiind iremediabil rea, toate eforturile lor îndreptîndu-se asupra vieţii interioare şi asupra lărgirii cîmpului conştiinţei. *Radicalii nu au renunţat la societatea actuală, dar vor cu orice preţ s-o transforme şi să o facă mai bună*"[5] (subl. ns.).

Propovăduind şi practicînd viaţa în comune, întoarcerea la natură, economia naturală, sărăcia, exotismul, misticismul, elogiind şi chiar utilizînd drogul ca pe un mijloc de „evadare", „hippies" păreau să refuze societatea modernă în general şi mai puţin modul capitalist de organizare a acesteia.

Capacitatea de recuperare de către societatea de consum a fenomenului „hippi", concretizată în apariţia de magazine specializate în vînzarea de îmbrăcăminte, discuri, cărţi „hippi", transformarea refuzului de acest tip într-o nouă sursă de venituri, relevă de la sine caracterul fragil al unei contestaţii ce rămîne la nivelul refuzului pasiv. Dincolo de acestea, credem că fenomenul nu poate fi expediat ca un simplu capriciu al unor copii „bogaţi şi răsfăţaţi", el fiind un *simptom al alienării şi dezagregării umane în condiţiile aşa-zisului „capitalism avansat"*.

---

[3] L. T. Sargent, *New Left Thought*, Homewood, Illinois, The Dorsey Press, 1972, p. 118.

[4] Kenneth Keniston, *Young Radicals. Notes on Committed Youth*, New York, Harcourt, Brace & World, Inc., 1968, p. 299.

[5] Kenneth Keniston, *Jeunesse, changement et violence*. Apud „Articles et documents", nr. 117, 1972, p. 40.

Nici mişcareea „hippi" — cea mai largă dintre tendinţele escapiste care au prins contur în rîndurile tineretului —, nici cele menţionate anterior nu pot fi însă asimilate ca atare „delincvenţei juvenile". Căci, după cum preciza Lewis Yablonski, dacă delincvenţa, departe de a reprezenta o ameninţare pentru ordinea stabilită, este „o dovadă că valorile şi ţelurile societăţii sînt valabile, pentru că există indivizi dispuşi să apeleze la orice mijloace, inclusiv furtul şi violenţa pentru a le obţine"[6], „hippies" ridică, prin refuzul lor, întrebarea dacă nu este ceva iremediabil fals în structura capitalismului. „În timp ce crima şi delincvenţa de tip tradiţional sînt un tribut adus valorilor societăţii americane, reacţia hippi apare ca o condamnare a ansamblului sistemului"[7].

Rezultă din toate cele arătate mai sus că *„noua stîngă" nu-şi subsumează decît acele tendinţe ale mişcărilor de tineret* — ale studenţimii în primul rînd — *care s-au angajat activ şi conştient în contestarea ordinii existente şi care s-au întîlnit în acest efort* (din motive asupra cărora vom insista în capitolul dedicat cauzelor apariţiei mişcării) *cu o serie de grupări ale intelectualităţii.* Succinta prezentare a istoriei „noii stîngi", care face obiectul capitolului de faţă, urmăreşte deci iniţiativele, organizaţiile şi programele cărora le-au dat naştere partea cea mai angajată a studenţimii şi grupurile intelectualităţii contestatare.

Realizarea unei priviri istorice asupra mişcării de care ne ocupăm impune cu necesitate abordarea ei în cadrele naţionale în care s-a conturat. O asemenea abordare este singura care permite dealtfel elaborarea de generalizări pertinente cu privire la cauzele şi caracteristicile de fond ale mişcării, la constantele ei ideologice şi la efectele ei, imediate sau de durată, asupra contextului social-politic al ţărilor capitaliste dezvoltate. Abia după ce vom fi descifrat particularităţile apariţiei şi evoluţiei „noii stîngi" în diferite contexte naţionale putem sintetiza într-o imagine de ansamblu acele trăsături ce o individualizează şi-i conferă un statut de-sine-stătător în diapazonul orientărilor politice contemporane.

Cu toate că „noua stîngă" şi-a făcut simţită prezenţa — în forme şi tonalităţi distincte, cu intensităţi şi durate diferite — în ansamblul ţărilor occidentale, considerente ce

---

[6] Lewis Yablonski, *The Hippie Trip*, Apud „Articles et documents", nr. 117, 1972, p. 37.

[7] *Ibidem.*

țin nu numai de spațiu, ci mai ales de intenția noastră de a nu realiza atît o monografie, cît o *analiză problematică* a acesteia, ne-au determinat să optăm pentru urmărirea cîtorva dintre mișcările cele mai complexe și puternice — desfășurate în Marea Britanie, Japonia, Statele Unite, Republica Federală Germania, Franța și Italia — pe baza cărora se pot trage concluzii cu privire la „noua stîngă“ în totalitatea ei. Aceasta nu înseamnă cîtuși de puțin că „noua stîngă“ din Spania, Grecia, Belgia, Olanda, Elveția, Suedia, Danemarca și Canada, de exemplu, ar prezenta un interes mai scăzut. Astfel, în timp ce semnificația aparte a mișcărilor spaniolă și greacă rezultă din aceeea că ele s-au înscris în rîndul forțelor celor mai înaintate ale luptei împotriva fascismului și dictaturii în respectivele țări, mișcările din țările nordice au meritul de a fi relevat că în ciuda unei relative îmbunătățiri a situației maselor muncitoare, guvernarea unor partide social-democrate de orientare reformistă nu alterase esența relațiilor de producție capitaliste, perpetuarea acestora menținînd, implicit, rațiunile contestării sistemului. Referindu-se la rolul jucat de mișcarea studențească de stînga în Spania, secretarul general al partidului comunist din această țară evidenția în raportul prezentat la cel de-al VIII-lea Congres al P.C. din Spania : „Studenții sînt cei care au reușit să facă breșă în gîndirea politică conservatoare a păturilor din care provin în marea lor majoritate. Aceste pături — predominant mijlocii —, care acceptau regimul sau cel puțin se resemnau în fața lui, au început să-și pună întrebări, să privească cu ochi mai critici societatea spaniolă“. În ce privește efectele mișcării contestatare din Olanda, o revistă de studii sociale releva în 1967 : „În orice caz, Olanda nu va mai fi aceeași... Evident, mișcarea nu a reușit să determine o schimbare a structurilor existente..., dar a lăsat urme indeniabile“ [8].

1. Marea Britanie

Deși mai puțin spectaculoasă din perspectiva acțiunilor practice pe care le-a desfășurat, mișcarea engleză — precumpănitor teoretică — reprezintă, din punct de vedere cronologic, terenul primelor inițiative subsumate efortului de conturare a unei viziuni specifice asupra societății capitaliste, explicit sau implicit distanțată atît de aceea a ideologiei oficiale, cît și de aceea a partidelor socialiste și comuniste.

Unul dintre principalii factori care au stimulat apariția noului curent de gîndire a fost preocuparea tot mai accentuată a Partidului Laburist de a se „moderniza“ și de a-și „adapta“ linia politică la ceea ce se apreciau a fi „schimbările fundamentale“ ale societății engleze în perioada postbelică. Congresul ținut în toamna lui 1957 la Brighton avea să aprobe oficial punctele de vedere exprimate cu un an înainte în lucrarea lui Anthony Crosland, *The Future of Socialism*, în care se susținea că „metamorfozele suferite de capitalism au condus la apariția unui sistem diferit“, impunînd laburismului „un nou curs“. Adoptarea de către Congres a documentului *Industry and Society* coincidea, în fapt, cu o modificare sensibilă a strategiei laburiste de pînă atunci.

O serie de intelectuali apropiați partidului încep să-și pună întrebarea : „ce mai rămîne din socialism în cadrul laburismului și în ce măsură trebuie să ne îndepărtăm de această linie ?“ Apariția revistei „Universities and Left Review“, în primăvara lui 1957, care afirma că vrea să pună capăt „eclipsei morale și intelectuale a socialismulu britanic“, încerca să creioneze primele răspunsuri la aceste întrebări. În vara aceluiași an își face apariția și „New Reasoner“, ai cărei editori precizau : „noi sîntem la origine o revistă comunistă, o revistă de opoziție comunistă democratică“, ce vrea să contribuie — dinafara partidului comunist, a cărui „dedogmatizare se desfășoară foarte lent“ — la dezvoltarea marxismului în conformitate cu noile evoluții. Din fuziunea celor două reviste se naște, în ianuarie 1960, „New Left Review“, care preia preocupările acestora și-și propune să dezvolte „tradiția autentică a social-democrației și comunismului englez“. Obiectivul său principal era acela de a da naștere unei „dezbateri de idei“, pentru că, așa cum se afirma în editorialul primului număr, „sarcina cea mai urgentă a socialismului (englez) de astăzi este clarificarea ideilor ; pînă cînd nu vom ajunge la aceasta... nu vom fi în stare să acționăm în vederea unei perspective revoluționare“ [9].

Paralel cu revista se înființează „New Left Clubs“ — concepute ca centre de lucru și activitate socialistă ce se delimitau de linia Partidului Laburist. Baza lor era constituită

[8] Cf. G. Paloczi, *Le soulèvement mondial de la jeunesse*, Paris, Laffont, 1971, p. 337.

[9] *Editorial*, în „New Left Review“, nr. 1, 1960, p. 2.

în special de studenți și intelectuali de stînga, aflați în căutarea „unor noi moduri de a face politică", a „unei tactici reformiste corecte care să fie în măsură să dea naștere și să se integreze unei strategii generale de factură revoluționară" [10], distinctă de ceea ce ei denumeau „reformismul neocapitalist" al laburiștilor.

Reprezentanții acestei prime generații a „noii stîngi" engleze nu au reușit să dea contur nici unei doctrine capabile să formuleze răspunsuri adecvate la problemele societății britanice, nici unei forțe politice cu o platformă distinctă. Lipsită de o bază socială semnificativă și de un interes real pentru acțiuni practice, „noua stîngă" de la începutul anilor '60 a fost precumpănitor o „mișcare de idei". Singurele acțiuni practice de care și-a legat numele au fost cele inițiate de „Campaign for Nuclear Disarmament" (Campania pentru dezarmare nucleară) și de „Comitetul celor 100". Intrată în atenția publică în toamna lui 1958, cu ocazia „marșului de la Aldermaston" (o localitate în care se afla sediul celei mai mari uzine de armament nuclear), la care au participat 50 000 de demonstranți ce se pronunțau împotriva înarmării nucleare a Marii Britanii, C.N.D. a constituit timp de cîțiva ani nucleul unei mobilizări de masă împotriva escaladării „războiului rece". Succesul ei se explică prin concordanța existentă între obiectivele sale și preocuparea celor mai diverse categorii sociale față de pericolul izbucnirii unei noi conflagrații mondiale. „Comitetul celor 100", constituit în 1960, sub președinția ilustrului om de știință Bertrand Russell, a fost inițiatiorul primelor „acțiuni ilegale de masă" (organizarea de demonstrații neanunțate anterior oficialităților). Motivînd acest nou mod de participare la viața publică — inedit nu numai pentru Marea Britanie, ci și pentru Europa — organizatorii săi subliniau: „Acțiunea directă poate fi considerată un fel de stimulent al politicii convenționale... ; în acest fel se poate obține, prin intermediul unei provocări emonționale, un efect asupra oamenilor care să aibă, la rîndul său, efect asupra partidelor politice și, eventual, asupra guvernului" [11].

După 1962, atît preocupările primei generații a „noii stîngi", cît și cele ale mișcării democratice animate de C.N.D.

[10] Ken Alexander, *Letter to Our Readers*, în „New Left Review", nr. 9, 1961, p. 150.

[11] Cf. Colocviului realizat de Stuart Hall și Phaddy Whannel cu Alan Lovell, reprezentant al „Comitetului celor 100", în „New Left Review", nr. 8, 1961.

și de „Comitetul celor 100" vor intra într-un con de umbră. Scena politică britanică va deveni martora a noi seisme sociale abia după 1966, odată cu apariția grupărilor „Vietnam Solidarity Campaign" (Campania de solidaritate cu Vietnamul) și „Radical Student Alliance" (Alianța radicală a studenților), care întruchipau noile tendințe din mișcarea studențească și marcau totodată „renașterea" „noii stîngi" engleze.

Factura mai angajată a lui „Vietnam Solidarity Campaign", a cărei bază socială era reprezentată în principal de studențime, a fost pusă în lumină de ancheta realizată de revista „New Statesman" cu ocazia unuia dintre marșurile organizate de aceasta, anchetă ce releva că majoritatea participanților au declarat că manifestau „împotriva capitalismului". La numai doi ani după apariția sa, V.S.C. reprezenta deja unul dintre principalele nuclee ale noului extraparlamentarism britanic. Succesul de care s-au bucurat inițiativele V.S.C., efectele sale catalizatoare asupra conștiinței publicului englez, care începea să vadă mai clar legăturile existente între politica internă și cea internațională a guvernului britanic, se explică în bună măsură prin atașamentul ei față de una dintre problemele arzătoare ale epocii — războiul din Vietnam. Mervin Jones remarca în acest sens: „nimeni nu poate înțelege V.S.C. fără a recunoaște că războiul din Vietnam are pentru tinerii de astăzi aceeași semnificație pe care a avut-o războiul din Spania pentru părinții lor" [12]. Odată cu problema Vietnamului începe să pătrundă în conștiința studențimii, a intelectualității, și problema raporturilor dintre țările așa-zisei lumi a treia și metropolele dezvoltate.

Paralel cu V.S.C. începe să-și facă simțită prezența o organizație specific studențească — „Radical Student Alliance" —, care se prezenta, cu ocazia primei sale conferințe, ținută în iarna lui 1967 la London School of Economics, drept „primul experiment public al unei alianțe de front comun al studenților". R.S.A. se raporta critic față de tendința transformării universităților engleze, după modelul celor americane, în „multiversități" chemate să servească interesele marilor corporații și să abandoneze spiritul umanist al formării specialiștilor în favoarea comandamentelor stricte ale eficienței.

[12] Mervin Jones, *Prospects and Dangers for 27 October*, în „New Statesman", 4 octombrie 1968.

Grevele declanşate rînd pe rînd la London School of Economics, Regent Street Polytechnic, Holborn College of Law and Commerce — importante institute londoneze de învăţămînt superior —, la Universitatea din Edinburgh, la cele din Leicester şi Essex în anii 1967 şi 1968 prezintă o serie de trăsături comune. Ele aveau ca obiectiv impunerea principiilor „democraţiei participative" în cadrul universităţii, problemele nemijlocite ale acesteia fiind puse cel mai adesea în legătură cu probleme sociale mai largi. Au avut loc unele experimente — în special în institutele de artă — de constituire a aşa-zisei „contrauniversităţi", în cadrul căreia să se promoveze valori opuse celor ale „neocapitalismului" cu logica sa cantitativistă inspirată de preocuparea de a obţine profituri, cu practicile sale de manipulare a conştiinţelor şi cu indiferenţa sa faţă de valorile umaniste.

Prin apariţia organizaţiei „Revolutionary Socialist Student Federation", mişcarea studenţească se apropie tot mai mult de problema raportului între militantismul studenţesc şi cel al altor categorii sociale — clasa muncitoare şi intelectualitatea în primul rînd. Cu toate că această problemă ocupă un loc important în manifestul său, în care se afirma că R.S.S.F. reprezintă „organizaţia politică a noii stîngi revoluţionare, care se conduce după principiile marxismului", o serie de aspecte ale activităţii desfăşurate de organizaţie vor face ca ea să nu se bucure de ecoul scontat de iniţiatorii săi, rămînînd la nivelul unor declaraţii de intenţii. Organizaţia se definea drept ax al „opoziţiei extraparlamentare", precizînd că ea „consideră că partidele politice şi sindicatele existente nu pot susţine nici politic nici structural programe socialiste revoluţionare şi apreciază în consecinţă că sînt necesare noi organizaţii de masă şi participative pentru a se înlătura capitalismul" [13]. Caracterul abstract al programului său, nereuşita în sudarea diverselor grupuri existente în universităţile engleze, dar mai ales lipsa unor contacte semnificative cu oamenii muncii o vor împiedica să devină ceea ce ar fi dorit — o animatoare a opoziţiei de stînga.

Mai puţin percutantă în planul acţiunilor sale practice decît alte mişcări naţionale ale „noii stîngi", cea engleză are merite de seamă în plan teoretic. Ea este printre primele care au semnalat şi s-au străduit să ofere explicaţii unor fe-

[13] *R.S.S.F.'s Manifesto*, în „New Left Review", nr. 53, 1968, p. 22.

nomene noi legate de evoluţia capitalismului postbelic, încercînd totodată să tragă concluzii cu privire la noile condiţii ale înfăptuirii revoluţiei în Occidentul dezvoltat. Ea oferă un argument de seamă în favoarea ideii că „noii stîngi" nu i-a lipsit interesul faţă de teorie, pretutindeni şi permanent, aşa cum au încercat să acrediteze — plecînd chiar de la unele afirmaţii ale reprezentanţilor ei — o serie de exegeţi ai noii mişcări radicale. „New Left Review", apărută din căutările acestei mişcări, care a făcut tentativa de a se emancipa atît de manifestările de reformism îngust, cît şi de sechelele dogmatismului marxist, reprezintă şi astăzi una dintre revistele teoretice „independente" cele mai interesante, avînd o contribuţie deloc neglijabilă la actuala dezbatere de idei şi la promovarea unor puncte de vedere foarte apropiate de marxism. „Noua stîngă" din Marea Britanie nu a determinat schimbări profunde în linia oficială a laburismului, dar a contribuit la consolidarea curentului de stînga din cadrul acestuia, relevînd distanţele existente între unii dintre liderii săi şi baza sa socială. Ea a avut totodată un aport notabil în relevarea consonanţei dintre reformismul social-democrat al respectivei perioade şi interesele „neocapitalismului". Ceea ce nu este, desigur, puţin. Cu prilejul unei dezbateri organizate în primăvara lui 1980, semnificativ intitulată „Criza şi viitorul stîngii", Peter Hain, membru al lui Labour Coordinating Committee, semnala : „Stînga Partidului Laburist este conştientă de importanţa ce revine cîştigării unei majorităţi parlamentare în legitimarea şi încurajarea procesului schimbării, dar recunoaşte în acelaşi timp că acesta va eşua dacă nu se acordă atenţie luptei şi campaniilor extraparlamentare... Ţinînd cont de aceasta, stînga laburistă caută să constituie alianţe cu baza sindicală, cu grupurile locale, cu mişcarea feministă şi cu alte forme de protest ce vizează probleme concrete, ce ar putea da un nou impuls mişcării muncitoreşti şi conduce la transformarea ei" [14]. Această apropiere între stînga laburistă şi noile mişcări sociale, apărute în marea lor majoritate în prelungirea „noii stîngi", precum şi atenţia sporită pe care o acordă Partidul Comunist din Marea Britanie revendicărilor calitative formulate de acestea par să pledeze în favoarea ideii că unele din actualele căutări ale stîngii britanice îşi au probabile premise şi în frămîntările perioadei de afirmare a mişcării pe care o analizăm.

[14] Peter Hain, *Inquest on the Left*, în *The Crisis and Future of the Left*, London, Pluto Press, 1980, p. 14.

2. Japonia

Sintetizînd semnificaţia internaţională a activităţii noii mişcări radicale din Japonia, un reprezentant al „noii stîngi" engleze nota : „Mişcarea studenţească japoneză a jucat un rol istoric pe plan mondial. Ea a făcut operă de pionierat în ce priveşte acţiunea revoluţionară de masă într-o ţară industrializată, cu ani înainte ca acest lucru să se realizeze în Europa şi în America... Ea a demonstrat că studenţii pot stabili legături efective cu clasele cele mai oprimate ale societăţii — clasa muncitoare şi ţărănimea. Studenţii din întreaga lume datorează foarte mult militanţilor japonezi"[15].

Aceste aprecieri sînt pe deplin justificate dacă se au în vedere numeroasele acţiuni de răsunt iniţiate de Zengakuren, principala organizaţie animatoare a „noii stîngi" japoneze. Ele reprezentau o reacţie faţă de evoluţiile scenei social-politice din această ţară în primele decenii de după război, cît şi faţă de cursul periculos al evenimentelor în anii „războiului rece". Intrată în conştiinţa publică în 1960, cu prilejul reînnoirii Tratatului de securitate nipono-american, organizaţia respectivă avea deja în spate mai mult de un deceniu de activitate. Fundată în 1948, „Zen Nippon Gakusei Jichikai Rengo" (Federaţia naţională a asociaţiilor studenţeşti din Japonia), cunoscută sub denumirea prescurtată de Zengakuren, a avut ca prim preşedinte pe Akio Iwai, membru al Partidului Comunist Japonez. Notăm dealtfel că legăturile sale cu partidul revoluţionar al clasei muncitoare s-au manifestat în permanenţă, conferind realism şi eficienţă multora dintre acţiunile sale concrete. În perioada ce s-a scurs între anul înfiinţării sale şi impunerea ei pe scena japoneză Zengakuren şi-a legat numele de o serie de acţiuni ce vizau consolidarea structurilor democratice ale ţării. Ea a intervenit cu ocazia aşa-zisei „epurări a roşilor" de la începutul anilor '50 (care a avut loc după ce forţele de ocupaţie americane, în deplină consonanţă cu politica dusă şi pe plan intern de Statele Unite, au impus destituirea „profesorilor comunişti sau care simpatizau cu comuniştii"), cu ocazia semnării Tratatului de securitate nipono-american, prin care Japonia se angaja să furnizeze S.U.A. peste 300 de terenuri militare, baze navale şi aeriene pentru „apărarea Pacificului", a semnării Acordului asupra controlului activităţilor subversive (al cărui scop era, potrivit Zengakuren, să înăbuşe orice opoziţie radicală), a conflictului de la Sungawa, unde studenţii s-au opus instalării unei baze aeriene americane.

Identificarea Zengakuren cu una dintre problemele cele mai acute ale opiniei publice japoneze — reînnoirea, în 1960, a Tratatului de securitate nipono-american — a propulsat-o în prim-centrul atenţiei. Mobilizarea studenţilor pentru a împiedica plecarea primului-ministru Kishi în Statele Unite, pentru a spune „nu" venirii lui James Hagerty, secretarul de presă al preşedintelui S.U.A., trimis pentru a pregăti vizita lui Eisenhower în Japonia ; faptul că însuşi preşedintele american a fost silit să-şi amîne vizita datorită manifestaţiei de masă organizate la 15 iunie 1960 în faţa Dietei de către Zengakuren (manifestaţie la care au participat 300 000 de persoane), au semnat actul de naştere al unei noi perioade de confruntări, fără precedent în istoria postbelică a Japoniei. Fără a fi reuşit să împiedice semnarea Tratatului, acţiunile amintite — în urma cărora majoritatea membrilor Comitetului Executiv al Zengakuren au fost arestaţi — au condus, totuşi, la căderea guvernului Kishi, devenit extrem de nepopular *.

Făcînd, cu ocazia celui de-al XVII-leea Congres, analiza luptelor din 1960, Zengakuren adoptă o nouă linie politică. Se afirmă cu aceest prilej că prin lupta comună muncitorescstudenţească trebuie să se sfarme colaborarea capitaliştilor japonezi cu cei americani şi să se pună capăt sistemului existent. Pe de altă parte, se asistă însă la o scindare a Zengakuren în trei grupuri distincte — „Minsei", care cuprindea grupurile afiliate P. C. Japonez şi reprezenta majoritatea (69% din efectivele întregii organizaţii), „Sampa Rengo", care, deşi preconiza lupta activă împotriva imperialismului şi războiului, manifesta o anumită distanţare faţă de linia P. C. Japonez, şi „Marugaku", influenţat precumpănitor de ideologia şi practicile extremei stîngi. Între aceste grupuri încep să se manifeste o serie de disensiuni cu privire la căile cele mai adecvate de acţiune, care vor conduce la o slăbire a eficienţei activităţii Zengakuren în perioada de după 1960.

Complicitatea guvernului japonez în escaladarea războiului din Vietnam şi accentuarea politicii colonialiste duse de

[15] Fred Halliday, *Students of the World Unite*, în Alexander Cockburn şi Robin Blackburn eds., *Student Power*, London, Penguin Books, 1969, p. 298.

* Cf. Michiya Shimbori, *The Sociology of a Student Movement — A Japanese Case Study*, în S. M. Lipset şi Ph. C. Altbach eds., *Students Revolt*, Boston, Houghton Mifflin Company, 1969, p. 283—309.

Japonia în sud-estul Asiei aveau să dea, începînd din 1967, un nou impuls unității de acțiune, devenind temele centrale ale „noii stîngi“ japoneze. În ciuda represiunii polițienești și a măsurilor de intimidare îndreptate împotriva liderilor mișcării (întocmirea de fișe la poliție, supravegherea deplasărilor, percheziționarea domiciliilor etc. *), anul 1968 va fi martorul unor puternice manifestații, concentrate în jurul războiului din Vietnam. La 15 ianuarie se organizează la Sasebo o demonstrație pentru a se împiedica escala portavioanelor americane „Enterprinse“ și a se exprima *veto*-ul față de politica primului-ministru Sato. Militanților din Tokyo, care au călătorit 24 de ore cu trenul pentru a ajunge la destinație, li s-au alăturat cei din Nagoya, Kyoto, Osaka, Hiroshima. În semn de solidaritate cu lupta poporului vietnamez, la sosirea în gara Sasebo s-a intonat „Internaționala“. În timpul luptelor, ce au durat mai bine de o săptămînă, s-a obținut sprijinul populației locale, care s-a alăturat demonstranților pentru a respinge gărzile mobile chemate să reprime manifestația.

Cu ocazia internării în spitalul din Oji a unui mare număr de soldați americani (răniți în timpul ofensivei de la Tet, din februarie 1968), s-a desfășurat o largă campanie de demascare a caracterului agresiv, nedrept al războiului purtat de S.U.A. în Vietnam. Eforturile Zengakuren s-au concertat în acest caz cu cele ale „Comitetelor tineretului împotriva războiului“ (Hansen Seinen Iinkai), alcătuite din tineri muncitori care luptau înăuntrul și înafara sindicatelor pentru a le determina să depășească linia unor revendicări de ordin cantitativ și să se orienteze mai ferm spre revendicări calitative. Rezultatul cel mai palpabil al acțiunilor amintite a fost constituirea unei opoziții de masă față de sprijinul acordat S.U.A. în ducerea războiului din Vietnam. În toamna lui 1968, peste 800 000 de muncitori din 600 de orașe japoneze s-au alăturat acțiunilor studențești. Fapt extrem de grăitor pentru impactul Zengakuren asupra opiniei publice, guvernul invocă prevederile „Acordului asupra controlului activităților subversive“ — considerat drept ultim resort în cazuri de forță majoră — pentru a paraliza inițiativele organizației.

„Noua stîngă“ japoneză s-a distins printr-o acțiune singulară în întreaga istorie a mișcării : ea s-a raliat cu țăranii din localitatea Narita, aflată la 60 km de Tokyo, unde urma să se amenajeze noul aeroport al capitalei japoneze. Aducerea

* Cf. Bertrand Beraud, *La gauche révolutionnaire au Japon*, Paris, Seuil, 1970.

la cunoștința opiniei publice a faptului că expulzarea țăranilor de pe teritoriul respectiv se efectua în profitul marelui capital era oferită ca argument în favoarea ideii că dezvoltarea capitalistă antrenează o adevărată agresiune asupra naturii.

Ca pretutindeni, problemele nemijlocite ale universității, precum și cele ale raporturilor între universitate și societate, între cunoaștere și utilizarea ei socială, au ocupat un loc de seamă în cadrul preocupărilor noii mișcări radicale japoneze. Ele s-au conturat cu deosebită claritate odată cu debutul grevelor din universitățile japoneze, în 1968, apreciate ca unice în lume datorită faptului că ocuparea unora dintre ele a durat peste un an. În 1969 peste 100 din universitățile japoneze — de stat sau particulare — erau cuprinse de contestație. Se experimentează noi forme de organizare, creîndu-se „consilii de luptă“ în cadrul cărora inițiativele plecau de la bază, iar participanții erau considerați membri cu drepturi egale, ce-și pot exprima liber opiniile. Comentînd aceste evoluții, Toyomasa Fuse nota : „În Japonia, ca pretutindeni dealtfel, studenții anilor '60 au refuzat să asimileze comportamentul cu care îi hrănise societatea. Ei au respins normele prescrise și urmărirea valorilor individualismului, eliminînd ceea ce li se părea neautentic, dogmatic sau arbitrar. Ei au încercat să extindă procesul de democratizare la toate nivelurile societății, să lărgească baza socială a luării deciziilor privitoare la universitate și la problemele statului ; pe scurt, ei au revendicat o «democrație a participării»“ [16].

Sub presiunea evenimentelor, guvernul începe să dea tot mai mult curs unei legi adoptate în 1969, care amenința pe profesori cu șomajul dacă nu contribuie la aplanarea conflictelor și considera intervenția poliției în universități o măsură perfect legală. În această escaladare a represiunii a jucat un rol de seamă constituirea la 5 septembrie 1969 a „Uniunii naționale a consiliilor de luptă“ (Zenkoku Kyoto Kaigi Rengo), care avea ca scop crearea unui front studențesc, sprijinit de muncitori și de întreaga populație a marilor orașe.

Incitată de represiune și disperată din cauza întîrzierii apariției unor rezultate imediate de transformare a societății, o parte a studențimii se îndreaptă spre „forme noi ale luptei revoluționare“. Considerînd că „nu există o soluție parlamentară la contradicțiile societății japoneze“, grupul

[16] Toyomasa Fuse, *Le radicalisme étudiant au Japon : une „révolution culturelle“ ?* în „L'Homme et la Société“, nr. 16, 1970, p. 265.

„Armata Roșie" (Sekigun) va milita pentru formarea unei „armate revoluționare" avînd ca scop desfășurarea unor acțiuni de gherilă urbană. Respinsă de clasa muncitoare și de partidele ei, precum și de o mare parte a studențimii, „noua linie" nu se va bucura de prea mare succes. În 1970 o bună parte a membrilor Zengakuren erau cîștigați pentru ideea unui front unit muncitoresc-studențesc, care să acționeze în cadrele democratice existente și să impună, din interiorul lor, o lărgire a democrației, capabilă să conducă, în perspectivă, la o alternativă socialistă.

Fără să atingă ansamblul obiectivelor pe care și le propusese, „noua stîngă" și-a pus totuși amprenta asupra confruntărilor de clasă din Japonia. Ea a reușit să realizeze unele contacte fructuoase cu clasa muncitoare și țărănimea, ceea ce-i conferă un loc aparte în istoria generală a „noii stîngi". Faptul că una dintre concluziile principale ale propriilor nereușite a fost cea a necesității aliantei cu clasa muncitoare, demonstrează că experiența „noii stîngi" din Japonia a jucat un anumit rol în maturizarea politică a intelectualității și studențimii din această țară, maturizare plină de consecințe fertile pentru viitorul luptei împotriva ordinii existente.

3. Statele Unite ale Americii

Revitalizarea tendințelor de dreapta și impunerea crescîndă a viziunii neoliberale păreau — în perioada primilor ani de după război — să nu mai fi lăsat în Statele Unite nici un spațiu de manifestare tendințelor și organizațiilor de stînga. Relativa prosperitate economică părea, la rîndul ei, să fi suspendat sursele protestului social, iar intensificarea represiunii să fi anulat mijloacele acțiunii de contestare a sistemului. Într-o perioadă extrem de scurtă, „vînătoarea de vrăjitoare" lansată de senatorul McCarthy reușise aproape să paralizeze inițiativele stîngii. Politica de stînga, asimilată „antiamericanismului", era privită cu ostilitate și sancționată cu severitate într-o țară în care afirmarea socialismului era prezentată cu obstinație drept un „pericol" la adresa „lumii libere", iar anticomunismul devenise o adevărată ideologie de stat.

Caracterizat drept perioadă a „generației tăcute", deceniul anilor '50 se relevă, la o analiză mai atentă, a fi mai puțin „conformist" și „liniștit" decît s-a lăsat să se creadă. Refuzînd imaginea prefabricată a unei Americi a abundenței, în care ar fi dispărut nu numai conflictele, ci și cauzele lor, un sociolog de talia lui C. W. Mills „va începe să strige pentru acțiune într-o profesiune letargică, într-o societate letargică" [17]. Lucrările sale *Gulerele albe*, *Elita puterii*, *Cauzele celui de-al treilea război mondial*, *Imaginația sociologică* demonstrau prin forța faptelor că, departe de a fi atins echilibrul, societatea americană mai este încă marcată de contradicții, inegalitate și dominație. Apreciind că „marxismul victorian" nu mai poate oferi răspunsuri adecvate noilor realități ale Americii, el pleda pentru o renovare teoretică pusă în slujba unei acțiuni transformatoare, în cadrul căreia, după aprecierile lui, grupul intelectualității avea de jucat un rol important. Ideile sale, aproape singulare în epocă, aveau să fie reluate mai tîrziu de „noua stîngă" americană, Mills constituind unul dintre marii mentori ai orientării de critică socială ce va căpăta proporții în deceniul următor. Tot în deceniul al șaselea își face simțită prezența o mișcare de factură artistică, cu un puternic substrat critic. Fenomenul „beat", expresie a respingerii simbolurilor mult-celebratei „Americi mijlocii", a constituit o adevărată prevestire a mișcărilor contestatare ce aveau să irumpă în anii '60. „Mai mult decît orice, generația beat a fost un preludiu, prima adiere a unei noi furtuni, un semnal codificat cu privire la faptul că tineretul Americii începe să refuze conformismul, mercantilismul și tăcerea" [18]. În aceeași perioadă de liniște aparentă s-au născut o serie de mișcări revendicative, precum mișcarea pentru drepturi civile, care urmărea obținerea de drepturi egale pentru negri (mai ales în sudul Statelor Unite, puternic marcat de practici rasiste) și mișcarea antirăzboinică, reacție la amenințările „războiului rece" și la consolidarea complexului militaro-industrial.

Și în Statele Unite, ca și în celelalte țări, „noua stîngă" — această „izbucnire de militantism și radicalism necomunist ce nu-și află egal în jumătatea anterioară de secol" [19] — nu s-a născut pe un teren gol și din senin, ci a preluat și a dus mai departe crezurile unor gînditori și ale unor mișcări progresiste, existente chiar într-o perioadă de relativ conformism. O certifică între altele faptul că una dintre prin-

[17] Theodore Roszak, *The Making of a Counter Culture*, New York, Anchor Books, 1969, p. 25.

[18] Jack Newfield, *A Prophetic Minority*, New York, The New American Library, 1966, p. 33.

[19] Milton Cantor, *The Divided Left. American Radicalism. 1900—1975*, New York, Hill & Wang, 1978, p. 181.

cipalele organizații de care sînt legate începuturile „noii stîngi" americane, „Student Nonviolent Coordonating Committee" (S.N.C.C.) a crescut din mișcarea pentru drepturi civile. Fondată în octombrie 1960, ea avea ca scop „eliminarea segregației în toate domeniile vieții". Fără a obține rezultate prea importante în această direcție, S.N.C.C. a facilitat însă conștientizarea de către tineretul american a injustiției profunde a sistemului existent.

Organizația care avea să preia treptat conducerea inițiativelor noii „stîngi americane" a fost „Students for a Democratic Society", care începe să se emancipeze între 1960—1962 de linia politică a „Ligii pentru Democrație Industrială" — o organizație social-democrată, a cărei secțiune studențească era. Cu prilejul Convenției S.D.S. din vara anului 1962, ținută la Port Huron, Tom Hayden, ales președinte, prezintă programul cunoscut sub denumirea de „Port Huron Statement". El motivează necesitatea unei „noi stîngi" plecînd de la contradicțiile societății americane. Erodarea structurilor democratice, prăpastia existentă între marea masă a publicului și centrele de decizie, starea de „liniște" obținută prin manipulare, menținerea sărăciei în ciuda succesului economic, dominația complexului militaro-industrial cu logica sa aberantă sînt tot atîtea capete de acuzare care reflectă, după opinia autorilor, limitele ideologiei și practicii neoliberale. Pe de altă parte, autorii programului resping ca irelevante proiectele inspirate de un marxism dogmatizat, neconcordant cu realitățile americane ale anilor '60. Ca o continuare la critica socială întreprinsă în prima parte a documentului este prezentat un program de schimbare radicală, în care se afirmă necesitatea asigurării sprijinului mișcării muncitorești, care, deși aflată „într-un moment de apatie", rămîne, în virtutea interesului său natural pentru abolirea exploatării, interesată în schimbare. Studențimea și intelectualitatea — agenți importanți ai schimbării — ar fi trebuit să joace, în viziunea S.D.S., și rolul de „catalizator" al forțelor aflate încă în stare de inerție. Referindu-se la noul sistem social care ar urma să fie instaurat, „Port Huron Statement" afirma că esența funcționării sale este „democrația participativă" guvernată de două scopuri : „Participarea individului la deciziile sociale care afectează calitatea și sensul vieții sale ; organizarea societății într-o asemenea manieră încît să asigure independența oamenilor și să le ofere mijloacele necesare participării" [20].

[20] Tom Hayden, *The Port Huron Statement*, New York, 1962, p. 3.

Relațiile în curs de deteriorare între L.I.D. și S.D.S. devin, după prezentarea acestui program, explicit ostile. Acuzînd S.D.S.-ul de adoptarea unor poziții de front popular, de tolerare și chiar colaborare cu comuniștii (la Convenție participaseră ca observatori reprezentanți ai aripii de tineret a Partidului Comunist American), L.I.D. hotărăște ruperea relațiilor cu S.D.S., fapt ce consemnează momentul constituirii S.D.S. ca organizație de-sine-stătătoare.

Dacă pînă în 1963, S.D.S. mai punea încă problema unei activități desfășurate în cadrele instituționale existente, prin crearea unei „aripi liberale" a Partidului Democrat căreia să i se circumscrie și „noua stîngă", cu ocazia Convenției din 1963 neoliberalismul și Partidul Democrat devin ținte ale unui atac deschis, în care se regăsesc germenii preocupărilor ulterioare ale S.D.S. de a desfășura activitatea de schimbare dinafara acestuia.

În ce privește acțiunile practice ale S.D.S., pot fi amintite ca mai importante încercările de a determina schimbări la nivelul organizării comunităților (subordonate „Proiectului de cercetare și acțiune economică" — E.R.A.P.), lupta pentru libertatea de expresie (concentrată în jurul „Mișcării pentru libertatea cuvîntului" — F.S.M.), organizarea luptei împotriva războiului din Vietnam. Relativul eșec al acțiunilor organizate sub egida E.R.A.P. își are explicația, între altele, în faptul că cei care i s-au dedicat veneau din afara comunităților respective, încercînd să impună propriile idei și soluții locuitorilor acestora și manifestînd, nu de puține ori, atitudini elitiste. Izbucnită în 1964 la Universitatea Berkeley, California (una dintre puținele zone ale Americii unde, după opinia lui Mario Savio, lider al „noii stîngi", „angajarea în activități radicale nu era considerată o formă de lepră"), „Free Speech Movement" a determinat adoptarea de măsuri disciplinare din partea administrației, care a apelat în cursul demonstrațiilor la ajutorul poliției pentru restabilirea ordinii în campus. Aceste măsuri aveau să fie primele dintr-o serie care vor releva studențimii că ea însăși constituie obiectul dominației exercitate de sistem. Mario Savio, unul dintre inițiatorii F.S.M., avea să afirme cu acest prilej : „Centrul atenției noastre s-a deplasat dinspre profunda noastră preocupare față de victimizarea altora spre injuriile și nedreptățile comise împotriva noastră" [21]. Sursele dominației au fost identifi-

[21] Mario Savio, *Introduction*, în Hal Draper ed., *Berkeley. The New Student Revolt*, New York, Grove Press, Inc., 1965, p. 6.

cate ca provenind din rolul pe care îl atribuie complexul militaro-industrial universității — acela de a forma tehnicieni și specialiști care, puși în serviciul monopolurilor și al birocrației guvernamentale, să contribuie la menținerea Americii în forma ei actuală. Prin reflecțiile asupra noului rol al universității în capitalismul postbelic, reprezentanții „noii stîngi" au pus cu vigoare în discuție conceptul de „multiversitate" lansat de Clark Kerr (președintele de atunci al Universității California) în lucrarea sa *Funcțiile universității*[22]. Prin demascarea rolului ei de instrument al elitei puterii, cît și prin evidențierea caracterului total al dominației exercitate de aceasta era pusă nemijlocit în discuție contradicția dintre valorile cunoașterii și contextul social al utilizării ei.

Realizarea faptului că între dominația exercitată pe plan intern de complexul militaro-industrial și cea exercitată pe plan internațional există o strînsă interdependență, pe de o parte, și începerea bombardamentelor asupra Vietnamului, avînd ca efect sporirea recrutărilor în rîndurile tineretului, pe de altă parte, au contribuit la transformarea luptei împotriva intervenției americane într-una din temele majore ale „noii stîngi". În 1965 apare lucrarea *Mișcarea antirăzboinică. De la protest la politica radicală*[23], care releva că indignarea morală era pe cale să facă loc acțiunilor practice împotriva politicii guvernului. Paul Booth, secretarul S.D.S. din 1966, reliefa și el mutațiile intervenite cu timpul în viziunea organizației sale asupra sarcinilor ce-i revin : „Într-o serie de circumstanțe mișcarea noastră și-a schimbat prioritățile în mod dramatic ; în primăvara lui 1964 am transformat S.D.S. dintr-un centru intelectual într-o campanie de organizare a comunităților ; în primăvara lui 1965 am transformat-o în liderul mișcării antirăzboinice studențești. În acest an am evoluat spre transformarea sa într-o organizație de acțiune politică radicală cu un program amplu"[24]. Convenția S.D.S. din acel an ridica problema constituirii unei mișcări de masă în direcția schimbării, considerînd acțiunile în cadrul universității drept o premisă a unor transformări mai vaste. Consolidarea mișcării, care trebuia să fie „nouă, americană și revoluționară", urma să se înfăptuiască

[22] Clark Kerr, *The Uses of University*, Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1963.

[23] Paul Booth și Lee Webb, *The Anti-Movement. From Protest to Radical Politics*, Chicago, 1965.

[24] Paul Booth, *National Secretary's Report*, în „New Left Notes", June 1966, p. 1.

prin mijloace noi, în primul rînd prin intermediul „democrației participative". S.D.S. își propunea totodată sarcina radicalizării studențimii de asemenea manieră încît, dintr-un instrument al perpetuării ordinii existente, universitatea să devină o pepinieră de formare a unei „noi clase muncitoare", orientată spre transformarea societății. Constituirea „puterii studențești", care avea în vedere cîștigarea controlului studenților asupra conținutului învățămîntului și asupra organizării vieții în universități, urma să contribuie la conturarea unei conștiințe radicale a viitorilor specialiști. Ideile prezentate mai sus au devenit, cu mici excepții, platforma de acțiune a tuturor manifestărilor contestatare ce au cuprins treptat universitățile americane, atingînd apogeul în 1968.

Violența cu care au răspuns forțele ordinii diverselor acțiuni de protest ale studențimii, fie în timpul ocupării universităților, fie cu ocazia nenumăratelor marșuri împotriva războiului din Vietnam, care au reușit să determine o largă mobilizare a opiniei publice în direcția exprimării unei atitudini critice față de poltica guvernulu, au avut drept consecință adîncirea convingerii că „viitorul luptei revoluționare depinde de confruntarea pe străzi"[25]. Problema violenței devine obiectul unei dezbateri tot mai acute între membrii „noii stîngi" americane. Imposibilitatea realizării unui consens va conduce în cele din urmă la fracționarea S.D.S. Cele trei fracțiuni care au rezultat din scindarea S.D.S. au fost „Progressive Labor Party", „Revolutionary Youth Movement I" (The Weatherman) și „Revolutionary Youth Movement II". Ultimele două considerau ca centrală pentru revoluție învingerea imperialismului Statelor Unite, dar în timp ce prima susținea că forța conducătoare în această luptă va fi constituită de negri și de popoarele din așa-zisa lume a treia, cea de-a doua era de părere că acest rol va reveni proletariatului. În scurt timp ele vor intra pe făgașul unor activități subversive, care le vor îndepărta tot mai mult de spiritul care animase „noua stîngă" în perioada sa de glorie. Paralel, se conturează așa-numita orientare a „noii noi stîngi", împărtășind convingerea că „revoluționarea conștiințelor" — prin modificarea ierarhiei valorilor care ghidează comportamentul indivizilor — ar putea conduce, în timp, la o schimbare a structurilor sociale. În ciuda carac-

[25] Fred Gordon, *Politics of Violence, Part II*, în „New Left Notes", 23 septembrie 1968, p. 7.

terului extrem de discutabil al acestei teze, ni se pare important de subliniat faptul că larga răspîndire de care s-a bucurat în Statele Unite pote fi considerată un reflex al situației specifice a acestei țări — cea a lipsei unei conștiințe radicale de masă, care să favorizeze mobilizarea în direcția unei opoziții anticapitaliste de masă.

Sinuoasă și contradictorie, istoria „noii stîngi" americane are meritul de a fi pus cel puțin o parte a categoriilor dominate în fața adevăratului chip al Statelor Unite, profund diferit de imaginea oferită de apologeții sistemului existent. „Eșecul" ei a rezultat din imposibilitatea ca prin forțele și mijloacele propuse de ea să se înfăptuiască idealul căruia i s-a dedicat — transformarea structurală a Americii. Pe de altă parte, „noua stîngă" a avut însă un aport notabil la înlăturarea semnului de identitate între opoziția față de sistem și „antiamericanism", demonstrînd că revolta împotriva sistemului izvorăște din înseși contradicțiile Statelor Unite și nu este rodul unor „influențe din afară".

„Noua stîngă" a readus la ordinea zilei — deși într-o formă abstractă și utopică — problematica socialismului într-o țară în care se afirma că acesta este „inactual" și „inutil", fiind prima mare mișcare de masă de după criza din 1929 care a interogat frontal și global funcționalitatea sistemului american. Dacă nu atît prin achizițiile mișcării ca atare, cel puțin prin consecințele sale, „noua stîngă" americană a marcat indubitabil evoluția vieții social-politice din Statele Unite. Referindu-se la acest lucru, Richard Flacks consemna: „Probabil că Noua Stîngă a anilor '60 nu este destinată să fie catalizatorul noii revoluții. Dar personal sînt convins că indiferent care ar fi destinele ei imediate, *schimbările sociale și culturale produse sau accelerate de către ea sînt ireversibile* și nu pot fi absorbite în sînul capitalismului"[26] (subl. ns.). Apărută în cea mai dezvoltată țară capitalistă, lipsită de puternice tradiții revoluționare, noua mișcare radicală de stînga a testat într-un mod specific că și aici se mențin deschise izvoarele conflictelor sociale și, deci, fie și într-o perspectivă mai îndepărtată, problema schimbării structurale a societății americane se va pune la fel de acut ca și în alte țări occidentale.

[26] Richard Flacks, *Young Intelligentsia in Revolt*, în Anthony Orum ed., *The Seeds of Politics: Youth and Politics in America*, Prentince Hall, New Jersey, 1972, p. 270.

4. R. F. Germania

Și în această țară, profund afectată de evenimentele și consecințele celui de-al doilea război mondial, perioada cuprinsă între cea de-a doua jumătate a anilor '50 și începutul anilor '60 — caracterizată adesea drept perioadă a „dictaturii democratice" a lui Konrad Adenauer — a fost marcată de prezența unor inițiative antirăzboinice și antimilitariste. Deși mai puțin intense decît acțiunile similare din Marea Britanie, Statele Unite și Japonia, ele dădeau, la fel ca și acestea, expresie îngrijorării unor grupuri progresiste față de perspectivele reînarmării Germaniei Federale și de pericolul unui război atomic. Amintim printre cele mai importante inițiative de acest gen — „Declarația de la Götingen" (aprile 1957), lansată de 18 oameni de știință dintre care patru erau deținători ai premiului Nobel; constituirea la Frankfurt, în martie 1958, în urma apelului semnat de 40 de personalități ale lumii politice, sindicale și universitare, a mișcării „Lupta împotriva morții atomice"; grevele spontane ale unor grupuri de muncitori; o susținută campanie de presă organizată de intelectuali progresiști de frunte. Potrivit afirmațiilor pertinente ale lui Massimo Teodori, marșurile anuale împotriva înarmării atomice reuneau „pacifiști, socialiști de stînga nemulțumiți de politica Partidului Social-Democrat, comuniști care nu mai puteau activa în cadrul partidului lor, declarat ilegal, precum și o serie de intelectuali la ale căror apeluri răspunsese pozitiv Confederația sindicală germană"[27]. Relevînd conținutul acestei mișcări apărute în afara cadrelor instituționale existente, doi dintre reprezentanții „noii stîngi" germane aveau să semnaleze la o distanță de peste un deceniu: „Nu a existat în Republica Federală nici o altă mișcare care să se fi îndepărtat de parlament cu o conștiință democratică atît de pură"[28]. Acest comentariu favorabil poate fi apreciat drept o recunoaștere implicită a faptului că „noua stîngă" și-a avut una dintre surse chiar în mișcarea amintită.

Evenimentul care a declanșat însă procesul de constituire a „noii stîngi" din această țară a fost Congresul Partidului Social-Democrat, ținut la Bad Godesberg în noiembrie 1959. Cu acest prilej s-au efectuat modificări importante ale orientării politice a partidului și s-a adoptat un

[27] Massimo Teodori, *op. cit.*, p. 82.

[28] R. Reiche și P. Gang, *L'opposition de gauche*, în „Partisans", nr. 41, 1968.

nou program care renunţa la multe dintre principiile care călăuziseră anterior activitatea P.S.D. Referindu-se la sensul şi semnificaţia procesului de „modernizare", Heinz Abosch, reprezentant al stîngii socialiste care exprima rezerve cu privire la diminuarea preocupărilor faţă de o alternativă la sistemul existent, consemna : „Partidul a fost contagiat de depolitizarea ce cuprinsese întreaga societate, de adaptarea pragmatică la realitatea existentă, abandonînd obiectivele radicale... Începea astfel transformarea partidului politic într-o grupare de interese economice" [29].

În noiembrie 1961, P.S.D., tot mai nemulţumit de criticile venite din partea organizaţiei sale de tineret — Sozialistischer Deutscher Studentenbund (Asociaţia socialistă a studenţilor) —, emite o declaraţie de incompatibilitate între calitatea de membru al P.S.D. şi aceea de membru al S.D.S. În primii săi ani de activitate autonomă (1961—1965), principalele preocupări ale S.D.S., ataşat idealului unei transformări radicale a societăţii germane, vor merge în direcţia aprofundării teoretice a transformărilor intervenite în cadrul capitalismului postbelic. Aceasta era considerată drept o premisă importantă a elaborării în perspectivă a unei strategii socialiste care să nu poarte pecetea „pragmatismului" P.S.D. Obiectivul imediat al S.D.S. era acela al creării unei conştiinţe socialiste în rîndul studenţilor. Nucleul în jurul căruia s-au desfăşurat căutările teoretice ale organizaţiei a fost Freie Universität (Universitatea Liberă) din Berlinul de Vest.

Debutul acţiunilor de protest ale studenţimii şi ale unei părţi a intelectualităţii vest-germane a fost legat de hotărîrea autorităţilor universitare de la Freie Universität de a nu permite desfăşurarea unei dezbateri cu tema „A restaura sau a reîncepe — Republica Federală Germania douăzeci de ani mai tîrziu". Ea urma să aibă loc în mai 1965 cu ocazia aniversării a douăzeci de ani de la victoria asupra nazismului. Criticînd măsura amintită, studenţii încep să-şi pună întrebări cu privire la respectarea în practică a dreptului la libertatea cuvîntului şi, implicit, la caracterul nedemocratic al universităţii. Concedierea unuia dintre asistenţi, motivată prin faptul că ar fi exprimat puncte de vedere „neconforme" cu statutul de cadru didactic, suscită o acţiune spontană de protest, în cursul căreia participanţii încep să exprime opinia că studenţimea trebuie să-şi impună interesele prin acţiune directă şi nu prin „reprezentanţi". În perioada care urmează tema autoritarismului şi birocratismului universitar devine preponderentă în cadrul dezbaterilor S.D.S. Încep totodată să se facă unele corelaţii între principiile care guvernează viaţa din universităţi şi cele ale statului german, conchizîndu-se adesea că autoritarismul este o trăsătură definitorie a întregului edificiu instituţional, abil mascată sub o frazeologie democratică.

Translaţia de la problemele universităţii la cele de ordin mai general se va produce şi în R. F. Germania sub impactul evenimentelor din Vietnam. Preocupat de evidenţierea legăturilor existente între luptele duse de popoarele aşa-zisei lumi a treia împotriva metropolelor capitaliste şi cele desfăşurate în interiorul acestora, S.D.S. va desfăşura între 1964—1966 o intensă campanie în legătură cu evoluţia evenimentelor din Vietnam şi cu natura războiului purtat de S.U.A. acolo. La 4 februarie se organizează o amplă demonstraţie de protest, desfăşurată simultan la München şi în Berlinul de Vest. În manifestele afişate de studenţi în timpul nopţii anterioare se putea citi : „Popoarele Asiei, Africii şi Americii Latine luptă contra foametei, a morţii şi a dezumanizării. Sclavii de odinioară vor să devină oameni. Răspunsul dat de capitalişti unor ţări precum Cuba, Congo, Vietnam este războiul. Forţa armelor, iată ce folosesc ei pentru a menţine vechile relaţii de subordonare... Cei oprimaţi nu au altă soluţie decît să ia armele în mînă. Pentru ei viitorul se numeşte revoluţie. Am putea noi să dăm mîna celor care înfăptuiesc genocidul ?... Cît vom mai permite să se asasineze în numele nostru ?..." [30].

Numeroasele acţiuni de solidarizare cu lupta poporului vietnamez şi criticile exprimate în legătură cu decretarea de către guvern a „stării de urgenţă" au atras după ele o serie de măsuri de intimidare din partea autorităţilor (intervenţia poliţiei în timpul demonstraţiilor, percheziţionarea sediului S.D.S., sechestrarea documentelor etc.). Comentînd aceste măsuri, Rudi Dutschke, liderul noii mişcări radicale vest-germane, releva că atîta timp cît studenţii s-au limitat la dezbateri teoretice, autorităţile şi-au putut permite să păstreze aparenţele democraţiei, dar odată cu angajarea lor în acţiuni

[29] H. Abosch, *La Germania in movimento*, Bari, Laterza, 1969, p. 112.

[30] Cf. Rudi Dutschke, *Les étudiants antiautoritaires face aux contradictions présentes du capitalisme et face au Tiers Monde*, în Uwe Bergmann, Rudi Dutschke, Wolfgang Lefèvre, Bernd Rabehl, *La révolte des étudiants allemands*, Paris, Gallimard, 1968, p. 144—145.

directe de contestare a sistemului s-a trecut fără ezitare la represiune.

În urma experienței dobîndite s-a ajuns la concluzia că instituțiile politice existente nu oferă nici o posibilitate de exprimare a unei opoziții autentice față de sistem. Asumarea de către S.D.S. a denumirii de „opoziție extraparlamentară" era menită să evidențieze hotărîrea organizației de a ieși în afara jocului democratic burghez și de a promova noi metode de acțiune, capabile să facă breșă în sistem. Această opțiune a fost determinată probabil și de faptul că în decembrie 1966 se constituise în R.F.G. „marea coaliție" (alcătuită din Partidul Democrat-Creștin și Uniunea Creștin-Socială, pe de o parte, și Partidul Social-Democrat, pe de altă parte), coaliție ce suspendase practic opoziția politică. Explicînd denumirea de „opoziție extraparlamentară", unul dintre liderii „noii stîngi" vest-germane preciza: „Noi ne intitulăm opoziție extraparlamentară pentru că apreciem că termenul de antiparlamentar nu mai este corespunzător. Sîntem convinși că parlamentul a încetat de a mai fi centrul procesului decizional și că deciziile se iau în altă parte, respectiv acolo unde se află centrele puterii economice din Germania Occidentală" [31]. O serie de alte organizații și grupuri de inițiativă se alătură S.D.S., constituind mișcarea democratică și descentralizată cunoscută sub titulatura „Aussenparlamentarische Opposition" (A.P.O.). Notăm între acestea: „Campania pentru dezarmare și democrație", „Asociația studenților liberali", o parte a „Uniunii Naționale a Studenților", „Argument-Club", „Republicanische Club". Deși predominant studențească, mișcarea A.P.O. a antrenat în acțiunile sale și pacifiști, comuniști, sindicaliști de stînga, intelectuali cu orientare de stînga. Sub conducerea lui Hans Magnus Enzesberger, revista „Kursbuch" devine organul A.P.O. Inspirată teoretic de „Școala de la Frankfurt", de gînditori precum Mihail Bakunin, Karl Korsch, Anton Pannekoek, Wilhelm Reich, A.P.O. acordă totodată o mare atenție gîndirii marxiste (un argument în favoarea acestui fapt îl constituie publicarea lucrării „Bibliografie selectivă și comparativă a socialismului revoluționar de la Karl Marx pînă în prezent", apărută în octombrie 1966 sub redacția lui Rudi Dutschke). Grație acestui lucru, „noua stîngă" vest-germană a constituit punctul cel mai înalt și mai solid al căutărilor teoretice ale mișcării în ansamblul ei. Dar în ciuda contribuției pe care și-a adus-o la descifrarea a numeroase aspecte ale „capitalismului tîrziu" și a încercării de a-l submina, rezultatele ei practice au fost relativ modeste. Atmosfera de ostilitate întreținută de forțele de dreapta, dar mai ales propriile limite, concretizate în incapacitatea de a stabili contacte cu forțele muncii, sînt principalele explicații ale izolării „noii stîngi" vest-germane.

Proporțional cu creșterea militantismului A.P.O., vor crește și acțiunile de represiune. Uciderea studentului Beno Ohnesorg * în timpul manifestației din 2 iunie 1967 a declanșat numeroase acțiuni de protest în majoritatea orașelor universitare vest-germane, reunind zeci de mii de participanți. Ele s-au desfășurat sub lozinca: „Ohnesorg — prima victimă a neofascismului!". Apreciind că noile evenimente impun o analiză a activității de pînă atunci și precizarea strategiei de urmat pe mai departe, A.P.O. organizează la 9 iunie la Hanovra congresul cu tema „Universitatea în cadrul democrației". Cu acest prilej s-au confruntat două puncte de vedere — cel care opta pentru acțiuni de rezistență neviolentă și cel care pleda pentru o replică fermă împotriva represiunii, considerînd că „lupta antiautoritară" poate apela la orice mijloace, inclusiv la cele violente.

Prima parte a anului 1968 este marcată de o serie de acțiuni în care formele pașnice de luptă se împletesc cu cele violente. La 17 februarie se organizează „Congresul Internațional asupra Vietnamului", la care participă și reprezentanți ai „noii stîngi" din alte țări occidentale. Se lansează un apel împotriva oligarhiei și a imperialismului din metropolele lumii capitaliste și pentru o coordonare la nivel european, dar nu se ajunge la elaborarea unui plan operativ.

Sub efectele campaniei de presă desfășurate de diversele publicații ale concernului Springer, care prezentau opoziția extraparlamentară drept „inamicul intern", grupuri de dreapta încep să lanseze acțiuni împotriva A.P.O. În acest context se produce o încercare de asasinat împotriva lui Rudi Dutschke (11 aprilie 1968), care va suscita noi confruntări. A.P.O. reia preocupările sale mai vechi de relevare a rolului jucat de *mass media* în manipularea conștiințelor și începe să se reorienteze treptat spre activități teoretice de demascare a caracterului autoritar-birocratic al statului, a „sin-

[31] Cf. F. C. Hunnius, *Students Revolt. The New Left in West Germany*, London, 1968, p. 17.

* „Moartea lui Ohnesorg — comenta unul dintre liderii studențimii — nu a fost un accident tragic; în acea zi sistemul și-a trădat esența" (Fritz Teufel, *Prophylactic Notes for the Self-Indictment of the Accused*, în Tariq Ali ed., *The New Revolutionaries*, New York, 1969, p. 194.

dromului neofascist" şi de legitimare a „dreptului natural la rezistenţă". Ultima mare confruntare coordonată de A.P.O. va fi aceea îndreptată împotriva adoptării legilor cu privire la „starea de urgenţă", care coincidea cu o restrîngere serioasă a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti. Factura *ad hoc* a mişcării, absenţa unor legături organice cu masele populare, strîns legate de incapacitatea ei de a propune formule organizatorice viabile şi de a depăşi logica unei revolte „antiautoritariste", vor determina, pe de o parte, refugierea unor grupuri ale A.P.O. în dezbateri interminabile asupra naturii şi sarcinilor ei, iar, pe de altă parte, escaladarea violenţei de către o serie de grupuscule anarhizante, ce vor încerca să pună în anii următori bazele unei „gherile urbane". Dizolvarea S.D.S. în 1970 consemna eşecul practic al încercării sale de transformare a societăţii vest-germane. Cu toate că a reprezentat o vreme aproape singura forţă de opoziţie din R. F. Germania, A.P.O. a rămas oarecum izolată întrucît nu a reuşit să realizeze contacte fertile cu marea masă a populaţiei. Prin acţiunile sale de protest militant, dar mai ales prin căutările sale teoretice ea a constituit totuşi un moment important al afirmării aspiraţiilor pentru democraţie, progres şi socialism în R.F.G.

5. Franţa

Sfîrşitul anilor '50 şi începutul anilor '60 au catalizat energiile stîngii franceze în dezbateri şi confruntări privitoare la marea problemă morală a Franţei acelor ani — războiul din Algeria.

Pe acest fundal, marcat între altele de accentuarea tendinţelor proguvernamentale ale social-democraţiei, reprezentată de S.F.I.O. (Section Française de l'Internationale Ouvriére), începe să capete contur tendinţa de căutare a unor noi forme de acţiune politică de către o parte a tineretului studios şi a intelectualităţii radicale. Aceste căutări, motivate de promotorii lor şi prin „impasul dogmatic" al Partidului Comunist Francez, urmăreau să determine formarea unei opinii de masă împotriva acţiunilor desfăşurate de guvernul francez în Algeria. Încununînd activitatea de denunţare a caracterului neocolonialist al războiului (exprimată atît prin campania de informare dusă de o serie de reviste radicale, prin publicarea „Manifestului celor 121", care susţinea dreptul tinerilor de a dezerta din rîndurile unei armate

care desfăşoară un război nedrept, cît şi prin constituirea aşa-zisei „reţele Jeanson" — organizaţie clandestină de sprijinire a Frontului de Eliberare Algerian), manifestaţia organizată la 27 octombrie 1960 de către „Union Nationale des Etudiants de France" (U.N.E.F.) a coincis cu declanşarea unor acţiuni represive de către forţele ordinii. Acţiunea amintită, prima de acest fel organizată la Paris şi avînd asemenea proporţii (au participat 15 000—20 000 de persoane), dezvăluia, pe de o parte, forţa de mobilizare a studenţimii, iar, pe de altă parte, factura opţiunii ei politice, respectiv accentuata sa deplasare spre stînga.

Linia radicală a U.N.E.F., cristalizată treptat, avea să fie sancţionată oficial la congresul ţinut la Lyon în aprilie 1960, prilej cu care s-a cerut recunoaşterea Frontului de Eliberare Naţională din Algeria şi încetarea războiului. Apariţia în februarie 1961 a Organizaţiei Armate Secrete (O.A.S.) şi intensificarea acţiunilor ei teroriste vor determina înscrierea pe agenda U.N.E.F. a luptei împotriva O.A.S. şi a pericolului fascist reprezentat de aceasta.

Odată cu încheierea, în iulie 1962, a Tratatului de la Evian, care punea capăt războiului, are loc o descreştere a intensităţii militantismului U.N.E.F. În curînd, însă, organizaţia începe să-şi concentreze atenţia asupra problemelor de politică internă, efectuînd o critică tot mai deschisă la adresa regimului gaullist. Evidenţiind dificultăţile cu care se confrunta organizaţia sa, Marc Krevetz, conducătorul U.N.E.F., nota în 1964 : „Experienţa a demonstrat că lupta împotriva regimului devine o necesitate concretă a lumii studenţeşti, dar raportul dintre expresia ei politică elaborată şi realitatea mediului rămîne încă de definit" [32].

Căutînd să depăşească aceste carenţe, U.N.E.F. se apleacă asupra problematicii mediului studenţesc, propunînd instituirea „sindicalismului studenţesc". Sarcinile sale principale ar fi constat în promovarea unor revendicări de ordin cantitativ şi calitativ menite să dea replică tendinţei de transformare a universităţii într-o anexă a intereselor tehnocratice. Lupta studenţească, vizînd atît viaţa propriu-zis universitară, cît şi raporturile dintre învăţămîntul superior şi mediul social mai larg, supus comandamentelor noii organizări capitaliste, era concepută ca fiind complementară celei a oamenilor muncii. Creşterea numărului de membri ai U.N.E.F. (care a ajuns de la 100 000 în 1961 la 600 000

[32] Marc Krevetz, *Naissance d'un syndicalisme étudiant*, în „Les Temps Modernes", nr. 215, 1964.

în 1965) pune în lumină faptul că organizaţia răspundea aspiraţiilor studenţimii, care începea să înţeleagă că aşa-zisa „democratizare" a universităţii este subordonată intereselor capitalului şi că studenţinea este pregătită în marea ei majoritate pentru îndeplinirea unor simple funcţii de execuţie în angrenajul societăţii capitalist-birocratice moderne.

Tendinţa de unificare şi radicalizare a frontului studenţesc a fost accelerată ca şi în alte ţări de escaladarea războiului din Vietnam, care a oferit un teren de întîlnire celor mai diverse orientări ce-şi făceau simţită prezenţa în rîndurile studenţimii. Marele miting organizat la Paris la 28 noiembrie 1966 de către recent apărutul „Comité Vietnam National" (C.V.N.) va deschide o nouă etapă a procesului de definire a rolului politic al studenţimii. Sînt abordate tot mai frecvent temele comune ale studenţimii din toate ţările dezvoltate — solidaritatea cu popoarele oprimate ale lumii, practicile necolonialiste ale metropolelor, constituirea unui front intern al luptei împotriva imperialismului care să sprijine lupta dreaptă a forţelor progresiste din aşa-zisa lume a treia. Ecoul de care s-au bucurat aceste idei în rîndurile tineretului studios şi intelectual va fi confirmat cu ocazia manifestaţiei antiimperialiste din 13 februarie 1968, organizată la scurt timp după contraofensiva vietnameză de la Tet, apreciată ca exemplară în ce priveşte capacitatea forţelor revoluţionare de a se opune celei mai sofisticate armate din lume. Notăm că exprimarea solidarităţii a fost însoţită şi în Franţa de o tendinţă de copiere a metodelor luptei din aşa-zisa lume a treia; prezenţa tezelor guevariste în rîndurile mişcării studenţeşti franceze a fost legată în bună măsură de faptul că Regis Debray (aruncat în închisoare de regimul reacţionar din Bolivia), conferise, prin exemplul său, o anumită aură tezei privitoare la exprimarea solidarităţii cu cauza popoarelor oprimate prin angajarea nemijlocită în lupta de gherilă.

Paralel cu acţiunile de solidaritate desfăşurate sub lozinca „Victorie în Vietnam", comunitatea studenţească a fost antrenată într-o serie de confruntări referitoare la regulamentele universitare, care au cuprins rînd pe rînd toate marile institute de învăţămînt superior din Franţa. Dincolo de pretextele nemijlocite ale protestului, frizînd uneori insignifiantul, se aflau raţiuni mult mai profunde. Alain Touraine remarca într-una din primele lucrări de amploare dedicate „noii stîngi" franceze: „refuzînd regulamentul, studenţii refuzau în acelaşi timp un întreg aparat administrativ, fals

paritar, care nega formele cele mai elementare de autodeterminare a studenţimii"[33].

Ca răspuns la greva declanşată în primăvara lui 1968 de studenţii de la Nanterre şi la ocuparea universităţii, autorităţile intervin cu brutalitate, arestînd o serie de studenţi. În replică la aceste măsuri, 142 de studenţi printre care se afla şi liderul anarhist Daniel Cohn-Bendit, una dintre personalităţile cele mai controversate ale „noii stîngi" franceze, ocupă sala de consiliu şi pun bazele „Mişcării din 22 martie". Reprezentanţii ei precizau că temele majore care o preocupă sînt: „capitalismul anului 1968 şi lupta clasei muncitoare, universitatea şi universitatea critică, lupta antiimperialistă, raporturile între luptele muncitoreşti şi studenţeşti"[34]. Hotărîrea guvernului de a închide, la 2 mai, Universitatea din Nanterre, unde protestul a continuat toată luna aprilie, duce la declanşarea unor acţiuni de solidaritate la Sorbona. Începînd cu data de 3 mai 1968 se asistă la o escaladare continuă a confruntării dintre studenţime şi forţele poliţieneşti. Cartierul Latin este înţesat de baricade, zidurile Sorbonei sînt împînzite de „graffiti" ce exprimau starea de spirit a protestatarilor *. O culegere reunind toate sloganurile lansate în universităţile din Paris şi din jurul său consemna: „Aceste graffiti în sine deveneau libertate. Unii, extrem de sinceri, scriau «nu am nimic de scris», fără a fi însă naivi. Ei strigau pentru a se simţi implicaţi"[35].

Începînd cu data de 13 mai se asistă în Franţa la o situaţie aproape unică în istoria postbelică a ţărilor occidentale — intrarea muncitorilor în grevă generală, ca urmare a apelului marilor organizaţii sindicale, apel susţinut atît de Partidul Comunist Francez, cît şi de Partidul Socialist Unificat (rezultat din desprinderea aripii de stînga a S.F.I.O., în aprilie 1960). Lozinca sub care a debutat mişcarea gre-

---

[33] Alain Touraine, *Le mouvement du mai ou le communisme utopique*, Paris, Seuil, 1968, p. 112.

[34] Cf. Daniel şi Gabriel Cohn-Bendit, *Le Gauchisme*, Paris, Seuil, 1968, p. 51.

* Enumerăm cîteva dintre cele mai percutante: Milionari din toate ţările, uniţi-vă, vîntul şi-a schimbat direcţia!; Un om nu este stupid sau inteligent: el este liber sau nu!; Puterea nu este un drept *imprescriptibil* al gaullismului!; Trăiască reactorul prerevoluţionar!; Este interzis să se interzică!; Revoluţia este incredibilă pentru că este adevărată!; Economia este rănită, să crape!; Să fim realişti, să cerem imposibilul! Nu sărbezelii social-democrate! Arma criticii trece prin critica armelor!; Să nu uităm niciodată lupta de clasă!

[35] *„Les murs ont la parole". Journal mural — mai '68*, Paris, Tchou Editeur, 1968, p. 8.

vistă era formulată astfel: „Stop represiunii, libertate, democrație, trăiască unitatea muncitoresc-studențească!". Ziua de 13 mai, care coincidea cu împlinirea a zece ani de putere gaullistă, devine un moment de manifestare a unor profunde sentimente antigaulliste. Aproape un milion de studenți și muncitori demonstrează scadînd lozinca „Zece ani sînt de ajuns!"

Grevele muncitorești se extind în întreaga Franță, paralizînd sectoare întregi ale economiei. Cea mai mare grevă din istoria mișcării muncitorești, care a reunit timp de aproape o lună circa zece milioane de lucrători din cele mai diverse profesiuni, aducea în discuție, pe lîngă revendicări de ordin cantitativ, o serie de revendicări calitative, precum cea a autogestiunii. Ea a demonstrat cu pregnanță falsitatea tezei cu privire la „îmburghezirea" clasei muncitoare occidentale. Georges Seguy, secretarul național al Confederației Generale a Muncii (C.G.T.) sublinia cu acest prilej: „Cei care trăncăneau pe seama dispariției luptei de clasă și despre conflictul între generații, teoretizînd capitalismul popular și îmburghezirea clasei muncitoare, scăderea spiritului ei revoluționar, au fost dezmințiți de această grevă, impresionantă prin combativitatea, forța și sîngele ei rece" [36].

Este evident, deci, că istoria „mai-ului francez" nu se poate reduce la mișcarea studențească. Chiar dacă ea a precedat cronologic grevele muncitorești, adevărata semnificație a acestor evenimente nu poate fi înțeleasă fără luarea în considerare a evoluțiilor din sînul mișcării muncitorești franceze. Referindu-se la acest aspect, mult disputat, Laurent Salini preciza următoarele: „Mișcarea studențească a fost scînteia din care a izbucnit mișcarea din mai. Dar scînteia s-ar fi stins repede dacă guallismul nu ar fi acumulat materialul inflamabil. Ea s-ar fi pierdut dacă clasa muncitoare rămînea pasivă, dacă oamenii muncii n-ar fi dus de zece ani o luptă neîncetată împotriva gaullismului. Studenții au deschis luptele din mai. Ei le-au dat semnalul. Dar aceasta nu înseamnă că ei au trezit clasa muncitoare, mai ales că ei nu au pus problema puterii și nu au arătat cum poate fi cucerită. Cu atît mai puțin, ei nu au constituit, în locul unui partid comunist «sfîrșit», noua avangardă revoluționară..." [37].

Situația creată, extrem de nefavorabilă regimului gaullist care a pierdut o vreme controlul evenimentelor, a fost apre-

[36] Georges Seguy, *„Le mai" de la C.G.T.*, Paris, Julliard, 1972, p. 171.
[37] Laurent Salini, *Mai des prolétaires*, Paris, Editions Sociales, 1968, p. 75.

ciată de unele grupări stîngiste ca fiind propice declanșării revoluției. Refuzul Partidului Comunist Francez de a se angaja pe această cale a fost taxat drept „oportunism" și „dovadă a pactizării cu regimul". Dar, după cum observa chiar un comentator american, „Este dificil a învinui partidul pentru a fi refuzat să utilizeze explozia din mai pentru preluarea puterii. După cum sublinia Waldeck Rochet, o încercare de acest fel ar fi antrenat Franța într-un lung și sîngeros război civil. Sîngele vărsat ar fi fost în cea mai mare parte cel al clasei muncitoare. În ciuda considerabilei sale forțe organizatorice, Partidul Comunist Francez nu s-ar fi putut confrunta cu puternicul și aparent loialul aparat militar al lui de Gaulle. Există puțină îndoială că clasa conducătoare nu ar fi avut atît voința cît și capacitatea de a-și menține poziția hegemonică... Partidul avea dreptate, în aceste condiții, să insiste asupra faptului că Cartierul Latin și națiunea franceză erau două entități politice diferite" [38].

Răspunzînd acuzației că partidul comunist ar fi ratat una din marile șanse istorice, secretarul general al partidului sublinia în Raportul prezentat în fața Plenarei C.C. al P.C.F. din 8—9 iulie 1968: „deoarece forțele militare și represive se găseau de partea puterii în funcție, iar imensa masă a poporului era absolut ostilă unei asemenea aventuri (a preluării puterii cu forța), este evident că a ne fi angajat pe o asemenea cale însemna pur și simplu să-i conducem pe muncitori la masacru și să dorim zdrobirea clasei muncitoare și a avangardei sale, partidul comunist".

În ciuda faptului că regimul gaullist a obținut majoritatea în alegeri, utilizînd pentru aceasta promisiuni și constrîngeri, avertismente privitoare la pericolul „comunismului totalitar" și demonstrații de „fidelitate" față de regim, „noua stîngă" franceză, mișcarea din mai în general au consemnat un moment de cotitură în istoria stîngii franceze. Reflecțiile asupra reușitelor și neîmplinirilor mișcării studențești și ale celei muncitorești au contribuit în egală măsură la jalonarea marilor teme ale teoriei și practicii revoluționare din această țară. A devenit evidentă necesitatea realizării unității de acțiune a forțelor stîngii, a împletirii eforturilor tuturor organizațiilor ei în lupta comună împotriva puterii burgheze. A început să se adîncească preocuparea de a se defini mai exact termenii alianței între clasa muncitoare și intelectuali-

[38] Richard Johnson, *The French Communist Party versus the Students. Revolutionary Politics in May—June 1968*, New Hawen and London, Yale University Press, 1972, p. 185.

tate ca ax strategic al luptei pentru democrație și socialism. S-a deschis calea formulării unor noi revendicări de ordin calitativ care vor deveni centrale în lupta oamenilor muncii dintr-o serie de țări capitaliste dezvoltate.

Răsunetul internațional de care s-a bucurat „mai-ul francez", diversitatea și noutatea problemelor pe care le-a ridicat, efectul său catalizator asupra gîndirii și practicii politice revoluționare i-au conferit statutul de reper important al experienței revoluționare a celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Experiența acestei mișcări, în toată complexitatea ei, a jucat un rol notabil în depășirea unor sechele ale dogmatismului marxist, ca urmare a acumulării unor elemente inedite capabile să ofere piste noi gîndirii revoluționare creatoare.

6. Italia

Începînd să se distanțeze încă din 1959 de politica sa de front comun cu Partidul Comunist Italian, susținută în primii 15 ani de după război, Partidul Socialist Italian trece treptat „de la opoziție la guvernare", formînd în 1963 primul guvern de centru-stînga cu Partidul Democrat-Creștin. Paralel cu accentuarea tendințelor sale pragmatice și cu intensificarea pledoariei pentru un așa-zis „realism al lucrurilor", el parcurge un proces de diminuare a conținutului socialist al liniei sale politice, similar în multe privințe cu tendințele manifeste în cadrul laburismului englez și al social-democrației vest-germane.

Ca urmare a acestei evoluții are loc, pe de o parte, scindarea aripii sale de stînga și formarea Partidului Socialist Italian al Unității Proletare, care refuză să abandoneze vechile principii după care se conduseseră socialiștii, iar, pe de altă parte, constituirea unor reviste și grupuri de intelectuali care-și propuneau să analizeze termenii noi în care se punea problema revoluției în Italia „miracolului economic". Referindu-se la activitatea revistelor și grupurilor apărute în intervalul 1960—1966, care au reprezentat germenii „noii stîngi" italiene, Massimo Teodori consemna următoarele : „în acest interval prinde contur în Italia o activitate de cercetare și analize teoretice, sau, mai simplu spus, de polemică politico-culturală care nu avea pe atunci nici un raport cu activitatea politică concretă și care nu influența direct cursul evenimentelor și al liniilor strategice și tactice ale stîngii.

Cu toate acestea, revistele și grupurile respective au adus în multe privințe o contribuție originală la surprinderea unor probleme și teme pe care stînga oficială nu le ridicase încă..." [39].

Prima dintre aceste reviste, apărută în toamna lui 1961 sub conducerea lui Raniero Panzieri, fost membru al Partidului Socialist Italian, este „Quaderni Rossi", urmată în 1962, respectiv 1963, de „Cronache dei Qua erni Rossi" și „Lettere dei Quaderni Rossi". Obiectivul principal al acestor reviste era studierea condiției muncitorești în cadrul neocapitalismului, astfel încît să se poată contura bazele unei strategii a mișcării muncitorești care să depășească logica „societății de consum". Apreciind că activitatea teoretică trebuie dublată de desfășurarea unei politici efective în sînul clasei muncitoare, o parte dintre colaboratorii revistelor amintite întemeiază, în 1964, o nouă publicație, „Classe Operaia", al cărei principal animator era Mario Tronti. La numai trei ani după apariția sa, fondatorii revistei ajung la concluzia că terenul cel mai fertil al desfășurării activității lor este cadrul organizat oferit de partidele clasei muncitoare ; anunțînd în 1967 încetarea „experienței autonome" reprezentate de „Classe Operaia", conducătorii ei hotărăsc reintrarea membrilor grupului în stînga tradițională, pentru a „impune dinăuntru noile sinteze" cerute de adaptarea luptei clasei muncitoare la evoluțiile capitalismului italian.

„Quaderni Piacentini", revistă de orientare culturală apărută în 1962, nu avea un program politic pozitiv, axîndu-și activitatea în jurul criticii stării de spirit conformiste ce se instaurase în Italia și al relevării experiențelor radicale din celelalte țări dezvoltate (în 1965 ea publică o serie de studii dedicate „noii stîngi" americane). O altă temă larg dezbătută în paginile revistei era cea a evoluțiilor din așa-zisa lume a treia. Deși s-a bucurat de un anume ecou și pînă la izbucnirea mișcării studențești, în 1967, de-abia de aici înainte revista amintită începe să-și delimiteze profilul, devenind tribuna de exprimare a preocupărilor și crezurilor părții celei mai radicale a studențimii. Articolul lui Guido Viale, *Împotriva universității* [40], publicat de „Quaderni Piacentini" în februarie 1968, avea să devină manifestul teoretic al contestației studențești. El acorda o atenție aparte tendinței de

---

[39] Massimo Teodori, *op. cit.*, p. 204—205.

[40] Guido Viale, *Contro l'universitá*, în „Quaderni Piacentini", nr. 33, 1968.

transformare „a universităţii într-un instrument al integrării", precum şi „rădăcinilor autoritarismului", necesităţii „imaginaţiei sociologice" (termen preluat de la C. W. Mills) care ar trebui „să prezideze activitatea universitară", asigurînd împletirea competenţei cu angajarea politică a specialiştilor. Revista pleda pentru un angajament politic de stînga, menit să concentreze eforturile studenţimii şi ale intelectualităţii în direcţia unor transformări de structură ale societăţii italiene.

Fără a fi constituit sursa nemijlocită a radicalizării studenţimii, revistele apărute în perioada de dinaintea declanşării contestaţiei universitare au fost, după cum sublinia G. Bechelloni, „un indicator şi relevator al neliniştii, crizei, căutărilor..., confruntării..., avînd aceeaşi matrice obiectivă ca şi mişcările studenţeşti şi replierile ce le-au urmat" [41].

Ocuparea facultăţii „Sapienza" din Pisa, la 8 februarie 1967, avea să marcheze debutul mişcării studenţeşti italiene. Temele centrale ale protestului vizau, pe de o parte, probleme specific universitare — condiţia studentului, dreptul său de a participa la propria formare, de a se opune transformării sale într-o rotiţă a economiei sau a culturii capitaliste — iar, pe de altă parte, probleme mai generale, precum raportul între cunoaştere şi finalităţile sistemului social existent sau rolul şi locul studenţimii şi intelectualităţii în cadrul confruntărilor de clasă. S-au experimentat forme ale democraţiei directe, au avut loc mari demonstraţii îndreptate împotriva războiului din Vietnam, într-un cuvînt, au fost prezente toate acele teme şi tendinţe proprii mişcării studenţeşti din ansamblul ţărilor capitaliste dezvoltate. Pe măsura intensificării şi extinderii protestului în întreaga Italie, încep să devină tot mai frecvente şi mai dure confruntările cu poliţia, chemată să „reinstaureze ordinea". „Bătălia" de la Roma, din martie 1968, s-a soldat cu cîteva sute de răniţi în tabăra studenţilor şi cu 150 de răniţi din rîndurile poliţiei, jucînd, pentru o mare parte a studentimii, rolul de revelator al caracterului represiv al ordinii instituite, al rezistenţei sale faţă de schimbare.

În sînul mişcării studenţeşti s-au manifestat diferite poziţii cu privire la sarcinile ce i-ar reveni acesteia în cadrul societăţii italiene. Aşa-zisul „curent antiautoritar", iniţiat de mişcările din Torino şi Trento, aprecia că lupta împotriva

[41] G. Bechelloni ed., *Cultura e ideologia nella nuova sinistra*, Milano, Comunitá, 1973, p. XXXVI.

autoritarismului academic este un prim pas în lupta generală împotriva oricărei autorităţi. El teoretiza ideea „antiideologiei", lansînd sloganul „mai întîi acţiunea şi apoi conştiinţa". Acesta a fost aproape singurul curent italian în cadrul căruia s-a exprimat (deşi mult mai palid decît în Statele Unite şi R.F.G., de exemplu) teza potrivit căreia „marginalii" ar reprezenta principala forţă de opoziţie existentă în sistem. Era firesc ca într-o ţară ca Italia, unde militantismul şi combativitatea clasei muncitoare erau extrem de ridicate, să nu prindă teren motivele „îmburghezirii" clasei muncitoare *. Poate tocmai de aceea, curentul sintetizat de mişcările din Pisa, Napoli şi Roma considera că problema universitară trebuie pusă în termenii luptei dintre muncă şi capital. El aprecia că, datorită transformărilor survenite în cadrul capitalismului, studenţimea a devenit o componentă a clasei muncitoare, ea trebuind, în consecinţă, să se integreze în luptele de ansamblu ale acesteia. Dialogul fertil purtat de Partidul Comunist Italian cu mişcările studenţeşti a facilitat evoluţia acestei tendinţe spre o angajare din ce în ce mai realistă în confruntările de clasă. Reflectînd, la începutul lui 1969, asupra limitelor unei mişcări studenţeşti de-sine-stătătoare, Giorgio Backhaus semnala : „Se manifestă astăzi fragilitatea şi insuficienţele unei viziuni asupra luptei fondate esenţialmente pe mobilizarea potenţialităţilor antiautoritare şi iconoclaste ale maselor de studenţi, ale unei viziuni închise faţă de înţelegerea totalităţii sistemului, în cadrul căruia universitatea nu este decît una dintre componente... Nu s-a produs, în majoritatea cazurilor, trecerea de la faza negaţiei pure... la un nivel de conştiinţă şi de acţiune politică mai elevat" [42].

În timp ce o mare parte a studenţimii s-a angajat în fluxul major al opoziţiei de stînga, în centrul căreia se afla Partidul Comunist Italian, ale cărui poziţii deschise lăsau teren liber manifestării specificităţii luptelor studenţeşti, o parte mai redusă a acesteia s-a îndreptat spre acele grupări stîngiste care doreau să „reconstituie" un partid revoluţionar „autentic".

Analizînd cu un spirit lucid sursele impactului unor organizaţii stîngiste (între care am aminti „Potere Operaio",

* Masivele mişcări muncitoreşti care au culminat cu „toamna fierbinte" a anului 1969, cînd au participat la greve peste 5 milioane de oameni ai muncii, au contrazis, dealtfel, prin forţa faptelor ideea unei presupuse „îmburgheziri" a clasei muncitoare.

[42] Giorgio Backhaus, *Urgenza dell'organizzazione*, în „Quaderni Piacentini", nr. 37, 1969, p. 115.

„Avanguardia Operaia“, „Lotta Continua“ şi, mai tîrziu, „Il Manifesto“) asupra radicalismului studenţesc, Giorgio Amendola sublinia: „Nu serveşte la nimic să adoptăm o atitudine de enervare faţă de grupuri care caută să orienteze mişcarea studenţească spre linii ce nu concordă cu cele indicate de studenţii comunişti, negînd importanţa lor prin faptul că ar fi nesemnificative. Faptul că nuclee restrînse de militanţi reuşesc să ocupe uneori poziţii de conducere (fapt ce nu poate fi negat) dovedeşte lipsurile noastre, care sînt de ordin organizatoric, dar mai cu seamă de ordin ideologic şi politic“ [43]. Străduindu-se şi reuşind să tragă concluziile impuse de plusurile şi minusurile protestului studenţesc, Partidul Comunist Italian a contribuit implicit la maturizarea luptei tineretului studios, la perpetuarea atitudinii sale radicale şi după părăsirea universităţii. Nu este poate întîmplător faptul că „la o distanţă de cîţiva ani (de la manifestările explozive din 1967—1969 — *n. ns.*) se înregistrează o largă socializare politică; pe măsură ce părăseşte şcoala şi începe să ocupe alte funcţii sociale, generaţia lui 1968 aduce cu sine, în noile locuri de activitate, spiritul lui '68“ [44].

Prin intensitatea sa, prin abordarea unor probleme inedite sau parţial neglijate de forţele mature ale stîngii, prin accentul pus asupra aspectelor calitative ale luptei împotriva capitalismului, „noua stîngă“ din această ţară a reuşit, favorizată fiind şi de deosebita receptivitate ce a caracterizat atitudinea partidului comunist, să contribuie şi ea într-o anumită măsură la conturarea actualei strategii italiene de înaintare spre socialism, fapt confirmat de o serie de documente ale Partidului Comunist Italian.

*

Prin forţa împrejurărilor incompletă şi schematică, această succintă istorie a „noii stîngi“ permite totuşi desprinderea cîtorva dintre *regularităţile* manifestării ei. Am aminti doar cîteva dintre cele mai importante: a) *apariţia relativ simultană* în toate ţările capitaliste dezvoltate; b) *existenţa unui nucleu stabil al bazei ei sociale* relativ eterogene, reprezentat preferenţial de intelectualitate şi studenţime; c) *oscilaţia* între „căutarea“ şi „ignorarea“ clasei muncitoare; d) distanţarea faţă de politica internă şi externă a „neocapitalismului“, pe de o parte, şi faţă de tendinţele „pragmatice“ ale unor partide socialiste şi social-democrate şi de sechelele dogmatismului în gîndirea şi practica unor partide comuniste, pe de altă parte; e) *corelaţia permanentă între problemele specifice* ale grupurilor sociale care au animat-o şi *problemele generale* ale societăţii în care a apărut mişcarea; f) atenţia deosebită acordată *aspectelor calitative ale condiţiei umane* în contextul capitalismului dezvoltat; g) interesul faţă de problematica raporturilor între ţările dezvoltate şi cele slab dezvoltate, faţă de experienţa mişcărilor de eliberare naţională şi, într-un plan mai larg, faţă de destinele lumii contemporane; h) preocuparea faţă de elaborarea unei gîndiri politice care să ţină cont de evoluţiile intervenite în capitalismul postbelic.

Ar fi, desigur, exagerat să se susţină că toate aceste aspecte au stat explicit în atenţia tuturor reprezentanţilor mişcării, constituind un program de acţiune pe baza căruia s-au desfăşurat iniţiativele şi căutările „noii stîngi“. Destul de frecvent — şi aici se află, după opinia noastră, una dintre sursele *manifestărilor contradictorii* ale acestei mişcări — grupările care au animat-o au perceput într-un mod difuz, uneori chiar mistificator, cauzele şi finalităţile angajării lor în acţiuni protestatare. De aici, poate, şi o anumită discrepanţă între ceea ce s-a dorit a fi şi ceea ce a realizat efectiv „noua stîngă“. Judecata finală asupra acestui *moment inedit al contestării capitalismului* nu se poate rezuma însă nici la simpla ei descriere şi nici la stabilirea unei paralele între intenţiile reprezentanţilor ei şi reuşitele, evident parţiale, ale confruntării sale cu ordinea existentă. Analizată *în sine*, fără o raportare la contextul social-politic, „noua stîngă“ nu-şi poate dezvălui în întregime „identitatea socială“, după cum evaluarea ei numai în funcţie de propriile deziderate nu poate asigura surprinderea contribuţiei ei obiective la relevarea contradicţiilor societăţilor capitaliste dezvoltate.

A spune *cînd* şi *unde* a apărut această mişcare, *cine* au fost purtătorii ei sociali şi *ce* au vizat prin acţiunile lor, a pune în ecuaţie reuşitele şi nereuşitele ei — a emite, deci, judecăţi de fapt — reprezintă un moment necesar, dar nu şi suficient al investigaţiei. Aceasta trebuie să încerce, plecînd de la ceea ce este dat, să releve şi semnificaţia fenomenului respectiv — să contureze, deci, anumite judecăţi de valoare în legătură cu el. Or, acest lucru nu se poate realiza atîta vreme cît analizele nu reuşesc să explice de ce

[43] Giorgio Amendola, *I comunisti e il movimento studentesco. Necesità di lota su due fronti*, în „Rinascita“, 7 iunie 1968.
[44] Massimo Teodori, *op. cit.*, p. 354.

a apărut „noua stîngă" într-o anumită zonă a lumii, într-un interval de timp determinat, de ce baza ei s-a recrutat preferenţial din rîndul anumitor categorii sociale, de ce şi-a propus o transformare „totală" a societăţii şi de ce nu a reuşit să atingă scopurile pe care şi le fixase.

Următoarele capitole ale lucrării de faţă — care se vor strădui să reliefeze, rînd pe rînd, aspecte legate de cauzele, caracteristicile, ideologia şi consecinţele pe termen lung ale „noii stîngi" — sînt subsumate efortului de decelare a raţiunilor pentru care mişcarea analizată poate fi circumscrisă unui set mai larg de procese şi fenomene a căror manifestare a dezvăluit caracterul limitat al posibilităţilor de echilibrare ale capitalismului postbelic. Alături de alte procese majore ale ultimelor decenii — între care creşterea militantismului politic al clasei muncitoare din ţările capitaliste dezvoltate de la sfîrşitul anilor '60 încoace şi declanşarea unei noi faze a crizei capitalismului ocupă un loc central —, amplificarea formelor de contestare a capitalismului, în rîndul cărora se situează şi „noua stîngă", oferă argumente preţioase în favoarea faptului că depăşirea acestui tip de organizare socială constituie o condiţie indispensabilă a mersului înainte al omenirii. Tocmai de aceea, studierea fenomenului contestatar şi desprinderea semnificaţiei sale istorice pot fi considerate părţi ale unui demers mai general de precizare a noilor termeni în care se pune problema revoluţiei în ţările capitaliste dezvoltate.

CAPITOLUL II

REFLECŢII ASUPRA CAUZELOR APARIŢIEI „NOII STÎNGI"

După cum ne-am străduit să evidenţiem în capitolul precedent, mişcarea „noii stîngi" a reprezentat un fenomen inedit, cu o amploare şi durată puţin obişnuite pentru scena social-politică a capitalismului postbelic. Oricît de impresionante, aceste caracteristici nu dau indicii suficiente cu privire la substanţa „noii stîngi", ci doar la contururile ei superficiale. Nici simpla descriere sau prezentare a mişcării, nici propria ei imagine despre sine nu pot oferi elemente suficiente pentru descifrarea conţinutului ei de profunzime. Depistarea sensului şi semnificaţiei noii mişcări radicale presupune cu necesitate *identificarea cauzelor apariţiei* ei, singurele capabile să-i dezvăluie esenţa, determinaţiile sale inconfundabile şi ireductibile. Tocmai de aceea considerăm că un capitol dedicat surprinderii cauzelor care au generat „noua stîngă" reprezintă unul dintre momentele centrale ale reflecţiei asupra acestei mişcări, el impunîndu-se cu necesitate în economia lucrării. Cu atît mai mult cu cît o bună parte a literaturii dedicate acestei mişcări s-a mulţumit să o descrie, fără a se strădui să coboare dincolo de datele cronologice şi de structura sa aparentă, respectiv la nivelul fenomenelor şi proceselor din a căror înlănţuire a izbucnit „noua stîngă". Chiar unii reprezentanţi ai mişcării au avut tendinţa de a confunda prilejurile imediate ale exploziei protestatare cu înseşi cauzele ei, fapt ce impune un efort de decelare a distanţei existente între ceea ce a crezut mişcarea despre sine şi ceea ce a fost ea cu adevărat.

Identificarea surselor generative ale „noii stîngi" joacă, după opinia noastră, un rol crucial în evaluarea ei. Căci, dacă acestea se dovedesc a fi marginale şi accidentale în

terului extrem de discutabil al acestei teze, ni se pare important de subliniat faptul că larga răspîndire de care s-a bucurat în Statele Unite pote fi considerată un reflex al situației specifice a acestei țări — cea a lipsei unei conștiințe radicale de masă, care să favorizeze mobilizarea în direcția unei opoziții anticapitaliste de masă.

Sinuoasă și contradictorie, istoria „noii stîngi" americane are meritul de a fi pus cel puțin o parte a categoriilor dominate în fața adevăratului chip al Statelor Unite, profund diferit de imaginea oferită de apologeții sistemului existent. „Eșecul" ei a rezultat din imposibilitatea ca prin forțele și mijloacele propuse de ea să se înfăptuiască idealul căruia i s-a dedicat — transformarea structurală a Americii. Pe de altă parte, „noua stîngă" a avut însă un aport notabil la înlăturarea semnului de identitate între opoziția față de sistem și „antiamericanism", demonstrînd că revolta împotriva sistemului izvorăște din înseși contradicțiile Statelor Unite și nu este rodul unor „influențe din afară".

„Noua stîngă" a readus la ordinea zilei — deși într-o formă abstractă și utopică — problematica socialismului într-o țară în care se afirma că acesta este „inactual" și „inutil", fiind prima mare mișcare de masă de după criza din 1929 care a interogat frontal și global funcționalitatea sistemului american. Dacă nu atît prin achizițiile mișcării ca atare, cel puțin prin consecințele sale, „noua stîngă" americană a marcat indubitabil evoluția vieții social-politice din Statele Unite. Referindu-se la acest lucru, Richard Flacks consemna : „Probabil că Noua Stîngă a anilor '60 nu este destinată să fie catalizatorul noii revoluții. Dar personal sînt convins că indiferent care ar fi destinele ei imediate, *schimbările sociale și culturale produse sau accelerate de către ea sînt ireversibile* și nu pot fi absorbite în sînul capitalismului" [26] (subl. ns.). Apărută în cea mai dezvoltată țară capitalistă, lipsită de puternice tradiții revoluționare, noua mișcare radicală de stînga a testat într-un mod specific că și aici se mențin deschise izvoarele conflictelor sociale și, deci, fie și într-o perspectivă mai îndepărtată, problema schimbării structurale a societății americane se va pune la fel de acut ca și în alte țări occidentale.

[26] Richard Flacks, *Young Intelligentsia in Revolt*, în Anthony Orum ed., *The Seeds of Politics: Youth and Politics in America*, Prentince Hall, New Jersey, 1972, p. 270.

4. R. F. Germania

Și în această țară, profund afectată de evenimentele și consecințele celui de-al doilea război mondial, perioada cuprinsă între cea de-a doua jumătate a anilor '50 și începutul anilor '60 — caracterizată adesea drept perioadă a „dictaturii democratice" a lui Konrad Adenauer — a fost marcată de prezența unor inițiative antirăzboinice și antimilitariste. Deși mai puțin intense decît acțiunile similare din Marea Britanie, Statele Unite și Japonia, ele dădeau, la fel ca și acestea, expresie îngrijorării unor grupuri progresiste față de perspectivele reînarmării Germaniei Federale și de pericolul unui război atomic. Amintim printre cele mai importante inițiative de acest gen — „Declarația de la Götingen" (aprile 1957), lansată de 18 oameni de știință dintre care patru erau deținători ai premiului Nobel ; constituirea la Frankfurt, în martie 1958, în urma apelului semnat de 40 de personalități ale lumii politice, sindicale și universitare, a mișcării „Lupta împotriva morții atomice" ; grevele spontane ale unor grupuri de muncitori ; o susținută campanie de presă organizată de intelectuali progresiști de frunte. Potrivit afirmațiilor pertinente ale lui Massimo Teodori, marșurile anuale împotriva înarmării atomice reuneau „pacifiști, socialiști de stînga nemulțumiți de politica Partidului Social-Democrat, comuniști care nu mai puteau activa în cadrul partidului lor, declarat ilegal, precum și o serie de intelectuali la ale căror apeluri răspunsese pozitiv Confederația sindicală germană" [27]. Relevînd conținutul acestei mișcări apărute în afara cadrelor instituționale existente, doi dintre reprezentanții „noii stîngi" germane aveau să semnaleze la o distanță de peste un deceniu : „Nu a existat în Republica Federală nici o altă mișcare care să se fi îndepărtat de parlament cu o conștiință democratică atît de pură" [28]. Acest comentariu favorabil poate fi apreciat drept o recunoaștere implicită a faptului că „noua stîngă" și-a avut una dintre surse chiar în mișcarea amintită.

Evenimentul care a declanșat însă procesul de constituire a „noii stîngi" din această țară a fost Congresul Partidului Social-Democrat, ținut la Bad Godesberg în noiembrie 1959. Cu acest prilej s-au efectuat modificări importante ale orientării politice a partidului și s-a adoptat un

[27] Massimo Teodori, *op. cit.*, p. 82.

[28] R. Reiche și P. Gang, *L'opposition de gauche*, în „Partisans", nr. 41, 1968.

nou program care renunța la multe dintre principiile care călăuziseră anterior activitatea P.S.D. Referindu-se la sensul și semnificația procesului de „modernizare", Heinz Abosch, reprezentant al stîngii socialiste care exprima rezerve cu privire la diminuarea preocupărilor față de o alternativă la sistemul existent, consemna : „Partidul a fost contagiat de depolitizarea ce cuprinsese întreaga societate, de adaptarea pragmatică la realitatea existentă, abandonînd obiectivele radicale... Începea astfel transformarea partidului politic într-o grupare de interese economice" [29].

În noiembrie 1961, P.S.D., tot mai nemulțumit de criticile venite din partea organizației sale de tineret — Sozialistischer Deutscher Studentenbund (Asociația socialistă a studenților) —, emite o declarație de incompatibilitate între calitatea de membru al P.S.D. și aceea de membru al S.D.S. În primii săi ani de activitate autonomă (1961—1965), principalele preocupări ale S.D.S., atașat idealului unei transformări radicale a societății germane, vor merge în direcția aprofundării teoretice a transformărilor intervenite în cadrul capitalismului postbelic. Aceasta era considerată drept o premisă importantă a elaborării în perspectivă a unei strategii socialiste care să nu poarte pecetea „pragmatismului" P.S.D. Obiectivul imediat al S.D.S. era acela al creării unei conștiințe socialiste în rîndul studenților. Nucleul în jurul căruia s-au desfășurat căutările teoretice ale organizației a fost Freie Universität (Universitatea Liberă) din Berlinul de Vest.

Debutul acțiunilor de protest ale studențimii și ale unei părți a intelectualității vest-germane a fost legat de hotărîrea autorităților universitare de la Freie Universität de a nu permite desfășurarea unei dezbateri cu tema „A restaura sau a reîncepe — Republica Federală Germania douăzeci de ani mai tîrziu". Ea urma să aibă loc în mai 1965 cu ocazia aniversării a douăzeci de ani de la victoria asupra nazismului. Criticînd măsura amintită, studenții încep să-și pună întrebări cu privire la respectarea în practică a dreptului la libertatea cuvîntului și, implicit, la caracterul nedemocratic al universității. Concedierea unuia dintre asistenți, motivată prin faptul că ar fi exprimat puncte de vedere „neconforme" cu statutul de cadru didactic, suscită o acțiune spontană de protest, în cursul căreia participanții încep să exprime opinia că studențimea trebuie să-și impună interesele prin acțiune directă și nu prin „reprezentanți". În perioada care urmează tema autoritarismului și birocratismului universitar devine preponderentă în cadrul dezbaterilor S.D.S. Încep totodată să se facă unele corelații între principiile care guvernează viața din universități și cele ale statului german, conchizîndu-se adesea că autoritarismul este o trăsătură definitorie a întregului edificiu instituțional, abil mascată sub o frazeologie democratică.

Translația de la problemele universității la cele de ordin mai general se va produce și în R. F. Germania sub impactul evenimentelor din Vietnam. Preocupat de evidențierea legăturilor existente între luptele duse de popoarele așa-zisei lumi a treia împotriva metropolelor capitaliste și cele desfășurate în interiorul acestora, S.D.S. va desfășura între 1964—1966 o intensă campanie în legătură cu evoluția evenimentelor din Vietnam și cu natura războiului purtat de S.U.A. acolo. La 4 februarie se organizează o amplă demonstrație de protest, desfășurată simultan la München și în Berlinul de Vest. În manifestele afișate de studenți în timpul nopții anterioare se putea citi : „Popoarele Asiei, Africii și Americii Latine luptă contra foametei, a morții și a dezumanizării. Sclavii de odinioară vor să devină oameni. Răspunsul dat de capitaliști unor țări precum Cuba, Congo, Vietnam este războiul. Forța armelor, iată ce folosesc ei pentru a menține vechile relații de subordonare... Cei oprimați nu au altă soluție decît să ia armele în mînă. Pentru ei viitorul se numește revoluție. Am putea noi să dăm mîna celor care înfăptuiesc genocidul ?... Cît vom mai permite să se asasineze în numele nostru ?..." [30].

Numeroasele acțiuni de solidarizare cu lupta poporului vietnamez și criticile exprimate în legătură cu decretarea de către guvern a „stării de urgență" au atras după ele o serie de măsuri de intimidare din partea autorităților (intervenția poliției în timpul demonstrațiilor, percheziționarea sediului S.D.S., sechestrarea documentelor etc.). Comentînd aceste măsuri, Rudi Dutschke, liderul noii mișcări radicale vest-germane, releva că atîta timp cît studenții s-au limitat la dezbateri teoretice, autoritățile și-au putut permite să păstreze aparențele democrației, dar odată cu angajarea lor în acțiuni

[29] H. Abosch, *La Germania in movimento*, Bari, Laterza, 1969, p. 112.

[30] Cf. Rudi Dutschke, *Les étudiants antiautoritaires face aux contradictions présentes du capitalisme et face au Tiers Monde*, în Uwe Bergmann, Rudi Dutschke, Wolfgang Lefèvre, Bernd Rabehl, *La révolte des étudiants allemands*, Paris, Gallimard, 1968, p. 144—145.

directe de contestare a sistemului s-a trecut fără ezitare la represiune.

În urma experienţei dobîndite s-a ajuns la concluzia că instituţiile politice existente nu oferă nici o posibilitate de exprimare a unei opoziţii autentice faţă de sistem. Asumarea de către S.D.S. a denumirii de „opoziţie extraparlamentară" era menită să evidenţieze hotărîrea organizaţiei de a ieşi în afara jocului democratic burghez şi de a promova noi metode de acţiune, capabile să facă breşă în sistem. Această opţiune a fost determinată probabil şi de faptul că în decembrie 1966 se constituise în R.F.G. „marea coaliţie" (alcătuită din Partidul Democrat-Creştin şi Uniunea Creştin-Socială, pe de o parte, şi Partidul Social-Democrat, pe de altă parte), coaliţie ce suspendase practic opoziţia politică. Explicînd denumirea de „opoziţie extraparlamentară", unul dintre liderii „noii stîngi" vest-germane preciza: „Noi ne intitulăm opoziţie extraparlamentară pentru că apreciem că termenul de antiparlamentar nu mai este corespunzător. Sîntem convinşi că parlamentul a încetat de a mai fi centrul procesului decizional şi că deciziile se iau în altă parte, respectiv acolo unde se află centrele puterii economice din Germania Occidentală" [31]. O serie de alte organizaţii şi grupuri de iniţiativă se alătură S.D.S., constituind mişcarea democratică şi descentralizată cunoscută sub titulatura „Aussenparlamentarische Opposition" (A.P.O.). Notăm între acestea: „Campania pentru dezarmare şi democraţie", „Asociaţia studenţilor liberali", o parte a „Uniunii Naţionale a Studenţilor", „Argument-Club", „Republicanische Club". Deşi predominant studenţească, mişcarea A.P.O. a antrenat în acţiunile sale şi pacifişti, comunişti, sindicalişti de stînga, intelectuali cu orientare de stînga. Sub conducerea lui Hans Magnus Enzesberger, revista „Kursbuch" devine organul A.P.O. Inspirată teoretic de „Şcoala de la Frankfurt", de gînditori precum Mihail Bakunin, Karl Korsch, Anton Pannekoek, Wilhelm Reich, A.P.O. acordă totodată o mare atenţie gîndirii marxiste (un argument în favoarea acestui fapt îl constituie publicarea lucrării „Bibliografie selectivă şi comparativă a socialismului revoluţionar de la Karl Marx pînă în prezent", apărută în octombrie 1966 sub redacţia lui Rudi Dutschke). Graţie acestui lucru, „noua stîngă" vest-germană a constituit punctul cel mai înalt şi mai solid al căutărilor teoretice ale mişcării în ansamblul ei. Dar în ciuda contribuţiei pe care şi-a adus-o la descifrarea a numeroase aspecte ale „capitalismului tîrziu" şi a încercării de a-l submina, rezultatele ei practice au fost relativ modeste. Atmosfera de ostilitate întreţinută de forţele de dreapta, dar mai ales propriile limite, concretizate în incapacitatea de a stabili contacte cu forţele muncii, sînt principalele explicaţii ale izolării „noii stîngi" vest-germane.

[31] Cf. F. C. Hunnius, *Students Revolt. The New Left in West Germany*, London, 1968, p. 17.

Proporţional cu creşterea militantismului A.P.O., vor creşte şi acţiunile de represiune. Uciderea studentului Beno Ohnesorg * în timpul manifestaţiei din 2 iunie 1967 a declanşat numeroase acţiuni de protest în majoritatea oraşelor universitare vest-germane, reunind zeci de mii de participanţi. Ele s-au desfăşurat sub lozinca: „Ohnesorg — prima victimă a neofascismului!". Apreciind că noile evenimente impun o analiză a activităţii de pînă atunci şi precizarea strategiei de urmat pe mai departe, A.P.O. organizează la 9 iunie la Hanovra congresul cu tema „Universitatea în cadrul democraţiei". Cu acest prilej s-au confruntat două puncte de vedere — cel care opta pentru acţiuni de rezistenţă neviolentă şi cel care pleda pentru o replică fermă împotriva represiunii, considerînd că „lupta antiautoritară" poate apela la orice mijloace, inclusiv la cele violente.

Prima parte a anului 1968 este marcată de o serie de acţiuni în care formele paşnice de luptă se împletesc cu cele violente. La 17 februarie se organizează „Congresul Internaţional asupra Vietnamului", la care participă şi reprezentanţi ai „noii stîngi" din alte ţări occidentale. Se lansează un apel împotriva oligarhiei şi a imperialismului din metropolele lumii capitaliste şi pentru o coordonare la nivel european, dar nu se ajunge la elaborarea unui plan operativ.

Sub efectele campaniei de presă desfăşurate de diversele publicaţii ale concernului Springer, care prezentau opoziţia extraparlamentară drept „inamicul intern", grupuri de dreapta încep să lanseze acţiuni împotriva A.P.O. În acest context se produce o încercare de asasinat împotriva lui Rudi Dutschke (11 aprilie 1968), care va suscita noi confruntări. A.P.O. reia preocupările sale mai vechi de relevare a rolului jucat de *mass media* în manipularea conştiinţelor şi începe să se reorienteze treptat spre activităţi teoretice de demascare a caracterului autoritar-birocratic al statului, a „sin-

* „Moartea lui Ohnesorg — comenta unul dintre liderii studenţimii — nu a fost un accident tragic; în acea zi sistemul şi-a trădat esenţa" (Fritz Teufel, *Prophylactic Notes for the Self-Indictment of the Accused*, în Tariq Ali ed., *The New Revolutionaries*, New York, 1969, p. 194.

dromului neofascist" şi de legitimare a „dreptului natural la rezistenţă". Ultima mare confruntare coordonată de A.P.O. va fi aceea îmdreptată împotriva adoptării legilor cu privire la „starea de urgenţă", care coincidea cu o restrîngere serioasă a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti. Factura *ad hoc* a mişcării, absenţa unor legături organice cu masele populare, strîns legate de incapacitatea ei de a propune formule organizatorice viabile şi de a depăşi logica unei revolte „antiautoritariste", vor determina, pe de o parte, refugierea unor grupuri ale A.P.O. în dezbateri interminabile asupra naturii şi sarcinilor ei, iar, pe de altă parte, escaladarea violenţei de către o serie de grupuscule anarhizante, ce vor încerca să pună în anii următori bazele unei „gherile urbane". Dizolvarea S.D.S. în 1970 consemna eşecul practic al încercării sale de transformare a societăţii vest-germane. Cu toate că a reprezentat o vreme aproape singura forţă de opoziţie din R. F. Germania, A.P.O. a rămas oarecum izolată întrucît nu a reuşit să realizeze contacte fertile cu marea masă a populaţiei. Prin acţiunile sale de protest militant, dar mai ales prin căutările sale teoretice ea a constituit totuşi un moment important al afirmării aspiraţiilor pentru democraţie, progres şi socialism în R.F.G.

5. Franţa

Sfîrşitul anilor '50 şi începutul anilor '60 au catalizat energiile stîngii franceze în dezbateri şi confruntări privitoare la marea problemă morală a Franţei acelor ani — războiul din Algeria.

Pe acest fundal, marcat între altele de accentuarea tendinţelor proguvernamentale ale social-democraţiei, reprezentată de S.F.I.O. (Section Française de l'Internationale Ouvriére), începe să capete contur tendinţa de căutare a unor noi forme de acţiune politică de către o parte a tineretului studios şi a intelectualităţii radicale. Aceste căutări, motivate de promotorii lor şi prin „impasul dogmatic" al Partidului Comunist Francez, urmăreau să determine formarea unei opinii de masă împotriva acţiunilor desfăşurate de guvernul francez în Algeria. Încununînd activitatea de denunţare a caracterului neocolonialist al războiului (exprimată atît prin campania de informare dusă de o serie de reviste radicale, prin publicarea „Manifestului celor 121", care susţinea dreptul tinerilor de a dezerta din rîndurile unei armate

care desfăşoară un război nedrept, cît şi prin constituirea aşa-zisei „reţele Jeanson" — organizaţie clandestină de sprijinire a Frontului de Eliberare Algerian), manifestaţia organizată la 27 octombrie 1960 de către „Union Nationale des Etudiants de France" (U.N.E.F.) a coincis cu declanşarea unor acţiuni represive de către forţele ordinii. Acţiunea amintită, prima de acest fel organizată la Paris şi avînd asemenea proporţii (au participat 15 000—20 000 de persoane), dezvăluia, pe de o parte, forţa de mobilizare a studenţimii, iar, pe de altă parte, factura opţiunii ei politice, respectiv accentuata sa deplasare spre stînga.

Linia radicală a U.N.E.F., cristalizată treptat, avea să fie sancţionată oficial la congresul ţinut la Lyon în aprilie 1960, prilej cu care s-a cerut recunoaşterea Frontului de Eliberare Naţională din Algeria şi încetarea războiului. Apariţia în februarie 1961 a Organizaţiei Armate Secrete (O.A.S.) şi intensificarea acţiunilor ei teroriste vor determina înscrierea pe agenda U.N.E.F. a luptei împotriva O.A.S. şi a pericolului fascist reprezentat de aceasta.

Odată cu încheierea, în iulie 1962, a Tratatului de la Evian, care punea capăt războiului, are loc o descreştere a intensităţii militantismului U.N.E.F. În curînd, însă, organizaţia începe să-şi concentreze atenţia asupra problemelor de politică internă, efectuînd o critică tot mai deschisă la adresa regimului gaullist. Evidenţiind dificultăţile cu care se confrunta organizaţia sa, Marc Krevetz, conducătorul U.N.E.F., nota în 1964: „Experienţa a demonstrat că lupta împotriva regimului devine o necesitate concretă a lumii studenţeşti, dar raportul dintre expresia ei politică elaborată şi realitatea mediului rămîne încă de definit"[32].

Căutînd să depăşească aceste carenţe, U.N.E.F. se apleacă asupra problematicii mediului studenţesc, propunînd instituirea „sindicalismului studenţesc". Sarcinile sale principale ar fi constat în promovarea unor revendicări de ordin cantitativ şi calitativ menite să dea replică tendinţei de transformare a universităţii într-o anexă a intereselor tehnocratice. Lupta studenţească, vizînd atît viaţa propriu-zis universitară, cît şi raporturile dintre învăţămîntul superior şi mediul social mai larg, supus comandamentelor noii organizări capitaliste, era concepută ca fiind complementară celei a oamenilor muncii. Creşterea numărului de membri ai U.N.E.F. (care a ajuns de la 100 000 în 1961 la 600 000

[32] Marc Krevetz, *Naissance d'un syndicalisme étudiant*, în „Les Temps Modernes", nr. 215, 1964.

în 1965) pune în lumină faptul că organizaţia răspundea aspiraţiilor studenţimii, care începea să înţeleagă că aşa-zisa „democratizare" a universităţii este subordonată intereselor capitalului şi că studenţinea este pregătită în marea ei majoritate pentru îndeplinirea unor simple funcţii de execuţie în angrenajul societăţii capitalist-birocratice moderne.

Tendinţa de unificare şi radicalizare a frontului studenţesc a fost accelerată ca şi în alte ţări de escaladarea războiului din Vietnam, care a oferit un teren de întîlnire celor mai diverse orientări ce-şi făceau simţită prezenţa în rîndurile studenţimii. Marele miting organizat la Paris la 28 noiembrie 1966 de către recent apărutul „Comité Vietnam National" (C.V.N.) va deschide o nouă etapă a procesului de definire a rolului politic al studenţimii. Sînt abordate tot mai frecvent temele comune ale studenţimii din toate ţările dezvoltate — solidaritatea cu popoarele oprimate ale lumii, practicile necolonialiste ale metropolelor, constituirea unui front intern al luptei împotriva imperialismului care să sprijine lupta dreaptă a forţelor progresiste din aşa-zisa lume a treia. Ecoul de care s-au bucurat aceste idei în rîndurile tineretului studios şi intelectual va fi confirmat cu ocazia manifestaţiei antiimperialiste din 13 februarie 1968, organizată la scurt timp după contraofensiva vietnameză de la Tet, apreciată ca exemplară în ce priveşte capacitatea forţelor revoluţionare de a se opune celei mai sofisticate armate din lume. Notăm că exprimarea solidarităţii a fost însoţită şi în Franţa de o tendinţă de copiere a metodelor luptei din aşa-zisa lume a treia ; prezenţa tezelor guevariste în rîndurile mişcării studenţeşti franceze a fost legată în bună măsură de faptul că Regis Debray (aruncat în închisoare de regimul reacţionar din Bolivia), conferise, prin exemplul său, o anumită aură tezei privitoare la exprimarea solidarităţii cu cauza popoarelor oprimate prin angajarea nemijlocită în lupta de gherilă.

Paralel cu acţiunile de solidaritate desfăşurate sub lozinca „Victorie în Vietnam", comunitatea studenţească a fost antrenată într-o serie de confruntări referitoare la regulamentele universitare, care au cuprins rînd pe rînd toate marile institute de învăţămînt superior din Franţa. Dincolo de pretextele nemijlocite ale protestului, frizînd uneori insignifiantul, se aflau raţiuni mult mai profunde. Alain Touraine remarca într-una din primele lucrări de amploare dedicate „noii stîngi" franceze : „refuzînd regulamentul, studenţii refuzau în acelaşi timp un întreg aparat administrativ, fals

paritar, care nega formele cele mai elementare de autodeterminare a studenţimii"[33].

Ca răspuns la greva declanşată în primăvara lui 1968 de studenţii de la Nanterre şi la ocuparea universităţii, autorităţile intervin cu brutalitate, arestînd o serie de studenţi. In replică la aceste măsuri, 142 de studenţi printre care se afla şi liderul anarhist Daniel Cohn-Bendit, una dintre personalităţile cele mai controversate ale „noii stîngi" franceze, ocupă sala de consiliu şi pun bazele „Mişcării din 22 martie". Reprezentanţii ei precizau că temele majore care o preocupă sînt : „capitalismul anului 1968 şi lupta clasei muncitoare, universitatea şi universitatea critică, lupta antiimperialistă, raporturile între luptele muncitoreşti şi studenţeşti"[34]. Hotărîrea guvernului de a închide, la 2 mai, Universitatea din Nanterre, unde protestul a continuat toată luna aprilie, duce la declanşarea unor acţiuni de solidaritate la Sorbona. Începînd cu data de 3 mai 1968 se asistă la o escaladare continuă a confruntării dintre studenţime şi forţele poliţieneşti. Cartierul Latin este înţesat de baricade, zidurile Sorbonei sînt împînzite de „graffiti" ce exprimau starea de spirit a protestatarilor *. O culegere reunind toate sloganurile lansate în universităţile din Paris şi din jurul său consemna : „Aceste graffiti în sine deveneau libertate. Unii, extrem de sinceri, scriau «nu am nimic de scris», fără a fi însă naivi. Ei strigau pentru a se simţi implicaţi"[35].

Începînd cu data de 13 mai se asistă în Franţa la o situaţie aproape unică în istoria postbelică a ţărilor occidentale — intrarea muncitorilor în grevă generală, ca urmare a apelului marilor organizaţii sindicale, apel susţinut atît de Partidul Comunist Francez, cît şi de Partidul Socialist Unificat (rezultat din desprinderea aripii de stînga a S.F.I.O., în aprilie 1960). Lozinca sub care a debutat mişcarea gre-

[33] Alain Touraine, *Le mouvement du mai ou le communisme utopique*, Paris, Seuil, 1968, p. 112.

[34] Cf. Daniel şi Gabriel Cohn-Bendit, *Le Gauchisme*, Paris, Seuil, 1968, p. 51.

* Enumerăm cîteva dintre cele mai percutante : Milionari din toate ţările, uniţi-vă, vîntul şi-a schimbat direcţia ! ; Un om nu este stupid sau inteligent : el este liber sau nu ! ; Puterea nu este un drept *imprescriptibil* al gaullismului ! ; Trăiască reactorul prerevoluţionar ! ; Este interzis să se interzică ! ; Revoluţia este incredibilă pentru că este adevărată ! ; Economia este rănită, să crape ! ; Să fim realişti, să cerem imposibilul ! Nu sărbezelii social-democrate ! Arma criticii trece prin critica armelor ! ; Să nu uităm niciodată lupta de clasă !

[35] *„Les murs ont la parole"*. *Journal mural — mai '68*, Paris, Tchou Editeur, 1968, p. 8.

vistă era formulată astfel : „Stop represiunii, libertate, democrație, trăiască unitatea muncitoresc-studențească !". Ziua de 13 mai, care coincidea cu împlinirea a zece ani de putere gaullistă, devine un moment de manifestare a unor profunde sentimente antigaulliste. Aproape un milion de studenți și muncitori demonstrează scadînd lozinca „Zece ani sînt de ajuns !"

Grevele muncitorești se extind în întreaga Franță, paralizînd sectoare întregi ale economiei. Cea mai mare grevă din istoria mișcării muncitorești, care a reunit timp de aproape o lună circa zece milioane de lucrători din cele mai diverse profesiuni, aducea în discuție, pe lîngă revendicări de ordin cantitativ, o serie de revendicări calitative, precum cea a autogestiunii. Ea a demonstrat cu pregnanță falsitatea tezei cu privire la „îmburghezirea" clasei muncitoare occidentale. Georges Seguy, secretarul național al Confederației Generale a Muncii (C.G.T.) sublinia cu acest prilej : „Cei care trăncăneau pe seama dispariției luptei de clasă și despre conflictul între generații, teoretizînd capitalismul popular și îmburghezirea clasei muncitoare, scăderea spiritului ei revoluționar, au fost dezmințiți de această grevă, impresionantă prin combativitatea, forța și sîngele ei rece" [36].

Este evident, deci, că istoria „mai-ului francez" nu se poate reduce la mișcarea studențească. Chiar dacă ea a precedat cronologic grevele muncitorești, adevărata semnificație a acestor evenimente nu poate fi înțeleasă fără luarea în considerare a evoluțiilor din sînul mișcării muncitorești franceze. Referindu-se la acest aspect, mult disputat, Laurent Salini preciza următoarele : „Mișcarea studențească a fost scînteia din care a izbucnit mișcarea din mai. Dar scînteia s-ar fi stins repede dacă guallismul nu ar fi acumulat materialul inflamabil. Ea s-ar fi pierdut dacă clasa muncitoare rămînea pasivă, dacă oamenii muncii n-ar fi dus de zece ani o luptă neîncetată împotriva gaullismului. Studenții au deschis luptele din mai. Ei le-au dat semnalul. Dar aceasta nu înseamnă că ei au trezit clasa muncitoare, mai ales că ei nu au pus problema puterii și nu au arătat cum poate fi cucerită. Cu atît mai puțin, ei nu au constituit, în locul unui partid comunist «sfîrșit», noua avangardă revoluționară..." [37].

Situația creată, extrem de nefavorabilă regimului gaullist care a pierdut o vreme controlul evenimentelor, a fost apre-

[36] Georges Seguy, *„Le mai" de la C.G.T.*, Paris, Julliard, 1972, p. 171.
[37] Laurent Salini, *Mai des prolétaires*, Paris, Editions Sociales, 1968, p. 75.

ciată de unele grupări stîngiste ca fiind propice declanșării revoluției. Refuzul Partidului Comunist Francez de a se angaja pe această cale a fost taxat drept „oportunism" și „dovadă a pactizării cu regimul". Dar, după cum observa chiar un comentator american, „Este dificil a învinui partidul pentru a fi refuzat să utilizeze explozia din mai pentru preluarea puterii. După cum sublinia Waldeck Rochet, o încercare de acest fel ar fi antrenat Franța într-un lung și sîngeros război civil. Sîngele vărsat ar fi fost în cea mai mare parte cel al clasei muncitoare. În ciuda considerabilei sale forțe organizatorice, Partidul Comunist Francez nu s-ar fi putut confrunta cu puternicul și aparent loialul aparat militar al lui de Gaulle. Există puțină îndoială că clasa conducătoare nu ar fi avut atît voința cît și capacitatea de a-și menține poziția hegemonică... Partidul avea dreptate, în aceste condiții, să insiste asupra faptului că Cartierul Latin și națiunea franceză erau două entități politice diferite" [38].

Răspunzînd acuzației că partidul comunist ar fi ratat una din marile șanse istorice, secretarul general al partidului sublinia în Raportul prezentat în fața Plenarei C.C. al P.C.F. din 8—9 iulie 1968 : „deoarece forțele militare și represive se găseau de partea puterii în funcție, iar imensa masă a poporului era absolut ostilă unei asemenea aventuri (a preluării puterii cu forța), este evident că a ne fi angajat pe o asemenea cale însemna pur și simplu să-i conducem pe muncitori la masacru și să dorim zdrobirea clasei muncitoare și a avangardei sale, partidul comunist".

În ciuda faptului că regimul gaullist a obținut majoritatea în alegeri, utilizînd pentru aceasta promisiuni și constrîngeri, avertismente privitoare la pericolul „comunismului totalitar" și demonstrații de „fidelitate" față de regim, „noua stîngă" franceză, mișcarea din mai în general au consemnat un moment de cotitură în istoria stîngii franceze. Reflecțiile asupra reușitelor și neîmplinirilor mișcării studențești și ale celei muncitorești au contribuit în egală măsură la jalonarea marilor teme ale teoriei și practicii revoluționare din această țară. A devenit evidentă necesitatea realizării unității de acțiune a forțelor stîngii, a împletirii eforturilor tuturor organizațiilor ei în lupta comună împotriva puterii burgheze. A început să se adîncească preocuparea de a se defini mai exact termenii alianței între clasa muncitoare și intelectuali-

[38] Richard Johnson, *The French Communist Party versus the Students. Revolutionary Politics in May—June 1968*, New Hawen and London, Yale University Press, 1972, p. 185.

tate ca ax strategic al luptei pentru democrație și socialism. S-a deschis calea formulării unor noi revendicări de ordin calitativ care vor deveni centrale în lupta oamenilor muncii dintr-o serie de țări capitaliste dezvoltate.

Răsunetul internațional de care s-a bucurat „mai-ul francez", diversitatea și noutatea problemelor pe care le-a ridicat, efectul său catalizator asupra gîndirii și practicii politice revoluționare i-au conferit statutul de reper important al experienței revoluționare a celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Experiența acestei mișcări, în toată complexitatea ei, a jucat un rol notabil în depășirea unor sechele ale dogmatismului marxist, ca urmare a acumulării unor elemente inedite capabile să ofere piste noi gîndirii revoluționare creatoare.

6. Italia

Începînd să se distanțeze încă din 1959 de politica sa de front comun cu Partidul Comunist Italian, susținută în primii 15 ani de după război, Partidul Socialist Italian trece treptat „de la opoziție la guvernare", formînd în 1963 primul guvern de centru-stînga cu Partidul Democrat-Creștin. Paralel cu accentuarea tendințelor sale pragmatice și cu intensificarea pledoariei pentru un așa-zis „realism al lucrurilor", el parcurge un proces de diminuare a conținutului socialist al liniei sale politice, similar în multe privințe cu tendințele manifeste în cadrul laburismului englez și al social-democrației vest-germane.

Ca urmare a acestei evoluții are loc, pe de o parte, scindarea aripii sale de stînga și formarea Partidului Socialist Italian al Unității Proletare, care refuză să abandoneze vechile principii după care se conduseseră socialiștii, iar, pe de altă parte, constituirea unor reviste și grupuri de intelectuali care-și propuneau să analizeze termenii noi în care se punea problema revoluției în Italia „miracolului economic". Referindu-se la activitatea revistelor și grupurilor apărute în intervalul 1960—1966, care au reprezentat germenii „noii stîngi" italiene, Massimo Teodori consemna următoarele : „în acest interval prinde contur în Italia o activitate de cercetare și analize teoretice, sau, mai simplu spus, de polemică politico-culturală care nu avea pe atunci nici un raport cu activitatea politică concretă și care nu influența direct cursul evenimentelor și al liniilor strategice și tactice ale stîngii.

Cu toate acestea, revistele și grupurile respective au adus în multe privințe o contribuție originală la surprinderea unor probleme și teme pe care stînga oficială nu le ridicase încă..." [39].

Prima dintre aceste reviste, apărută în toamna lui 1961 sub conducerea lui Raniero Panzieri, fost membru al Partidului Socialist Italian, este „Quaderni Rossi", urmată în 1962, respectiv 1963, de „Cronache dei Qua erni Rossi" și „Lettere dei Quaderni Rossi". Obiectivul principal al acestor reviste era studierea condiției muncitorești în cadrul neocapitalismului, astfel încît să se poată contura bazele unei strategii a mișcării muncitorești care să depășească logica „societății de consum". Apreciind că activitatea teoretică trebuie dublată de desfășurarea unei politici efective în sînul clasei muncitoare, o parte dintre colaboratorii revistelor amintite întemeiază, în 1964, o nouă publicație, „Classe Operaia", al cărei principal animator era Mario Tronti. La numai trei ani după apariția sa, fondatorii revistei ajung la concluzia că terenul cel mai fertil al desfășurării activității lor este cadrul organizat oferit de partidele clasei muncitoare ; anunțînd în 1967 încetarea „experienței autonome" reprezentate de „Classe Operaia", conducătorii ei hotărăsc reintrarea membrilor grupului în stînga tradițională, pentru a „impune dinăuntru noile sinteze" cerute de adaptarea luptei clasei muncitoare la evoluțiile capitalismului italian.

„Quaderni Piacentini", revistă de orientare culturală apărută în 1962, nu avea un program politic pozitiv, axîndu-și activitatea în jurul criticii stării de spirit conformiste ce se instaurase în Italia și al relevării experiențelor radicale din celelalte țări dezvoltate (în 1965 ea publică o serie de studii dedicate „noii stîngi" americane). O altă temă larg dezbătută în paginile revistei era cea a evoluțiilor din așa-zisa lume a treia. Deși s-a bucurat de un anume ecou și pînă la izbucnirea mișcării studențești, în 1967, de-abia de aici înainte revista amintită începe să-și delimiteze profilul, devenind tribuna de exprimare a preocupărilor și crezurilor părții celei mai radicale a studențimii. Articolul lui Guido Viale, *Împotriva universității* [40], publicat de „Quaderni Piacentini" în februarie 1968, avea să devină manifestul teoretic al contestației studențești. El acorda o atenție aparte tendinței de

---

[39] Massimo Teodori, *op. cit.*, p. 204—205.

[40] Guido Viale, *Contro l'universitá*, în „Quaderni Piacentini", nr. 33, 1968.

transformare „a universităţii într-un instrument al integrării", precum şi „rădăcinilor autoritarismului", necesităţii „imaginaţiei sociologice" (termen preluat de la C. W. Mills) care ar trebui „să prezideze activitatea universitară", asigurînd împletirea competenţei cu angajarea politică a specialiştilor. Revista pleda pentru un angajament politic de stînga, menit să concentreze eforturile studenţimii şi ale intelectualităţii în direcţia unor transformări de structură ale societăţii italiene.

Fără a fi constituit sursa nemijlocită a radicalizării studenţimii, revistele apărute în perioada de dinaintea declanşării contestaţiei universitare au fost, după cum sublinia G. Bechelloni, „un indicator şi relevator al neliniştii, crizei, căutărilor..., confruntării..., avînd aceeaşi matrice obiectivă ca şi mişcările studenţeşti şi replierile ce le-au urmat" [41].

Ocuparea facultăţii „Sapienza" din Pisa, la 8 februarie 1967, avea să marcheze debutul mişcării studenţeşti italiene. Temele centrale ale protestului vizau, pe de o parte, probleme specific universitare — condiţia studentului, dreptul său de a participa la propria formare, de a se opune transformării sale într-o rotiţă a economiei sau a culturii capitaliste — iar, pe de altă parte, probleme mai generale, precum raportul între cunoaştere şi finalităţile sistemului social existent sau rolul şi locul studenţimii şi intelectualităţii în cadrul confruntărilor de clasă. S-au experimentat forme ale democraţiei directe, au avut loc mari demonstraţii îndreptate împotriva războiului din Vietnam, într-un cuvînt, au fost prezente toate acele teme şi tendinţe proprii mişcării studenţeşti din ansamblul ţărilor capitaliste dezvoltate. Pe măsura intensificării şi extinderii protestului în întreaga Italie, încep să devină tot mai frecvente şi mai dure confruntările cu poliţia, chemată să „reinstaureze ordinea". „Bătălia" de la Roma, din martie 1968, s-a soldat cu cîteva sute de răniţi în tabăra studenţilor şi cu 150 de răniţi din rîndurile poliţiei, jucînd, pentru o mare parte a studentimii, rolul de revelator al caracterului represiv al ordinii instituite, al rezistenţei sale faţă de schimbare.

În sînul mişcării studenţeşti s-au manifestat diferite poziţii cu privire la sarcinile ce i-ar reveni acesteia în cadrul societăţii italiene. Aşa-zisul „curent antiautoritar", iniţiat de mişcările din Torino şi Trento, aprecia că lupta împotriva

[41] G. Bechelloni ed., *Cultura e ideologia nella nuova sinistra*, Milano, Comunitá, 1973, p. XXXVI.

autoritarismului academic este un prim pas în lupta generală împotriva oricărei autorităţi. El teoretiza ideea „antiideologiei", lansînd sloganul „mai întîi acţiunea şi apoi conştiinţa". Acesta a fost aproape singurul curent italian în cadrul căruia s-a exprimat (deşi mult mai palid decît în Statele Unite şi R.F.G., de exemplu) teza potrivit căreia „marginalii" ar reprezenta principala forţă de opoziţie existentă în sistem. Era firesc ca într-o ţară ca Italia, unde militantismul şi combativitatea clasei muncitoare erau extrem de ridicate, să nu prindă teren motivele „îmburghezirii" clasei muncitoare *. Poate tocmai de aceea, curentul sintetizat de mişcările din Pisa, Napoli şi Roma considera că problema universitară trebuie pusă în termenii luptei dintre muncă şi capital. El aprecia că, datorită transformărilor survenite în cadrul capitalismului, studenţimea a devenit o componentă a clasei muncitoare, ea trebuind, în consecinţă, să se integreze în luptele de ansamblu ale acesteia. Dialogul fertil purtat de Partidul Comunist Italian cu mişcările studenţeşti a facilitat evoluţia acestei tendinţe spre o angajare din ce în ce mai realistă în confruntările de clasă. Reflectînd, la începutul lui 1969, asupra limitelor unei mişcări studenţeşti de-sine-stătătoare, Giorgio Backhaus semnala: „Se manifestă astăzi fragilitatea şi insuficienţele unei viziuni asupra luptei fondate esenţialmente pe mobilizarea potenţialităţilor antiautoritare şi iconoclaste ale maselor de studenţi, ale unei viziuni închise faţă de înţelegerea totalităţii sistemului, în cadrul căruia universitatea nu este decît una dintre componente... Nu s-a produs, în majoritatea cazurilor, trecerea de la faza negaţiei pure... la un nivel de conştiinţă şi de acţiune politică mai elevat" [42].

În timp ce o mare parte a studenţimii s-a angajat în fluxul major al opoziţiei de stînga, în centrul căreia se afla Partidul Comunist Italian, ale cărui poziţii deschise lăsau teren liber manifestării specificităţii luptelor studenţeşti, o parte mai redusă a acesteia s-a îndreptat spre acele grupări stîngiste care doreau să „reconstituie" un partid revoluţionar „autentic".

Analizînd cu un spirit lucid sursele impactului unor organizaţii stîngiste (între care am aminti „Potere Operaio",

* Masivele mişcări muncitoreşti care au culminat cu „toamna fierbinte" a anului 1969, cînd au participat la greve peste 5 milioane de oameni ai muncii, au contrazis, dealtfel, prin forţa faptelor ideea unei presupuse „îmburgheziri" a clasei muncitoare.

[42] Giorgio Backhaus, *Urgenza dell'organizzazione*, în „Quaderni Piacentini", nr. 37, 1969, p. 115.

„Avanguardia Operaia", „Lotta Continua" și, mai tîrziu, „Il Manifesto") asupra radicalismului studențesc, Giorgio Amendola sublinia: „Nu servește la nimic să adoptăm o atitudine de enervare față de grupuri care caută să orienteze mișcarea studențească spre linii ce nu concordă cu cele indicate de studenții comuniști, negînd importanța lor prin faptul că ar fi nesemnificative. Faptul că nuclee restrînse de militanți reușesc să ocupe uneori poziții de conducere (fapt ce nu poate fi negat) dovedește lipsurile noastre, care sînt de ordin organizatoric, dar mai cu seamă de ordin ideologic și politic" [43]. Străduindu-se și reușind să tragă concluziile impuse de plusurile și minusurile protestului studențesc, Partidul Comunist Italian a contribuit implicit la maturizarea luptei tineretului studios, la perpetuarea atitudinii sale radicale și după părăsirea universității. Nu este poate întîmplător faptul că „la o distanță de cîțiva ani (de la manifestările explozive din 1967—1969 — *n. ns.*) se înregistrează o largă socializare politică; pe măsură ce părăsește școala și începe să ocupe alte funcții sociale, generația lui 1968 aduce cu sine, în noile locuri de activitate, spiritul lui '68" [44].

Prin intensitatea sa, prin abordarea unor probleme inedite sau parțial neglijate de forțele mature ale stîngii, prin accentul pus asupra aspectelor calitative ale luptei împotriva capitalismului, „noua stîngă" din această țară a reușit, favorizată fiind și de deosebita receptivitate ce a caracterizat atitudinea partidului comunist, să contribuie și ea într-o anumită măsură la conturarea actualei strategii italiene de înaintare spre socialism, fapt confirmat de o serie de documente ale Partidului Comunist Italian.

*

Prin forța împrejurărilor incompletă și schematică, această succintă istorie a „noii stîngi" permite totuși desprinderea cîtorva dintre *regularitățile* manifestării ei. Am aminti doar cîteva dintre cele mai importante: a) *apariția relativ simultană* în toate țările capitaliste dezvoltate; b) *existența unui nucleu stabil al bazei ei sociale* relativ eterogene, reprezentat preferențial de intelectualitate și studențime; c) *oscilația* între „căutarea" și „ignorarea" clasei muncitoare; d) distan-

---

[43] Giorgio Amendola, *I comunisti e il movimento studentesco. Necesità di lota su due fronti*, în „Rinascita", 7 iunie 1968.
[44] Massimo Teodori, *op. cit.*, p. 354.

țarea față de politica internă și externă a „neocapitalismului", pe de o parte, și față de tendințele „pragmatice" ale unor partide socialiste și social-democrate și de sechelele dogmatismului în gîndirea și practica unor partide comuniste, pe de altă parte; e) *corelația permanentă între problemele specifice* ale grupurilor sociale care au animat-o și *problemele generale* ale societății în care a apărut mișcarea; f) atenția deosebită acordată *aspectelor calitative ale condiției umane* în contextul capitalismului dezvoltat; g) interesul față de problematica raporturilor între țările dezvoltate și cele slab dezvoltate, față de experiența mișcărilor de eliberare națională și, într-un plan mai larg, față de destinele lumii contemporane; h) preocuparea față de elaborarea unei gîndiri politice care să țină cont de evoluțiile intervenite în capitalismul postbelic.

Ar fi, desigur, exagerat să se susțină că toate aceste aspecte au stat explicit în atenția tuturor reprezentanților mișcării, constituind un program de acțiune pe baza căruia s-au desfășurat inițiativele și căutările „noii stîngi". Destul de frecvent — și aici se află, după opinia noastră, una dintre sursele *manifestărilor contradictorii* ale acestei mișcări — grupările care au animat-o au perceput într-un mod difuz, uneori chiar mistificator, cauzele și finalitățile angajării lor în acțiuni protestatare. De aici, poate, și o anumită discrepanță între ceea ce s-a dorit a fi și ceea ce a realizat efectiv „noua stîngă". Judecata finală asupra acestui *moment inedit al contestării capitalismului* nu se poate rezuma însă nici la simpla ei descriere și nici la stabilirea unei paralele între intențiile reprezentanților ei și reușitele, evident parțiale, ale confruntării sale cu ordinea existentă. Analizată *în sine*, fără o raportare la contextul social-politic, „noua stîngă" nu-și poate dezvălui în întregime „identitatea socială", după cum evaluarea ei numai în funcție de propriile deziderate nu poate asigura surprinderea contribuției ei obiective la relevarea contradicțiilor societăților capitaliste dezvoltate.

A spune *cînd* și *unde* a apărut această mișcare, *cine* au fost purtătorii ei sociali și *ce* au vizat prin acțiunile lor, a pune în ecuație reușitele și nereușitele ei — a emite, deci, judecăți de fapt — reprezintă un moment necesar, dar nu și suficient al investigației. Aceasta trebuie să încerce, plecînd de la ceea ce este dat, să releve și semnificația fenomenului respectiv — să contureze, deci, anumite judecăți de valoare în legătură cu el. Or, acest lucru nu se poate realiza atîta vreme cît analizele nu reușesc să explice de ce

a apărut „noua stîngă“ într-o anumită zonă a lumii, într-un interval de timp determinat, de ce baza ei s-a recrutat preferențial din rîndul anumitor categorii sociale, de ce și-a propus o transformare „totală“ a societății și de ce nu a reușit să atingă scopurile pe care și le fixase.

Următoarele capitole ale lucrării de față — care se vor strădui să reliefeze, rînd pe rînd, aspecte legate de cauzele, caracteristicile, ideologia și consecințele pe termen lung ale „noii stîngi“ — sînt subsumate efortului de decelare a rațiunilor pentru care mișcarea analizată poate fi circumscrisă unui set mai larg de procese și fenomene a căror manifestare a dezvăluit caracterul limitat al posibilităților de echilibrare ale capitalismului postbelic. Alături de alte procese majore ale ultimelor decenii — între care creșterea militantismului politic al clasei muncitoare din țările capitaliste dezvoltate de la sfîrșitul anilor '60 încoace și declanșarea unei noi faze a crizei capitalismului ocupă un loc central —, amplificarea formelor de contestare a capitalismului, în rîndul cărora se situează și „noua stîngă“, oferă argumente prețioase în favoarea faptului că depășirea acestui tip de organizare socială constituie o condiție indispensabilă a mersului înainte al omenirii. Tocmai de aceea, studierea fenomenului contestatar și desprinderea semnificației sale istorice pot fi considerate părți ale unui demers mai general de precizare a noilor termeni în care se pune problema revoluției în țările capitaliste dezvoltate.

CAPITOLUL II

REFLECȚII ASUPRA CAUZELOR APARIȚIEI „NOII STÎNGI“

După cum ne-am străduit să evidențiem în capitolul precedent, mișcarea „noii stîngi“ a reprezentat un fenomen inedit, cu o amploare și durată puțin obișnuite pentru scena social-politică a capitalismului postbelic. Oricît de impresionante, aceste caracteristici nu dau indicii suficiente cu privire la substanța „noii stîngi“, ci doar la contururile ei superficiale. Nici simpla descriere sau prezentare a mișcării, nici propria ei imagine despre sine nu pot oferi elemente suficiente pentru descifrarea conținutului ei de profunzime. Depistarea sensului și semnificației noii mișcări radicale presupune cu necesitate *identificarea cauzelor apariției* ei, singurele capabile să-i dezvăluie esența, determinațiile sale inconfundabile și ireductibile. Tocmai de aceea considerăm că un capitol dedicat surprinderii cauzelor care au generat „noua stîngă“ reprezintă unul dintre momentele centrale ale reflecției asupra acestei mișcări, el impunîndu-se cu necesitate în economia lucrării. Cu atît mai mult cu cît o bună parte a literaturii dedicate acestei mișcări s-a mulțumit să o descrie, fără a se strădui să coboare dincolo de datele cronologice și de structura sa aparentă, respectiv la nivelul fenomenelor și proceselor din a căror înlănțuire a izbucnit „noua stîngă“. Chiar unii reprezentanți ai mișcării au avut tendința de a confunda prilejurile imediate ale exploziei protestatare cu înseși cauzele ei, fapt ce impune un efort de decelare a distanței existente între ceea ce a crezut mișcarea despre sine și ceea ce a fost ea cu adevărat.

Identificarea surselor generative ale „noii stîngi“ joacă, după opinia noastră, un rol crucial în evaluarea ei. Căci, dacă acestea se dovedesc a fi marginale și accidentale în

raport cu tendințele fundamentale ale societății în cadrul căreia s-a manifestat, evident, mișcarea la apariția căreia au concurat — oricît de impresionantă la prima vedere — nu poate fi nici ea decît marginală sau accidentală. Dacă originile ei sînt însă legate de fenomene și procese definitorii ale prezentului capitalist, atunci „noua stîngă" poate fi socotită una dintre mișcările prin intermediul cărora s-au exprimat contradicții profunde, proprii evoluției actuale a acestei orînduiri. În acest caz, însăși studierea ei reprezintă mult mai mult decît un tribut plătit unei „mode" trecătoare, circumscriindu-se efortului de identificare și descifrare a unor aspecte inedite ale modului de articulare a sistemului sociopolitic burghez, ale corelației existente între acesta și mutațiile survenite la nivelul infrastructurii capitalismului contemporan. Dintr-o atare perspectivă, însăși confruntarea dintre susținătorii „accidentalității" apariției „noii stîngi" și cei care o consideră un efect nemijlocit al noilor contradicții ale capitalismului capătă conotații ce depășesc pura dezbatere teoretică ; adoptarea unei poziții sau a alteia are o puternică încărcătură ideologică și politică, dat fiind că ea *exprimă și o anumită atitudine față de problematica schimbării* în capitalismul contemporan.

Ne vom strădui să aducem în cele ce urmează argumente în favoarea următoarei ipoteze : admiterea și încercarea de demonstrare a „accidentalității" noii mișcări radicale, echivalarea ei cu un epifenomen coincid *in extremis* cu apologia ordinii existente, pe cînd sublinierea relației de determinare existentă între mutațiile intervenite în societatea capitalistă și constituirea „noii stîngi" relevă că tensiunea spre schimbare — proprie acestei mișcări — a fost generată de însăși funcționalitatea contradictorie a societății în cadrul căreia a apărut, reprezentînd o dovadă în plus a necesității înlăturării ei de pe scena istoriei.

Ceea ce izbește în mod deosebit pe cercetătorul literaturii dedicate surselor generative ale „noii stîngi" este multiplicitatea explicațiilor oferite ; ea ne-ar putea face să afirmăm că există „tot atîtea explicații cîți autori". Sînt sugestive, în acest sens, concluziile a doi politologi francezi, autorii celui mai complet studiu asupra explicațiilor date crizei franceze din mai—iunie 1968 — moment de referință în istoria noii mișcări radicale. „Sîntem de părere — precizează respectivii autori — că este posibil să distingem opt tipuri de interpretări de niveluri și semnificații inegale :

— o întreprindere subversivă ;

— o criză a universității ;
— un acces de febră, o revoltă a tineretului ;
— o revoltă spirituală, o criză a civilizației ;
— un conflict de clasă, o mișcare socială de tip nou ;
— un conflict social de tip tradițional ;
— o criză politică ;
— o interferență de circumstanțe" [1].

Chiar și această simplă enumerare relevă preeminența explicațiilor „accidentaliste" sau „marginalizante" ; căci atît ideea „întreprinderii subversive" cît și acelea ale „accesului de febră" sau „interferenței de circumstanțe" au în subtext teza „accidentalității". Preocuparea de a preveni corelații posibile între structura și relațiile proprii sistemului social-politic dat și apariția „noii stîngi" este vizibilă și în cazul tezelor cu privire la „criza universității" și la „criza civilizației" — cea dintîi coboară cauzele revoltei la nivelul unei singure instituții sociale, cea de-a doua le scoate în afara sistemului. Examinarea pozițiilor exprimate în legătură cu natura „noii stîngi" evidențiază că dincolo de diversitatea nuanțelor sau a argumentelor, explicațiile oferite în legătură cu declanșarea mișcării pot fi clasificate în două tipuri majore — cele care susțin că mișcarea *a apărut*, dintr-un motiv sau altul, *în sistem*, fără a exprima contradicții intrinsece ale acestuia, și cele care susțin că ea a fost *generată de sistem*, în spatele ei aflîndu-se contradicții ale sistemului însuși.

Deși autoarea lucrării de față este partizana celui de-al doilea punct de vedere, nu vom trece la argumentarea lui înainte de a prezenta cîteva dintre paradigmele cel mai frecvent întîlnite în literatura de inspirație nemarxistă. Urmărim prin aceasta un dublu scop : a) surprinderea surselor de eroare, paralel cu valorificarea elementelor de adevăr existente într-unele din aceste explicații ; b) descifrarea funcțiilor pe care le îndeplinesc în actuala confruntare de idei principalele orientări ideologice nemarxiste, așa cum se relevă ele în cazul concret al interpretării „noii stîngi". Dorim totodată să reliefăm, pe acest temei, necesitatea unei raportări diferențiate a gîndirii marxiste față de ideologia burgheză de factură apologetică, pe de o parte, și față de ideologia nemarxistă radicală, pe de altă parte.

[1] Philippe Bénéton și Jean Touchard, *Les interprétation de la crise de mai—juin 1968*, în „Revue française de science politique", no. 3, 1970, p. 503—504.

1. Ideologia burgheză şi mistificarea „noii stîngi"

„Explozia protestatară" din anii '60 a fost atît de neaşteptată pentru majoritatea sociologilor şi politologilor occidentali încît le-a apărut ca un „mister social". Din perspectiva ideologiei „integrării şi consensului", care predomina la mijlocul secolului al XX-lea, un asemenea fenomen nu putea fi socotit mai mult decît un produs „aberant" al unor elemente „străine", „exterioare" unei societăţi în care se pretindea că încetaseră să mai existe raţiuni tangibile pentru protestul de masă. „Surpriza" pe care a constituit-o apariţia „noii stîngi" este dovedită cu prisosinţă de faptul că, la începutul deceniului al şaptelea chiar, unii reprezentanţi ai sociologiei şi politologiei oficiale mai împărtăşeau încă iluzia perfectei integrări a studenţilor în societate. Cu puţin timp înainte de izbucnirea revoltei studenţeşti, Talcott Parsons aprecia că : „În mod clar tineretul se află într-o stare de agitaţie. În ansamblu, aceasta pare să confirme aşteptările sociologilor. Tineretul exprimă multe nemulţumiri faţă de actuala stare a societăţii, dintre care unele sînt justificate, pe cînd altele sînt de o validitate îndoielnică. Totuşi orientarea generală se dovedeşte a fi nu o alienare fundamentală, ci dorinţa de a se «încadra», desigur, nu în sensul unui conformism pasiv ; este evident că tineretul este *ghidat de dorinţa de a acţiona în cadrul sistemului mai degrabă decît în opoziţie fundamentală cu el*" [2] (subl. ns.). Eventualele izbucniri şi nemulţumiri trebuie considerate, în viziunea lui Parsons, drept încercări de perfecţionare a sistemului şi nu refuzuri ale acestuia. Dacă ele apar, aceasta se datorează faptului că tinerii nu au fost suficient socializaţi în vederea aceptării valorilor generaţiei anterioare. Tineretul ar fi fost deci departe de a se angaja într-un conflict social major, întrucît „orientarea principală pare să fie în ton cu societatea în care învaţă pentru a-şi ocupa locul" [3].

Încercările ulterioare de explicitare a fenomenului radical nu mai sînt atît de sigure că mişcarea de protest exprimă un moment de „creştere" în evoluţia unei noi generaţii, deşi nici una dintre ele nu va admite faptul că atît mişcarea, cît şi ideologia contestatară îşi au sursa într-o *realitate contestabilă*. Explicaţiile vor fi căutate oriunde — în inconştient, în exterior, în caracteristicile de vîrstă, rasă, sex etc. —, numai acolo unde se originează orice mişcare social-politică nu, anume în structura societăţii, în confruntarea dintre interesele şi aspiraţiile forţelor sociale opuse. Respingerea de către diferitele variante ale ideologiei oficiale a originării mişcărilor contestatare în general, a „noii stîngi" în special, în înseşi structurile sistemului burghez, eludarea autenticelor cauze sociale ale protestului, încercarea de a „demonstra" aşa-zisa sa „accidentalitate" — tot atîtea aspecte ce pun în lumină caracterul conformist al acestei ideologii — sînt, după opinia noastră, mai mult decît rodul unei preocupări conştiente de a dezavua revolta împotriva sistemului. Limitele „criticii burgheze" a capitalismului derivă din însăşi situaţia obiectivă a acestei clase. Conştiinţa de clasă a burgheziei, ideologia ei, oricît şi-ar pune problema „transformării" capitalismului şi a ameliorării sale, se întunecă şi devin opace în momentul în care apar probleme a căror soluţionare presupune depăşirea orînduirii capitaliste. G. Lukács observa cu subtilitate : „Gîndirea burgheză se loveşte inevitabil de o barieră de netrecut, dat fiind că punctul de pornire precum şi scopul ei este întotdeauna, fie şi inconştient, apologia ordinii existente sau, cel puţin, demonstrarea imuabilităţii sale" [4].

Cunoaşterea, interpretarea adecvată a realităţii sociale, descoperirea legităţilor obiective nu mai pot, în majoritatea cazurilor, să fie realizate de pe poziţiile unei clase ce nu poate supravieţui decît în măsura în care se opune logicii dezvoltării istorice. Interpretarea burgheză a radicalismului ultimelor decenii este o dovadă elocventă a scăderii treptate a capacităţii teoriilor ei sociale de a oferi o imagine completă, obiectivă a evoluţiei social-politice, o mărturie în plus a „parţializării" lor. Constatarea este departe de a aparţine numai observatorilor marxişti. O serie de gînditori radicali au semnalat cu pertinenţă acest fenomen de opacizare, propriu ideologiei burgheze : „Credinţa în ideologia Americii clasei mijlocii — notau doi autori radicali americani — *a creat enorme dificultăţi în înţelegerea cauzelor mişcării studenţeşti din ţările capitaliste dezvoltate...* Noua Stîngă a fost

[2] Talcott Parsons, *Youth in the Context of American Society*, în Erik H. Erikson, *The Challenge of Youth*, New York, Anchor Books. 1965, p. 140. Studiul lui Parsons a fost prezentat iniţial în cadrul unui seminar organizat în mai 1961.

[3] *Idem*, p. 134.

[4] Georg Lukács, *Histoire et conscience de classe*, Paris, Ed. du Minuit, 1960, p. 69.

pusă pe seama unui grup de tineri manipulaţi de forţe străine, a vîrstei «dificile» a masei mari de copii născuţi după război, a fost identificată cu o minoritate de «paranoici» ce construiesc o nouă mişcare fascistă, toate aceste *argumente mai degrabă mistice şi neconvingătoare* fiind avansate ca explicaţii ale unui fenomen care a crescut şi s-a răspîndit în întreaga lume..." [5] (subl. ns.).

Caracterul conformist al ideologiei burgheze — propriu majorităţii variantelor ei — explică nu numai „surpriza" sa în faţa fenomenului radical, ci şi modul mistificator în care a prezentat o formă de contestaţie ce a depăşit cu mult limitele oricărei mişcări de acest gen din epoca capitalismului dezvoltat. Sub presiunea evenimentelor, pledoaria cu privire *la imposibilitatea contestării sistemului* avea să cedeze locul celei care sublinia *caracterul accidental, nelegitim* al acesteia ; nici una din luările de poziţie ale ideologilor mai mult sau mai puţin consacraţi nu a admis însă că mişcarea radicală şi-ar afla izvorul în înseşi structurile fundamentale ale societăţii capitaliste, că ea ar *decurge din imperfecţiuni structurale şi nu doar funcţionale* ale acestuia. Mişcările radicale nu au prilejuit nici de această dată ideologiei *statu quo*-ului o reflecţie asupra limitelor de esenţă ale orînduirii capitaliste, asupra caracterului ei trecător, asupra necesităţii înlăturării ei, ci doar un efort sporit de „demonstrare" a perfectibilităţii ei de principiu, a caracterului ei „etern", a necesităţii menţinerii ei prin integrarea — mai mult sau mai puţin subtilă — a celor ce o contestă. Tocmai de aceea puternica zguduire radicală nu-şi află autentice explicaţii în nici una din încercările ideologiei burgheze, chiar dacă acestea au inclus şi elemente ale unor explicaţii parţiale. Aflată în faţa alternativei — ilegitimitatea ordinii existente/ilegitimitatea contestării ei, ideologia burgheză a optat, ca de atîtea ori înainte, pentru cea de-a doua.

Ţinem să menţionăm că reliefarea conţinutului mistificator al demersurilor de această factură nu se impune numai din considerentul teoretic al „restabilirii adevărului", ci şi dintr-unul practic : date fiind marile posibilităţi de diseminare a propriilor idei de care dispune burghezia, bombardarea conştiinţei maselor cu asemenea imagini deformate poate afecta înţelegerea potenţialului novator al unor mişcări de

[5] Greg Calvert, Carol Neiman, *A Disrupted History. The New Left and the New Capitalism,* New York, Random House, 1971, p. 43.

genul „noii stîngi", stînjenind stabilirea de contacte şi colaborarea dintre diferitele forţe interesate în schimbarea ordinii capitaliste.

1. a. Gîndirea radicală — „declanşator" al mişcării contestatare

În diapazonul larg al explicaţiilor posibile ale mişcării nu au lipsit acelea care puneau pe seama lecturii unor gînditori radicali contemporani izbucnirea protestatară. Au fost citaţi între alţii C. W. Mills, reprezentanţii „Şcolii de la Frankfurt" — Marcuse în primul rînd —, Franz Fanon, Che Guevara, J.-P. Sartre, Henri Lefebvre.

Prezenţa unor teze ale acestora în gîndirea „noii stîngi" — aspect asupra căruia vom reveni în capitolul dedicat ideologiei ei — este incontestabilă, dar de aici pînă la a afirma că însuşirea ideilor respectivilor gînditori a constituit cauza nemijlocită a largii mobilizări a studenţimii şi intelectualităţii este o mare distanţă. Faptul că, oricît de influent, un gînditor, un curent de gîndire chiar, nu poate declanşa de la sine, în absenţa unor condiţii obiective favorizante, o mişcare socială de proporţii nu este confirmat numai de observaţia că multe dintre tezele gîndirii radicale nu erau cunoscute masei largi a celor care au alcătuit baza socială a „noii stîngi", ci şi de precizările exprese ale unor lideri ai acesteia, consideraţi drept răspînditori în mase ai tezelor în cauză. Unul dintre cei mai cunoscuţi lideri ai studenţimii franceze ţinea să precizeze : „Nici unul dintre noi nu l-a citit pe Marcuse. Unii îl citiseră pe Marx, desigur, poate pe Bakunin, iar dintre moderni pe Althusser, Mao, Lefebvre. Mulţi îl citiseră pe Sartre. Dar *nici un gînditor nu poate fi considerat inspirator al mişcării*" [6] (subl. ns.).

Identificarea unor teze ale gîndirii radicale în elaborările teoretice ale „noii stîngi" ne permite să afirmăm cel mult că ideologia ei şi-a aflat una dintre premise în tradiţia de gîndire radicală ce se constituise în ţările capitaliste dezvoltate în deceniile ce au precedat apariţia ei, nu şi că aceasta ar fi generat mişcarea ca atare. Existenţa unor similitudini între fondul de idei al „noii stîngi" şi tezele avan-

[6] Afirmaţia îi aparţine lui Daniel Cohn-Bendit. Cf. Hervé Bourges ed., *The French Student Protest, The Leaders Speak,* New York, Wang and Hill, 1968, p. 58.

sate de teoreticienii amintiţi mai sus nu poate permite stabilirea unei corelaţii cauzale directe între *critica teoretică* întreprinsă de ei la adresa ordinii capitaliste şi *contestarea practică* a acesteia. Transformarea unor poziţii mai mult sau mai puţin academice în motivaţii şi convingeri ale unei întregi mase de studenţi şi intelectuali nu poate fi explicată printr-o „contaminare" a acestora din urmă cu ideile radicale; raţiunile sale trebuie căutate la nivelul transformărilor intervenite în societate şi în procesele parcuse de categoriile respective în deceniile ce au precedat izbucnirea mişcării.

Adevărata problemă pe care o ridică însă întîlnirea dintre gîndirea „noii stîngi" şi laitmotivele diverşilor autori radicali este aceea a *generalizării atitudinii de critică a ordinii existente la nivelul unor largi grupuri sociale*. Procesul obiectiv al situării unei părţi notabile a studenţimii şi intelectualităţii pe poziţii radicale de stînga este posterior, din punct de vedere cronologic, elaborării respectivelor teze, dar răspîndirea acestora nu s-ar fi putut produce în absenţa unei tendinţe de sensibilizare a bazei sociale a „noii stîngi" faţă de o anumită manieră de interpretare a realităţii sociale şi a evoluţiei ei, profund diferită de ideologia *statu quo*-ului. Căci, după cum semnala în 1968 directorul adjunct al Centrului de cercetări şi studii marxiste din Paris, referindu-se la aşa-zisul rol al lui Marcuse în declanşarea mişcării din mai, operele acestuia au început să fie difuzate abia după ce mişcarea avusese loc; „gîndirea şi ideile sale ca atare nu au exercitat nici o influenţă asupra mişcării studenţeşti din Franţa; aceasta nu vrea să spună că nu existau idei analoage; *ideile pe care le exprimă Marcuse* — şi el le exprimă într-o formă personală — *erau în aer, ele existînd într-o măsură peste tot*" [7] (subl. ns.).

Luată în sine, consemnarea existenţei unei coincidenţe între ideologia „noii stîngi" şi ideologia radicală anterioară nu depăşeşte nivelul unei constatări de fapt, ce se cere ea însăşi explicată. Sursele sensibilizării faţă de ideile radicale trebuie căutate în realităţile concrete ale vieţii social-politice, care au determinat apariţia atitudinilor de critică socială şi au potenţat generalizarea lor. Mutaţiile intervenite în situaţia obiectivă a studenţimii şi intelectualităţii au precipitat, dacă putem să spunem astfel, translaţia de la „arma criticii"

[7] Jean Suret-Canale, în *Lutte de classes ou conflict de générations?*, Paris, Les Editions du Pavillon, 1969, p. 51.

la „critica armelor". Odată cu apariţia mişcării contestatare a studenţilor şi intelectualităţii *nu asistăm atît la o operaţionalizare a teoriilor radicale de stînga, cît la o accentuare a orientării acestor categorii sociale spre stînga*, ca urmare a schimbării raporturilor dintre o parte însemnată a membrilor lor şi burghezie.

1. b. Obsesia „conspiraţiei comuniste"

Una dintre „explicaţiile" cele mai la îndemîna forţelor ordinii a fost cea a „conspiraţiei comuniste", prevalentă mai ales în Statele Unite. A fost readusă în scenă întreaga frazeologie a „războiului rece", dovedindu-se astfel că starea de spirit cultivată de mccarthysm nu era total depăşită: „Cei ce fuseseră antrenaţi să vîneze vrăjitoare erau fericiţi să le creeze suprapunînd imaginii rebelilor pe cea a conspiratorilor comunişti" [8].

Acest gen de „explicaţie" îndeplinea două funcţii. În primul rînd, ea nega posibilitatea ca revolta împotriva sistemului să-şi afle originea în înseşi disfuncţionalităţile acestuia, punînd-o pe seama unor forţe apreciate ca „străine", „exterioare"; în al doilea rînd, ea menţinea şi amplifica atitudinile anticomuniste, prezentînd intervenţiile brutale împotriva contestatarilor drept acţiuni „legitime" de apărare a „lumii libere" de „pericolul comunist".

O asemenea interpretare se găseşte, explicit sau implicit, într-o serie de studii dedicate analizei „noii stîngi". Ne vom opri în special asupra acelor poziţii care nu pun ideea „conspiraţiei comuniste" în corelaţie cu alţi factori, ci o consideră *sursă unică* a diverselor mişcări protestatare ce cuprinseseră ţările capitaliste dezvoltate. Cea mai completă lucrare de acest gen este *Comunismul şi Noua Stîngă*, apărută în Statele Unite la puţin timp după intensele acţiuni din 1968. Pe mai multe pagini, autorii încearcă să acrediteze ideea că Partidul Comunist American ar fi atît iniţiatorul cît şi beneficiarul manifestării mişcărilor de protest. „Conducătorii Noii Stîngi — se afirmă în lucrare — nu au o idee clară privitoare la ceea ce va înlocui ordinea existentă

[8] Karel von Wolferen, *Student Revolutionaires of the Sixties*, The Hague, International Documentation and Information Center, 1970, p. 48.

pe care ei caută să o înlăture, dar comuniştii de profesie o ştiu. Şi ei sînt pregătiţi să ofere răspunsurile de care Noua Stîngă duce lipsă. Ceea ce aşteaptă ei de la Noua Stîngă sînt atacuri persistente care să demoralizeze noile generaţii de cetăţeni americani şi care să submineze stîlpii de susţinere ai ordinii capitaliste. Ei speră că aceasta se va întîmpla cu timpul. Comuniştii de profesie vor trebui atunci să aibă grijă de restul" [9].

Stabilirea unei corelaţii cauzale între activitatea partidului comunist şi mişcările contestatare era menită să transfere anatema „antiamericanismului", aruncată frecvent asupra comuniştilor, asupra oricărei mişcări care punea sub semnul întrebării ordinea existentă, pentru a insinua ideea aşa-zisei „ilegitimităţi" a contestaţiei. Atrăgînd atenţia asupra faptului că între „octombrie 1967 şi mai 1969 au avut loc 471 de tulburări în 211 campusuri, care au provocat pagube de milioane de dolari" [10], autorii lucrării amintite nu-şi puneau întrebări cu privire la posibilitatea pe care o avea un partid a cărui activitate era extrem de atent îngrădită de forţele ordinii de a organiza nestînjenit acţiuni atît de ample. Ei se străduiau însă, în mod cert, să deplaseze atenţia dinspre conţinutul mişcării înspre aşa-zisul său caracter „distructiv", pentru a trezi resentimente faţă de ea în rîndurile publicului american.

Chiar unii comentatori burghezi au relevat că acest tip de „explicaţie" nu face altceva decît să eludeze adevăratele probleme : „teoriile despre agitaţia din afară... intenţionează să lipsească revoltele violente de conţinut politic, caracterizîndu-le ca forme ale nebuniei" [11]. Investigaţiile unor comisii speciale aveau să demonstreze că nu s-a găsit „nici o dovadă că toate sau vreuna dintre dezordinile sau incidentele care au condus la ele au fost planificate sau conduse de vreo organizaţie sau vreun grup naţional, internaţional sau local" [12]. Iar un om politic precum Joseph A. Califano, pe atunci ministru al învăţămîntului, preciza : „Nu am găsit

[9] *Communism and the New Left*, Washington, D.C., U.S. News and World Raport, Inc., 1970, p. 39—40.
[10] *Idem*, p. 17.
[11] Richard Rubenstein, *Rebels in Eden*, în R. Aya şi N. Miller ed., *The New American Revolution*, New York, The Free Press, 1971, p. 104.
[12] *Report of the National Advisory Commision on Civil Disorders* (Kerner Report), New York, Bantam Books, 1968, p. 200—201.

nici o mărturie a vreunei conspiraţii internaţionale în sînul studenţilor..." [13].

Străduindu-se să explice interferenţa între unele acţiuni ale comuniştilor şi ale „noii stîngi", van Wolferen adoptă o poziţie lucidă, căreia ne asociem : „Faptul că au demonstrat împreună decurge logic din aceea că establishmentul era inamicul lor comun. Un inamic al establishmentului devenea, cel puţin temporar, aliat" [14].

Ideea „complotului" a revenit cu insistenţă şi în limbajul liderilor politici ai Franţei. În discursul rostit la 30 mai 1968, generalul de Gaulle afirma : „Franţa... este ameninţată de dictatură. Se urmăreşte să fie constrînsă să se împace cu o putere care i s-ar impune în disperarea naţională, o putere care va fi evident cea a învingătorului, adică a comunismului..." [15]. În iunie, primul ministru din acea vreme, Georges Pompidou, sublinia „responsabilităţile" ce revin unui „partid totalitar" în declanşarea mişcării din mai : „La început, vă amintiţi, au fost grupurile profesioniste de subversiune — furioşii, exaltaţii, anarhiştii —, reunite sub sloganul solidarităţii tinerilor şi studenţilor. Apoi a intrat în joc aparatul unui partid totalitar care a căutat să pună stăpînire pe străzi, să oprească activitatea economică, să paralizeze viaţa în folosul său şi a încheiat prin a reclama în mod deschis puterea" [16].

Relevînd subtextul real al unor asemenea luări de poziţii, doi cercetători francezi care nu fac parte din rîndurile partidului comunist notau : „Era fără îndoială abil din punct de vedere politic, în mai 1968, şi s-a dovedit avantajos din punct de vedere electoral, în iunie, să se vorbească francezilor despre o «întreprindere totalitară» şi de a face să apară în faţa lor «spectrul comunismului»..." [17].

Reiese, din cele de mai sus, că departe de a descifra corelaţii cauzale autentice, tezele cu privire la „conspiraţia comunistă" au reprezentat în fapt un mijloc de autoapărare a sistemului faţă de presiunile multiple exercitate de acele categorii ale populaţiei — intelectualitatea şi studenţimea, în primul rînd — care, fără a se situa pe poziţii consecvent revoluţionare, puneau tot mai acut problema unei schimbări

[13] Joseph A. Califano, *The Student Revolution : A Global Confrontation*, New York, W. W. Norton & Company, Inc., 1970, p. 53.
[14] Karel van Wolferen, *op. cit.*, p. 48 .
[15] „Le Monde", 1 iunie 1968.
[16] „Le Monde", 14 iunie 1968.
[17] Philippe Bénéton şi Jean Touchard, *art. cit.*, p. 506.

structurale a societății capitaliste. Un alt aspect, poate mai puțin vizibil, dar deloc secundar, este acela că prin atari raționamente reductiviste se căuta *să se întreţină* — în pofida evidenței faptelor — *impresia că refuzul statu quo-ului capitalist ar fi o atitudine exclusiv comunistă, că el nu ar putea emana și de la alte orientări politice*. Agitarea ideilor cu privire la „conspirația comunistă" și excluderea posibilității ca atitudinile anticapitaliste să se cristalizeze și la nivelul unor grupuri necomuniste se relevă a fi *un mod indirect de a face apologia ordinii existente*.

Părtinitoare și intolerantă, o asemenea viziune nu are nimic de-a face cu o analiză științifică, lipsită de prejudecăți a evenimentelor. Ea pretinde a descoperi în concluzii ceea ce strecurase încă de la început în premisele demonstrației. Este evident că speculațiile avansate de ea nu pot fi asimilate unei explicații propriu-zise a „noii stîngi", după cum este la fel de clar că ele au urmărit ca prin mistificarea surselor protestului și printr-o pledoarie susținută pentru „ordine" și măsuri drastice împotriva unor presupuse „inițiative totalitare" să contracareze avansurile forțelor stîngii și să consolideze pozițiile clasei dominante.

1. c. Explicații psiho-biologice

Încercarea tacită de a respinge ideea că actuala alcătuire a societății capitaliste constituie sursa principală a activității contestatare este evidentă și în cazul tezelor care vor să explice contestația plecînd de la anumite „constante ale naturii umane". Are loc, în acest caz, o substituire a cauzelor sociale prin cele de ordin psihic sau chiar biologic. „Eternul uman" (uneori subuman), ce s-ar afla la originea protestului, absolvă societatea existentă de orice responsabilități în declanșarea lui, ea putînd fi acuzată cel mult de absența unei preocupări susținute de a canaliza „instinctele" rebele în albia conformismului.

Acest gen de explicații merge de la simple comparații cu lumea animală pînă la construcții teoretice pretențioase, menite a demonstra că evenimentele analizate nu sînt altceva decît un moment din lunga istorie a „agresivității umane". Chiar un gînditor de talia lui Raymond Aron trimite fără ezitare la cercetările biologice pentru a se descifra resorturile agitației studențești. El afirmă că : „...după cum se știe, șobolanii și alte animale manifestă, în condițiile unei densi-

tăți excesive într-un spațiu dat, toate semnele de dereglare pe care le ratașăm, în cazul speciei umane, nevrozei. Studenții... suferă de o nevroză de suprapopulare, de concentrare a unui număr prea mare într-un spațiu prea strîmt" [18].

Dorim să ne oprim în cele ce urmează nu atît asupra unor observații de acest gen, cît asupra explicațiilor mai elaborate ce încearcă să identifice invarianți ai comportamentului uman ca surse profunde, independente de spațiu și de timp, ale revoltei împotriva societății. Cea mai cunoscută dintre aceste analize este cea a lui Lewis Feuer, care pleacă de la ideile psihanalizei freudiene, în particular de la complexul lui Oedip și de la mitul uciderii primitive a tatălui de către fii, așa cum este el expus în *Totem și tabu*. Protestul tinerilor, susține Feuer, este de fapt o sublimare a urii lor față de tați și maniera lor simbolică de a-i distruge. „Conflictul dintre generații este o temă generală a istoriei ; el se întemeiază pe cele mai fundamentale fapte ale naturii umane, fiind o forță motrice a istoriei... Totuși intensitatea sa fluctuează. În împrejurări favorabile, el poate fi rezolvat în limitele unui echilibru generațional. În împrejurări mai puțin favorabile, el devine acut, violent ; aceasta se întîmplă atunci cînd generația mai vîrstnică, datorită unui eșec istoric, își pierde autoritatea în fața tinerilor. Orice mișcare studențească este produsul pierderii autorității de către generația mai vîrstnică" [19].

Dat fiind că mișcările studențești rezultă din „forțe universale" și-și găsesc expresia numai în situații „anormale", problemele pe care le ridică ele — susține Feuer — nu pot fi creditate ca „autentice". Mai mult, adaugă el, întrucît aceste mișcări refuză „jocul politic pluralist", ele devin „amenințări pentru civilizația însăși".

Este evident că modelul explicativ al lui Feuer face total abstracție de condițiile sociale concrete ale izbucnirii revoltei studențești din anii '60. O analiză structurală a acestor condiții i-ar fi relevat că fenomenul contestatar ar putea avea rațiuni chiar în lumea social-politică prezentă și că, cel puțin parțial, acestea ar putea oferi indicii cu privire la natura lui. Or, autorul american încearcă să demonstreze tocmai „indiferența" mișcării contestatare față de relațiile și instituțiile sociale date.

---

[18] Raymond Aron, *La Révolution introuvable*, Paris, Fayard, 1968, p. 54.

[19] Lewis Feuer, *The Conflict of Generations*, New York, Basic Books, 1969, p. 527—528.

Pentru a justifica intermitența manifestării „conflictului dintre generații", Feuer susține că factorii „universali" care o hrănesc — „gerontocrația", „apatia politică a maselor" și „pierderea autorității" de către deținătorii ei (generația mai vîrstnică) — au o intensitate fluctuantă, astfel încît conflictul nu îmbracă întotdeauna forme explozive. Autorul nu oferă însă nici o indicație cu privire la cauzele apariției „lipsei de autoritate" — elementul central al modelului său explicativ — și nici nu încearcă să-i contureze prezența independent de mișcările studențești. Dezvoltarea unei asemenea analize l-ar fi putut conduce — după cum sublinia un comentator al tezelor sale — „departe de ideea conflictului între generații și ar fi putut chiar să-i sugereze că obiectivele mișcărilor sînt legate de anumite condiții existente în ordinea socială dată"[20]. Ca urmare, ceea ce se voia a fi o „explicație exhaustivă" a fenomenului contestatar nu depășește nivelul unei simple expuneri de opinii ale autorului în legătură cu obiectul cercetării sale.

Cît privește fragilitatea argumentelor, ni se pare semnificativ faptul că o serie de cercetări sociologice au demonstrat că din punctul de vedere al atitudinii politice precum și al altor aspecte legate de convingeri și comportament, studenții activi în mișcare — în rîndul cărora ar fi trebuit să se manifeste cel mai acut „ura" și „distanțarea" față de generația matură —, dar mai ales cei care au inițiat-o, nu numai că nu se aflau în opoziție cu părinții, ci mai degrabă în vecinătatea pozițiilor împărtășite de aceștia. S-a evidențiat că studenții cei mai activi proveneau din familii în care părinții exprimau atitudini „foarte liberale" sau „radicale", ceea ce contribuie în mare măsură și la infirmarea tezei cu privire la tendința de deplasare, odată cu vîrsta, spre poziții conservatoare[21]. Nu vîrsta ca atare determină atitudinea politică, ci factori sociali ținînd de poziția și rolul jucat în societate de grupul căruia aparține individul respectiv, cît și de măsura în care grupul dat împărtășește sau nu convingerea că alcătuirea socială favorizează sau nu satisfacerea intereselor și aspirațiilor sale.

[20] David Westby, *The Clouded Vision*, London, Associated University Press, 1976, p. 190.

[21] Cf. Milton Mankoff și Richard Flacks, *The Changing Social Base of the American Student Movement*, în „The Annals 395", mai 1971, p. 54—67; Riley Dunlap, *Radical and Conservative Students*, în „Pacific Sociological Review", Summer, 1970, p. 171—181.

Concluziile cercetătorului american Richard Flacks merg în direcția evidențierii faptului că „studenții activi sînt mai «radicali» decît părinții lor, dar că aceștia, la rîndul lor, sînt în mod cert mai liberali decît alții care aparțin aceluiași status"[22]. Reținînd ideea existenței unei relative continuități între pozițiile politice ale membrilor uneia și aceleiași familii, nu putem conchide însă că familia ca atare ar fi factorul hotărîtor al socializării politice a tinerei generații. Însuși faptul că tinerii proveniți din familii cu atitudini neconservatoare erau mai „radicali" decît părinții atestă că „studenții nu sînt *radicalizați* atît în familie, cît *de societate în general* și, în mod concret, în universități"[23] (subl. ns.).

A nega existența unui „conflict între generații" nu înseamnă însă a trece cu vederea prezența unor deosebiri între modul de percepere a realității sociale de către generația mai tînără și de către cea mai vîrstnică, deosebiri ce provin din experiențe de viață diferite. În cazul mișcării pe care o analizează, discontinuitatea a fost adîncită de înseși mutațiile intervenite în societatea capitalistă în intervalul dintre perioada interbelică și primele decenii de după război. Astfel, dacă pentru cei mai maturi (care trăiseră experința crizei din 1929—1933, vicisitudinile războiului și ruina ce i-a urmat) creșterea nivelului mediu de trai apărea ca o îmbunătățire radicală a vieții, care hrănea atitudini conformiste, pentru cei tineri — născuți sau crescuți într-un mediu în care problema supraviețuirii încetase a mai fi, pentru o bună parte a membrilor societății, o preocupare primordială — standardul de consum existent apărea ca ceva obișnuit. Poate tocmai de aceea, tineretul respectivei perioade — din rîndurile căruia s-a recrutat o mare parte a bazei sociale a „noii stîngi" — nu interoga societatea atît din perspectiva reușitei sale economice, cît din aceea a mijloacelor pe care se întemeiază aceasta, a șanselor pe care le oferă afirmării libere a individului, manifestării personalității sale creatoare. Gil Green remarca în acest sens: „O parte considerabilă a tineretului nu este impresionată de capacitatea sistemului de a produce. El este însă izbit de modul în care

[22] Richard Flacks, *The Liberated Generation*, în Shirley și John Clark eds., *Youth in Modern Society*, New York, Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1972, p. 319—339.

[23] Milton Cantor, *The Divided Left. American Radicalism 1900—1975*, New York, Hill and Wang, 1978, p. 183.

se face aceasta, de rolul armamentului, al militarilor şi al războaielor, de costul în vieţi şi valori umane"[24].

Ruptura dintre experienţa de viaţă a celor două generaţii, dintre modul lor de a percepe performanţele sistemului a reprezentat un factor favorizant al unei anumite solidarităţi a tineretului, a tendinţei sale de a se autoidentifica cu o „comunitate socială aparte", acţionînd după norme şi valori diferite de cele ale adulţilor. De aici şi pînă la a afirma însă că activismul tineretului îşi are sursa într-un „conflict universal între generaţii" este o mare distanţă. Căci nu deosebirile de vîrstă ca atare explică distanţările semnalate, ci modificările survenite la nivelul vieţii sociale. Iată de ce apreciem că teze de genul celor prezentate mai devreme nu contribuie la relevarea originilor fenomenului contestatar, ci le ocultează.

2. Teza „noii clase revoluţionare"

Venind din partea unor gînditori radicali, acest model explicativ are, în ciuda limitelor sale, meritul de a încerca să identifice cauzele apariţiei „noii stîngi" *pe terenul realităţilor concrete* ale societăţilor în cadrul cărora s-a conturat mişcarea. Asimilarea tineretului/studenţimii şi/sau intelectualităţii fie cu o „nouă clasă revoluţionară", fie cu „avangarda revoluţionară" interpretează însă deformat procese reale ce au avut loc în societăţile capitaliste dezvoltate în ultimele decenii.

Nededucînd fenomenul contestatar din cauze de ordin psiho-biologic sau din presupuse „conspiraţii", teza la care ne referim păcătuieşte prin aceea că are tendinţa ca, reliefînd apariţia unor noi conflicte sociale, să treacă pe un plan secundar anatagonismul dintre principalele clase ale societăţii capitaliste — burghezia şi clasa muncitoare. Potrivit opiniei lui Alain Touraine, principalul reprezentant al acestui punct de vedere, „noua stîngă" este revelatoarea noilor lupte de clasă, proprii „societăţii post-industriale" : „Miza luptei este controlul puterii de a decide, influenţa şi manipula şi nu numai aceea a aproprierii profitului"[25]. Tocmai de aceea, apreciază el, clasa muncitoare, preocupată în primul rînd de revendicări economice, ar „înceta să mai fie actorul istoric prin excelenţă", apariţia unor conflicte noi atrăgînd după sine conturarea unor noi purtători ai progresului social. Activismul sporit al studenţimii s-ar explica prin faptul că ea reprezintă principala bază socială a „noii lupte de clasă", care „opune în mod nemijlocit tehnobirocraţia specialiştilor"[26]. Întrucît studenţii „sînt în acelaşi timp cei mai legaţi de obiectivele novatoare ale societăţii şi cei mai supuşi unei participări dependente, universitatea devine astăzi locul privilegiat al opoziţiei faţă de tehnocraţie şi faţă de forţele dominante ce îi sînt asociate"[27].

Un punct de vedere asemănător exprimă F. Bon şi M. A. Burnier : „Dacă studenţii din ţările occidentale reprezintă astăzi nucleul revoluţionar cel mai violent şi mai vizibil, aceasta nu se întîmplă pentru că ei sînt *cei mai oprimaţi* de constrîngerile societăţii capitaliste, în sensul în care proletariatul secolului al XIX-lea era clasa *cea mai exploatată.* Aceasta se întîmplă pur şi simplu pentru că noile contradicţii ale societăţii postindustriale cuprind în primul rînd circuitele de difuziune a cunoaşterii şi a modelelor de autoritate precum şi ideologia care le justifică"[28].

Rezumînd, am putea spune că autorii în cauză consideră că principalele conflicte sociale s-ar fi transferat la nivelul suprastructurii, odată cu aceasta producîndu-se în mod necesar o deplasare a agenţilor revoluţiei dinspre categoriile angajate nemijlocit în sfera producţiei — clasa muncitoare în speţă — spre cele angrenate în pregătirea şi organizarea acesteia, precum şi în legitimarea „noului tip" de societate. Lăsînd la o parte caracterul extrem de discutabil al înaintării capitalismului spre o aşa-zisă „societate post-industrială", se pune întrebarea dacă acele „noi conflicte sociale" despre care vorbesc autorii amintiţi au ca revers dispariţia vechilor conflicte, dacă constituirea unor grupuri sociale largi aflate în contradicţie cu „comandamentele tehnobirocraţiei" semnifică „pierderea" relevanţei clasei muncitoare ca agent al schimbării.

În dorinţa lor, oarecum justificată, de a corecta viziunea uvrieristă îngustă care a dominat o parte a analizei marxiste

[24] Gil Green, *The New Radicalism. Anarchist or Marxist?*, New York, International Publishers, 1971, p. 8.

[25] Alain Touraine, *Le mouvement de mai ou le communisme utopique,* Paris, Seuil, 1968, p. 10—11.

[26] *Idem,* p. 26.

[27] Alain Touraine, *La Société post-industriale,* Paris, Denoël, 1969, p. 18—19.

[28] F. Bon şi M. A. Burnier, *Classe ouvrière et révolution,* Paris, Seuil, 1971, p. 135.

a capitalismului şi care nu ţinea seama de noile evoluţii ale configuraţiei şi raporturilor de clasă în capitalismul postbelic, tezele la care ne referim operează o unilateralizare de sens contrar, absolutizînd rolul intelectualităţii. Credem că, în parte, această tendinţă a fost favorizată de interpretarea militantismului mai scăzut al clasei muncitoare din unele ţări capitaliste dezvoltate ca un simptom al „îmburghezirii" acesteia şi al „pierderii" interesului său pentru schimbare. Pe de altă parte, este posibil ca acest proces de „însuşire" — în plan ideatic, bineînţeles — a rolului clasei muncitoare de către intelectualitate să-şi afle explicaţie într-o tendinţă proprie grupurilor sociale care, neconstituind o clasă sau neputînd constitui o clasă independentă, au dificultăţi în definirea poziţiei lor social-politice. „În asemenea cazuri — consemna E. Batalov — autoidentificarea socială şi politică a majorităţii membrilor grupului ia de obicei forma identificării cu unul sau altul din grupurile sau clasele sociale existente şi a autoatribuirii funcţiilor socio-politice specifice grupului sau clasei respective"[29].

Sîmburele de adevăr al unei atari „identificări" cu clasa muncitoare, pe care tezele „noii clase revoluţionare" îl prezintă într-o manieră deformată, este cel al apropierii situaţiei obiective a unor largi grupuri ale intelectualităţii de condiţia clasei muncitoare. El este însă umbrit de modul concret în care se reflectă această tendinţă obiectivă în planul gîndirii — anume „substituirea" unei categorii sociale de către cealaltă. În atari condiţii se impune în mod necesar ca preluarea acelor elemente ale demonstraţiei care pot stimula actualizarea discursului teoretic asupra tendinţelor existente la nivelul structurii de clasă a capitalismului să fie însoţită de relevarea erorilor esenţiale care marchează teza „noii clase revoluţionare". O asemenea teză poate fi la fel de nocivă din punctul de vedere al practicii revoluţionare din ţările capitaliste dezvoltate ca şi aceea a absolutizării rolului clasei muncitoare.

Carenţa principală a poziţiei pe care o analizăm constă în aceea că, sesizînd noi aspecte ale luptei de clasă, trece în plan secundar sau ignoră axul raporturilor de clasă din societatea burgheză — lupta dintre burghezie şi clasa muncitoare. Ea vede ca „interschimbabil" ceea ce este de fapt *complementar*. Căci, în fond, apariţia a noi relaţii de dominaţie şi a noi categorii dominate nu coincide cu „dispariţia" celor vechi, ci exprimă tendinţa de *extindere a sferei de dominaţie a burgheziei*, respectiv de *lărgire a bazei sociale a opoziţiei* faţă de sistemul existent. Întrucît nu are loc o aglutinare a categoriilor în cauză — clasa muncitoare, respectiv intelectualitatea —, ci doar o apropiere în planul situaţiei lor obiective în societate, este evident că strategiile depăşirii *statu quo*-ului capitalist trebuie să ţină seama de interesele şi aspiraţiile fiecăreia dintre ele. O asemenea sinteză nu poate fi elaborată exclusiv de una sau alta din categoriile amintite, ci doar în procesul constituirii şi adîncirii alianţei dintre ele. Or, supralicitarea rolului — evident nou, dar nu „unic" — al intelectualităţii poate impieta asupra cristalizării acestei premise necesare înlăturării capitalismului şi înaintării spre socialism în ţările capitaliste dezvoltate.

[29] E. Batalov, *The Philosophy of Revolt*, Moscow, Progress Publishers, 1975, p. 27.

3. Evaluarea cauzelor apariţiei „noii stîngi" din perspectiva marxismului

Principalele probleme pe care ar trebui să le lămurească analiza marxistă a cauzelor acestei noi forme a radicalismului de stînga sînt următoarele : *de ce a apărut mişcarea pe terenul capitalismului dezvoltat, în cel de-al şaptelea deceniu al secolului al XX-lea ; ce anume explică relativa simultaneitate a diverselor mişcări naţionale ; de ce a fost precumpănitor o mişcare a intelectualităţii şi studenţimii şi, în sfîrşit, de ce a avut un conţinut anticapitalist ?*

Amploarea, durata şi aria de cuprindere a „noii stîngi" sînt doar cîteva dintre elementele care indică faptul că ea *nu a fost un produs aleatoriu* al sistemului capitalist, evidenţiind că sursele sale de profunzime trebuie căutate în evoluţiile parcurse de acesta în deceniile anterioare conturării mişcării pe care o analizăm. Întrucît ea a pus în lumină, mai presus de orice, modificarea comportamentului social-politic al intelectualităţii *, examinarea cauzelor apariţiei ei trebuie să se oprească cu precădere asupra acelor modificări din cadrul ţărilor capitaliste dezvoltate care au afectat poziţia şi rolul social al acestei categorii. Semnalăm cu acest

* Subsumăm acesteia şi studenţimea, în calitatea ei de „intelectualitate în formare". Ulterior vom preciza sursele militantismului mai accentuat al studenţimii.

prilej limitele unor metode de abordare a cauzelor apariţiei „noii stîngi" care şi-au făcut simţită prezenţa într-o parte a literaturii de inspiraţie marxistă. Avem în vedere, pe de o parte, tendinţa de a deduce direct modificarea comportamentului social-politic al intelectualităţii din criza capitalismului, iar pe de altă parte, încercarea de a reduce „noua stîngă" la un moment din istoria „radicalismului mic-burghez". Primul tip de explicaţie este prea general şi nu acordă importanţa cuvenită faptului că amplificarea contradicţiilor şi adîncirea crizei capitalismului au acţionat mediat asupra atitudinii intelectualităţii, respectiv că *modificarea poziţiei ei obiective în societate a reprezentat un teren favorizant pentru activizarea sa politică.* Cel de-al doilea tip de explicaţie îşi află principalul neajuns în faptul că explică mişcarea plecînd exclusiv de la *originea socială* a intelectualităţii, ignorînd poziţia şi rolul ei social în contextul capitalismului monopolist de stat, adică tocmai acele date obiective esenţiale pentru definirea noului statut social al acestei categorii.

După opinia noastră, diferenţa specifică a „noii stîngi" faţă de alte mişcări social-politice ce exprimă opoziţie faţă de capitalism nu poate fi surprinsă decît prin ceea ce o individualizează în raport cu acestea — 1) apariţia ei pe terenul capitalismului dezvoltat; 2) faptul de a fi o mişcare de-sine-stătătoare a intelectualităţii. În legătură cu acest ultim aspect trebuie precizat că este vorba de o intelectualitate ce diferă substanţial de cea existentă în stadiile anterioare ale capitalismului, ea neputînd fi asimilată *tale quale* „micii burghezii" *.

Apreciem totodată că, deşi cauzele ultime ale apariţiei noii mişcări radicale se află în structura contradictorie a orînduirii burgheze, *numai anumite tipuri de contradicţii*, aşa cum s-au repercutat ele la nivelul intelectualităţii, *pot explica declanşarea ei.* Ne propunem în cele ce urmează să insistăm tocmai asupra contradicţiilor specifice ce au generat activizarea social-politică a intelectualităţii într-o direcţie anticapitalistă, fără a scăpa, desigur, din vedere cadrul social mai larg din care au izvorît acestea şi pe fondul căruia s-au conturat. Sarcina pe care ne-am fixat-o este de a explica nu opoziţia faţă de capitalism în general, ci opoziţia

* În capitolul V al lucrării se va reveni mai pe larg asupra acestei probleme, a cărei corectă soluţionare este impusă nu numai de considerente teoretice, ci şi practice.

intelectualităţii — mai exact spus, a unei anumite părţi a acesteia — faţă de capitalism, opoziţie exprimată între altele de constituirea unei ample mişcări de contestare a ordinii sociale burgheze. Această sarcină este cu atît mai actuală cu cît noua mişcare a apărut într-un moment de relativă echilibrare a sistemului capitalist; tocmai de aceea descifrarea surselor ei poate oferi elemente preţioase cu privire la limitele mecanismelor adaptative ale capitalismului contemporan, la caracterul temporar al „reechilibrărilor" succesive ale acestuia *, la imposibilitatea depăşirii, în cadrul său, a contradicţiilor sale profunde.

Un argument de seamă în favoarea faptului că factorii ce au concurat la apariţia „noii stîngi" trebuie identificaţi la nivelul modificărilor suferite de capitalism în primele decenii postbelice este dat de *caracterul ei inedit* — niciodată pînă atunci nu se manifestase o mişcare atît de amplă de opoziţie a intelectualităţii ca atare faţă de ordinea existentă; *o mişcare inedită trebuie să aibă ea însăşi cauze inedite*, ce nu pot fi deduse pur şi simplu din constante ale sistemului, ci din variaţiile acestuia pe fondul menţinerii identităţii sale structurale.

3. a. „Noua stîngă" — produs al extinderii dominaţiei capitaliste

Marea criză economică a anilor 1929—1933 a marcat un moment de cotitură în dezvoltarea capitalismului. Ea a consemnat, în fapt, eşecul economic, social, politic al capitalismului liberei concurenţe. Devenise clar că funcţionarea sistemului nu mai poate fi asigurată prin respectarea „regulilor de aur" ale liberalismului şi că sînt necesare noi mijloace de înfăptuire a scopului capitalist al producţiei — obţinerea de profit —, care să împiedice totodată manifestarea explozivă a contradicţiilor sistemului. Teoria economică key-

* Erik Olin Wright, cercetător american aparţinînd orientării de dezvoltare creatoare a marxismului în Statele Unite, consemna în acest sens: „Soluţiile sistemice oferite într-un stadiu dat al dezvoltării capitaliste pentru depăşirea impedimentelor ce stau în calea acumulării generează noile impedimente care vor limita procesul acumulării în fazele ulterioare. Tocmai de aceea impedimentele pot fi considerate mai degrabă *contradicţii ale acumulării* decît simple obstacole în calea acesteia. Ele sînt contradicţii pentru că «soluţiile» care încearcă să depăşească un impediment devin ele însele impedimente în calea acumulării *(Class, Crisis and the State,* London, Verso Editions, 1979, p. 112).

nesistă avea să exprime sintetic exigențele ce se impuneau capitalului pentru a-și perpetua existența și a evita alternativa socialistă *, respectiv o „socializare" a mijloacelor de producție care să nu pună sub semnul întrebării proprietatea capitalistă și care să evite totodată conflictul acut între forțele și relațiile de producție. Noua organizare a societății capitaliste — în cadrul căreia, statului îi revenea un rol din ce în ce mai important — avea să se coreleze cu un alt proces, ce începuse să se contureze deja din perioada interbelică — cel al schimbării raporturilor între știință-tehnică-industrie, urmare nemijlocită a manifestării revoluției științifico-tehnice. Combinarea unei organizări superioare a capitalului la nivelul trusturilor (programare) și la nivel național (intervenția sistematică a statului) cu un potențial științific și tehnic ce deschidea capitalului posibilități imense de valorificare a dat naștere unei noi forme de manifestare a capitalismului — capitalismul monopolist de stat. În măsura în care, prin apariția acestui nou mod de conjugare a forțelor și relațiilor de producție, nu au fost afectate înseși bazele sistemului, ci doar forma sa de manifestare, nu se poate, evident, vorbi de o schimbare a „esenței" capitalismului, așa cum au încercat să facă o serie de apologeți ai acestuia.

După cel de-al doilea război mondial, el însuși expresie a contradicțiilor profunde ale modului capitalist de organizare a societății, procesele incipiente la care ne-am referit mai sus — intervenția statului mai întîi în economie și mai apoi în toate domeniile vieții sociale și utilizarea rezultatelor revoluției științifico-tehnice — aveau să capete o extindere deosebită, devenind componente intrinseci ale sistemului capitalist **.

Noua funcționalitate a capitalismului avea să conducă, timp de mai bine de două decenii, la o securitate relativă a angajării, la creșterea puterii reale de cumpărare, la accesul progresiv la bunuri de consum de largă folosință, la un

* „Doctrina socio-economică keynesistă — notează Ivanciu Nicolae-Văleanu — este o doctrină a *temerii* burgheze față de soarta capitalismului, dar nu a *desperării*. Ea este străbătută de conștiința defecțiunilor și a maladiilor de care suferă societatea capitalistă, dar și de încredere în posibilitatea evitării catastrofei" (*Gîndirea economică burgheză și lumea contemporană*, București, Editura politică, 1975, p. 121).

** Procesul complex al constituirii noilor mecanisme de echilibrare a capitalismului este surprins în valoroasa lucrare a lui Tudorel Postolache — *Capitalismul monopolist de stat*, București, Editura politică, 1975.

anumit deblocaj al mobilității sociale, conferind crizelor un caracter benign și contribuind la atenuarea virulenței antagonismelor de clasă. S-a vorbit mult, în respectiva perioadă, despre „capacitatea de înnoire", de „regenerare" și „renaștere" a capitalismului". Părea totodată să se contureze un fenomen paradoxal — *posibilitatea de a utiliza noile forțe productive generate de revoluția științifico-tehnică în direcția menținerii vechilor relații de producție.*

Euforia capitalistă a deceniilor cinci și șase a fost însă brusc întreruptă de declanșarea mișcărilor contestatare, în cadrul cărora „noua stîngă" a ocupat un loc de seamă. Risipind întregul cortegiu de iluzii privitoare la evoluția societății capitaliste, iluzii sistematizate de marile ideologii ale respectivelor decenii — fie că este vorba de cea a „societății bunăstării" sau a „clasei mijlocii", de cea a „depolitizării" sau a „dezideologizării", a „convergenței" sau de diferitele variante ale ideologiei tehnocrate — ce susțineau, într-o manieră sau alta, că revoluția ar fi devenit inutilă, imposibilă chiar în lumea occidentală, că singurele probleme ce mai confruntau această societate ar fi cele de ordin tehnic, mișcarea „noii stîngi" făcea ca lumea capitalistă dezvoltată să fie bîntuită din nou de „stafia revoluției". Ea indica într-o manieră proprie că soluționarea marilor probleme umane nu este asigurată de „perfecționarea" sau „ajustarea" capitalismului, confirmînd cu pregnanță că *Occidentul nu poate face „economie" de o revoluție.* Mai mult, această mișcare, care *nu a apărut ca reacție la o stare materială precară*, părea să *vizeze însuși modul în care sistemul existent utilizează noile resurse de progres.* Surprinzînd această dimensiune a mișcării, Jürgen Habermas remarca : „Ceea ce se pune sub semnul întrebării nu este productivitatea și eficiența sistemului, ci mai degrabă modul în care realizările sistemului capătă propria lor viață și devin independente față de nevoile oamenilor ce trăiesc în cadrul său" [30]. Tocmai prin aceasta „noua stîngă" se dovedea a fi intrinsec legată de noua perioadă de dezvoltare a capitalismului și constituia o *reacție față de noul mod de organizare* a acestuia. *Actualitatea și relevanța ei istorică* provin din faptul că ea a supus interogației critice forma cea mai înaltă a manifestării capitalismului, modul său superior de organizare. Ea a dezvăluit, cu ani înainte de declanșarea noii faze a crizei acestuia, eșecul formulei monopolist-statale.

[30] Jürgen Habermas, *Toward a Rational Society. Student Protest, Science, and Politics*, Boston, Beacon Press, 1970, p. 28.

Scoţînd la iveală tensiunile latente ce dăduseră naştere „noii stîngi" şi altor mişcări contestatare din anii '60, actuala fază a crizei capitalismului *a reconfirmat*, dacă putem spune aşa, *temeiurile obiective* ale mişcării pe care o analizăm. La rîndul ei, mişcarea a conţinut *in nuce* ceea ce a dezvăluit *in extenso* criza parcursă de capitalismul dezvoltat începînd cu anii 1974—1975.

Izbucnirea „noii stîngi" a fost unul dintre fenomenele ce lăsau să se întrevadă că noua organizare a capitalismului şi utilizarea revoluţiei ştiinţifico-tehnice nu au anulat, ci au adîncit şi lărgit contradicţiile capitalismului, că interesele capitalului au început să intre în contradicţie cu cele ale unor categorii sociale tot mai largi, în speţă cu cele ale intelectualităţii.

Nu este întîmplător faptul că, în respectiva perioadă, intelectualitatea a resimţit, poate mai mult decît oricare alt grup social, presiunile generate de cerinţele contradictorii ale evoluţiei capitalismului postbelic. Condiţionată în mod nemijlocit de *sporirea creativităţii sociale*, funcţionarea „noului capitalism" continua să rămînă însă subordonată *prezervării structurilor de control al burgheziei asupra ansamblului social*, aceste structuri fiind indispensabile menţinerii identităţii capitalismului. Utilizarea ştiinţei şi a învăţămîntului ca mijloace ale creşterii economice capitaliste, dar şi ca surse ale asigurării „consensului social", a generat mutaţii sensibile în ce priveşte ponderea şi rolul categoriilor chemate să îndeplinească aceste activităţi. Creşterea numerică a intelectualităţii şi sporirea importanţei sale sociale s-au manifestat paralel cu scăderea independenţei sale relative faţă de burghezie, cu „deteriorarea" poziţiei sale sociale şi cu transformarea marii ei părţi într-o salariată a marelui capital.

Procesul de „proletarizare" * a muncii intelectuale, al cărui ritm nu a încetat din anii '50 şi pînă în prezent, a transformat această categorie dintr-una apropiată, în marea ei majoritate, clasei conducătoare, dacă nu întotdeauna prin situaţia sa economică şi socială, cel puţin prin sensul acţiunii sale sociale, într-o categorie care a devenit — asemenea întregii mase a salariaţilor — o simplă executantă, lipsită de posibilitatea de decizie şi control asupra propriei activităţi. Ea este subordonată unor mecanisme cărora le asigură funcţionarea, fără a contribui la stabilirea finalităţilor acestora ; între rolul său economic şi social — de maximă importanţă — şi poziţia sa economică, socială, politică — una de subordonare — se manifestă o contradicţie crescîndă. La fel ca şi clasa muncitoare, ea creează prin însăşi activitatea sa condiţiile reproducerii situaţiei sale de subordonare, al cărei temei se află în existenţa proprietăţii private — de care este din ce în ce mai străină, dar pe care este chemată să o administreze, să o sporească şi să o perpetueze.

* Utilizăm termenul de „proletarizare" nu în sensul pătrunderii intelectualităţii în rîndurile clasei muncitoare, ci în acela al modificării raporturilor dintre burghezie şi o mare parte a intelectualităţii.

Creşterea rolului social al intelectualităţii, corelată cu deprecierea statusului său „liber", transformarea ei dintr-o „colaboratoare" a clasei conducătoare într-un element al muncitorului colectiv constituie, credem, *principala sursă obiectivă a modificării comportamentului ei social şi politic.* Noua ei situaţie socială a făcut-o să resimtă nemijlocit natura opresivă a sistemului capitalist, determinînd o reacţie spontană de contestare a acestuia. În ce priveşte disputa asupra faptului dacă intelectualitatea constituie la ora actuală „noua mică-burghezie" sau „noua clasă muncitoare" *, considerăm că, deşi ambele poziţii îşi au elementele lor de veridicitate, abia o a treia este în măsură să aproximeze situaţia reală a acestui grup. Respectiv aceea care integrează marea majoritate a intelectualităţii nu uneia sau alteia dintre categoriile mai sus amintite — demers ce conduce, într-o formă sau alta, la un anume reducţionism, ci noţiunii, forjate încă de Marx, de „muncitor colectiv" **. Se evită, în acest fel, anularea unei anumite specificităţi a acestei categorii sociale şi se reflectă totodată apropierile ce au loc, în plan obiectiv, între intelectualitate şi clasa muncitoare, ambele componente ale „muncitorului colectiv", care îşi păstrează însă anumite caracteristici de grup. Distincţia pe care o face Ralph Miliband între straturile mijlocii ale „muncitorului colectiv" (cărora le

* O serie de autori au acordat o atenţie aparte acestor probleme. Amintim numai cîteva dintre lucrările cele mai ample dedicate analizei noului statut al intelectualităţii : Norman Birnbaum, *La crise de la société industrielle*, Paris, Editions Anthropos, 1972 ; Fr. Bon şi M. A. Burnier, *Les Nouveaux intellectuels*, Paris, Seuil, 1971 ; Alvin Gouldner, *The Future of the Intellectuals and the Rise of the New Class*, New York, The Seabury Press, 1979 ; Michael Löwy, *Pour une sociologie des intellectuels révolutionnaires*, Paris, P.U.F., 1976 ; Nicos Poulantzas, *Les classes sociales dans le capitalisme aujuord'hui*, Paris, Seuil, 1974 ; Erik Olin Wright, *Class, Crisis and the State*, London, Verso Editions, 1979.

** K. Marx, *Capitalul*, în K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 23, Bucureşti, Editura politică, 1966, p. 513.

aparţine intelectualitatea — *n. ns.*) şi aşa-numitele straturi „intermediare“ ale societăţii capitaliste [31] ni se pare extrem de fertilă pentru înţelegerea evoluţiei comportamentului social-politic al intelectualităţii în ultimele decenii, pentru sesizarea *predispoziţiei* sale pentru o atitudine anticapitalistă. În timp ce straturile „intermediare“ ale configuraţiei de clasă a capitalismului sînt legate de circumstanţe economice „ce le fac să se afle în opoziţie cu conştiinţa de clasă proletară“ [32], grupul în creştere al „celor care ocupă posturi tehnico-ştiinţifice, de supraveghere şi culturale în societăţile capitaliste avansate“, deşi diferenţiat de o serie de criterii „economice, sociale şi culturale de clasa muncitoare «tradiţională»“, parcurge „un proces rapid de «proletarizare» în calitatea sa de componentă salariată şi subordonată a «muncitorului colectiv» şi a început să descopere, în ultimele decenii, virtuţile organizării şi acţiunii colective pentru apărarea intereselor sale...“ [33].

Am vorbit mai devreme despre predispoziţia intelectualităţii spre un comportament anticapitalist pentru că, după cum demonstrează practica politică din ţările capitaliste dezvoltate, între potenţialul de opoziţie, hrănit de noul statut al intelectualităţii, şi actualizarea sa efectivă se menţine un decalaj cert. În capitolul final al lucrării vom prezenta mai pe larg rolul jucat în acest plan de o serie de factori obiectivi şi subiectivi ce ţin de actualul statut social al intelectualităţii din ţările capitaliste dezvoltate. Pentru moment insistăm doar asupra tensiunii create de desfăşurarea simultană a tendinţei de *creştere pe orizontală* a acestei categorii şi cea de *distanţare pe verticală* de grupurile dominante — urmare nemijlocită a noilor mecanisme de reproducere a orînduirii burgheze în actuala sa fază de evoluţie. Creşterea numerică a intelectualităţii, diversificarea ei socio-profesională sînt strîns legate atît de necesităţile nemijlocite ale producţiei — sub triplul aspect al 1) asigurării unei baze tehnico-materiale de înalt randament, 2) al pregătirii, administrării şi realizării producţiei, 3) al formării unei forţe de muncă cu calificare superioară capabilă să îndeplinească toate aceste sarcini —, cît şi de necesitatea asigurării, prin multiple şi diverse canale, a „consensului“ social, care impune sporirea efectivelor „profesioniştilor manipulării“. Dar intelectualitatea realizează

[31] Ralph Miliband, *Marxism and Politics*, ed. cit., p. 25.
[32] *Idem*, p. 37.
[33] *Idem*, p. 37—38.

noile funcţii ce îi revin — şi care sînt vitale pentru capitalism — de pe o nouă poziţie socială — cea de salariată şi subordonată a deţinătorilor puterii economice şi politice. Referindu-se la această situaţie, inedită pentru intelectualitate, Fr. Bon şi M. A. Burnier subliniază ineditul ei şi pentru societăţile bazate pe exploatare: „Pentru prima oară în istoria societăţilor occidentale, cunoaşterea este vehiculată de o categorie socială dominată, exclusă de la putere, supusă ierarhiei şi manipulării societăţii neocapitaliste“ [34].

Tocmai ruptura dintre aşteptările asociate tradiţional statusului de intelectual şi noua condiţie a acestei categorii în capitalismul celei de-a doua jumătăţi a secolului al XX-lea a transformat-o, în perioada la care ne referim, în ceea ce am putea numi un „punct critic“ al structurii sociale a acestei orînduiri, la nivelul căreia s-au resimţit mai pregnant noile contradicţii ale capitalismului. Creşterea importanţei ei sociale, sub dublu aspect — cantitativ şi calitativ —, pe fondul menţinerii *statu quo*-ului burghez, s-a repercutat asupra comportamentului intelectualităţii. Acest proces se află la originea *crizei de status* care a constituit punctul de plecare al revoltei spontane împotriva sistemului, ca prim moment al precizării noii identităţi sociale a acestei categorii.

O serie de alţi factori au contribuit şi ei la accelerarea tendinţei de emancipare a intelectualităţii de hegemonia burgheză. Amintim în treacăt pe cei mai importanţi, dat fiind că ei nu au favorizat numai radicalizarea spre stînga a majorităţii grupurilor intelectualităţii, ci şi a altor categorii sociale ce au dat substanţă fenomenului contestatar al anilor '60, atingînd apogeul în creşterea militantismului clasei muncitoare. Astfel, criza sistemului politic burghez — concretizată în criza democraţiei şi în accentuarea tendinţelor autoritariste ale statului — a jucat un rol de seamă în acest sens. Diminuarea posibilităţilor maselor de a-şi promova propriile interese prin canalele politice tradiţionale şi de a exercita un control sistematic şi eficient asupra deciziilor politice majore au stimulat încercările de modelare a unor mijloace noi de exprimare a intereselor lor vitale, ce „scăpau“ logicii dezvoltării capitaliste. Amploarea fără precedent a crizei valorilor în capitalismul contemporan — nutrită şi ea de modificările survenite în practica burgheză din perioada postbelică — a generat, la rîndul său, un sentiment acut al

[34] Fr. Bon şi M. A. Burnier, *Classe ouvrière et révolution*, Paris, Seuil, 1971, p. 121.

lipsei de sens şi ideal, asociat frecvent cu o sporire a neîncrederii faţă de ordinea existentă. Sugerînd resorturile acestei stări de lucruri, Charles Reich le lega fără ezitare de cerinţele autoreproducerii sistemului : „Începînd cu şcoala, dacă nu chiar mai devreme, individul este privat în mod sistematic de creativitate, inteligenţă, visuri, de individualitatea sa inconfundabilă, cu scopul de a-l forma ca element productiv, corespunzător unei societăţi tehnologice de masă" [35].

„Misterul" apariţiei „noii stîngi" îşi are explicaţia, după opinia noastră, tocmai în *joncţiunea ce s-a produs* în deceniul al şaptelea *între criza societăţii capitaliste şi criza unei anumite categorii sociale — intelectualitatea*, marcată puternic de pătrunderea sa masivă în rîndurile lucrătorilor salariaţi şi sensibilizată, ca urmare a acestui fapt, faţă de natura opresivă a sistemului existent. Manifestarea acestui fenomen relevă că, *în timp, utilizarea noilor forţe productive nu numai că nu asigură stabilitatea vechilor relaţii sociale, ci creează noi surse de subminare a acestora.* Utilizarea revoluţiei ştiinţifico-tehnice în direcţia înfăptuirii finalităţilor proprii capitalismului a avut ca efect profund nu „regenerarea" acestuia, ci radicalizarea categoriilor legate cel mai direct de punerea în mişcare a ştiinţei şi tehnicii. Tendinţa de radicalizare a intelectualităţii, afirmarea acestui proces fie şi în forma contradictorie pe care a reprezentat-o „noua stîngă", constituie o infirmare nemijlocită a tezei că schimbările revoluţionare în ştiinţă şi tehnică ar conduce automat la o revoluţionare a relaţiilor sociale, testează *neproducerea acestui salt în capitalismul contemporan*, cît şi faptul că el a rămas o *sarcină de înfăptuit.*

În ce priveşte *simultaneitatea* apariţiei „noii stîngi" în întreaga zonă dezvoltată a lumii capitaliste — în legătură cu care André Gorz remarca : „faptul că radicalizarea... este un fenomen mondial, că temele sale sînt convergente în întreaga lume capitalistă dezvoltată indică deja caracterul fundamental şi nu circumstanţial al mişcării" [36] — este evident că ea nu poate fi pusă pe seama vreunei „conspiraţii". Ea îşi are explicaţia în *similitudinea tendinţelor principale ale evoluţiei capitalismului dezvoltat în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea.* Specificul naţional, receptarea prin intermediul acestuia a evoluţiilor internaţionale, existenţa sau absenţa tradiţiilor revoluţionare într-o ţară sau alta, prioritatea anumitor probleme sociale şi politice într-un context concret sau altul au dat *o anumită coloratură diferitelor mişcări naţionale*, dar cauzele au ţinut de *tipul de sistem* căruia aparţineau respectivele ţări. Începuturile mişcării au fost asociate, în fiecare dintre aceste ţări, unui eveniment sau altuia, ele constituind *prilejurile imediate* ale izbucnirii „noii stîngi", dar *nu şi cauzele ei de profunzime*. Avînd un cert *conţinut naţional*, constituind reale sinteze între tensiunile comune, proprii capitalismului postbelic, şi realităţile specifice dintr-o ţară sau alta, mişcarea pe care o analizăm a avut o *dimensiune internaţională* şi s-a manifestat *simultan* tocmai pentru că ea a izvorît *din* sistem, ale cărui determinaţii esenţiale erau identice în toată zona dezvoltată a lumii capitaliste.

[35] Charles Reich, *The Greening of America*, New York, Bantam Books, 1971, p. 7—8.

[36] André Gorz, *Limites et potentialites du mouvement de mai*, în „Les Temps Modernes", nr. 269, 1968, p. 253.

Întrucît tendinţa de modificare a comportamentului social-politic al intelectualităţii este un produs al procesului obiectiv de schimbare a statutului social al celei mai mari părţi a acestei categorii, este evident că „noua stîngă" nu poate fi considerată un „accident", o apariţie întîmplătoare în cadrul capitalismului monopolist de stat. Cu toate că această mişcare nu a fost decît una dintre formele în care s-a întruchipat pînă în prezent tendinţa de radicalizare spre stînga a intelectualităţii, ea a jucat un rol important în dezvăluirea acestei dimensiuni a vieţii social-politice din ţările capitaliste dezvoltate. Ca atare, examinarea ei constituie o parte a demersului mai larg de investigare a noilor trăsături şi tendinţe ale capitalismului contemporan, ce poate oferi concluzii preţioase pentru teoria şi practica revoluţionară a timpului nostru. Ea confirmă justeţea precizărilor secretarului general al partidului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu : „O deosebită importanţă pentru înţelegerea problemelor generale ale contemporaneităţii are analiza creatoare a fenomenelor noi caracteristice capitalismului, a aspectelor actuale ale antagonismelor social-economice şi ale contradicţiilor lumii capitaliste" [37].

3. b. Semnificaţia participării masive a studenţimii la mişcarea „noii stîngi"

Am încercat să explicăm în cele de mai sus rolul deosebit ce a revenit intelectualităţii în afirmarea „noii stîngi".

[37] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 2, Bucureşti, Editura politică, 1968, p. 493.

Credem însă că pentru înțelegerea „forței de șoc" pe care a reprezentat-o studențimea în cadrul acestei mișcări contestatare nu este suficientă, deși este absolut corectă și necesară, asimilarea ei unei „intelectualități în formare". Pe lîngă acest aspect definitoriu, se cer a nu fi ignorate altele — specifice studențimii în calitatea ei de studențime —, respectiv energia și entuziasmul proprii vîrstei tinere, relativa „independență" pe care i-o asigură lipsa unor responsabilități sociale precis determinate. Toate aceste trăsături, cărora li se poate adăuga și atașamentul studențimii față de idealurile umaniste, explică faptul că chiar și în deceniile anterioare declanșării „noii stîngi" o bună parte a studențimii, provenită în marea ei majoritate din rîndul categoriilor privilegiate ale societății capitaliste, s-a raliat adesea acțiunilor inițiate de organizațiile progresiste și revoluționare.

O serie de caracteristici ale militantismului studențesc din perioada anilor '60, între care am aminti mai ales pronunțata sa radicalizare spre stînga * și afirmarea tineretului studios ca subiect social cu interese și aspirații proprii, atestă că în acest caz resorturile anterioare ale activizării studențimii nu pot oferi explicații suficient de satisfăcătoare. Aceasta înseamnă că, la fel ca și în cazul intelectualității, modificările intervenite în comportamentul studențimii trebuie analizate în strînsă corelație cu transformările obiective ce s-au produs în condiția socială a acestui grup.

Un prim element, asupra căruia au insistat mulți dintre interpreții „noii stîngi", este cel al creșterii numerice a studențimii. Un studiu U.N.E.S.C.O. releva în 1969 : „Studenții constituie o categorie ce cunoaște o extindere rapidă, cea mai accelerată în multe privințe. Între 1960 și 1965, numărul studenților din lume a crescut de la 11 174 000 la 16 005 000, ceea ce reprezintă o creștere cu 52%. Sub dublu aspect, cantitativ și calitativ, tineretul universitar constituie, pretutindeni unde este prezent, un grup cu greutate, care exercită o influență considerabilă" [38]. Simultan cu aceasta a avut loc

* Iată ce releva Branco Privicević în această privință : „Pe vremuri, cînd se asista la o considerabilă politizare a mediului studențesc, stînga care își făcea simțită prezența în acest proces își găsea întotdeauna reversul său inevitabil în organizațiile de dreapta ale studenților... Astăzi, acestea din urmă sînt fie inexistente, fie neînsemnate în raport cu principalul curent, a cărui orientare progresistă este evidentă" (*Les mouvements étudiants dans le monde d'aujourd'hui*, în „Revue de la politique internationale", nr. 459, 1969, p. 7).

[38] *La Jeunesse dans le monde*, în „Courier de l'U.N.E.S.C.O.", aprilie, 1969.

un fenomen de concentrare fără precedent în istoria capitalismului și a universității. Doi dintre asiduii cercetători ai fenomenului de politizare a studențimii precizau în acest sens : „Dacă astăzi partidele se interesează de studențime, aceasta se întîmplă pentru că, datorită masei sale, mediul studențesc devine important din punct de vedere politic. Concentrarea sa geografică are, de asemenea, un cuvînt greu de spus în această direcție..." [39]. Fenomenele semnalate au fost însoțite și de ceea ce s-ar putea numi „democratizarea" învățămîntului superior, respectiv lărgirea bazei sociale de recrutare a studențimii, astfel încît tinerii proveniți din rîndul categoriilor dominate au început să ocupe o pondere mai mare decît în deceniile anterioare în ansamblul populației studențești. Acest lucru, dar mai ales modificarea funcțiilor învățămîntului superior în condițiile capitalismului monopolist de stat, relevă că aprecierea conținutului radicalismului studențesc nu se poate face plecînd exclusiv de la *originea socială* a studenților. Un rol de primă importanță în descifrarea naturii activismului studențesc revine *condiției prezente* a acestui grup social, cît și *destinației sale sociale*. Programul grupării franceze „Démocratie et Université" preciza în acest sens : „Originea socială nu este singura componentă a comportamentului politic al studenților. Viitorul lor are de asemenea o certă influență. Majoritatea studenților sînt destinați să devină fie cadre salariate, fie profesori, intelectuali, funcționari care, fără să creeze plusvaloarea propriuzisă, sînt exploatați de către capitalism în aceeași măsură ca și lucrătorii manuali" [40]. Unul dintre liderii „noii stîngi" americane comenta astfel transformările survenite la nivelul universității, ca urmare a noilor comandamente ale dezvoltării capitaliste : „Universitățile au depășit sarcinile lor tradiționale de formare și aculturație. Ele s-au orientat profund spre producerea unei mărfi primordiale și comercializabile : forța de muncă. Producerea acestei forțe de muncă, din ce în ce mai utilă societății, constituie noua funcție a învățămîntului nostru ; aceasta ne permite să afirmăm că instituțiile noastre universitare au devenit adevărate uzine de cunoaștere" [41].

[39] Jean-Paul și Christine Bachy, *Les Étudiants et la politique*, Paris, Armand Colin, 1973, p. 218.

[40] *Idem*, p. 143.

[41] Carl Davidson, *The New Radicals in the Multiversity*, în *Combats étudiants dans le monde*, Paris, Seuil, 1968, p. 29.

Transformarea școlii în general, a universității în special, într-*una din instituțiile majore menite să asigure reproducerea societății capitaliste* * a generat, în cazul studențimii, un proces similar celui pe care l-am evidențiat în cazul intelectualității, respectiv o modificare a situației sale obiective care a avut ca efect, între altele, accentuarea predispozițiilor anticapitaliste ale acesteia. Tocmai de aceea orice tip de explicație care absolutizează determinațiile psihobiologice ale activismului studențesc, eludîndu-le sau subapreciindu-le pe cele sociale, nu poate da seama de amploarea și conținutul fundamental al radicalizării sale în anii '60. Ponderea mare pe care a avut-o studențimea în cadrul „noii stîngi" este indiscutabil legată de faptul că ea a resimțit mai acut și ca o amenințare mai directă consecințele „demonetizării" muncii intelectuale. Pledează în favoarea acestui lucru unul dintre aspectele asupra căruia am insistat mai pe larg în capitolul dedicat istoriei „noii stîngi" — anume că, în cea mai mare parte a situațiilor, studențimea a pus propriile probleme în corelație cu probleme sociale mai largi. Ea nu s-a rezumat la a protesta împotriva situației sale de obiect manipulat în cadrul universității, ci a exprimat prin revolta sa o critică acerbă la adresa unei societăți ce transformă cunoașterea dintr-un mijloc al afirmării și împlinirii ființei umane într-un mijloc de dominare cu atît mai eficientă cu cît este mai „rafinată".

Inflația de forță de muncă înalt calificată ** și perceperea faptului că era chemată să-și pună pregătirea nu atît în slujba omului cît a necesităților profitului au reprezentat temeiuri de seamă ale masivului protest al studențimii, care a formulat frecvent exigența sustragerii cunoașterii de sub incidența valorilor mercantile proprii interesului privat-capitalist. Pierette Sartin descifra în această atitudine o autentică „punere în cauză a valorilor noastre, a obiceiurilor noastre

* Cu toate că nu împărtășim în întregime tezele lui Althusser în legătură cu „aparatele ideologice ale statului", apreciem că unele din considerațiile sale privitoare la noul rol al instituției școlare în capitalismul contemporan luminează o serie de aspecte legate de această problemă (Louis Althusser, *Idéologie et appareils idéologiques d'Etat*, în *Positions*, Paris, Editions Sociales, 1976, p. 67—125).

** Faptul care a reținut atenția în mod deosebit, anume *militantismul mai ridicat al studențimii din domeniul științelor sociale*, poate fi explicat atît prin sensibilizarea deosebită a acestui grup față de problemele sociale în general, cît și prin discrepanța crescîndă între oferta și cererea de muncă în profesiunile „umaniste", ceva mai atenuată în cazul altor profesiuni.

și a finalităților societății industriale" [42]. Accentuatul antiimperialism manifest în cadrul protestului studențesc a fost o urmare logică a atitudinii sale anticapitaliste, nutrită de înseși contradicțiile societății existente. Căci, după cum semnala Rossana Rosanda, „Studenții aderă la lupta antiimperialistă pentru că ei descoperă că prăpastia crescîndă între dezvoltare și subdezvoltare... este produsul aceluiași mecanism care conduce, în țările capitaliste dezvoltate, la acea frînare a progresului forțelor productive a căror primă victimă sînt ei înșiși" [43].

Revolta studențimii nu a dezvăluit apariția „noului" sau „unicului" subiect revoluționar posibil în capitalismul contemporan, dar a evidențiat cu pregnanță tendința de lărgire a sferei de recrutare a forțelor de contestare a ordinii burgheze, proces intim corelat cu multiplele fenomene contradictorii pe care le antrenează încercările de „reechilibrare" a acestei orînduiri.



[42] Pierette Sartin, *Les jeunes s'ennuient au travail*, în „Projet", nrd. 9, 1976, p. 532.

[43] Rossana Rosanda, *Les étudiants comme sujet politique*, în „Les Temps Modernes", nr. 266—267, 1968, p. 228.

SUCCINTĂ CARACTERIZARE A „NOII STÎNGI"

După cum semnalam într-unul din capitolele precedente, declanşarea şi evoluţia „noii stîngi" au dat naştere unei vaste literaturi ce s-a străduit, între altele, să surprindă şi acel „ce" ireductibil care o individualizează în ansamblul fenomenelor social-politice ale ultimelor decenii. Unul dintre viciile de fond ale majorităţii exegezelor rezidă în incapacitatea lor de a decela, în spatele manifestărilor conjuncturale, ale acţiunilor concrete ale diverselor grupuri şi ale declaraţiilor liderilor „noii stîngi", liniamentele de fond ale acestei mişcări, notele ei inedite, profilul ei aparte. Prevalenţa studiilor de factură descriptivă asupra celor interpretative îşi are, desigur, una dintre explicaţii în însuşi caracterul caleidoscopic şi fluctuant al mişcării în cauză, această dimensiune reprezentînd un obstacol serios în calea încercării de a identifica trăsăturile inconfundabile, esenţiale ale „noii stîngi".

În ce ne priveşte, credem că „rezistenţa" la interpretare, frecvent subliniată de comentatorii „noii stîngi", îşi are sorgintea mai ales în *factura contradictorie* a fenomenului dat, dar şi într-o anumită rămînere în urmă a limbajului şi reflecţiei politice în raport cu realitatea. Dificultăţile caracterizării noii mişcări radicale nu ţin, deci, numai de aşa-zisa sa „fluiditate", ci şi de rigiditatea şi îngustimea aparatului conceptual şi a metodelor de analiză utilizate. Faptul că acei autori care s-au străduit ca paralel cu demersul critic să lărgească şi să renoveze într-o oarecare măsură instrumentarul teoretic au înregistrat succese în relevarea caracteristicilor de fond ale „noii stîngi" nu este întîmplător.

Încercarea noastră de a caracteriza „noua stîngă" porneşte de la convingerea că o definire corectă a acesteia nu

răspunde numai unor exigenţe de ordin ştiinţific, ci şi unor exigenţe de ordin practic, ea putînd juca un rol crucial în modelarea comportamentului forţelor revoluţionare faţă de mişcări de acest tip. Mai mult, după cum sublinia Louis Althusser, înseşi mişcările în cauză pot fi ajutate să se clarifice dacă analiza lor critică este însoţită de recunoaşterea „noutăţii fără precedent, a realităţii şi importanţei *progresiste* a acţiunilor de revoltă ideologică ale tineretului şcolar şi intelectual care, zdruncinînd din interior unele aparate ideologice ale statelor imperialiste, ajută în mod obiectiv lupta revoluţionară a clasei muncitoare pe plan naţional şi internaţional, aducînd totodată la cunoştinţa clasei muncitoare această realitate" [1].

*

Întrucît acţiunile „noii stîngi" au urmărit mai mult decît determinarea unor decizii menite să satisfacă interesele imediate ale membrilor ei, considerăm că ea nu poate fi asimilată — aşa cum s-a încercat uneori — unui grup de presiune. Dacă grupurile de presiune „aspiră să-şi sporească la maximum influenţa asupra centrelor de decizie" * şi pun sub semnul întrebării nu atît legitimitatea puterii, cît pe cea a unora dintre deciziile luate de aceasta, „noua stîngă" a supus frontal interogaţiei însăşi alcătuirea socială existentă. Acest fapt reiese cu claritate din declaraţiile unor lideri ai mişcării. Consemnăm spre exemplificare notaţiile lui Rudi Dutschke, care releva că „noua stîngă" este un produs al contradicţiilor „capitalismului tîrziu" şi că opoziţia exprimată de ea nu este „îndreptată pur şi simplu împotriva unor erori neglijabile ale sistemului, ci *împotriva întregului mod de viaţă* pe care-l impune statul autoritar aflat în slujba sistemului" [2] (subl. ns.). Definirea „noii stîngi" ca *mişcare social-politică contestatară* este cea mai consonantă cu datele obiective, abordarea ei din această perspectivă permiţînd atît reliefarea diferenţelor sale specifice în raport cu alte mişcări de opoziţie politică din cadrul ţărilor capitaliste, cît şi explicitarea facturii sale contradictorii. Ceea ce o distinge de formele de opoziţie propriu-

[1] Louis Althusser, *A propos de l'article de Michel Veret sur „mai etudiant"*, în „La Pensée", nr. 145, 1969, p. 14.

* Problema este tratată pe larg de Ovidiu Trăsnea în lucrarea *Probleme de sociologie politică*, Bucureşti, Editura politică, 1975, p. 153—172.

[2] Rudi Dutschke, *Les étudiants antiautoritaires face aux contradictions présentes du capitalisme et face au Tiers Monde*, în *op. cit.*, p. 189

zisă este tendinţa cvasigenerală de a se exprima în afara cadrelor instituţionalizate ale opoziţiei refuzul de a accepta „jocul politic" în oricare dintre formele sale şi lipsa unei preocupări nemijlocite de a accede la frînele puterii. Expresie spontană a revoltei unor grupuri sau fragmente de grupuri sociale, diversele mişcări naţionale ale „noii stîngi" au reprezentat mai degrabă suma decît sinteza unor acţiuni de protest social ; în marea majoritate a cazurilor organizaţiile care au întruchipat-o nu au desfăşurat o acţiune coordonată şi de durată, îndreptată într-o direcţie bine determinată şi subordonată unui scop precis. Deşi reprezentanţii ei au emis critici extrem de virulente la adresa instituţiilor şi valorilor dominante, a întregului mod de viaţă capitalist, iar pe de altă parte, „noua stîngă" a constituit tendinţa cea mai politizată a contestaţiei anilor '60, precum şi creuzetul cristalizării atitudinilor anticapitaliste ale unei părţi a intelectualităţii şi studenţimii, ea nu poate fi subsumată în nici un caz mişcărilor de tip revoluţionar. O disting de acestea o serie de trăsături — baza sa socială fluctuantă, alcătuită în bună parte din grupuri care erau exterioare procesului de producţie ; dezinteresul faţă de problema cuceririi puterii politice şi lipsa unei strategii subordonate acestui scop, absenţa unei organizări la scară naţională, intermitenţa acţiunilor sale, inexistenţa unui proiect social alternativ.

Viziunea ei asupra schimbării sociale — ale cărei reflexe în planul acţiunilor practice au fost criticate în mod justificat de partidele comuniste — se nutrea din convingerea că scopul eliberării fiinţei umane nu urmează a fi atins prin transformări ordonate la nivelul vieţii economice, politice şi culturale, ci în mod nemijlocit prin refuzul total al „principiilor" societăţii burgheze. Acest „holism" al „noii stîngi", trădînd un cert utopism, este răspunzător pentru o bună parte din nereuşitele sale. El a orientat frecvent mişcarea spre acţiuni întîmplătoare, ce nu se puteau înlănţui în structuri coerente de opoziţie faţă de sistem. Actele „exemplare" ale „noii stîngi" trezeau reacţii de respingere în rîndul maselor şi permiteau totodată deţinătorilor puterii să-şi justifice într-un mod convenabil acţiunile represive. Reliefînd caracterul aleatoriu al iniţiativelor „transformatoare" ale mişcării, Jürgen Habermas consemna : „Noile tehnici de protest sînt îndreptate împotriva oricărui fenomen, luat la întîmplare, pentru că fiecare este considerat capabil să exprime refuzul adresat unei totalităţi concepute în mod abstract... Orice urmărire

calculată a intereselor, fie ele de prezervare sau de schimbare a sistemului, este ridiculizată" [3].

Reprezentanţii „noii stîngi" împărtăşeau opinia că apelul la asemenea mijloace de acţiune este o condiţie necesară a producerii unei breşe în jocul politic burghez, care operează în aşa fel încît favorizează impunerea intereselor clasei dominante. Căutînd să explice „extraparlamentarismul" mişcării, Rudi Dutschke preciza : „Parlamentul a încetat de a mai fi sediul deciziilor politice. Analize foarte recente, chiar şi burgheze, asupra parlamentului pun în lumină faptul că în cadrul capitalismului tîrziu deciziile politice sînt luate în sfera preparlamentară, în cercurile în care se duc tratative pentru a se ajunge la compromisuri şi acorduri între birocraţia ministerială şi birocraţia monopolurilor gigant... Ca urmare a acestui lucru, deciziile sînt deja luate atunci cînd sînt puse în discuţia parlamentului, acestuia nerămînîndu-i decît funcţia de a disimula acest lucru în spatele pretenţiei că discută din punct de vedere politic destinele naţiunii, un fapt care nu se mai întîmplă de decenii întregi" [4]. În consecinţă, orice încercare de impunere a intereselor grupurilor dominate prin intermediul canalelor parlamentare era considerată ineficientă.

Întrucît o serie de reprezentanţi ai „noii stîngi" au vorbit despre acţiunile acesteia în termenii unui „refuz al politicii", unii dintre interpreţii ei au apreciat că mişcarea în cauză ar reprezenta, alături de alte fenomene manifeste în cadrul capitalismului postbelic, o dovadă a unei evoluţii spre o presupusă „depolitizare". Refuzul incontestabil adresat de „noua stîngă" jocului politic burghez nu constituie un argument în plus în favoarea tezei cu privire la creşterea „apolitismului" maselor, ci din contră, o infirmare nemijlocită a doctrinei „depolitizării". Asemenea altor mişcări contestatare, cu care a interferat sau pe care le-a precedat, „noua stîngă" a reprezentat o reacţie la tendinţa de scădere a reprezentativităţii unora dintre instituţiile politice burgheze. Ea a fost unul dintre simptomele fenomenului de „repolitizare", izvorît din căutările spontane ale maselor de a depăşi cercul vicios al politicii promovate de forţele dominante. Reflectînd asupra acestei tendinţe — tot mai vizibilă în viaţa politică a ţărilor capitaliste dezvoltate — R. G. Schwartzenberg semnala că :

[3] J. Habermas, *Toward a Rational Society*, ed. cit., p. 32.
[4] *Intervista con R. Dutschke*, în „Quaderni Piacentini", nr. 34, mai 1968, p. 3.

„Peisajul politic se remodelează. În timp ce vechiul aparat instituţional funcţionează în circuit, se produce o repolitizare în alte sectoare : pe alte terenuri, la periferia mecanismelor tradiţionale de deliberare şi reprezentare" [5]. „Politizarea vieţii cotidiene", pusă în lumină şi de „noua stîngă", demonstrează o dată în plus că „departe de a descrie şi interpreta o realitate, şi cu atît mai puţin o tendinţă legică, doctrina depolitizării vădeşte o diversiune politică şi ideologică pusă în slujba poleirii capitalismului contemporan şi a sistemului său politic, cu intenţia manifestă de a-i sugera perenitatea" [6].

Apariţia „noii stîngi" atestă deschiderea unui *nou cîmp de posibilităţi* în ce priveşte acţiunea social-politică a intelectualităţii şi studenţimii în condiţiile capitalismului monopolist de stat. Transformarea marii lor mase în forţe obiectiv interesate în schimbări structurale — aspect asupra căruia am insistat în capitolul dedicat cauzelor declanşării „noii stîngi" — constituie sursa principală a *trăsăturii fundamentale* a mişcării pe care o analizăm — *anticapitalismul*. Trăsăturile conjuncturale ale acestei forme concrete de radicalizare a intelectualităţii şi studenţimii poartă însă amprenta coordonatelor specifice ale actualizării de către „noua stîngă" a acestor posibilităţi, circumscriind *limitele sale istorice*, care o fac să nu fie decît *un moment al procesului de radicalizare* şi de conştientizare a condiţiei sale sociale de către grupul tot mai masiv al intelectualităţii dominate.

Efortul pe care-l impune analiza principalei mişcări contestatare a anilor '60 este acela de a nu se neglija, prin absolutizarea trăsăturilor conjuncturale, mesajul ei esenţial — cel al necesităţii schimbării structurale a ordinii existente, chiar dacă uneori el a îmbrăcat forme mai puţin obişnuite de exprimare. Necesitatea unei atari distincţii între conţinutul de profunzime şi metodele concrete de acţiune ale unor mişcări de acest gen a fost subliniată de însuşi secretarul general al partidului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu : „Chiar dacă uneori tinerii folosesc unele metode pe care nu le putem socoti cele mai juste, trebuie să luăm ceea ce este esenţial, să vedem că preocupările tineretului sînt îndreptate tocmai spre eliberarea socială şi naţională, spre făurirea unei lumi mai drepte şi mai bune..." [7].

[5] R. G. Schwartzenberg, *Sociologie politique*, Paris, Editions Montchrestien, 1971, p. 253.

[6] Ovidiu Trăsnea, *Doctrine politice ale capitalismului contemporan*, Bucureşti, Editura politică, 1977, p. 271.

[7] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Bucureşti, Editura politică, 1974, p. 385.

1. „Noua stîngă" — mişcare anticapitalistă

Înainte de a descifra resorturile conţinutului anticapitalist al mişcării dorim să subliniem că importanţa acestei coordonate este accentuată de proporţiile în continuă creştere ale categoriilor ce au constituit baza ei socială. *Semnificaţia* deosebită a „noii stîngi" derivă nu numai din *sensul acţiunii* sale, ci şi din aceea că ea *nu este revolta unei minorităţi*, ci a unor categorii care atît prin ponderea lor în ansamblul social, cît şi prin rolul pe care îl joacă în activitatea economică, politică şi spirituală capătă o importanţă socială crescîndă. Nu trebuie, de asemenea, scăpat din vedere faptul că „noua stîngă" este mişcarea unei categorii care nu va dispărea odată cu capitalismul, ci-şi va putea manifesta plenar potenţele tocmai prin înlăturarea acestuia.

Prin conţinutul lor, mişcarea şi ideologia „noii stîngi" nu au vizat simple imperfecţiuni, corijabile într-o perspectivă mai mult sau mai puţin apropiată, ci adevărate contradicţii ale societăţii capitaliste, faţă de care s-au raportat critic, atît în plan teoretic cît şi practic. Mai mult, „noua stîngă" a relevat cu o intensitate fără precedent că dacă ştiinţa (sau cel puţin unele domenii ale acesteia) şi tehnica pot fi neutre, purtătorii lor sociali nu sînt neutri din punct de vedere politic, neutralismul ştiinţei şi tehnicii netransferîndu-se asupra comportamentului şi conştiinţei politice a grupurilor ce le pun în mişcare ; acestea s-au dovedit a fi supuse, ca şi celelalte categorii sociale existente în capitalismul contemporan, antagonismului ,polarizării inevitabile ce caracterizează orice societate bazată pe exploatare.

Una dintre concluziile de primă mînă pe care le-a impus amploarea desfăşurării acestei mişcări este că ponderea acelei părţi a intelectualităţii ale cărei interese converg cu interesele marelui capital diminuează treptat. Revolta a numeroase grupuri ale intelectualităţii împotriva sistemului existent a indicat absenţa accesului lor la putere, infirmînd implicit una dintre tezele fundamentale ale doctrinei „tehnocrate", anume „transferul puterii" către specialişti. Aşa-zisa „tehnostructură" nu se identifică decît cu o parte a intelectualităţii, respectiv cu acel segment extrem de restrîns care este interesat în menţinerea ordinii existente, datorită raporturilor specifice în care se află cu deţinătorii puterii economice şi politice. *Orientarea anticapitalistă* a marii mase a intelectualităţii şi studenţimii — indiferent că ea a fost sau nu actualizată în întregime — nu constituie o trăsătură conjuncturală a comportamentului

lor social, ci una *structurală*, întrucît ea este hrănită de înseşi contradicţiile societăţii. Apariţia „noii stîngi" a oferit un indiciu de seamă cu privire la *potenţialul de schimbare* de care dispun aceste categorii, chiar dacă el nu a fost valorificat decît parţial de către mişcarea pe care o analizăm. Ea a relevat cu forţă transformările intervenite la nivelul intelectualităţii, oferind argumente în plus cu privire la necesitatea şi posibilitatea angajării ei în lupta pentru înlăturarea capitalismului şi construirea socialismului, precum şi la calitatea sa de *aliat strategic* al clasei muncitoare din ţările capitaliste dezvoltate.

Rezervele „noii stîngi" faţă de ideologia şi practicile politice burgheze reprezintă un reflex, în plan spiritual şi politic, al adîncirii distanţei dintre situaţia şi interesele economice ale grupurilor dominate ale intelectualităţii şi cele ale burgheziei. Referindu-se la mişcarea franceză, Lucio Magri ţinea să remarce : „«Trezirea intelectualilor», participarea lor la mişcarea din mai se relevă a fi unul dintre acele fenomene mult mai complexe decît ar părea la prima vedere. Dacă le acordăm astăzi o importanţă atît de mare este tocmai pentru că ele *marchează sfîrşitul hegemoniei ideologice neocapitaliste* şi pun în evidenţă maturizarea unei noi forţe sociale. Intelectualii luptă contra muncii alienante, monotone şi subalterne căreia îi sînt supuşi, contra excluderii lor complete de la putere, contra incertitudinii perspectivelor lor profesionale" [8] (subl. ns.).

Este notabil faptul că protestul împotriva ordinii burgheze a avut în vedere un orizont mult mai larg decît cel al aspectelor strict materiale, că a fost adusă în discuţie însăşi condiţia omului în cadrul capitalismului. Punînd problema depăşirii sistemului existent şi a unei utilizări umane a mijloacelor perfecţionate de producţie create în capitalismul modern, prin instituirea unor noi finalităţi sociale, conforme cu aspiraţiile şi interesele ansamblului social, „noua stîngă" reprezintă o mişcare cu un profund conţinut anticapitalist, ce a pus în centrul preocupărilor sale *dimensiunile calitative ale condiţiei umane*.

Considerăm că această trăsătură a mişcării trebuie subliniată cu atît mai mult cu cît interpreţi burghezi ai fenomenului radical au încercat să-l asimileze unor „regretabile"

[8] Lucio Magri, *Réflexions sur les événements de mai*, în „Les Temps Moderns", nr. 279, 1969, p. 460—461.

prelungiri ale trecutului în prezent, unor carenţe de adaptare la ritmul rapid de schimbare a societăţilor occidentale. O astfel de deturnare a sensului real al acţiunilor „noii stîngi" este sesizabilă, de exemplu, în analizele întreprinse de Zbigniew Brzezinski, unul dintre cei mai ferventi apologeţi ai ordinii capitaliste. Descriind „noua stîngă" din S.U.A. drept „o reacţie neototalitară faţă de cea de-a treia revoluţie americană" (este vorba de aşa-zisa „revoluţie tehnotronică" pe care ar parcurge-o Statele Unite în prezent), autorul citat o asimila fără ezitare unei forţe întoarse cu faţa spre trecut : „Militanţii Noii stîngi au ameninţat liberalismul american într-o manieră ce aminteşte de prejudiciile aduse conservatorismului democratic şi anticomunismului liberal de fenomenul mccarthyst al anilor '50. Noua stîngă a bulversat progresul social american, oferind o raţionalizare convenabilă pentru atitudini sociale conservatoare" [9]. Prejudiciile aduse de „noua stîngă" liberalismul american sînt certe, dar ele nu izvorăsc — aşa cum pretinde Brzezinski — din refuzul progresului social, ci din refuzul practicilor burgheze, care se autoproclamă drept singure şi eterne promotoare ale progresului. Căci, după cum observau doi dintre liderii „noii stîngi" americane, această mişcare este „rezultatul direct al dezvoltării unor noi condiţii obiective în ţările capitaliste avansate şi al unor noi contradicţii economice, sociale şi politice", iar „activiştii ei politici sînt oameni (în special tineri) care exprimă cerinţe umane care rup radical cu cultura dominantă şi aspiră spre o viaţă şi o civilizaţie calitativ diferite" [10].

Ideea rolului conservator al „noii stîngi" (cît şi al mişcării muncitoreşti cu care aceasta a interferat în mai '68 în Franţa) este prezentă — într-o altă formă — şi la Regis Debray, considerat odinioară unul dintre mentorii spirituali ai noului radicalism. După opinia lui — exprimată pe larg într-o lucrare apărută cu ocazia celei de-a zecea aniversări a „mai"-ului francez —, aceasta ar fi constituit leagănul unei noi societăţi burgheze. Ea ar fi jucat un rol crucial în punerea de acord a „celor două Franţe" care coexistau în momentul respectiv — „o Franţă tehnologică şi industrială şi o Franţă

[9] Zbigniew Brzezinski, *Between Two Ages. America's Role in the Technetronic Era*, New York, Viking Press, 1970, p. 236.
[10] Greg Calvert şi Carol Neiman, *op. cit.*, p. 69.

socială și instituțională" [11] —, între care se manifesta de mai multe decenii un decalaj serios. Debray apreciază că, departe de a fi fost o mișcare anticapitalistă îndreptată împotriva regimului social și politic din Franța, „cea mai rezonabilă mișcare socială" nu a făcut decît să corecteze desincronizarea dintre „cele două Franțe". Indiferent care ar fi fost intențiile combatanților din mai '68, protestul lor nu a constituit decît un mod de a asigura „ordinea prin revoltă". Mistificînd flagrant conținutul de profunzime al mișcării, el susține în continuare că aceasta a dat expresie „necesității de a lupta *împotriva* burgheziei pentru a o convinge să-și servească propriile interese" [12]. Datorită evenimentelor din mai '68 s-ar fi asigurat „continua creștere a sistemului, esențială pentru supraviețuirea sa", și s-ar fi trecut de la o „tehnocrație timidă (ascunsă în spatele harismei patriarhale) la o tehnocrație triumfătoare ; cu alte cuvinte, de la un autoritarism flagrant (ce era numai o fațadă) la un autoritarism subtil (mult mai difuz și mai real)" [13]. Dat fiind că mișcarea de protest a „forțat" autoreglarea sistemului existent, ea ar putea fi considerată mai degrabă „o criză cibernetică decît una politică" ; nu a avut loc o criză *de* sistem, ci una *în* sistem, conchide Debray. Seismul din mai '68 ar fi avut ca singur efect cert netezirea drumului capitalismului francez spre o organizare de tip american : „calea franceză spre America a trecut prin mai '68 ; numai o criză putea înlătura handicapurile noastre" [14]. În viziunea lui Debray, ceea ce a fost apreciat adesea a fi un semn al „renașterii revoluției în Occident" nu a reprezentat, în fapt, decît o sursă de „regenerare a capitalismului". „Inexistența" unui potențial intern de schimbare în lumea dezvoltată, pe care autorul francez încearcă să o ilustreze prin eșecul „noii stîngi", este subsumată reafirmării binecunoscutei sale teze că așa-zisa lume a treia ar constitui în prezent singura zonă în care se mai menține „impulsul revoluționar". Debray împărtășește convingerea că declanșarea unor transformări revoluționare în țările dezvoltate este total dependentă de evoluția conflictului între acestea și țările din exploatarea cărora și-au asigurat prosperitatea. Credem că o atare teză, care avansează ideea dispariției luptei de clasă pe plan național și transferarea ei pe

[11] Régis Debray, *Modeste contribution aux discours et cérémonies officielles du dixième anniversaire*, Paris, Maspero, 1978, p. 11.
[12] *Idem*, p. 15.
[13] *Idem*, p. 19.
[14] *Idem*, p. 39.

plan internațional, face abstracție de diversitatea și specificitatea condițiilor în care se desfășoară la ora actuală confruntarea între forțele progresiste și cele retrograde. Ea este la fel de păgubitoare pentru înțelegerea complexității confruntărilor din lumea contemporană ea și acea viziune pe care încearcă să o corecteze — anume că lupta popoarelor din așa-zisa lume a treia nu ar fi decît o „rezervă" a luptei revoluționare.

Revenind la caracterul mișcării contestatare din mai '68, trebuie să semnalăm un viciu de fond al raționamentului lui Debray : el judecă mișcarea în funcție de ceea ce i-a urmat, afirmînd că „replierea capitalismului" ar fi fost o consecință directă a manifestării ei. Dar, după cum semnala cercetătorul francez Henri Weber, „Franța liberală proamericană a anului 1979 s-a născut în mod cert din mai '68, dar *ca negare* a acestuia și nu ca o împlinire a sa" [15] (subl. ns.). Mai mult, „victoria" sistemului asupra contestației — concretizată printr-o „reorganizare pe termen lung a sistemului dominației" — este în egală măsură o sursă a subminării acestuia. Căci „efectele pe termen lung ale lui mai '68 s-au concretizat în creșterea nivelului de combativitate și al conștiinței de clasă, în modificarea raportului de forțe dintre burghezie și proletariat de o manieră distinct mai favorabilă muncitorilor decît înainte de mai '68. Un raport de forțe care exacerbează criza hegemonică a burgheziei franceze și face dificile, dacă nu imposibile, planurile sale de «reorganizare»" [16].

Un ultim argument în favoarea faptului că „noua stîngă" a dat expresie aspirațiilor anticapitaliste ale unei mari mase a studențimii și intelectualității este și reacția cercurilor conducătoare dintr-o serie de țări capitaliste dezvoltate, care, considerînd-o un pericol pentru perpetuarea dominației lor, au utilizat împotriva ei mijloace extreme, menite să anihileze efectele ei de erodare a conformismului social. Referindu-se la atitudinea adoptată de forțele ordinii, Tom Bottomore semnala : „Chiar dacă trecem cu vederea utilizarea sporadică a violenței împotriva mișcării și infiltrarea ei cu spioni și agenți provocatori, este clar că ea a fost considerată de către conducerea universităților și de către politicieni drept o *formă ilegitimă de acțiune politică*, deși scopul ei principal era acela de a extinde participarea democratică într-una din cele mai importante instituții (atît din punct de vedere eco-

[15] Henri Weber, *Post-May : Renewal and Recovery*, în „New Left Review", nr. 115, 1979, p. 68.
[16] *Idem*, p. 69.

nomic cît şi cultural) ale societăţii moderne...“ [17] (subl. ns.). Atunci cînd discreditarea mişcării prin asocierea ei cu „pericolul comunist“ (asupra căreia am insistat în capitolul al doilea), cu „conservatorismul“ (poziţia lui Brzezinski) sau chiar cu „fascismul“ (poziţia lui Paul Johnson) nu a atins efectele scontate, burghezia a apelat la mijloace mai puţin „academice“ pentru a paraliza mişcarea ce o atacase în mod frontal. Frédéric Laurent, autorul unei valoroase lucrări asupra neofascismului, relevă că preocuparea faţă de organizarea unei „internaţionale“ fasciste a fost stimulată de puternicele mişcări contestatare ce au cuprins ţările capitaliste dezvoltate la sfîrşitul anilor '60 şi începutul anilor '70 şi de radicalizarea spre stînga a tinerelor generaţii. „Neliniştite de dezvoltarea «noii stîngi» în rîndurile tineretului european — consemna autorul citat —, mai multe mişcări fasciste au reluat în această epocă iniţiativele relansării unei mişcări de anvergură europeană [18].

Referindu-se la cazul concret al Franţei, Laurent semnalează că : „*Marea teamă din mai '68* a pus capăt rupturii pe care o crease războiul din Algeria între dreapta aflată la putere şi extrema dreaptă“ [19] (subl. ns.) ; de aici înainte extrema dreaptă va deveni un auxiliar clandestin al represiunii, „angajîndu-se cu toate mijloacele în distrugerea spiritului lui mai '68 şi în sfărîmarea contestaţiei în uzine, licee şi facultăţi“ [20]. Tot atîtea argumente că burghezia însăşi — al cărei comportament este mai grăitor în ce priveşte conţinutul mişcării decît zecile de „explicaţii“ date acesteia — a perceput „noua stîngă“ ca pe un semnal al „renaşterii unei mişcări radicale anticapitaliste în centrul imperialismului“, după cum ţineau să remarce redactorii lui „New Left Review“ într-un număr dedicat aniversării mişcării franceze.

Am insistat asupra modului în care s-au raportat forţele ordinii faţă de „noua stîngă“ pentru că acesta constituie un indiciu preţios asupra faptului că *anticapitalismul ei nu s-a redus la simple declaraţii*, ci a impregnat şi acţiunile ei practice, determinînd în consecinţă mobilizarea şi contraofensiva apărătorilor sistemului existent.

---

[17] Tom Bottomore, *Political Sociology*, New York, Harper & Row Publishers, 1979, p. 25.
[18] Frédéric Laurent, *L'Orchestre noir*, Paris, Stock, 1978, p. 293.
[19] *Idem*, p. 369.
[20] *Idem*, p. 371.

2. „Graba revoluţionară“ a „noii stîngi“

Lipsa de experienţă şi de maturitate politică a reprezentat una dintre principalele surse ale predominanţei în cadrul „noii stîngi“ a unei viziuni asupra *schimbării sociale ca act şi nu ca proces*. Discrepanţa între aşteptările asociate statusului de intelectual şi situaţia reală a majorităţii acestei pături sociale în cadrul capitalismului monopolist de stat, perceperea propriei situaţii ca insuportabilă şi dorinţa de a o depăşi cît mai rapid sînt, fără îndoială, tot atîtea elemente care au hrănit „graba revoluţionară“ a „noii stîngi“, făcînd-o nu numai să neglijeze experienţa de luptă a celorlalte categorii dominante, dar chiar să o considere uneori „total inadecvată“ noilor condiţii sociale. Preocuparea pentru *eliberarea totală şi imediată* a fiinţei umane, dimensiunea „holistă“ a noii mişcări radicale au constituit mobilurile încercării declarate de a „corecta deficienţele“ aşa-zisei „vechi stîngi“, care, conform afirmaţiilor reprezentanţilor „noii stîngi“, ar „amîna revoluţia la nesfîrşit“.

Nescăpînd din vedere arbitrarul unei asemenea poziţii, se impune a preciza însă că o analiză obiectivă a atitudinii noii mişcări radicale faţă de ceea ce ea numea „vechea stîngă“ trebuie să aibă permanent în vedere *momentul istoric în care au fost emise criticile* ei faţă de partidele clasei muncitoare, respectiv tendinţele dominante în mişcarea muncitorească în cea de-a doua jumătate a deceniului al şaselea şi la începutul deceniului al şaptelea. În prezent, dată fiind evoluţia înregistrată de numeroase partide comuniste, cît şi de unele partide aparţinînd stîngii socialiste, aceste critici şi-au pierdut în cea mai bună parte raţiunea, chiar dacă în momentul respectiv — aşa cum au declarat ulterior înseşi partidele vizate — ele erau, cel puţin parţial, întemeiate.

În ce priveşte atitudinea noii mişcări radicale faţă de partidele tradiţionale ale clasei muncitoare, se impune a face diferenţa între argumentele aduse în critica adresată partidelor socialiste şi social-democrate, pe de o parte, şi cea care viza partidele comuniste din ţările occidentale, pe de altă parte. În contestarea rolului revoluţionar al partidelor socialiste şi social-democrate se punea accentul pe faptul real că participarea lor la guvernarea unora dintre ţările capitaliste dezvoltate nu a determinat transformări substanţiale la nivelul societăţilor respective. Analizînd această situaţie, Ralph Miliband — teoretician de orientare marxistă şi lider spiritual al „noii stîngi“ engleze — semnala : „Accesul la pu-

tere al social-democraţilor nu a afectat sistemul economic dominant şi pe principalii săi beneficiari"[21]. Cu toate că „au asigurat anumite concesii favorabile maselor muncitoare, ei nu au atacat ordinea socială existentă în nici una dintre trăsăturile ei principale sau măcar subsidiare ; mai degrabă au asigurat menţinerea ordinii decît au subminat-o"[22]. Aceste consideraţii care pot părea astăzi oarecum exagerate, date fiind mai noile evoluţii din rîndurile unor partide socialiste şi social-democrate occidentale — în special ale aşa-numitei stîngi socialiste —, erau în mare măsură justificate în perioada la care se referea Miliband. Înclinaţia reformistă a politicii unora dintre aceste partide în primele decenii postbelice era strîns legată de abandonarea marxismului şi a principiului luptei de clasă, astfel încît reprezentanţii „noii stîngi" erau, cel puţin parţial, îndreptăţiţi să afirme că această componentă a aşa-zisei „vechi stîngi" abandonase revoluţia. Succesele obţinute de ţările occidentale în planul creşterii economice, în ridicarea relativă a nivelului de trai al unor categorii sociale, precum şi o anumită sporire a cheltuielilor sociale ale statului în respectiva perioadă, toate acele elemente care au contribuit la răspîndirea concepţiei privitoare la o posibilă „integrare a capitalismului în socialism" au fost respinse ca nerelevante de către „noua stîngă". Reprezentanţii ei apreciau că unitatea de măsură a unei societăţi cu adevărat umane nu poate fi *cît are* fiecare individ, ci *cum trăieşte* omul, *ce şanse de afirmare* îi oferă societatea. În numele unei atari viziuni, s-a trecut uşor cu vederea contribuţia limitată, dar reală, a unora dintre guvernele socialiste la îmbunătăţirea situaţiei maselor muncitoare din Occident.

Caracterul contradictoriu al analizelor întreprinse de „noua stîngă", oscilaţia sa între poziţii extreme este cît se poate de evident în cazul raportării sale faţă de partidele comuniste occidentale. Pe de o parte, unii dintre reprezentanţii mişcării exprimau rezerve faţă de menţinerea concepţiei privitoare la „dictatura proletariatului", evidenţiind că anumite abuzuri comise în unele ţări socialiste în numele „dictaturii proletariatului", dar mai ales asocierea ideii de dictatură cu experienţa nu prea îndepărtată a fascismului nu sînt de natură să contribuie la sporirea atracţiei maselor faţă

[21] Ralph Miliband, *The State in Capitalist Society*, London, Quarter Books Ltd., 1973, p. 80.
[22] *Idem*, p. 89.

de politica partidelor comuniste. Pe de altă parte, un număr de lideri ai „noii stîngi" — în special adepţii „revoluţiei instantanee" — considerau că acele căutări ce începuseră să-şi facă simţită prezenţa în activitatea unor partide comuniste vest-europene în cea de-a doua jumătate a anilor '60 — care respingeau „insurecţionalismul" ca inadecvat condiţiilor existente în ţările lor — ar reprezenta o „renunţare" la revoluţie.

Faptul că în ultimul deceniu o serie de partide comuniste din ţările capitaliste dezvoltate au încetat să mai utilizeze termenul de „dictatură a proletariatului" pentru a defini strategia lor de înaintare spre socialism denotă preocuparea acestora de a-şi racorda activitatea teoretică şi practică realităţilor concret-istorice din propriile ţări, precum şi aspiraţiilor profunde ale maselor populare pentru democraţie şi progres social, aspiraţii exprimate inclusiv de mişcările spontane de protest social. Reliefînd importanţa pe care o are corecta definire a scopurilor luptei pentru socialism în ce priveşte antrenarea celor mai largi forţe în activitatea de transformare a societăţii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu preciza : „Pe plan mai general, în ţările în care se desfăşoară lupta pentru transformarea revoluţionară a societăţii, această noţiune (de „dictatură a proletariatului" — *n.ns.*) ar putea dezorienta masele, constituind un obstacol în realizarea unităţii tuturor forţelor muncitoreşti şi democratice în lupta pentru înnoirea societăţii, pentru apărarea libertăţilor şi drepturilor democratice, împotriva concepţiilor fasciste şi neofasciste, a imperialismului"[23].

Majoritatea criticilor adresate de „noua stîngă" partidelor revoluţionare ale clasei muncitoare pun în lumină incapacitatea reprezentanţilor ei de a înţelege — în întreaga ei complexitate dialectică — problematica înaintării spre socialism în condiţiile contemporane. Ei au reproşat partidelor comuniste „întîrzierile" pe care le-ar antrena, potrivit concepţiilor lor de „revoluţionari grăbiţi", preocuparea de a elabora şi urma o strategie a schimbării întemeiată pe analize menite să identifice forţele, mijloacele şi căile cele mai adecvate pentru înlăturarea, într-un proces de durată, a vechilor relaţii sociale şi pentru instaurarea noii orînduiri. Toate acestea le-au apărut ca o „amînare" nejustificată a „aruncării" în

[23] Nicolae Ceauşescu, *Expunere la Congresul al II-lea al consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcţii, transporturi, circulaţia mărfurilor şi finanţe — 24 iunie 1981*, Bucureşti, Editura politică, 1981, p. 59.

aer a capitalismului, *aici și acum*, pe care „noua stîngă" nu numai că o dorea, dar își și închipuia că ar putea-o realiza. Luarea în considerare a intereselor imediate ale categoriilor dominate, corelația dialectică între acestea și cele de perspectivă, necesitatea asigurării unei largi baze sociale pentru revoluție au fost apreciate ca tot atîtea surse ale „încetinirii" avansurilor revoluționare. Neînțelegerea transformării ca proces, ignorarea faptului că transformarea socială nu este rodul exclusiv al voinței celor interesați în schimbare, ci al raporturilor de forțe dintre aceștia și cei ce se opun în cele mai diferite feluri schimbării, a alimentat rezervele „noii stîngi" față de analize și programe, față de pregătirea și organizarea luptei împotriva capitalismului astfel încît obiectivele imediate să se articuleze cu cele de perspectivă. Toate acestea erau apreciate a fi „pretexte" ale amînării revoluției *sine die*, ale ancorării în „apa stătută a reformelor" și tot atîtea dovezi ale „social-democratizării" partidelor comuniste. Referindu-se la atari critici, Giovanni Berlinguer nota următoarele : „Se ignora faptul că legătura reformă-revoluție poate fi rezolvată numai pozitiv, transformînd orice cucerire parțială într-o deplasare a raportului de putere între clase și într-o propunere de obiective mai avansate, devenite posibile nu ca urmare a unor elaborări verbale, ci în urma experiențelor realizate și a rezultatelor obținute" [24].

Plecînd de la întîrzierile unor partide comuniste în abordarea și interpretarea fenomenelor noi din capitalismul postbelic, mișcarea radicală s-a lăsat atrasă spre anumite poziții care propovăduiau modalități de acțiune cu efecte mai „rapide" și mai „spectaculoase" — cele oferite de extremismul de stînga, în special de anarhism. Acestea păreau să răspundă mai bine dorinței de schimbare „totală și imediată" de care era animată „noua stîngă". Analizînd mecanismul care a facilitat această opțiune, Lucio Lombardo Radice — unul dintre teoreticienii Partidului Comunist Italian — consemna încă din 1968 că extremismul s-a bucurat de succes în rîndurile noii mișcări radicale „pentru că oferea un răspuns la acele probleme pe care noi nu numai că am întîrziat să le soluționăm, dar chiar să le ridicăm. A fost vorba de un răspuns elementar, primitiv, superficial, dar el a existat. Și nu trebuie să ne mirăm că el a fost acceptat de către cei care au resimțit mai acut și mai dureros aceste probleme" [25].

Subliniind, la rîndul său, existența unor factori care au favorizat distanțarea „noii stîngi" de partidele comuniste, Jack Woodis, membru al conducerii Partidului Comunist din Marea Britanie, nota într-o lucrare dedicată mișcării : „Un factor care a contribuit la aceasta au fost divergențele din mișcarea comunistă internațională, inclusiv divergențele dintre unele state socialiste, precum și un număr de probleme nerezolvate în ce privește democrația socialistă" [26].

Cu toate acestea, majoritatea criticilor emise de reprezentanții „noii stîngi" la adresa partidelor comuniste sînt extrem de discutabile, ele trădînd mai ales maniera voluntarist-spontaneistă de concepere a schimbării sociale, proprie în general gîndirii și acțiunilor inițiate de mișcarea la care ne referim.

Una dintre problemele de rezonanță mai generală pe care le ridică raportarea critică a „noii stîngi" față de partidele revoluționare ale clasei muncitoare este aceea dacă, în virtutea exprimării anumitor rezerve, ea poate fi considerată o mișcare anticomunistă sau nu. În ce ne privește, apreciem că manifestarea unor poziții critice față de unele partide comuniste nu definește automat mișcarea ca fiind „funciarmente anticomunistă", așa cum au susținut unii autori marxiști, și nici nu o plasează în rîndul „forțelor imperialismului". Partidul nostru a atras în repetate rînduri atenția asupra pericolului pe care îl reprezintă tendința de identificare cu anticomunismul a tuturor concepțiilor sau acțiunilor politice care nu concordă cu ideologia marxistă sau care exprimă anumite rezerve față de modalități concrete de interpretare a acesteia. Se poate ajunge astfel la o suprasimplificare a diapazonului ideatic și politic existent în capitalismul contemporan, la îndepărtarea și separarea de mișcarea comunistă a altor forțe și mișcări interesate în progresul societății. În aprecierea orientării „noii stîngi" trebuie să ținem seama, ca în cazul oricărei mișcări sociale sau al oricărei organizații politice, nu numai de declarațiile, ci și de acțiunile ei concrete. Or, din această perspectivă, „noua stîngă" a confirmat și susținut, este drept, în forme diferite de cele proprii

---

[24] Giovanni Berlinguer, *Originalitate și contradicții în mișcarea studențească*, în „Rinascita", 8 mai 1970.

[25] Lucio Lombardo Radice, *Si lasciamo spazi vuoti*, în „Rinascita", 21 iulie 1968, p. 9.

[26] Jack Woodis, *New Theories of Revolution*, New York, International Publishers, 1972, p. 402.

partidelor revoluţionare ale clasei muncitoare, necesitatea unei alternative la ordinea existentă. Mai mult, orientarea anticapitalistă a mişcării explică, în bună măsură, relativa ei rezistenţă faţă de influenţele unui mediu ideologic suprasaturat de anticomunism, unii dintre reprezentanţii ei sesizînd chiar raţiunile escaladării anticomunismului de către ideologia burgheză. Iată ce spunea în acest sens un lider al „noii stîngi" americane: „Liberalismul era confruntat de criză... Provocarea a fost depăşită cu ajutorul celei mai ingenioase soluţii — ideologia anticomunistă" [27].

Chiar dacă uneori în rîndurile „noii stîngi" s-au făcut auzite voci care susţineau că „mişcarea fără organizaţie trebuie să ia locul organizaţiei fără mişcare", ele au fost mult mai singulare decît cele care au considerat necesare contactele cu partidul comunist din propria ţară, cu alte forţe ale stîngii — în condiţiile păstrării identităţii fiecărui partener —, acestea fiind socotite o condiţie importantă a atingerii obiectivelor pentru care milita însăşi „noua stîngă". Tocmai de aceea apreciem că taxarea ei în bloc ca „anticomunistă" exprimă mai degrabă persistenţa unor prejudecăţi decît o analiză obiectivă a fenomenelor şi tendinţelor manifestate în capitalismul contemporan. Nu este desigur întîmplător faptul că tocmai acele partide comuniste care au luat în considerare în primul rînd potenţialul de progres exprimat de această mişcare, reflectînd totodată asupra sîmburelui raţional al unora dintre criticile emise de ea, au reuşit să înfăptuiască un dialog constructiv cu „noua stîngă" oferind un cadru favorabil maturizării acesteia. Pretutindeni unde au avut loc asemenea contacte, ele s-au concretizat în avansuri ale forţelor de stînga, atît în planul analizelor teoretice cît şi în cel al stabilirii de noi repere ale alianţei dintre clasă muncitoare şi intelectualitate.

3. Tendinţele anarhizante ale „noii stîngi"

Una dintre cele mai frecvente şi discutabile aprecieri emise cu privire la „noua stîngă" este aceea a identificării sau a reducerii sale la o formă a extremismului de stînga. Există, desigur, o serie de elemente care par să justifice un asemenea punct de vedere. Am aminti între altele: relativa

[27] Carl Oglesby, *Trapped in a System*, în Matthew Stolz ed., *Politics of the New Left*, Glencoe Press, 1971, p. 25.

coincidenţă în timp a afirmării „noii stîngi" şi a revitalizării sau a conturării unor orientări ale extremismului de stînga; o anumită omogenitate a bazei lor sociale, respectiv recrutarea membrilor lor din rîndurile studenţimii şi intelectualităţii în principal; circulaţia reciprocă de idei şi interferenţa unora dintre acţiunile „noii stîngi" cu cele ale numeroaselor, dar adesea microscopicelor şi efecmerelor organizaţii extremiste de stînga ce-şi disputau întîietatea în ce priveşte „autenticitatea revoluţionară". O serie de alte aspecte sînt însă de natură să releve inexactitatea aprecierii amintite. „Noua stîngă" a fost o *mişcare de masă a studenţimii şi intelectualităţii*, care a reflectat cristalizarea unor noi interese sociale ale acestor categorii în noua etapă de dezvoltate a capitalismului, în timp ce organizaţiile de extremă stînga, ce se pretind a fi „autenticele reprezentante" ale intereselor clasei muncitoare, *supravieţuiesc graţie activităţii unor grupuri restrînse de studenţi şi intelectuali*, care acţionează „în numele" clasei muncitoare. Spre deosebire de majoritatea organizaţiilor şi mişcărilor de extremă stînga care-şi desfăşoară activitatea într-o *opoziţie declarată* cu partidele comuniste, „noua stîngă" a acţionat cel mai adesea oarecum *complementar* cu acestea din urmă. Rolul pe care şi l-a revendicat ea era cel de „catalizator" şi nu de „substitut" al organizaţiilor comuniste. Sesizînd această diferenţă, Claude Journés nota următoarele: „Trebuie să facem o distincţie netă între noua stîngă şi mişcările stîngiste, al căror prim obiectiv nu este de a face partidul comunist să evolueze, ci de a-l înlocui. Noua stîngă reproşează partidului comunist mai mult insuficienţa analizelor lui decît pe cea a activităţii lui" [28].

Produs spontan al unora dintre noile contradicţii generate de reorganizarea capitalismului postbelic, „noua stîngă" a fost o mişcare cu dimensiuni internaţionale, fără a avea însă o organizare internaţională. Caracterul internaţional al „noii stîngi" nu se explică prin existenţa unor eforturi de coordonare, dirijate de un „centru", ci prin similitudinea proceselor care au condus la apariţia ei în toate ţările capitaliste dezvoltate. În cazul majorităţii orientărilor extremismului de stînga este prezentă o coordonare sau organizare pe plan internaţional, a cărei explicaţie majoră se află în încercarea de a suplini lipsa de rezonanţă a organizaţiilor ce

[28] Claude Journés, *L'Extrême gauche en Grande Bretagne*, Paris, L.G.D.S., 1977, p. 133.

activează în diferitele cadre naționale. Cel mai adesea acest fapt este disimulat prin lozinci privitoare la „revoluția permanentă“ sau la „revoluția mondială“ care ar „impune“ chipurile o astfel de organizare. „Noua stîngă“ a fost animată de un *spirit comun*, identificabil în spatele tuturor întruchipărilor sale naționale, acesta decurgînd însă din *similitudinea problemelor cu care se confrunta* și nu din canonizarea unui anumit „model“. În timp ce „noua stîngă“ încuraja diversitatea opiniilor, majoritatea orientărilor extremismului de stînga fac din acceptarea necondiționată a propriilor modele — opuse nu numai strategiei partidelor comuniste, ci și unele altora — un criteriu fundamental al apartenenței la organizațiile lor (care își dispută chiar în cadrul aceluiași curent „fidelitatea“ față de linia „justă“). În sfîrșit, dacă „noua stîngă“ aprecia că o coordonare prea rigidă a activității poate submina energiile contestatare și nu făcea un cult din organizare, în cazul extremismului de stînga — cu excepția anarhismului — organizarea și stricta respectare a ierarhiilor sînt trăsături definitorii, preocuparea pentru menținerea organizațiilor constituind adesea obiectivul prioritar.

Nu este însă mai puțin adevărat că în ciuda acestor deosebiri, tendințele extremiste de stînga s-au străduit la sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70 să valorifice avîntul mișcărilor contestatare în direcția creșterii propriei influențe, căutînd să canalizeze cel puțin o parte a grupurilor revoltate în albia organizațiilor lor. Acest scop a fost atins cel mai adesea sporadic și temporar. Singura tendință extremistă care și-a pus mai sensibil amprenta asupra acțiunilor și gîndirii noii stîngi“ a fost anarhismul, ale cărui conotații antiautoritariste, spontaneiste, voluntariste etc. au găsit un ecou mai larg în rîndurile unor reprezentanți ai noii mișcări radicale, atrași de promisiunile unei „schimbări imediate“ a ordinii existente. Și în acest caz se impun însă anumite precizări, asupra cărora vom insista în cele ce urmează.

Penetrarea conștiinței categoriilor care au constituit baza socială a „noii stîngi“ de către tiparele gîndirii anarhiste nu este întîmplătoare. Puse în mișcare de contradicțiile între propriile interese — imediate și de perspectivă — și cele ale forțelor dominante, ele nu au dus lupta „în numele intereselor sociale pe care le reprezentau, ci în numele *antiputerii* [29], respectiv al „eliberării totale“ a ființei umane, oferind astfel un teren prielnic motivelor anarhiste. Cu toate acestea,

[29] Alain Touraine, *Le mouvement de mai ou le communisme utopique*, ed. cit., p. 47.

nu se poate pune semn de identitate între neoanarhism și „noua stîngă“. Înclinațiile anarhiste nu au fost proprii acesteia din urmă în ansamblul ei — variind de la o țară la alta, de la un grup la altul și de la un lider al „noii stîngi“ la altul — și nici nu au însoțit-o în toate momentele manifestării sale. Atît în perioada ei incipientă, cînd mai nutrea iluzii reformiste, cît și după eșecurile suferite ca urmare a adoptării unor practici anarhiste, „noua stîngă“ s-a distanțat de principiile și mijloacele de acțiune avansate de neoanarhism. Tocmai de aceea considerăm că este mai corect să se vorbească despre „tendințe anarhizante“ și nu despre o suprapunere a celor două mișcări.

Prezența temelor anarhiste — *atît și cît au existat* — a fost legată de faptul că realitatea socială era percepută ca ceva plastic, supus „voinței individului activ“, precum și de acela că nevoia de autolegitimare și autodefinire a „noii stîngi“ a îmbrăcat adesea forma negativismului. O asemenea tentă este sesizabilă în limbajul utilizat în diversele manifeste ale mișcării, în care revin frecvent termeni precum antiautoritar, anticomunitate, antiorganizație, antiuniversitate, anticultură etc.

Audiența de care s-a bucurat anarhismul în rîndurile anumitor grupuri ale mișcării contestatare se explică și prin unele caracteristici ale anarhismului însuși. Între ele merită remarcată inexistența unei operaționalizări a teoriei anarhiste, lipsa unui sistem social edificat pe principiile anarhiste, față de care să se efectueze distanțări și delimitări. „Noua stîngă“ avea să verifice în cursul propriei sale evoluții că o atare absență indica de fapt imposibilitatea finalizării proiectului social anarhist. Aceasta derivă din contradicția fundamentală a anarhismului — aceea de a nu putea fi decît o tactică și nu o strategie, de a nu se putea realiza, ci doar delimita — care îl înscrie într-un prezent continuu, lipsit de perspectivă și deci de viitor. Poate tocmai din această cauză anarhismul a fost perceput ca „nepericulos“ de forțele ordinii, care, confruntate cu amplele mișcări contestatare ale anilor '60, s-au străduit să pună în relief și să potențeze chiar tendințele anarhizante ale acestora * pentru a estompa încărcătura lor anticapitalistă.

* Ni se pare revelator în acest sens comentariul fraților Cohn-Bendit în legătură cu oferta făcută de editura vest-germană Rohwolt pentru publicarea unei cărți anarhiste : „...capitaliștii sînt gata să-și pregătească propria moarte (în calitatea lor de capitaliști, bineînțeles, și nu de indivizi) răspîndind idei revoluționare, dacă, pe termen scurt, aceasta le

Antiautoritarismul, trăsătura distinctivă a anarhismului, a marcat destul de serios „noua stîngă", constituind maniera predilectă de refuz al ordinii existente. Se considera că aceasta nega dreptul la libertate al individului nu prin structurile sale economice funciar inegalitare, ci prin excesul de autoritate. Howard Parsons remarca pe drept cuvînt : „Autoritarismul înseamnă pentru noua stîngă represiunea forțelor păcii, libertății și egalității. De aceea ea luptă împotriva lui... Dar noua stîngă nu s-a deplasat în mod concret spre sursa autoritarismului, spre fabrici, ferme, monopoluri, unde autoritatea arbitrară a capitalului monopolist este impusă direct" [30]. Poate că ar trebui să sesizăm însă, dincolo de limitele acestei atitudini (neexclusive, dealtfel), faptul că pregnanța ei în cadrul mișcării avea și o fațetă pozitivă — aceea de a fi o reacție explicită față de accentuarea tendințelor autoritare ale statului burghez în condițiile capitalismului monopolist de stat, o tendință ce era mai puțin vizibilă în perioada de avînt al „noii stîngi", cînd așa-zisul „stat al bunăstării" părea să funcționeze din plin.

Spontaneismul, urmare firească a refuzului formelor articulate de organizare, a constituit o vreme crezul de nezdruncinat al „noii stîngi". Privită ca mijloc de eliberare nestînjenită a energiilor creatoare, spontaneitatea — predicarea și practicarea ei — a împiedicat cristalizarea unor cadre coerente de acțiune, capabile să asigure permanență și unitate eforturilor de schimbare pe care le urmărea mișcarea. În acest fel, „noua stîngă" a creat ea însăși obstacole în calea afirmării sale ca o forță de eroziune a ordinii existente. Mai mult, ea a facilitat încercările de recuperare a ei de către un sistem hiperorganizat căruia acțiunile spontane și incoerente nu-i puteau aduce prea mari prejudicii. Referindu-se la acest aspect, Marcuse releva că : „în parte, mișcarea s-a distrus pe sine însăși prin faptul că nu a dezvoltat forme organizatorice adecvate, că în cadrul ei au acționat un proces lăuntric de scindare..., un anarhism neputincios din punct de vedere politic și o supraapreciere cu caracter narcisist" [31].

Ținem să remarcăm totuși că nu dimensiunea spontană a mișcării, ci absolutizarea spontaneismului de către unii dintre

aduce bani. Ei plătesc gras pentru așa ceva, oferindu-ne 50 000 de mărci înainte de a fi scris un singur rînd..." (Daniel și Gabriel Cohn-Bendit, *Le Gauchisme*, Paris, Seuil, 1968, p. 11).

[30] Howard Parsons, *Humanism and Marx's Thought*, Springfield, Illinois, Charls C. Thomas Publischer, 1971, p. 321.

[31] Herbert Marcuse, *Actuels*, Paris, Ed. Galilée, 1976, p. 18.

reprezentanții ei este criticabilă. Căci izbucnirea unei mișcări spontane de asemenea proporții a dezvăluit o dată în plus că rațiunile revoltei rămăseseră intacte într-o societate ce se autoprezenta ca satisfăcînd interesele și aspirațiile tuturor membrilor ei. Pe de altă parte, apreciem împreună cu alți comentatori ai mișcării că : „... nu putem identifica întreaga nouă stîngă ca pe purtătorul colectiv de cuvînt al spontaneității..., opus accentului pus de stînga tradițională pe organizare... Ca fenomen general, istoria noii stîngi a demonstrat persistența ambelor tendințe chiar de la început" [32].

Voluntarismul, această dorință a saltului peste etape, a atingerii dintr-o dată a obiectivului final, care ia drept posibil de realizat — în orice condiții — ceea ce se voiește a se înfăptui, ignorînd determinațiile obiective și raporturile de forțe existente la un moment dat, a fost dublat și în cazul „noii stîngi" de *individualism*. Se considera că individul revoltat este singura sursă autentică a schimbării. „Salvarea omenirii" s-ar afla — potrivit acestui mod de gîndire — în fiecare ființă omenească ce „ia poziție față de oricare formă de autoritate socială". Acțiunea individuală directă era prezentată adesea ca un adevărat „imperativ moral", căci revoluția începe cu „indivizi care se autotransformă". Aplecarea individului asupra sieși ar fi — conform unei atari viziuni — un mijloc de autoafirmare, de depășire a condiționărilor sociale, orice acțiune aflîndu-și justificarea în sine însăși.

„A făptui pur și simplu" era considerat mult mai important și mai autentic decît „a acționa în conformitate cu teorii sociale, strategii, programe concrete de schimbare socială". Voința de schimbare se certifică prin asumarea acțiunii, cu orice risc, „fie și pentru a vedea ce se întîmplă". Dînd expresie unor atari atitudini, Rudi Dutschke îndemna : „Tovarăși, antiautoritari, oameni ! Nu mai avem mult timp. Avem o posibilitate istoricește deschisă. *Depinde în primul rînd de voința noastră* cum se va termina această perioadă a istoriei" [33] (subl. ns.).

Antiintelectualismul, reperabil în tendința de asimilare a dezbaterilor și analizelor teoretice cu mijloace de „amînare" și „deviere" a luptei, a menținut numeroase grupuri într-o

[32] Stephen Helmann, *The „New Left" in Italy*, în Kolinski și William Paterson eds., *Social and Political Movements in Western Europe*, London, Croom Helm, 1976, p. 267.

[33] Rudi Dutschke, *On Anti-authoritarianism*, în Carl Oglesby ed., *The New Left Reader*, New York, Grove Press, Inc., 1969, p. 252.

poziție subalternă față de ideologia extremistă. Pe terenul lăsat liber de absența unei teorii articulate asupra schimbării și-au putut face loc cu ușurință motive neconsonante cu interesele reale ale membrilor mișcării, aceasta rătăcind la întîmplare într-o lume a cărei complexitate solicită tot mai presant apelul la reflecția teoretică, ghid indispensabil al acțiunii practice.

În încercarea de a replica utilizării iraționale de către sistem a științei și culturii, unii purtători de cuvînt ai „noii stîngi" au supralicitat „autenticitatea" intuiției, a instinctelor și sentimentelor. De aici și pînă a afirma însă că mișcarea a fost înrobită iraționalismului și misticismului este însă o mare distanță. Căci nu trebuie uitat că, în ciuda unor afirmații referitoare la „inutilitatea dezbaterilor", „noua stîngă" a constituit terenul unor căutări teoretice din care s-au conturat probleme mai puțin abordate pînă atunci, că au fost elaborate unele programe de acțiune care, deși marcate de utopism, puneau în lumină aspecte importante ale confruntărilor sociale în condițiile capitalismului postbelic.

Înclinația *elitistă*, asociată cu un anume purism moral și cu „disprețul" față de cei „integrați" în sistem și-a făcut și ea simțită prezența în cadrul „noii stîngi". Ea nu a atins însă niciodată cotele unei dihotomii absolutizante între „aleși" și „masa inertă" și a fost amendată în permanență de acțiunile practice prin care mișcarea a căutat să se integreze în sînul celor dominați de sistem, să-i „catalizeze" pentru lupta împotriva structurilor oprimante.

Trăsături ca cele relevate mai sus poartă răspunderea pentru audiența mai scăzută a „noii stîngi" în rîndurile populației, pentru rezerva oamenilor muncii față de excesele ei teribiliste, ele reușind să umbrească uneori sensul fundamental al militantismului mișcării — acela de interogare critică a capitalismului și de relevare a necesității înlăturării sale. Analiza marxistă poate și trebuie însă să discearnă, dincolo de formele concrete, circumstanțiale pe care le-a îmbrăcat acest mesaj, liniamentele fundamentale ale gîndirii și practicii „noii stîngi", care nu se subsumează ca atare, așa cum ne-am străduit să demonstrăm în cele de mai sus, vreunei forme sau alteia de anticomunism. Cantonarea într-o asemenea perspectivă asupra mișcării pe care o analizăm ar fi păgubitoare nu numai din punctul de vedere al obiectivității științifice, ci și din acela — infinit mai important — al valorificării potențialului anticapitalist al intelectualității și studențimii. Or, după cum sublinia secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „O înțelegere realistă a societății contemporane nu poate să facă abstracție de uriașa diversitate a formelor în care se exprimă nemulțumirea diferitelor categorii și pături sociale față de vechile rînduieli burgheze, dorința de înnoire a societății. Nu numai că nu trebuie să manifestăm rezerve față de asemenea curente și tendințe progresiste, dar trebuie să salutăm apariția oricăror noi mișcări sociale care oglindesc căutări și dorința de schimbare a relațiilor anacronice, perimate din orînduirea burgheză..." [34].

[34] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, București, Editura politică, 1970, p. 782.

CONSIDERAȚII ASUPRA IDEOLOGIEI POLITICE A „NOII STÎNGI"

Relativa neomogenitate a diapazonului ideatic al mișcării radicale pe care o analizăm — manifestă atît pe coordonatele ei spațiale cît și pe cele temporale — face extrem de dificilă sarcina prezentării sintetice a tezelor sale fundamentale. Iar anumite trăsături ale gîndirii „noii stîngi" — între care am aminti reticențele ei față de teorie, eclectismul și o anume fluiditate — par a se constitui în tot atîtea argumente că mișcarea nu a generat propriu-zis o ideologie.

În ciuda faptului că o serie de reprezentanți ai mișcării au proclamat neîncrederea față de teorie, exaltînd acțiunea nemijlocită, nu este mai puțin adevărat că „Lozinca «nici o teorie» trebuie, la urma urmei, justificată, explicată și ilustrată" și că Noua stîngă nu disprețuiește atît teoria, cît dezacordurile și discuțiile sterile"[1]. Exprimarea scepticismului față de „dezbaterile academice", gravitînd mai puțin în jurul realităților înseși și urmărind mai ales impunerea unui anumit mod de interpretare a acestora, nu poate fi asimilată unui refuz sistematic, total al analizelor, ci mai ales preocupării de a cunoaște realitatea printr-un contact nemijlocit, singurul capabil să înlăture vălul de iluzii cultivat de ideologia consensului. Afirmațiile unui lider al „noii stîngi" americane sînt extrem de sugestive în acest sens: „Impulsul inițial a fost de a descoperi strada și nu era nimic antiintelectual în acest lucru. El întruchipa mai degrabă refuzul de a mai tolera separarea gîndirii de consecințele sale: cărțile se contraziceau una pe alta, mințeau și nu se deosebeau

[1] Neil McIness, *The Western Marxists*, New York, Library Press, 1974, p. 151.

prea mult între ele; numai experiența directă nu putea fi contrazisă"[2]. Accentul pus pe acțiune își avea sursa și într-o anumită viziune a „noii stîngi" asupra „misiunii" sale — aceea de a dezvălui prin intermediul protestului militant condițiile insuportabile ale existenței umane în cadrul sistemului dat și de a pregăti în acest fel terenul pentru analize ulterioare. Sesizînd substratul unei atari viziuni, Jürgen Habermas consemna: „Dacă indignarea este generală, insuportabilul nu cere nici o demonstrație; dar dacă nu este resimțit, el se cere exprimat pentru simplul motiv că trebuie făcute vizibile situațiile de fapt. Contestația trebuie mai întîi să deschidă ochii oamenilor asupra a ceea ce va avea de semnalat analiza"[3].

Criticile adresate de C. W. Mills tezelor cu privire la „sfîrșitul ideologiei", critici preluate de o seamă dintre reprezentanții „noi stîngi", îndreptățesc și ele afirmația că mișcarea nu era ostilă ideologiei în general, ci mai ales acelor ideologii care interpretau într-o manieră deformantă evoluțiile capitalismului postbelic: „Era automulțumirii este pe sfîrșite. Să lăsăm babele să deplîngă cu înțelepciune «sfîrșitul ideologiei». Noi vom începe să ne punem din nou în mișcare!"[4]. Se poate afirma chiar, în opoziție cu propriile declarații ale unor lideri ai mișcării, că ideologia a constituit unul dintre principalele elemente de coerență ale „noii stîngi". Căci, după cum sesiza cu pertinență E. Batalov, „O mișcare socială care nu se bizuie pe instituții reale ale puterii și pe o organizare puternică simte adesea necesitatea acută a unei forțe ideale integratoare, capabilă să-i unească pe participanții ei și să-i atragă noi partizani. «Noua stîngă» vedea în noua ideologie una dintre formele autoexprimării și autodefinirii, precum și un mijloc de autolegitimare la care, în ciuda tuturor asigurărilor de indiferență față de opinia publică, tindea totuși"[5].

„Noua stîngă" pleda pentru o nouă ideologie, mai exact spus, pentru o *contra*-ideologie, ce se dorea în egală măsură o replică la adresa conotațiilor apologetice ale ideologiei establishmentului capitalist și la adresa tentelor dogmatice

[2] Carol Oglesby, apud Neil McIness, *op. cit.*, p. 154.

[3] Jürgen Habermas, *Profils philosophiques et politiques*, Paris, Gallimard, 1974, p. 225.

[4] C. W. Mills, *Letter to the New Left*, în *Power, Politics and People*, New York, Ballantine Books, 1963, p. 259.

[5] E. Batalov, *Protivorecia sovremennogo „levogo" radicalizma*, în *Borba idei v sovremennom mire*, vol. 2, Moscova, Politizdat, 1976, p. 196.

sau reformiste ce-şi făcuseră simţită prezenţa în gîndirea partidelor clasei muncitoare. Tocmai acest lucru explică, după opinia noastră, apelul la „marxismul originar" (echivalent precumpănitor cu opera de tinereţe a lui Marx), la anarhism, la „Şcoala de la Frankfurt", la existenţialismul ateu şi la gîndirea mişcărilor de eliberare naţională, care prezentau, conform purtătorilor de cuvînt ai mişcării, dublul avantaj de a fi critice faţă de ordinea instituită şi de a nu fi „contaminate" de dogmatism. Existenţa unei *selecţii* la nivelul surselor ideologiei „noii stîngi" indică prezenţa unor *criterii de opţiune*, între care atitudinea critică faţă de sistemul dominaţiei capitaliste a jucat rolul central. Receptivitatea faţă de curentele care promovau, mai mult sau mai puţin consecvent, necesitatea schimbării, închiderea faţă de motivele apologiei *statu quo*-ului capitalist relevă că, întrucît nu a fost infuzată de orice mod de gîndire, viziunea teoretică a „noii stîngi" nu poate fi considerată „prin excelenţă eclectică", ci *relativ eclectică*.

Întrucît obiectul principal al investigaţiei noastre îl constituie relevarea elementelor ireductibile ale ideologiei „noii stîngi", a acelor aspecte care-i conferă un statut de-sine-stătător în paleta ideologiilor epocii, nu vom insista prea mult asupra raporturilor sale cu unul sau altul din izvoarele sale teoretice. Credem că se impune, însă, să facem anumite precizări în ce priveşte modul specific în care au fost preluate şi dezvoltate unele dintre temele acestora.

Astfel, deşi marxismul a ocupat un loc privilegiat între sursele ideologiei „noii stîngi", aceasta nu s-a împărtăşit plenar din virtuţile interpretative şi predictive ale teoriei revoluţionare, pe care a preluat-o trunchiat, unilateral. Punînd accent în special pe dimensiunea critică a marxismului şi mai puţin pe cea constructivă, „noua stîngă" l-a valorificat mai mult ca pe un simbol al contestaţiei, al dezicerii faţă de valorile ideologiei burgheze şi al delimitării de antimarxismul furibund promovat de apologeţii ordinii capitaliste. Pe de altă parte, preocuparea de a defini noile trăsături ale revoluţiei în condiţiile „capitalismului avansat", de a depăşi închistările pe care le antrenează tezele şi practicile inspirate de viziunea „modelului unic" al revoluţiei şi construcţiei socialiste, nu a reuşit să transgreseze nivelul formal al opunerii „tînărului Marx" maturului Marx* şi al

* Maurice Cranston sesiza, în legătură cu acest lucru, că : „Marxismul Noii Stîngi se bazează pe un nou Marx. Respectivii autori nu îl urmează atît pe economistul Marx, autorul «Capitalului», cît pe sociologul Marx, autorul «Manuscriselor filozofice din tinereţe»... Marx al lor este filozoful alienării" (*The New Left. Six Critical Essays*, London, The Bodley Head Ltd., 1970, p. 7).

disocierii între „marxismul originar" şi „marxismul dogmatizat".

Programul ambiţios, autoasumat, de „renovare" a marxismului — care dădea, neîndoielnic, expresie unor cerinţe reale ale practicii social-politice din perioada postbelică — a rămas, în cazul „noii stîngi", la stadiul de enunţ. În ciuda unor precizări utile cu privire la necesitatea regîndirii tradiţiei marxiste *, gîndirea „noii stîngi" a fost departe de a înfăptui ea însăşi noua sinteză teoretică pentru care pleda.

Preluarea unora din motivele hegeliano-marxismului, valorificarea gîndirii „Şcolii de la Frankfurt" ** şi a existenţialismului ateu erau subordonate în egală măsură strădaniei de a se depăşi limitele sociologismului vulgar — ce dominase o bună parte a elaborărilor marxiste în perioada interbelică şi în primele două decenii de după război —, de a evidenţia rolul subiectivităţii umane în constituirea praxis-ului social în general, a celui revoluţionar în special. Gîndirea „noii stîngi" nu a reuşit însă decît arareori să descifreze corect dialectica obiectivului şi subiectivului în planul acţiunii istorice ; dorind să corijeze tendinţa de absolutizare a determinismului obiectiv, ea a căzut adesea în extrema cealaltă — supralicitarea subiectivităţii —, mergînd chiar pînă la identificarea ei cu factorul determinant al schimbării sociale. În ciuda intenţiilor sale meritorii, ideologia „noii stîngi" nu a constituit terenul instituirii unui dialog autentic — de altminteri extrem de necesar — între marxism şi gîndirea radicală nemarxistă, ci le-a amalgamat într-o viziune *sui generis*, care, deşi este fertilă în sugestii, este extrem de săracă în soluţii concrete.

Ecoul deosebit de care s-au bucurat tezele diverselor mişcări revoluţionare din aşa-zisa lume a treia *** în elabo-

* Făcînd distincţia între Lenin şi „leninism", mulţi dintre gînditorii mişcării apelau la Rosa Luxemburg, Karl Korsch, Georg Lukács, Antonio Gramsci ca la continuatori ai liniei marxiste „originare", neafectată de exagerările care conduseră, în timp, la canonizarea gîndirii lui Lenin, la transformarea ei într-un „adevăr absolut".

** Ideea revoluţiei, a luptei împotriva forţelor răului, în favoarea celor oprimaţi şi suferinzi, a eroismului tragic constituie principalele elemente de convergenţă cu acest curent.

*** Franz Fanon, lider al mişcării de eliberare algeriene (în legătură cu care J.-P. Sartre afirma : „Lumea a Treia *se regăseşte* şi *îşi vorbeşte* prin vocea lui"), Che Guevara şi Régis Debray, aflaţi în fruntea luptelor de gherilă din America Latină — toţi autori ai unor lucrări de re-

rările unora dintre liderii noii mişcări radicale este strîns legată de faptul că în perioada apariţiei „noii stîngi" această zonă a lumii constituia scena unor profunde procese transformatoare, în centrul cărora se situa lupta împotriva dominaţiei exercitate de către ţările capitaliste dezvoltate. În condiţiile în care activismul maselor populare din metropole parcurgea un reflux relativ, militanţii „noii stîngi" împărtăşeau convingerea că „leagănul" autenticei gîndiri revoluţionare s-ar fi transferat în „punctele fierbinţi" ale lumii subdezvoltate şi, în consecinţă, aceasta ar constitui una dintre sursele esenţiale ale „renovării" teoriei despre revoluţie în epoca noastră. Punînd accentul pe antiimperialismul respectivelor mişcări, care oferea elemente în plus pentru legitimarea propriei revolte împotriva sistemului, „tiers-mond-ismul" „noii stîngi" făcea în bună măsură abstracţie de faptul că obiectivele, tacticile şi strategiile conturate aici nu pot fi preluate *tale quale* şi aplicate în ţările dezvoltate.

Deosebirile existente de la o ţară la alta *, chiar de la un grup al „noii stîngi" la altul în ce priveşte ponderea surselor de inspiraţie, priorităţile luptei, cît şi modificarea accentelor teoretice în funcţie de evoluţia mişcării însăşi au conferit acestei gîndiri un caracter „fluctuant", în virtutea căruia s-a sugerat uneori că termenul de „ideologii" ale „noii stîngi" ar aproxima mai corect elaborările ei teoretice. Dacă avem însă în vedere faptul că deosebirile au vizat în primul rînd aspecte secundare, ţinînd de ceea ce am putea numi „tactica" mişcării, ele neafectînd scopul şi valorile centrale care au inspirat-o, prezente în toate zonele şi momentele manifestării ei, atunci putem vorbi cel mult de variante ale ideologiei „noii stîngi" şi nu de ideologii distincte. Iată ce nota unul dintre cei mai pertinenţi istorici ai „noii stîngi" în legătură cu acest aspect : „Este foarte rar posibil să se găsească coeziunea la nivelul Noii Stîngi pornindu-se de la aspectele specifice... Coeziunea poate fi găsită însă la un

ferinţă pentru „noua stîngă" — se află printre principalii gînditori revendicaţi de promotorii noii mişcări radicale.

* Referindu-se la audienţa scăzută a terminologiei de clasă în Statele Unite, un comentator remarca : „Toţi revoluţionarii europeni operează cu categoriile tradiţionale ale conştiinţei şi conflictului de clasă... Este însă greu să-ţi închipui universităţile americane capitulînd în faţa unor mase de studenţi care agită lozinci despre muncitori şi ţărani" (A. Norman Klein, *Counter Culture and Cultural Hegemony : Some Notes on the Youth Rebellion of the 1960*, în Dell Hymes ed., *Reinventing Anthropology*, New York, Vintage Books, 1974, p. 319).

alt nivel — cel al scopurilor şi al simbolurilor. Noua Stîngă are, în ansamblul ei, un set de scopuri şi simboluri generale unanim susţinute. Ea crede, fără excepţie, dar punînd accente diferite, în democraţia participativă, egalitate, libertate şi comunitate" [6].

Existenţa unui „nucleu stabil" al gîndiri „noii stîngi" se explică, după părerea noastră, prin faptul că ea a reprezentat, în toate variantele sale, o *încercarea de raţionalizare a situaţiei şi rolului social-politic al intelectualităţii în capitalismul contemporan, menită să legitimeze şi să ghideze acţiunea sa practică.* Ideologia „noii stîngi" nu a reuşit, datorită unghiului parţial din perspectiva căruia a interpretat realitatea socială, să răspundă întrutotul intereselor imediate şi de perspectivă ale acestui grup social, să ghideze într-o manieră eficientă acţiunea sa social-politică. În ciuda limitelor sale, pe care le vom evidenţa mai jos, ea a dat însă expresie *tendinţei de emancipare ideologico-politică a unei părţi a intelectualităţii de hegemonia burgheză,* contribuind, pe de o parte, la erodarea „consensului" şi, pe de altă parte, la sporirea interesului unor categorii neproletare faţă de problematica revoluţiei.

Emanaţie a unui grup social dominat, interesat în schimbare, ideologia „noii stîngi" este o *ideologie radicală de stînga,* la nivelul căreia se regăsesc trei momente ale discursului : critica *statu quo*-ului, încercarea de identificare a forţelor şi mijloacelor schimbării, prezentarea idealului social alternativ. Paginile ce urmează vor încerca să evidenţieze aportul acestui curent la „radiografierea" capitalismului postbelic, corelaţia existentă între limitele sale interpretative şi concepţia despre schimbare, între acestea şi utopismul proiectului său social. Se va căuta totodată să se puncteze raportul de determinare existent între situaţia obiectivă a grupului care a generat-o şi conţinutul acestei ideologii. Alte două aspecte pe care am dori să le sugerăm cel puţin — şi care trebuie avute în vedere pentru o evaluare completă a rolului jucat de acest curent de gîndire în confruntările de idei ale epocii — se referă la aportul ei la relevarea caracterului manipulativ al ideologiei burgheze şi la pledoaria pentru lărgirea şi adîncirea permanentă a cîmpului de investigaţii al teoriei revoluţionare. Căci, după opinia noastră, aprecierea unei ideologii nu trebuie să se rezume numai la stabilirea veridicităţii

[6] L. T. Sargent, *The New Left Thought*, Homewood, Illinois, The Dorsey Press, 1972, p. 2.

afirmaţiilor ei, ci trebuie *să ia în considerare şi efectele sale asupra sporirii sau diminuării capacităţii de penetrare a conştiinţelor de către ideologiile cu care coexistă.*

I. Critica statu quo-ului capitalist

Demersul critic întreprins de gînditorii „noii stîngi" * constituie, fără îndoială, partea cea mai elaborată a ideologiei acestei mişcări. Poate tocmai de aceea s-a şi spus adesea că deşi nu este foarte clar pentru ce tip de societate militează reprezentanţii „noii stîngi", ei *ştiu cu certitudine ce resping.* Paginile ce urmează îşi propun să evidenţieze măsura în care aprecierea amintită îşi găseşte acoperire în luările de poziţie ale teoreticienilor mişcării, încercînd totodată să răspundă, pe acest temei, întrebării dacă afirmarea noului curent de gîndire a contribuit în vreun fel la diminuarea impactului ideologiei dominante asupra conştiinţei maselor. Şi, într-o atare eventualitate, dacă ea a jucat vreun rol în ce priveşte sporirea forţei de atracţie a marxismului în societăţile capitaliste dezvoltate.

Cu toate că ar fi impropriu să se vorbească despre existenţa unei teorii economice a „noii stîngi", credem că nici afirmaţia opusă, potrivit căreia *reflecţiile de ordin economic* ar fi lipsit din demersurile acestei ideologii, nu este întru totul corectă. Fie şi numai faptul că în Statele Unite s-a constituit în anii '60 şcoala „economiştilor radicali" **, ai căror promotori au participat nemijlocit la mişcarea „noii stîngi" sau au fost favorabili acesteia, oferă un argument important în această direcţie. Referindu-se la substanţa preocupărilor acestei şcoli, Nicolae Ivanciu-Văleanu remarca: „Radicalii americani învinuiesc economia politică burgheză de faptul că nu se ocupă de repartiţia inechitabilă a veniturilor şi de bunăstare, de repartiţia inegală a resurselor în ţările lumii, de cunoaşterea costurilor sociale pe care le implică creşterea economică de tip capitalist, de calitatea vieţii, de incapacitatea de a face ceva pentru a stăvili militarismul, de marile decalaje ale lumii şi de exploatarea unor ţări de către altele, de faptul că în loc să elucideze cauzele marilor lipsuri ale lumii contemporane ea le maschează; în plus s-a făcut sclava tratării unidimensionale a naturii umane, privind omul ca pe un mecanism (apreciat chiar mai puţin decît maşina) de producţie şi consum" [7].

S-a spus adesea că ideologia „noii stîngi" este marcată de idilism şi romantism, înţelegîndu-se prin aceasta că ea ar refuza tehnica şi ştiinţa ca mijloace ale emancipării umane, propovăduind întoarcerea la perioade revolute ale istoriei. Incontestabil, asemenea accente nu au lipsit din discursul unora din reprezentanţii mişcării, dar ele nu au dat tonul general. Atent descifrată, critica întreprinsă de majoritatea teoreticienilor mişcării se relevă a nu fi vizat ştiinţa şi tehnica în sine, ci un anumit mod de utilizare socială a acestora. Norman Birnbaum remarca pe drept cuvînt: „nu a fost atacat industrialismul ca atare, ci au fost avute în vedere faţete particulare ale utilizării sale de către putere — în opresiunea şi exploatarea rasială, în birocratizarea învăţămîntului, în războaiele imperialiste împotriva popoarelor de peste mări şi, tot mai mult, în asaltul său criminal asupra naturii" [8]. Transformarea cuceririlor ştiinţei şi tehnicii în mijloace de aservire a fiinţei umane, de rupere a acesteia de mediul său natural au constituit procesele incriminate de ideologia „noii stîngi". În măsura în care acestea erau apreciate a fi consecinţe directe ale utilizării capitaliste a progresului în domeniul mijloacelor de muncă, al pregătirii forţei de muncă şi al organizării producţiei, critica avansată de gîndirea noii mişcări radicale poate fi interpretată mai ales ca o critică la adresa unei ordini care transformă condiţiile şi mijloacele eliberării în mecanisme ale dominării şi aservirii fiinţei umane. Consideraţiile lui Herbert Gintis vin să confirme că cel puţin o parte a teoreticienilor „noii stîngi"

* Amintim între ei pe Rudi Dutschke, Uwe Bergmann, Wolfgang Lefèvre, Bernd Rabehl, Hans Jurgen Krahl (în R.F. Germania), Daniel şi Gabriel Cohn-Bendit, Alain Geismar, Henri Weber, J. Sauvegeot (în Franţa), Goffredo Fofi, Raniero Panzieri, Mario Tronti, Renato Solmi (în Italia), Shintaro Yazahi, Hiroo Suzuki, Kazuo Kuroda, K. Kishimoto (în Japonia), Tom Fawthrop, Tom Nairn, Robin Blackburn, Stuart Hall, Ralph Miliband (în Marea Britanie), Tom Hayden, Mario Savio, Paul Booth, Carl Oglesby, Greg Calvert, Richard Flacks (în Statele Unite).

** Printre cei mai de seamă animatori ai acestei orientări amintim pe Sam Bowels, Herbert Gintis, Steve Marglin, Richard Parker, Ralph Pochoda, Michael Reich şi Howard Wachtel, care şi-au desfăşurat mare parte din activitate în cadrul grupării „Union for Radical Political Economics", constituită în 1968 ca expresie a distanţării de poziţiile economiştilor *statu quo*-ului. Organul teoretic al asociaţiei, „Review of Radical Political Economics" a constituit de-a lungul anilor un adevărat centru de iradiere a poziţiilor economiştilor radicali.

[7] Ivanciu Nicolae-Văleanu, *op. cit.*, p. 28.

[8] Norman Birnbaum, *The Making of a Counter-Culture*, în *Toward a Critical Sociology*, Oxford University Press, 1971, p. 366.

s-au situat pe o atare poziţie : „Faptul că ştiinţa modernă este aplicată în producţie într-un mod alienant — nota el — nu înseamnă că tehnologia *în sine* este alienantă. Sînt posibile şi alte moduri de aplicare a ştiinţei, dar ele nu sînt dezvoltate pentru că intră în conflict cu ordinea birocratică a producţiei pe care capitaliştii o găsesc dezirabilă ca atare. Mijloacele moderne de comunicare..., sistemele informaţionale bazate pe tehnologia computerelor ar putea conduce la abolirea majorităţii activităţilor alienante şi la o largă descentralizare a producţiei, dar *o asemenea utilizare nu este compatibilă cu actualele relaţii de producţie...*" [9] (subl. ns.). Punînd problema finalităţilor utilizării ştiinţei şi tehnicii în contextul societăţilor occidentale şi neacceptînd fetişizarea ştiinţei, cei mai mulţi dintre gînditorii mişcării au exprimat totodată serioase reticenţe faţă de tezele ideologiei „tehnocrate" şi faţă de optimismul afişat de ea în legătură cu destinele capitalismului. Pe de altă parte, ideologia pe care o analizăm s-a aflat printre primele care *au atras atenţia asupra posibilelor consecinţe negative ale manifestării revoluţiei ştiinţifico-tehnice.* Şi aceasta într-un moment în care euforia creşterii economice se afla încă în plin apogeu *.

Fără a nega rezultatele obţinute de sistem în planul creşterii economice, gînditorii „noii stîngi" au demonstrat că acestea nu coincid în mod necesar cu o creştere a bunăstării materiale şi spirituale a marii mase a populaţiei, între creşterea veniturilor şi sporirea masei consumului, pe de o parte, şi umanizarea vieţii sociale, pe de altă parte, neputîndu-se pune semn de egalitate. În totală contradicţie cu teoreticienii „societăţii de consum", ideologii mişcării pe care o analizăm *vedeau în sporirea consumului, în transformarea sa în scop în sine, una dintre principalele surse ale alienării omului în capitalism, iar în crearea de false nevoi o adevărată agresiune asupra fiinţei umane, asupra nevoilor şi aspiraţiilor sale autentice.* Termenii în care pune Erich Fromm această problemă pot fi regăsiţi în numeroase luări de poziţie ale reprezentanţilor „noii stîngi". Binecunoscutul gînditor radical nota : „Iniţial ideea de a consuma lucruri mai multe

[9] Herbert Gintis, *Alienation and Power,* în James H. Weaver ed., *Modern Political Economy,* Boston, Allyn and Bacon Inc., 1973, p. 446.

* E. Mishan exprima plastic atitudinea predominantă în epocă, notînd că : „Dacă spiritul ce se află în spatele creşterii economice ar putea vorbi, atunci deviza lui ar fi «Destul nu este de ajuns»" *(The Costs of Economic Growth,* Penguin Books, 1973, p. 223).

şi mai bune avea în vedere asigurarea unei vieţi mai fericite, mai pline de satisfacţii. Consumul era un mijloc în vederea unui scop — cel al fericirii. Astăzi, consumul a devenit un scop în sine. Creşterea constantă a nevoilor ne forţează la un efort mereu crescînd, ne face dependenţi de aceste nevoi şi de acei oameni şi acele instituţii cu ajutorul cărora ni le împlinim" [10]. Dezvăluirea cercului vicios al promovării falselor nevoi în vederea asigurării unui ritm susţinut al creşterii economice, subordonată ea însăşi obţinerii de profituri sporite, a reprezentat una dintre preocupările majore ale gîndirii „noii stîngi", ea aducînd prin aceasta o contribuţie preţioasă la evidenţierea mecanismelor manipulative ale „capitalismului tîrziu".

Faptul că sporirea salariilor nu constituie în sine un indiciu al reducerii inegalităţilor între diferitele categorii sociale este evidenţiat cu pertinenţă de Richard Parker. Plecînd de la următoarea constatare : „Critica marxistă originară potrivit căreia salariile pot creşte fără ca diferenţele între clase să se reducă, a fost pierdută din vedere în euforia generală a anilor '50" [11], el atrăgea în continuare atenţia asupra faptului că, în ciuda creşterilor de salarii, în perioada postbelică nu s-a asistat la o apropiere între grupul salariaţilor şi cel al monopoliştilor „...distribuţia rămînînd esenţialmente stabilă nu numai în ultimii 20 de ani, ci de-a lungul întregului secol al XX-lea" [12]. Şi nu trebuie trecut cu vederea faptul că el făcea aceste aprecieri pornind de la realităţile societăţii americane, punctul maxim al dezvoltării capitaliste contemporane.

Contrazicînd afirmaţiile doctrinei „societăţii claselor mijlocii", unul dintre cele mai cunoscute programe ale „noii stîngi" engleze releva : „2% din populaţia britanică posedă cca. 50% din întreaga bogăţie a societăţii, iar 10% posedă 80% din aceasta. Diferenţele de venituri sînt încă foarte mari. Cînd adăugăm la proprietăţi profiturile obţinute de pe urma acestora, constatăm că 1% din populaţia britanică are acelaşi venit cu cca. 30% din totalul celor cu venituri scăzute" [13]. Persistenţa sărăciei în „edenul" capitalist a consti-

[10] Erich Fromm, *The Sane Society,* New York, Fawcett Publications Inc., 1968, p. 123.

[11] Richard Parker, *The Myth of Middle America,* în J. Weaver, *op. cit.,* p. 136.

[12] *Idem,* p. 149.

[13] *May Day Manifesto,* London, 1968, p. 20.

tuit de asemenea una dintre țintele criticilor aduse de „noua stîngă" sistemului existent. Concluzia pe care au tras-o mulți dintre reprezentanții ei, pe baza sesizării discrepanțelor flagrante între veniturile minorității aflate la putere și cele ale unei părți substanțiale a populației, a fost aceea că inegalitatea nu poate fi depășită în cadrul capitalismului, întrucît îi este constituitivă, că înlăturarea ei presupune un nou mod de organizare socială.

Militarizarea economiei, analiza rolului jucat de complexul militaro-industrial în menținerea ordinii date și a privilegiilor întreținute de ea au constituit un moment central al rechizitoriului „noii stîngi". Semnalînd că promovarea psihologiei „războiului rece" nu este atît urmarea existenței unor amenințări reale, cît o încercare de legitimare a expansiunii cheltuielilor militare — factor-cheie al „reechilibrării" economiei capitaliste în perioada postbelică —, o serie de autori au dezvăluit corelația existentă între militarizarea economiei și interesele marilor monopoluri. „Predominanța intereselor monopoliste și subreprezentarea celor ale săracilor, negrilor, bătrînilor, tinerilor conduce la o izbitoare alocare inumană a resurselor și priorităților sociale. Ea înseamnă, de exemplu, continua alocare a fondurilor publice și a forței de muncă din domeniul tehnic către tehnologia militară și spațială și aceasta nu pur și simplu datorită necesităților războiului rece, ci pentru că vastele corporații aerospațiale nu pot fi susținute altfel" [14].

Risipirea iluziilor privitoare la capacitatea „capitalismului tîrziu" de a asigura bunăstarea tuturora a fost însoțită adesea de relevarea raporturilor inechitabile existente între țările dezvoltate și cele subdezvoltate, pe seama cărora s-a edificat prosperitatea celor dintîi. Referindu-se la anii *boom*-ului economic, C. W. Mills nota : „Puține lacrimi vor fi vărsate pentru cel de-al șaselea deceniu. Cinic, materialist, egoist, acest deceniu i-a făcut pe bogați mai bogați, pe cei săraci mai săraci. Țărilor avansate din Occodent le-a adus o prosperitate fără precedent, realizată în cea mai mare parte pe seama sărăcirii crescînde a Asiei și Africii" [15]. Carl Oglesby, semnala la rîndul său : „Deși nu reprezentăm decît 5% din populația lumii, noi consumăm cam jumătate din

[14] Richard Flacks, *Is the Great Society Just a Barbecue?*, în Arthur Kopkind ed., *Thoughts of the Young Radicals*, New York, Pittman Publishing Corporation, 1966, p. 51—52.

[15] Cf. Herbert Aptheker, *The World of C. W. Mills*, New York, Marzaniard Munsell Inc., 1960, p. 31.

ceea ce se produce în lume. Profităm de pe urma unei bogății care nu ne aparține în cea mai bună parte, punînd-o în buzunarele, garajele, stomacurile noastre..." [16].

Argumentele aduse de gînditorii „noii stîngi" în ce privește „vocația inegalitară" a capitalismului constituie o dovadă în plus a faptului că sistemul relațiilor de producție proprii acestuia nu este istoricește epuizat doar în momentul în care încetează a mai asigura dezvoltarea producției, atingînd „catastrofa economică", ci, fapt extrem de important pentru depășirea unei gîndiri economice mecaniciste, chiar atunci cînd începe să reprezinte un obstacol în calea deplinei utilizări a potențialului existent. Căci, după cum releva Greg Calvert, „prăpastia cea mai tulburătoare este cea existentă între «ceea ce am putea fi» și condițiile care se opun împlinirii noastre" [17].

Unii dintre teoreticienii „noii stîngi" au ajuns să efectueze analize penetrante și în ce privește *realitățile politice* ale societăților occidentale, descifrarea conținutului apologetic al tezelor referitoare la așa-zisa „democrație pluralistă" în cadrul căruia diferitele interese ar fi reprezentate în mod egal constituind momentul de vîrf al acestor demersuri. Observațiile făcute de gînditorii „noii stîngi" în legătură cu unele tendințe ale evoluției vieții politice din țările capitaliste dezvoltate au relevat în bună măsură că realitățile acestuia nu confirmă imaginea ideologiei apologetice potrivit căreia „noul capitalism" ar fi „cea mai bună dintre lumile posibile". Desigur, nu întotdeauna critica stărilor de lucru existente a îmbrăcat haina unor analize propriu-zis științifice, dar virulența cu care au demascat unii dintre reprezentanții „noii stîngi" modul idilic în care erau prezentate relațiile de clasă în așa-zisa „societate industrială avansată" au contribuit neîndoielnic la scăderea forței de iradiere a ideologiei dominante. Alain Geismar, unul dintre liderii „noii stîngi" franceze, demasca frontal caracterul dictatorial al multcelebratei „democrații occidentale". „Pentru a încerca să-i mențineți pe săraci sub dictatura voastă — sublinia el — ați pus în funcțiune un formidabil aparat de represiune, ale cărui reguli sînt : «Este interzis a discuta, a gîndi, a se exprima, a se revolta». Există dictatură în uzine..., există dictatura de

[16] Cf. Kenneth și Patricia Dolbeare, *American Ideologies*, Chicago, Markham Publishing Company, 1971, p. 167.

[17] Gregory Calvert, *In White America : Radical Consciousness and Social Change*, în Massimo Teodori ed., *The New Left : A Documentary History*, Indianopolis, Bobbs-Merrill, 1969, p. 414.

pe stradă, exercitată de polițistul care urmărește și arestează pe cine vrea, pur și simplu pentru că respectiva persoană are părul lung, aerul unui militant de stînga sau al unui muncitor imigrant. Există dictatura exercitată de armată, pe care încercați să o transformați într-o rezervă a spărgătorilor de grevă și a asasinilor poporului. Legea făcută de cei bogați pentru a-i oprima pe cei săraci este și ea dictatură, după cum este dictatură și justiția aflată în serviciul puterii. Dictatură este și așa-zisa informare... adevărată ciomăgeală realizată de presă, radio, televiziune, publicitate, cinematograf pentru a modela creierele... Informarea este în fapt o Franță a banilor care impune tăcere Franței celor săraci..." [18].

Amendînd tezele care susțineau că statul capitalist ar fi subordonat „interesului general", Herbert Gintis concluziona într-unul din studiile sale că „alienarea față de politică și de stat" este un dat al capitalismului contemporan. „Statul — nota el — nu este alienat numai pentru că nu este controlat de către popor, dar și pentru că luat în sine el este lipsit de orice control efectiv asupra vieții cotidiene. Deși politica este cel puțin formal democratică, viața noastră economică este forma cea mai avansată de totalitarism trăită vreodată de oameni. Deținătorii capitalului și managerii care-i reprezintă ne controlează munca, mediul și comunitățile în care trăim" [19]. Todd Gitlin semnala pe de altă parte discordanța existentă între imaginea liberală asupra societății și realitatea concretă : „Principala eroare a liberalismului constă în a considera că puterea este împărțită între instituțiile aflate în competiție, care s-ar echilibra unele pe altele. El presupune că interesul național sau, altfel spus, «binele pentru fiecare» ar decurge din conflictul ordonat care s-ar manifesta între guvern, lumea afacerii, sindicate, grupuri de interese etc. Libertatea individuală ar fi garantată de faptul că există în permanență loc pentru un interes în plus. Realitatea brutală constă însă în faptul că pentru majoritatea americanilor frînele puterii — respectiv controlul asupra deciziilor elementare privitoare la viața lor — sînt inaccesibile. Cei mai mulți dintre noi sînt reduși la apatie, tocmai pentru că simt că lumea este indiferentă față de noi" [20].

[18] Alain Geismar, *Pourquoi nous combattons*, Paris, François Maspero, 1970, p. 6.
[19] Herbert Gintis, *op. cit.*, p. 456.
[20] Todd Gitlin, *Power and the Myth of Progress*, în Arthur Kopkind ed., *op. cit.*, p. 17—18.

Surprinderea faptului că *apatia maselor este una dintre condițiile indispensabile ale perpetuării capitalismului contemporan* constituie una dintre cele mai valoroase achiziții ale demersului critic efectuat de ideologia „noii stîngi" : „Corporatismul liberal *are nevoie* de apatia maselor. Întrucît deciziile sînt luate la nivel central, de către elite, acestea pot fi transpuse în viață numai cu condiția ca alegătorii să fie imobilizați. Dacă liderii și purtătorii de cuvînt ai instituțiilor și organizațiilor ar trebui să fie responsabili față de un public angajat activ în elaborarea deciziilor, atunci nu ar mai fi posibilă încălcarea drepturilor populare și devotamentul ritual față de o așa-zisă bunăstare publică, or acestea constituie însăși substanța politicii consensului. Mai mult, tehnica preferată de control social — acceptarea tăcerii în schimbul unor presupuse beneficii — predică oamenilor virtuțile conducerii de către elite, precum și retragerea din activitatea cetățenească" [21]. Dezvăluind factura manipulativă și antidemocratică a „consensului", reprezentanții „noii stîngi" engleze consemnau următoarele : „Scopul politic al noului capitalism și al guvernelor care îl sprijină este clar. El urmărește să atenueze conflictul real, să-l dizolve într-un aparent consens politic : ...*Politica consensului*, indispensabilă succesului noului capitalism, *este în esența sa manipulativă*, o politică a administrării oamenilor și, ca atare, profund nedemocratică" [22] (subl. ns.).

Plecînd de la aceste date structurale ale regimului politic din societățile capitaliste dezvoltate, gînditorilor „noii stîngi" nu le-a fost prea greu să sesizeze legătura existentă între politica internă promovată de guvernele burgheze și politica lor externă. „Vietnamul — semnala unul dintre ei — nu este o eroare tragică ; el decurge din logica americană a «legii și ordinii»" [23]. Evidențiind ușurința cu care sînt abandonate crezurile democratice atunci cînd burghezia își simte amenințată dominația, Rudi Dutschke ținea să precizeze : „Agresiunea americană în Vietnam, prea evidentă și prea brutală pentru a putea fi trecută cu vederea, s-a produs într-un moment în care variatele mecanisme de influență și control ale imperialismului nu mai puteau preveni victoria forțelor revoluționare de eliberare din Vietnam" [24].

[21] Richard Flacks, *Is The Great Society Just a Barbecue ?* în Arthur Kopkind ed. *op. cit.*, p. 52.
[22] *May Day Manifesto 1968*, ed. cit., p. 15.
[23] Todd Gitlin, *op. cit.*, p. 22.
[24] Rudi Dutschke, *On Anti-authoritarianism*, *op. cit.*, p. 244.

Examenul critic întreprins de gînditorii „noii stîngi" nu a scăpat din vedere nici *ideologia dominantă*, acest adevărat pilon de susţinere a „capitalismului tîrziu", prin care sistemul existent încearcă să se facă acceptat chiar de către cei pe care îi oprimă. Ralph Miliband nota în acest sens : „Elitele economice din societăţile capitaliste nu se mulţumesc cu sprijinul guvernelor şi al altor componente ale sistemului statal. Ele doresc şi sprijin, sau măcar acceptare din partea supuşilor lor. Clasele subordonate din aceste regimuri, precum şi clasele «intermediare» trebuie convinse să accepte ordinea socială existentă şi să-şi realizeze dorinţele şi aspiraţiile în limitele acesteia. Procesul legitimizării societăţii capitaliste este unul de maximă importanţă" [25]. Într-un valoros studiu, intitulat *Scurt ghid al ideologiei burgheze*, Robin Blackburn releva cu pertinenţă grija cu care ocolesc purtătorii de cuvînt ai *statu quo*-ului „concepte critice" precum „exploatare", „contradicţii" şi modul în care sărăcesc conţinutul altora — „alienare", „clasă" — pentru a le răpi relevanţa politică. Referindu-se la obsedanta identificare a ţărilor socialiste cu nişte aşa-zise „societăţi totalitare", el remarca faptul că aceasta vorbeşte de la sine despre finalităţile ideologiei de factură apologetică : „Mai presus de orice, conceptul «totalitar» caută să ne distragă atenţia de la faptul că, nu mai departe de acum o generaţie, totalitarismul s-a manifestat în aşa-zisele democraţii burgheze «pluraliste», care au devenit principalele practicante şi suportere ale războaielor de exterminare, ale masacrelor, ale utilizării torturilor, ale bombardării populaţiei civile şi ale întregului catalog de opresiuni la care recurge imperialismul modern" [26]. Surprinzînd funcţiile pe care sînt chemate să le îndeplinească ştiinţele sociale în „societatea industrială" (concept care, potrivit autorului citat, „implică faptul că orice încercare de a ataca *statu quo*-ul este iraţională"), Blackburn nota : „Pe scurt, ştiinţa socială burgheză încearcă să mistifice conştiinţa socială îmbibînd-o cu fatalism şi răpindu-i orice impuls critic. Iar acele discipline ale ştiinţelor sociale care nu sînt destinate direct consacrării ordinii sociale au în vedere tehnicile conducerii ei" [27].

---

[25] Ralph Miliband, *The State in Capitalist Society*, London, Quarter Books Limited, 1973, p. 159.

[26] Robin Blackburn, *A Brief Guide to Bourgeois Ideology*, în Alexander Cockburn şi Robin Blackburn eds., *Student Power*, Penguin Books, 1969, p. 194.

[27] *Idem*, p. 164.

Atenţia acordată de gînditorii „noii stîngi" problemei manipulării este parte a unei încercări mai largi de a defini „condiţia umană" în societăţile occidentale. Prin efortul de descifrare a multitudinii de faţete pe care le îmbracă alienarea umană, gînditorii mişcării au adus o contribuţie notabilă la radiografierea capitalismului contemporan şi la evidenţierea incapacităţii sale de a satisface autenticele nevoi şi aspiraţii umane. „Împărtăşim părerea că creşterea economică a societăţilor industriale avansate — subliniau doi reprezentanţi ai „noii stîngi" — este alienantă, în sensul că dezvoltarea istorică a sferelor sociale de importanţă fundamentală pentru bunăstare — distribuţia veniturilor şi a puterii, structura muncii şi a tehnologiei, integritatea socială şi arhitecturală a cartierelor, vitalitatea mediului ecologic, dezvoltarea sistemului cultural însuşi — nu corespund şi nu pot corespunde, în actualele condiţii, nici celor mai elementare dorinţe, ţeluri, preferinţe şi aspiraţii ale cetăţenilor lor. Mai mult, cursul normal al activităţilor economice de zi cu zi conduce, în cadrul economiilor avansate, la forme ale conştiinţei sociale şi la scopuri individuale incompatibile cu autentica bunăstare, dar favorabile acceptării de către oameni, în calitatea lor de cetăţeni şi de muncitori, a unui sistem alienant" [28].

Credem că fie şi numai această rapidă trecere în revistă a cîtorva dintre temele majore ale criticii întreprinse de ideologia „noii stîngi" este în măsură să explice virulenţa atacurilor pe care i le-au adresat apologeţii capitalismului. Căci analizele întreprinse de gîndirea noii mişcări radicale nu numai că au reînnodat filonul de critică socială ce părea să fi dispărut în primii ani ai *boom*-ului economic postbelic, dar au relevat cu o intensitate şi o prospeţime deosebite *noile contradicţii* generate de încercările de reechilibrare a capitalismului. Direct sau indirect, acest curent de gîndire a reconfirmat valabilitatea analizelor şi predicţiilor marxiste privitoare la disjuncţia existentă între cerinţele progresului social şi menţinerea relaţiilor capitaliste. Tocmai de aceea, aplecarea asupra demersurilor critice efectuate de ideologia „noii stîngi", precum şi efortul de elaborare a unor răspunsuri la întrebările ridicate de ea cu privire la realităţile lumii în care trăim pot constitui o întreprindere fertilă pentru marxismul creator.

---

[28] Herbert Gintis şi Ralph Pochoda, *Economics in a Revolutionary Age*, în James Weaver ed., *op. cit.*, p. 33.

*

Nu dorim să încheiem succinta prezentare a demersurilor critice ale „noii stîngi" înainte de a ne opri asupra contribuţiei pe care a adus-o unul dintre mentorii ei de seamă — l-am numit pe Herbert Marcuse — la radiografierea contradicţiilor „capitalismului tîrziu". Oprindu-se cu precădere asupra societăţii americane, Marcuse a emis uneori păreri ce nu-şi găsesc acoperire în realităţile europene, dar dincolo de aceasta trebuie reţinut faptul că, sesizînd contradicţiile şi absurdităţile generate de „societatea industrială avansată", el porneşte de la situaţia Statelor Unite, întruchipare „de vîrf" a capitalismului postbelic, demonstrînd astfel incapacitatea funciară a acestei orînduiri de a se „autodepăşi".

Nelipsită de contradicţii, opera lui Marcuse (avem în vedere mai ales lucrările elaborate între 1964—1979) a reuşit totuşi prin aspectele sale cele mai profunde să contribuie la demistificarea imaginii oficiale asupra sistemului social-politic din ţările capitaliste dezvoltate. După cum sublinia cu perfectă îndreptăţire Nicolae Tertulian, „Faptul de a fi pus la baza analizelor sale o serie de teze centrale ale materialismului istoric : contradicţia între uriaşa dezvoltare a forţelor de producţie şi anacronica lor utilizare în cadrul relaţiilor de producţie capitaliste, plusvaloarea (nu atît cea absolută, cît cea relativă) ca principal izvor de reproducţie a societăţii capitalismului tardiv, odată cu intensificarea alienării în cadrul ei etc., a asigurat criticii lui Marcuse o reală soliditate teoretică şi o netăgăduită putere de persuasiune" [29]. Credem că tocmai în ataşamentul lui Marcuse faţă de adevăruri perene ale marxismului trebuie căutată cheia reuşitelor sale în critica „societăţii afluenţei". Pe de altă parte, aportul marcusian la descifrarea mecanismelor menţinerii capitalismului contemporan reprezintă, la rîndul său, un moment al demersului teoretic mai larg de actualizare a analizei acestui tip de societate, pe care marxismul creator poate şi trebuie să-l integreze.

Oprindu-se asupra efectelor pe care le are utilizarea capitalistă a ştiinţei şi tehnicii moderne, Marcuse a replicat cu putere poziţiilor „optimismului tehnologic", ce se făcea vinovat de ignorarea multiplelor contradicţii antrenate de

[29] Nicolae Tertulian, *Herbert Marcuse — o biografie intelectuală*, în *Experienţă, gîndire, artă*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1977, p. 169.

folosirea „iraţională a raţionalităţii". El a demontat pas cu pas imaginea „armonică" a unei „societăţi a bunăstării", demonstrînd că ea nu are acoperire în realitate şi că nu este mai mult decît o construcţie mistificatoare a apologeţilor ordinii date. Dezvăluind caracterul iraţional şi represiv al capitalismului postbelic, Herbert Marcuse nota : „În ansamblul ei această societate este iraţională. Productivitatea ei distruge dezvoltarea liberă a nevoilor şi facultăţilor umane, pacea ei este menţinută numai datorită veşnicei ameninţări cu războiul, iar creşterea ei depinde de reprimarea posibilităţilor reale de pacificare a luptei pentru existenţă individuală, naţională şi internaţională. Această reprimare, atît de deosebită de cea caracteristică stadiilor anterioare, mai puţin dezvoltate, ale societăţii noastre, se înfăptuieşte astăzi pornind nu de la un stadiu de imaturitate naturală şi tehnică, ci mai curînd de la o poziţie de forţă..." [30].

Puternica expansiune a productivităţii sociale, sporirea bogăţiei sociale, dezvoltarea aparatului tehnologic, subordonate toate profitului şi reproducţiei capitaliste, sînt relevate a fi tot atîtea surse ale „integrării" indivizilor în mecanismul *unidimensionalizării* fiinţei umane. Interpretată adesea ca viziune sceptică asupra posibilităţii negării ordinii date, unidimensionalizarea, aşa cum o înţelege Marcuse, poate fi descifrată nu numai şi nu atît ca *imagine* a unei stări de lucruri deja existente, cît *a mecanismului de asigurare a stabilităţii sistemului în condiţiile atingerii limitelor funcţionalităţii sale*. Evidenţiind multiplele canale prin care acesta încearcă să preformeze nevoile indivizilor spre a le dirija în direcţii favorabile menţinerii sale, Marcuse întreprinde un rechizitoriu vehement la adresa structurilor şi finalităţilor „societăţii de consum". Conceptele de „desublimare represivă" şi de „contrarevoluţie preventivă" constituie elemente cheie ale modelului interpretativ elaborat de Marcuse, capabile să releve că în spatele aparentului consens al societăţilor industriale avansate nu se află convergenţa dintre interesele diverselor categorii sociale, aşa cum pretind doctrinele „societăţii claselor mijlocii", „deproletarizării", „depolitizării" şi „dezideologizării", ci constrîngerea exercitată de sistem prin mijloace şi metode infinit mai subtile şi mai eficiente decît cele ale coerciţiei.

[30] Herbert Marcuse, *Scrieri filozofice*, Bucureşti, Editura politică, 1977, p. 296.

Răspunzînd, în prefaţa la ediţia franceză a *Omului unidimensional*, acuzaţiei că, potrivit opiniei sale, sistemul capitalist „s-ar fi imunizat la schimbare", Herbert Marcuse ţinea să precizeze : „Mi s-a reproşat de a fi negat existenţa contradicţiilor interne ale structurii capitalismului. Cartea mea, cred, arată desul de limpede că aceste contradicţii continuă să existe, ba chiar că sînt mai accentuate, mai acute decît în fazele anterioare ale dezvoltării" [31]. Tocmai de aceea, autenticul mesaj al lucrării în cauză, al operei marcusiene în general, nu poate fi apreciat — aşa cum, din păcate, au afirmat chiar unii autori marxişti — ca fiind unul de abandonare a oricărei lupte, al predicării inutilităţii opoziţiei faţă de sistem, ci ca o străduinţă de a releva noile condiţii ale luptei împotriva unui sistem care încearcă să se perpetueze nu numai prin deformarea relaţiilor dintre oameni, ci şi prin cangrenarea subiectivităţii umane însăşi. Citită atent, o observaţie precum aceea că „Societatea actuală va putea stăvili forţele revoluţionare atîta timp cît va reuşi să producă tot mai mult unt *şi* tunuri şi să amăgească populaţia prin noi forme de control total" [32] nu are în vedere sublinierea zădărniciei opoziţiei faţă de ordinea existentă, ci mai degrabă semnalarea *dificultăţilor sporite* ce se ridică în prezent în faţa forţelor interesate în schimbare.

Ni se pare că analizele întreprinse de gînditor pot fi decodificate într-o asemenea manieră cu atît mai mult cu cît într-o lucrare din 1972, în care neîndoielnic Marcuse a corijat unele din tezele care îi aduseseră calificativul de „pesimist iremediabil", el demonstrează că *organizarea „contrarevoluţiei preventive" nu este atît un semn al forţei, cît mai degrabă al slăbiciunii sistemului*. Prin aceasta „capitalismul se recunoaşte a fi ameninţat de revoluţie" [33], sursele obiective ale revoluţiei aflîndu-se tocmai în contradicţiile insurmontabile ale capitalismului : „Totala organizare a societăţii în condiţiile capitalismului monopolist şi bogăţia crescîndă creată de această organizare nu pot stăvili dinamica creşterii sale : capitalismul nu poate satisface nevoile pe care le creează..." [34].

Semnalele de alarmă pe care le-a tras Marcuse nu sînt simple reflecţii ale unei minţi lucide în faţa apocalipsului

[31] *Idem*, p. 291.
[32] *Idem*, p. 292.
[33] Herbert Marcuse, *Counter-Revolution and Revolt*, Boston, Beacon Press, 1972, p. 2.
[34] *Idem*, p. 16.

inevitabil, ci o pledoarie pentru o practică politică şi o activitate teoretică pe măsura noilor evoluţii ale capitalismului, a căror miză este, în ultimă instanţă, „socialismul sau barbaria". Majoritatea lucrărilor sale din ultimii 15 ani ai vieţii au intenţionat a fi tocmai contribuţii la un asemenea efort colectiv al forţelor progresiste în direcţia contracarării potenţialului totalitar de care dispune, astăzi mai mult decît oricînd în istoria sa, capitalismul ca societate a dominaţiei şi exploatării.

O judecată obiectivă asupra activităţii sale nu poate să scape, desigur, din vedere inconsecvenţele, limitele şi neîmplinirile teoriei sale sociale, caracterul discutabil al unor teze marcusiene. Pe de altă parte, nu trebuie uitat însă că, spre deosebire de alţi reprezentanţi ai generaţiei sale, el nu s-a situat pe poziţiile unui „neutralism academic", ci s-a implicat profund în dezbaterile politice ale epocii, oferind un model de angajare a intelectualităţii în viaţa socială şi politică a contemporaneităţii. Fapt şi mai meritoriu, el a făcut-o „nu în maniera intervenţiilor ocazionale sau în aceea a tratării unor chestiuni particulare în relaţie cu o anumită situaţie politică sau dintr-un pur imbold cetăţenesc, ci abordînd problematica politică ca soluţie reală a multiplelor probleme sociale şi culturale din societatea capitalistă" [35].

2. Forţele şi mijloacele schimbării

Concluzia cvasiunanimă la care au ajuns reprezentanţii „noii stîngi" în urma examinării realităţilor economice, sociale, politice şi culturale ale societăţilor occidentale a fost aceea a necesităţii înfăptuirii unor transformări menite să conducă la înlăturarea vicisitudinilor sistemului existent. Cu toate că schimbarea a fost un cuvînt de ordine general al noii mişcări radicale, viziunea asupra profunzimii inciziei ce ar trebui realizate, asupra agenţilor şi căilor schimbării s-a modificat permanent pe măsura evoluţiei „noii stîngi" şi a confruntării ei cu forţele ordinii. Tocmai de aceea evaluarea poziţiilor acestei ideologii faţă de problemele amintite se conturează a fi o sarcină dintre cele mai dificile. Poate că în nici un alt plan al gîndirii „noii stîngi" nu se reflectă cu mai multă acuitate *factura ei contradictorie* decît în cel

[35] Andrei Marga, *Herbert Marcuse*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p. 193.

al meditației asupra conținutului, modalităților și finalităților procesului de transformare a „capitalismului tîrziu". Fără luarea în considerare a faptului că mișcarea — și în consecință și ideologia ei — s-a aflat într-o *permanentă căutare a identității ei sociale*, oscilînd între atitudini și teze extreme, orice analiză riscă să denatureze într-un sens sau altul concepția „noii stîngi" în legătură cu aceste aspecte.

Poate tocmai de aceea o schemă de abordare de tipul „și-și" — mai consonantă cu structura acestei gîndiri — s-ar putea dovedi mai fertilă decît una de tipul „sau-sau". Coexistența în cadrul ideologiei „noii stîngi" a unor teze diferite sau chiar opuse în legătură cu unul și același aspect al vieții sociale se datorează în bună parte unei situații pe care André Gorz o definea după cum urmează: „Fiind obiectiv anticapitalistă, contestația lor (a intelectualilor și studenților — *n. ns.*) nu este încă explicit socialistă. Deși resping hegemonia ideologică a burghezie, ei nu abandonează încă iluzia reformistă și nici nu acceptă hegemonia ideologică a clasei muncitoare" [36].

Astfel,în ce privește factura schimbării, au fost exprimate atît idei de sorginte reformistă, potrivit cărora ar fi fost de ajuns o simplă „corectare" a capitalismului, cît și idei care pledau pentru schimbarea din temelii a societății existente. Pozițiile reformiste au predominat în perioada de început a mișcării, cînd reprezentanții acesteia împărtășeau iluzia că semnalarea deficiențelor funcționării sistemului dat ar fi suficientă pentru ca factorii de decizie să ia măsuri în vederea înlăturării lor treptate și a „umanizării" capitalismului. Abandonat destul de rapid, acest punct de vedere avea să facă loc, pe măsura conștientizării faptului că forțele dominante opun rezistență oricărei acțiuni ce ar pune în pericol perpetuarea *statu quo*-ului, preocupării de a se defini schimbarea în termenii revoluției. Este adevărat că într-un anumit sens ideologia „noii stîngi" a demonetizat conceptul de revoluție printr-o utilizare abuzivă, dar pe de altă parte, unele dintre demersurile ei au contribuit la ceea ce Marcuse denumea (poate cam exagerat) „redefinirea conceptului de revoluție". În esența ei această „redefinire" ar consta în faptul că „noua stîngă" a pus conceptul de revoluție „în legătură cu noile posibilități de libertate, cu noile potențiale ale unei dezvoltări socialiste, care au fost generate (și în același timp sistate) de capitalismul dezvoltat. În felul acesta au luat naștere noi

[36] André Gorz, *Reforme et révolution*, Paris, Seuil, 1969, p. 49.

dimensiuni ale schimbării sociale. Schimbarea nu mai este concepută astăzi numai ca o prefacere economică și politică, numai ca instaurarea unui nou mod de producție și a unor noi instituții, ci, de asemenea, și în primul rînd, ca răsturnare a sistemului dominant al nevoilor și posibilităților de satisfacere a acestora" [37].

Acei teoreticieni ai mișcării ce împărtășeau punctul de vedere menționat de Marcuse mergeau în continuarea tezelor gramsciene cu privire la „hegemonie" și la greutatea specifică ce revine „societății civile" în cadrul societăților capitaliste dezvoltate din Occident *. Ei păreau să fi înțeles că întrucît producerea și reproducerea acestor societăți nu se realizează numai cu ajutor „dominației", ci și prin „conducere intelectuală și morală", emanciparea de hegemonia burgheză ** devine o condiție *sine qua non* a unei transformări structurale ireversibile a sistemului de relații propriu capitalismului. Tocmai în virtutea unor asemenea clarificări afirma unul dintre ideologii „noii stîngi" americane că: „În societatea capitalistă avansată revoluția nu este un act insurecțional unic. Ea nu este nici un război civil de hărțuială ce se duce între două armate opuse. *Revoluția este o luptă îndelungată, continuă, cu aspecte politice, sociale și culturale ce se împletesc în mod inextricabil*" (subl. ns.) [38]. Această viziune, bogată în implicații, a jucat un anumit rol în accelerarea eforturilor marxismului de a-și conecta concepția despre revoluție la realitățile celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Ea nu s-a bucurat însă de o audiență prea largă în rîndurile militanților „noii stîngi", fiind eclipsată adesea de o serie

[37] Herbert Marcuse, *Actuels*, ed. cit., p. 14.

* „Societatea politică (sau dictatura, sau aparatul coercitiv care asigură conformarea maselor populare la tipul de producție sau de economie existent la un moment dat)" este opusă „societății civile (sau hegemoniei unui grup social asupra ansamblului societății naționale, exercitată prin intermediul organizațiilor zise private, precum biserica, sindicatele, școala etc.)" (Antonio Gramsci, *Lettere dal carcere*, Turin, 1965, p. 481).

** „Puterea societății capitaliste — nota Michael Lerner — a constat în abilitatea sa de a convinge pe cei exploatați, al căror potențial uman îl înăbușă, că acționează rațional, în interesul tuturor. Ceea ce este numit adesea «hegemonia burgheză» semnifică tocmai capacitatea clasei conducătoare de a-și prezenta propriile interese ca interese ale tuturor ființelor umane" (*The New Socialist Revolution*, New York, Dell Publishing Company, 1973, p. 231—232).

[38] Richard Flacks, *Young Intelligentsia in Revolt*, în Anhonv. Orum ed., *The Seeds of Politics*, Prentince Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1972, p. 269.

de imagini simplificatoare asupra conţinutului revoluţiei, imagini care promiteau schimbări rapide şi spectaculoase ale ordinii date. Ea nu poate fi trecută însă cu vederea ; căci a insista doar asupra ideilor „insurecţionaliste" ale „noii stîngi" sau asupra acelora care echivalau revoluţia cu o rezultantă a aglutinării unor comunităţi restrînse ce ar începe să promoveze principiile unui „nou mod de viaţă" chiar în sînul societăţii capitaliste înseamnă a ignora *starea de căutare permanentă* care a caracterizat demersurile teoreticienilor ei. Pe de altă parte, ar fi însă la fel de eronat să se susţină că marxismul şi-ar fi regăsit „suflul" graţie „noii stîngi".

O întreagă literatură a bătut monedă asupra faptului că ideologia „noii stîngi" refuză clasei muncitoare orice rol în înfăptuirea transformărilor structurale ale capitalismului contemporan. Examinarea scrierilor diverşilor teoreticieni, a documentelor programatice ale grupurilor „noii stîngi" atestă în fapt că în legătură cu agenţii schimbării sociale au fost exprimate cel puţin patru poziţii distincte : a) clasa muncitoare continuă să rămînă principala forţă revoluţionară, „noii stîngi" revenindu-i doar sarcina de a crea în rîndurile studenţimii şi intelectualităţii o stare de spirit favorabilă confluenţei luptei acestora cu cea a clasei muncitoare ; b) deşi clasa muncitoare constituie principala forţă revoluţionară, ea nu acţionează ca atare, trebuind, deci, să fie „retrezită" şi „catalizată" de „forţele proaspete" ale revoluţiei, pe care le-ar reprezenta „noua stîngă" ; c) studenţimea şi/sau intelectualitatea au devenit „noua clasă muncitoare" a „capitalismului tîrziu", ele fiind în curs de a prelua în întregime misiunea istorică a clasei muncitoare ; d) studenţimea şi intelectualitatea nu sînt decît simple „anexe" ale clasei muncitoare, astfel încît singura lor şansă de a participa la revoluţie este aceea de a se subordona întru totul intereselor acesteia.

Plecînd de la o serie de elemente reale legate de creşterea nivelului de trai al clasei muncitoare din ţările occidentale, unii dintre teoreticienii mişcării au absolutizat această stare de lucruri, mergînd pînă la a susţine că ar avea loc o „derevoluţionarizare" a principalei categorii exploatate, întrucît prin înlăturarea capitalismului ea „ar avea de pierdut mai mult decît lanţurile". Anumite rămîneri în urmă în ce priveşte dobîndirea conştiinţei de sine a clasei muncitoare din ţări precum Statele Unite, Marea Britanie, R. G. Germania — mai „timidă" din punct de vedere politic — au fost aduse şi ele ca argument în favoarea necesităţii identificării unor

noi agenţi ai revoluţiei. Aceştia ar fi urmat să se recruteze fie din rîndurile intelectualităţii şi studenţimii, fie die rîndurile unor categorii „marginale" (săraci, şomeri, grupuri etnice persecutate etc.) ce ar scăpa, dintr-un motiv sau altul, efectelor integrative ale noilor mecanisme de perpetuare a „capitalismului tîrziu". Dacă asemenea opinii au predominat o vreme în cadrul „noii stîngi", nu este mai puţin adevărat că uneori li s-au adus corective chiar din sînul mişcării. Ni se pare util să semnalăm observaţiile lui Greg Calvert şi ale lui Carol Neiman în legătură cu presupusul rol „revoluţionar" al „marginalilor". „Deşi şomerii din mediul urban şi săracii din lumea satului — notau ei — sînt cele mai oprimate sectoare ale populaţiei, ei nu constituie o bază socială adecvată pentru o mişcare revoluţionară socialistă, date fiind relaţiile lor periferice cu mijloacele de producţie. Lipsurile materiale continuă să fie o problemă fundamentală pentru o mare parte a populaţiei, dar ele nu mai constituie singura problemă în jurul căreia să se edifice o mişcare majoritară care să formuleze revendicări capabile să conteste în mod radical sistemul capitalist"[39]. Refuzînd teza privitoare la transformarea intelectualităţii şi/sau studenţimii într-o „nouă clasă muncitoare", un reprezentant al „noii stîngi engleze" preciza următoarele : „Această interpretare pare a avea, la prima vedere, anumite merite. Ea apare ca o încercare de a explica amploarea radicalismului studenţesc... Dar nu există nici o îndoială că teza ei fundamentală este incorectă din punct de vedere ştiinţific şi reacţionară din punct de vedere politic. Căci întreaga ei argumentaţie pleacă de la presupunerea tacită a desfăşurării unei «revoluţii manageriale»... În fapt nu există însă nici o dovadă care să sprijine concepţia potrivit căreia societatea burgheză ar fi trecut de la «acumularea capitalului» la o societate a «progresului ştiinţific şi tehnic». La fel de puţin adevărată este afirmaţia că punctul central al deciziei s-ar fi deplasat dinspre fabrică spre universitate"[40]. În sfîrşit, unul dintre liderii „noii stîngi" franceze ţinea să precizeze chiar în timpul desfăşurării evenimentelor din mai 1968 : „Mişcarea studenţească depinde hotărîtor de mişcarea muncitorească. Dacă aceasta din urmă încetează, propria noastră mişcare este condamnată, pentru că se

[39] Greg Calvert şi Carol Neiman, *op. cit.*, p. 75.
[40] Gareth Stedman Jones, *The Meaning of the Student Revolt*, în Alexander Cockburn şi Robin Blackburn, *op. cit.*, p. 27.

va găsi izolată în fața unei represiuni brutale și pentru că studenții nu se pot angaja de unii singuri în lupta politică" [41].

Dar chiar și acei teoreticieni care împărtășeau ideea „scăderii" potențialului revoluționar al clasei muncitoare și atribuiau studențimii și/sau intelectualității un rol central în înfăptuirea revoluției nu excludeau clasa muncitoare din rîndul agenților schimbării. Ei vorbeau mai degrabă despre o „pierdere a rolului conducător" al clasei muncitoare și despre „preluarea" sa de către categoriile ce ar întruni calitatea de „forțe de ruptură" în cadrul capitalismului contemporan. Agenții revoluției nu se reduc, conform acestei viziuni, la inițiatorii ei — în speță intelectualitatea și studențimea — ci cuprind ansamblul forțelor oprimate de sistem, indiferent că ele își realizează sau nu condiția de fapt. Ceea ce ar deosebi însă pe „inițiatorii" revoluției de restul participanților la activitatea de transformare radicală a societății ar fi tocmai capacitatea lor de a conștientiza necesitatea presantă a acesteia și de a i se dedica „fără rezerve". Fără îndoială că relativa scădere a militantismului politic al clasei muncitoare occidentale în primele două decenii postbelice a jucat un anumit rol în conturarea acestei teze, dar este la fel de adevărat că majorității reprezentanților „noii stîngi" le-a lipsit capacitatea de a înțelege că neactualizarea deplină a potențialului revoluționar al clasei muncitoare, într-un moment sau altul, într-o țară sau alta, nu poate fi echivalată cu „pierderea" misiunii sale istorice, care decurge cu necesitate din poziția obiectivă a acestei clase în cadrul societății capitaliste. Mai mult, ei nu au înțeles că pentru a explica radicalizarea spre stînga a studențimii și intelectualității nu trebuie neapărat să se „renunțe" la atributele intrinseci ale clasei muncitoare. Unul dintre autorii citați mai devreme semnala în acest sens : „Revoltele politice ce au avut loc în ultimii ani în universități nu sînt produsul unei imaginare substituiri a muncitorilor de către studenți. După cum a evidențiat Louis Althusser, deși contradicția determinantă în ultimă instanță a societății capitaliste este întotdeauna aceea dintre muncă și capital, este totuși posibil ca într-un moment anume contradicția dominantă să se manifeste în altă parte. A susține, deci, că cea mai explozivă contradicție a capitalismului avansat se poate exprima în anumite momente istorice concrete la nivelul universității nu implică în nici un caz a contesta

[41] Cf. Hervé Bourges, *op. cit.*, p. 21.

proletariatului industrial calitatea de singura clasă revoluționară capabilă să înlăture capitalismul contemporan" [42].

Dacă cel mai adesea ideologii „noii stîngi" au văzut în studențime și/sau intelectualitate „catalizatorul" mișcării muncitorești, „nucleul conștient" capabil să semene în „masele adormite" conștiința revoluționară, au existat și opinii — ceva mai izolate — care exagerau prin ignorarea sau subestimarea rolului specific al acestor categorii în lupta pentru schimbare, făcînd dovada unui uvrierism extrem de îngust, neconcordant cu noile realități ale structurii și luptei de clasă în condițiile capitalismului dezvoltat. Oricît de paradoxal ar apărea la prima vedere, cele două poziții opuse conțin în subtext una și aceeași presupunere tacită, anume că afirmarea militantismului clasei muncitoare l-ar exclude pe cel al intelectualității și invers. Deși, pe măsura evoluției sale, mișcarea „s-a convins că... o politică înrădăcinată în imperativele de clasă este mai în măsură să aibă eficiență decît o politică întemeiată pe acea eleganță morală care este unul dintre produsele vanității celor puțini" [43], ideologia ei a ajuns arareori să soluționeze într-un mod clar problema alianței clasă muncitoare-intelectualitate. Tendința ei de a pune această relație în termenii supra- sau subordonării este în mare măsură răspunzătoare pentru incapacitatea acestei ideologii de a oferi o imagine realistă asupra uneia dintre cerințele cele mai stringente ale practicii revoluționare din țările capitaliste dezvoltate. Nu este exclus ca ezitările „noii stîngi" în acest plan să fi fost influențate pînă la un punct și de faptul că în respectiva perioadă majoritatea partidelor comuniste occidentale nu abordaseră decît sporadic aspectele legate de necesitatea și posibilitatea alianței dintre clasa muncitoare și intelectualitate.

Poate cea mai grăitoare dovadă a impactului pe care l-au avut insuccesele „noii stîngi" în amorsarea unor schimbări structurale, dar mai ales manifestările unui militantism politic crescînd în rîndurile clasei muncitoare dintr-o serie de țări occidentale — tot mai vizibile la sfîrșitul anilor '60 — asupra concepției sale despre forțele schimbării o oferă evoluția viziunii marcusiene asupra potențialului anticapitalist al clasei muncitoare. Astfel, dacă în 1964, în *Omul unidi-*

[42] Gareth Stedman Jones, *op. cit.*, p. 28.

[43] Carl Oglesby, *The Idea of the New Left*, în Carl Oglesby ed., *The New Left Reader*, ed. cit., p. 16.

mensional, Marcuse afirma că : „În lumea capitalistă, ele (burghezia şi clasa muncitoare — *n.ns.*) sînt încă clasele fundamentale, totuşi, dezvoltarea capitalistă a alterat structura şi funcţia acestor clase într-o asemenea manieră încît ele nu mai sînt agenţii transformării istorice. Un interes predominant de prezervare şi îmbunătăţire a *statu quo*-ului instituţional uneşte vechii antagonişti în zonele cele mai avansate ale societăţii contemporane..." [44], concluzionînd că singurele şanse de schimbare pot fi aşteptate de la forţele neintegrate în sistem, ulterior poziţiile sale s-au mai atenuat. În 1970, după ce Franţa cunoscuse cea mai mare grevă generală din istoria sa (la care au participat peste 9 milioane de muncitori), iar Italia trecuse prin „toamna firbinte" a anului 1969, Marcuse abandonează cel puţin parţial ideea că clasa muncitoare nu s-ar mai opune perpetuării capitalismului. Un prim pas în această direcţie este recunoaşterea nesimilitudinii între situaţia clasei muncitoare americane (pe care o avusese preferenţial în vedere) şi a celei europene : „Ceea ce putem spune despre clasa muncitoare americană, şi anume că marea ei majoritate este integrată în sistem şi nu vrea o transformare radicală, nu putem afirma despre clasa muncitoare europeană" [45]. După cîte se poate constata, chiar şi aici Marcuse rămîne încă tributar unei viziuni imobiliste asupra clasei muncitoare americane, ce pare „condamnată", în virtutea nivelului său de trai mai ridicat, unui conformism perpetuu. Abia după scăderea valului contestatar al intelectualităţii şi studenţimii, cînd devenise clar că fără activarea clasei muncitoare este imposibilă înfăptuirea unei schimbări de anvergură, gînditorul se va replia, afirmînd : „Nu am spus niciodată că clasa muncitoare ar putea fi înlocuită de minorităţi sau de marginali, ca subiect final şi agent al revoluţiei. Atîta timp cît ea reprezintă majoritatea populaţiei, nu va fi, nu va putea fi revoluţie al cărei purtător să nu fie clasa muncitoare" [46]. Deducerea rolului revoluţionar al clasei muncitoare din ponderea ei numerică şi nu din poziţia ei socială este departe de a corespunde întocmai realităţii obiective, dar, în cazul lui Marcuse, recu-

---

[44] Herbert Marcuse, *One-Dimensional Man*, Boston, Beacon Press, 1968, p. XII—XIII.

[45] Herbert Marcuse, *Five Lectures*, Boston, Beacon Press, 1970, p. 85.

[46] H. Marcuse, *Socialisme ou barbarie*, în „Le Nouvel Observateur", nr. 426, 1973, p. 65.

noaşterea acestui rol reprezintă un cert progres faţă de ideile sale anterioare.

În cadrul „noii stîngi" au circulat şi idei potrivit cărora atît teoria cît şi practica revoluţionară trebuie „aduse din afară", din acele zone ale lumii aflate în plină efervescenţă, în care lupta popoarelor reuşeşte să slăbească imperialismul. Mişcările de eliberare din aşa-zisa lume a treia au fost prezentate adesea ca fiind „singura speranţă" ce se mai deschide în faţa metropolelor, care ar fi reuşit să „integreze" forţele interne ale opoziţiei. Aprecierea experienţei luptelor de eliberare naţională ca exemplară şi opusă „tendinţelor conformiste" ale mişcării muncitoreşti din ţările capitaliste dezvoltate a fost indiscutabil legată de ceea ce doi cercetători germani numeau „lumea experienţei" generaţiei anilor '60, care „a avut prilejul să cunoască în întreaga plasticitate a evenimentelor gherila din America Latină şi Africa" [47]. Evidenţiind că o asemenea „identificare romantică" izvorăşte dintr-o insuficientă cunoaştere a realităţilor din Occidentul dezvoltat, doi dintre teoreticienii mişcării americane consemnau : „Atîta timp cît nu se va înţelege faptul că are loc o maturizare a condiţiilor obiective ale revoluţiei chiar în cadrul civilizaţiei neocapitaliste şi nu ne vom decide să operăm în mod realist, plecînd de la forţele şi posibilităţile existente aici, nu se va încheia jocul identificării romantice cu Lumea a Treia" [48]. Este evident, deci, că şi ideile amintite mai sus, care orientau mişcarea spre căile lăturalnice ale mimetismului revoluţionar, şi-au găsit corective chiar în cadrul „noii stîngi".

Ideologia noii mişcări radicale nu este unitară nici în ce priveşte viziunea asupra mijloacelor schimbării. Ca urmare a faptului că o anumită parte a presei din ţările occidentale a accentuat în mod deliberat pledoaria unor lideri ai mişcării pentru „dreptul" acesteia de a utiliza orice mijloace, ideologia „noii stîngi" a fost asimilată în mod precumpănitor unei „ideologii a violenţei". O analiză obiectivă trebuie să pună însă în lumină faptul că deşi asemenea teze s-au bucurat de o oarecare circulaţie în sînul mişcării, ele nu epuizează concepţia ei cu privire la mijloacele schimbării. „Transformarea conştiinţelor", dar mai ales tema-cheie a „noii stîngi" — „democraţia participativă" au avut un ecou

---

[47] Rolf Bauerman şi J. Rötscher, *Zur ideologie der „Neuen Linken"*, în „Deutsche Zeitschrift für Philosophie", nr. 3, 1970.

[48] Greg Calvert şi Carol Neiman, *op. cit.*, p. 159.

cel puțin la fel de mare, (dacă nu chiar mai mare) ca și tema „violenței purificatoare".

Încercînd să demonstreze că opțiunea pentru violență nu este arbitrară, unul dintre documentele mișcării franceze preciza: „Dacă situația noastră ne conduce spre violență, aceasta se întîmplă pentru că întreaga societate este violentă față de noi, pentru că fundamentul societății este violența" [49]. La rîndul său, Carl Oglesby reliefa într-un mod plastic legătura existentă între antiautoritarismul „noii stîngi" și atitudinea forțelor dominante față de acțiunile protestatare. „Noii activiști — consemna el — și-au dobîndit autoritarismul grație bastoanelor polițienești care se rotesc dintr-un capăt al Pămîntului la celălalt pentru a apăra tot ceea ce este mort și uscat, pentru a apăra o ordine socială care prosperă negînd vieții posibilitățile de care dispune și care salută orice aspirație nouă cu o indiferență crescîndă, cu batjocură și violență" [50].

Adepții „mijloacelor forte" de luptă împotriva *statu quo*-ului împărtășeau convingerea că întrucît caracterul represiv al societății date, abil disimulat de o frazeologie democratică, ar scăpa percepției marii mase a populației, „avangardei revoluționare" i-ar reveni sarcina de a-l scoate la iveală „cu orice preț". Ei opinau că metoda cea mai adecvată pentru atingerea acestui scop este lansarea de acțiuni provocatoare, capabile să releve amploarea și profunzimea violenței care infuzează societatea la toate nivelurile. Potrivit aceluiași raționament, asemenea acțiuni provocatoare ar determina punerea în mișcare, într-un mod explicit, a componentelor coercitive ale sistemului, ceea ce ar atrage după sine mobilizarea și rezistența forțelor oprimate. Considerațiile lui Daniel Cohn-Bendit — definitorii pentru linia cea mai extremistă a „noii stîngi" și nu pentru mișcare în ansamblul ei — reflectă în mod sintetic această viziune: „Dezvăluind natura represivă a instituțiilor, mișcarea va provoca represiunea fizică, iar aceasta, la rîndul ei, va declanșa mai întîi o reacție viscerală și mai apoi, grație înțelegerii situației de fapt, va conduce la depășirea interdicției ce împiedică acțiunea directă împotriva puterii" [51]. Eșecurile tacticii de provocare, finalizată într-o accentuare a represiunii și într-o crescută distanțare a maselor care nu voiau să facă revoluție

[49] *The Appeal from Sorbonne*, în Carl Oglesby ed., *op. cit.*, p. 269.
[50] Carl Oglesby, *op. cit.*, p. 15.
[51] Daniel și Gabriel Cohn-Bendit, *op. cit.*, p. 265.

„doar pentru a vedea", au prilejuit numeroase dezbateri în cadrul „noii stîngi". În cursul acestora s-au exprimat critici dintre cele mai aspre la adresa „iresponsabilității" promotorilor violenței. Un argument în plus că respectiva tendință, existentă indiscutabil în cadrul mișcării, nu a fost singulară. Unul dintre comentatorii cei mai obiectivi ținea să precizeze în acest sens: „Trebuie avut grijă să nu se exagereze tendințele nihiliste ale Noii Stîngi. Mișcarea conține o varietate de tendințe, dintre care nici una nu și-a asigurat în mod clar predominanța... Fiecărui nihilist din cadrul Noii Stîngi i se opun mulți alții care susțin o politică radicală pe termen lung" [52].

Tendința opusă, cea a înfăptuirii revoluției prin „transformarea conștiinței", a luat în bună măsură naștere tocmai ca o replică la absolutizarea „faptei". Relatînd desfășurarea unei dezbateri ce a avut loc în 1967 la Universitatea americană Princeton, Doston Rader consemna că avocații violenței au fost serios atacați de către cei care susțineau că aceasta „ne înstrăinează de oameni" și că radicalii „ar trebui mai întîi să-i educe pe oameni pentru a-i face să înțeleagă pentru ce, împotriva a ce și de ce demonstrăm" [53]. Prezentă într-o formă sau alta în luările de poziție ale teoreticienilor „noii stîngi", ideea „revoluționării conștiinței" a căpătat o prezentare sistematică în două binecunoscute lucrări — *The Making of a Counter Culture* (*Făurirea contraculturii*) a lui Theodore Roszak și *The Greening of America* (*Înverzirea Americii*) a lui Charles Reich. Cunoscută sub denumirea de „noua nouă stîngă", această linie de gîndire se caracterizează prin deplasarea accentului dinspre modificarea instituțiilor spre modificarea „sinelui" indivizilor. Apreciind că la nivelul tinerei generații se constituie germenii unei „contra-culturi" ce respinge valorile dominante în societatea existentă, Roszak pledează pentru preluarea și generalizarea acestui refuz al „totalitarismului tehnocratic", ca singură șansă de prezervare a umanului. Împărtășind o viziune atomistă asupra societății, el concepe societatea viitoare drept rezultatul cumulării treptate de „oaze" care scapă efectelor „integrative" ale *statu quo*-ului. „Depășirea" prezentului oprimant urmează a se realiza printr-o „remo-

[52] Christopher Lasch, *The Agony of the American Left*, Pelican Books, 1973, p. 174.
[53] Doston Rader, *Princeton Weekend with SDS*, în „New Republic", 9 decembrie 1967, p. 16.

delare" a sinelui, astfel încît să crească numărul celor „care încetează să trăiască în conformitate cu necesitățile tehnocrației ; care refuză să accepte ca manifestarea potențialităților magice ale personalității lor să se producă numai în timpul liber ; care devin surzi și orbi la chemările carierei și afluenței, la mania consumatorismului, la chemările puterii politice și ale progresului tehnologic ; care pot să răspundă cu un zîmbet trist comediei meschine a acestor valori și pot trece indiferenți pe lîngă ele"[54]. După cîte se poate observa, aceste „mutații" în planul conștiinței nu sînt considerate premise ale angajării într-o activitate de transformare a structurilor alienante ale societății existente ; ele sînt asimilate revoluției însăși. Charles Reich caracterizează și el într-un mod asemănător „revoluția noii generații" : „Vine o revoluție. Ea nu va fi asemenea revoluțiilor din trecut. Ea își află izvoarele în individ și cultură, schimbarea structurii politice fiind doar actul ei final. Pentru a reuși, ea nu va avea nevoie de violență și nu i se poate rezista cu succes făcîndu-se apel la violență. Ea se răspîndește deja cu o rapiditate uimitoare, iar legile, instituțiile și structura noastră socială se schimbă corespunzător. Ea promite o rațiune mai înaltă, o comunitate mai umană și un individ nou și eliberat. Creația sa finală va fi un tot nou și durabil... o relație reînnoită a omului cu sine și cu ceilalți, cu societatea, cu natura și cu Pămîntul"[55]. Faptul că asemenea „soluții" reprezintă mai degrabă o evadare din realitate decît un răspuns la problematica extrem de complexă a revoluționării societăților capitaliste dezvoltate a fost sesizat chiar de către unii gînditori ai „noii stîngi". Astfel, Tom Hayden releva în acest sens : „A crede că un sistem vechi va fi schimbat pur și simplu printr-o «nouă conștiință» este utopic. Nu este posibilă nici o schimbare fără program, organizare, luptă și conflict. O revoluție în «conștiințe» va eroda și va slăbi sistemul actual, dar avem nevoie de instituții ale protestului și rezistenței, care ar putea deveni eventual noi forme de autoguvernare"[56]. Nu este probabil întîmplător că tema „transformării conștiințelor" a avut o largă audiență în Statele

[54] Theodore Roszak, *The Making of a Counter Culture,* New York, Doubleday & Company, Inc., 1969, p. 266.
[55] Charles Reich, *The Greening of America,* New York, Bantam Books, 1971, p. 2.
[56] Tom Hayden, *The Insufficiency of Revolutionary Consciousness,* în Philip Nobile ed., *The Con III Controversy : The Critics Look at the Greening of America,* New York, Pocket Books, 1971, p. 22.

Unite. Ea reflecta un anumit specific al acestei societăți, pe care marxistul american Gil Green îl definea în următorii termeni : „Din punctul de vedere al forțelor productive ale societății Statele Unite sînt mai coapte pentru revoluție și pentru comunism decît oricare altă țară din lume. Ceea ce lipsește este conștiința necesității unei schimbări revoluționare. Cu alte cuvinte, ceea ce lipsește este o forță *subiectivă* conștientă, suficient de puternică pentru a modifica realitatea obiectivă. Absența unei conștiințe de masă anticapitalistă și socialistă este ea însăși parte a tabloului obiectiv al acestei societăți și, în consecință, nu poate fi contracarată doar printr-o gîndire plină de bune intenții..."[57].

Dacă reflecțiile privitoare la violență și la „revoluționarea conștiințelor" au căpătat preeminență într-un moment sau altul al evoluției mișcării, tema autoguvernării, la care făcea referire și Tom Hayden, a constituit în mod indiscutabil una dintre permanențele gîndirii „noii stîngi". După cum subliniam în capitolul dedicat istoriei noii mișcări radicale, înfăptuirea practică a „democrației participative" s-a aflat în atenția majorității grupărilor acesteia. Indiferent de denumirile care i s-au dat — autoguvernare, democrație la bază — și de formele concrete în care era concepută manifestarea ei — „puterea studențească" în universități, consilii muncitorești în întreprinderi etc. —, ideea necesarei implicări în viața publică a tuturor celor care nu au acces în condițiile actualei societăți capitaliste la frînele puterii a revenit ca un laitmotiv în programele, apelurile și manifestele teoretice ale „noii stîngi". Împărtășind convingerea că apatia pe care o presupune și o favorizează modul de funcționare a sistemului politic occidental poate avea consecințe negative nu numai pentru soarta fiecărui individ, ci și pentru cea a societății în ansamblul ei — ascensiunea fascismului pe terenul „democrațiilor occidentale" fiind adusă ca un argument de seamă în acest sens —, reprezentanții „noii stîngi" pledau pentru o adevărată „politică a responsabilității". Condiția *sine qua non* a acesteia era considerată a fi tocmai deplina angajare a fiecărui individ în viața obștei. Și, întrucît cadrele instituționale existente nu permiteau acest lucru, lupta pentru instaurarea unor instituții alternative sau pentru schimbarea din interior a celor existente devenea

[57] Gil Green, *The New Radicalism. Anarchist or Marxist?* New York, International Publishers, 1971, p. 53—54.

una dintre sarcinile majore ale activității „noii stîngi". În acest fel s-ar fi creat cadrul necesar afirmării nestînjenite a intereselor și aspirațiilor maselor, precum și condițiile translației spre o „etică post-Nürnberg... prin care se înțelege faptul că fiecare individ este totalmente responsabil din punct de vedere moral pentru tot ceea ce face" [58].

În ciuda modului utopic în care a fost concepută „democrația participativă" și a rezultatelor insignifiante pe care le-a obținut „noua stîngă" în planul operaționalizării ei, rămîne fapt că pledoaria ei pentru autogestiune și autoguvernare a constituit un atac frontal la adresa tezelor tehnocratice care susțineau, sub pretextul „specializării" deciziilor, că accesul maselor la conducere nu ar fi numai inutil, ci chiar perturbator. Una dintre intuițiile valoroase ale ideologiei „noii stîngi" este cea implicată în teza lui Dutschke cu privire la „lungul marș prin instituții". Conceput ca schimbare „din interior", „marșul" ar avea drept scop preluarea controlului instituțiilor de către specialiștii ce sînt angrenați în funcționarea lor, dar sînt lipsiți de dreptul de decizie. Făcînd imposibilă impunerea pe mai departe a comandamentelor forțelor dominante, schimbarea amintită ar coincide cu o reorientare a finalităților respectivelor instituții prin punerea lor în slujba poporului. Circumscris inițial instituțiilor culturale și educaționale ale „capitalismului tîrziu", „lungul marș" (a cărui denumire relevă că schimbarea era concepută, în acest caz, ca un proces de durată) a căpătat, odată cu înțelegerea faptului că transformarea acestora nu se poate înfăptui de-sine-stătător, conotații mai ample. Rudi Dutschke preciza în acest sens: „Nu trebuie să fetișizăm faptul că, datorită condițiilor istorice, ne-am limitat acțiunea la cadrul universității. O dialectică revoluționară a tranziției trebuie să considere «lungul marș prin instituții» drept o activitate practic-critică ce se extinde în toate domeniile vieții sociale și care urmărește să aprofundeze într-o manieră subversiv-critică contradicțiile proprii tuturor instituțiilor ce participă la organizarea vieții sociale cotidiene" [59]. Elementul viabil al acestei viziuni asupra transformării sistemului existent este refuzul de a asimila schimbarea cu „sfărîmarea instituțiilor". Este implicită aici ideea, pe care „noua stîngă" nu a putut și nu putea să o transpună în planul prac-

[58] Jack Newfield, *A Prophetic Minority*, New York, The New American Library, 1966, p. 92—93.

[59] Rudi Dutschke, *Les étudiants antiautoritaires*, *op. cit.*, p. 195.

ticii, potrivit căreia lupta pentru democrație, pentru apărarea și consolidarea ei este o parte a luptei pentru socialism. Tocmai de aceea, nu este probabil arbitrar să apreciem că renunțarea de către o serie de partide comuniste din țările occidentale la concepția cu privire la „dictatura proletariatului" și-ar putea avea originea și în căutările acestei noi mișcări radicale.

Străduința noastră de a evidenția că unele dintre pozițiile unilateralizatoare ce și-au făcut simțită prezența în cadrul gîndirii „noii stîngi" și-au găsit cîteodată replică în chiar rîndurile ei nu trebuie interpretată ca un efort de a netezi asperitățile acestei ideologii, ci ca o încercare de a surprinde în întreaga lor amploare contradicțiile care au marcat-o. Credem că acest tip de abordare, care nu evită să surprindă, alături de aspectele negative, și elementele prețioase ce s-au conturat în cadrul demersurilor teoretice ale „noii stîngi", ne permite să afirmăm, cu mai multă obiectivitate decît o prezentare „selectivă" a ideilor ei, că viziunea acesteia asupra forțelor și mijloacelor schimbării nu putea conduce la o acțiune eficientă. O practică eficientă, capabilă să determine mutații la nivelul ordinii existente nu poate emana, nicăieri și niciodată, dintr-o ideologie ambiguă, incoerentă, contradictorie. Pozițiile „noii stîngi" nu sînt vulnerabile pur și simplu pentru că au pledat pentru o idee sau alta, pentru că au absolutizat rolul unei forțe sociale sau al alteia, importanța unei tactici sau a alteia. *Concepția ei despre schimbare este inoperantă pentru că ea nu a emanat din și nu a convertit în plan teoretic cerințele înseși ale practicii social-politice din țările în care a apărut.* Această gîndire s-a străduit să ofere soluții unor probleme pe care nu le analizase și nu le înțelesese în întreaga lor amploare, astfel încît ea nu putea ajunge, obiectiv vorbind, dincolo de recomandarea unor „rețete universal-valabile" sau, în cel mai bun caz, dincolo de unele intuiții corecte.

3. „Noua stîngă" și societatea viitoare

Dacă răspunsurile „noii stîngi" la întrebări precum *cine* și *cum* trebuie să înfăptuiască schimbarea au fost, așa cum relevam mai devreme, extrem de contradictorii, răspunsul la o altă întrebare crucială — *ce* va urma să înlocuiască societatea existentă — a fost și mai ambiguu. Foarte adesea ideologii „noii stîngi" justificau absența elaborării unui pro-

iect social alternativ prin imposibilitatea de a construi în prezent imaginea unei societăţi ce va diferi în mod fundamental de societatea actuală. Marcuse afirma chiar că „noua societate" va fi atît de deosebită încît trăsăturile sale nu sînt vizibile „cu ochii lumii noastre" ; în consecinţă, instituţiile şi relaţiile noii societăţi nu ar putea fi conturate *a priori*, ele urmînd a se naşte în procesul autoexprimării spontane a iniţiativei „oamenilor noi" care vor înfăptui revoluţia.

Atunci cînd s-au solicitat răspunsuri mai clare cu privire la ceea ce se doreşte a se înfăptui, ele nu au depăşit nivelul unor declaraţii de genul celei a lui Alain Geismar : „Dacă teoreticienii marxişti gîndeau în 1905 sau în 1920, de exemplu, că revoluţia va avea loc mai întîi în ţările dezvoltate, nimeni nu a făcut însă efortul să elaboreze un model al acestui tip de societate, astfel încît el trebuie elaborat din mers. Tot ceea ce se poate spune este că relaţiile de producţie, precum şi cele culturale sau cele dintre individ şi colectivitate vor fi diferite de cele actuale. Noutatea sistemului (viitor — *n.ns.*) va consta în instituirea democraţiei directe" [60]. Trădînd o certă ignorare sau subapreciere a eforturilor unor partide comuniste din ţările capitaliste dezvoltate de a elabora o concepţie despre socialism deplin consonantă cu realităţile economice, politice, naţionale şi spirituale ale acestora care, este drept, în momentul apariţiei „noii stîngi" nu căpătaseră forme dintre cele mai explicite, afirmaţii ca cea de mai sus ilustrează pregnant tendinţa „noii stîngi" de a concepe viitorul ca o negare metafizică a prezentului.

Pledînd pentru deplina eliberare a creativităţii, pentru instaurarea egalităţii, libertăţii şi fraternităţii, dar neelaborînd nici strategia înlăturării vechii societăţi nici pe cea a edificării „noii societăţi", consideraţiile acestei ideologii cu privire la idealul ei social nu depăşesc limitele unui *umanism abstract*. Sugestiile firave ce se fac în legătură cu contururile societăţii viitoare se prezintă mai mult ca o critică implicită a ordinii existente, ca o reafirmare principială a dreptului omului de a-şi făuri propriul destin ; ele exprimă precumpănitor exigenţe de ordin etic. Absenţa unei „alternative concrete", înlocuirea ei prin simple afirmaţii referitoare la valorile centrale ce vor ghida societatea viitoare atestă factura *arbitrară* a imaginii „noii stîngi" despre societatea „de după revoluţie". Surprinzînd această carenţă a ideologiei „noii stîngi", Carl Landauer

[60] Hervé Bourges, *op. cit.*, p. 37.

sublinia : „Pentru a putea întemeia o acţiune transformatoare acesta (idealul social — *n.ns.*) trebuie să fie ceva mai mult decît o simplă înşiruire a preferinţelor etice ale autorului. Trebuie să se facă un efort de concepere a modului în care pot fi asamblate elementele societăţii dorite, a modului în care acestea se vor completa unele pe altele şi vor permite omului să facă faţă cerinţelor vieţii" [61].

Imposibilitatea de a determina contururile ordinii viitoare derivă din faptul că, în cazul acestei ideologii, *perspectivele revoluţionare nu sînt ancorate în însăşi dinamica realului*, ci în refuzul abstract al stărilor de lucruri existente. Nefiind completată şi susţinută de evaluarea condiţiilor apariţiei noii societăţi, afirmarea necesităţii schimbării celei vechi conduce la o simplă autoipostaziere a dorinţei schimbării. În locul unei analize a instituţiilor şi relaţiilor ce vor caracteriza societatea viitoare, a apariţiei şi evoluţiei lor se vorbeşte în mod abstract despre un „altceva" sau despre un „altfel". Ernest Gellner era îndreptăţit să remarce : „...nebuloasele alternative «carte blanche» sînt descrise numai prin substantive abstracte, sugerînd o condiţie ştiută ca fiind dezirabilă, dar nespecificată în nici un alt fel" [62].

Ruptura existentă la nivelul ideologiei „noii stîngi" între necesitate şi posibilitate este reflexul în plan ideatic al situaţiei obiective a grupurilor care au generat-o. Interesate în schimbare, aceste grupuri nu pot determina prin acţiunea lor izolată o transformare radicală a societăţii. Căile şi mijloacele schimbării, determinaţiile ordinii sociale alternative nu pot fi depistate şi conturate din perspectiva lor parţială — în afara colaborării cu celelalte forţe dominate, cu clasa muncitoare în primul rînd — tocmai pentru că depăşesc posibilităţile, obiectiv limitate, ale intelectualităţii şi studenţimii.

*

Limitele explicative, dar mai ales cele predictive ale ideologiei „noii stîngi" nu trebuie să ne facă să trecem cu vederea rolul jucat de ea în erodarea „consensului", prin raportarea sa critică faţă de clişeele ideologiei *statu quo*-ului.

[61] Carl Landauer, *The Student Revolt*, în „The Yale Review", nr. 2, 1970—1971, p. 176—177.

[62] Ernest Gellner, *Myth, Ideology and Revolution*, în „The Political Quarterly", nr. 4, 1969, p. 473.

Fără a fi ajuns la elaborarea „noii ideologii revoluționare" a secolului al XX-lea, căutările acestei gîndiri au contribuit într-o oarecare măsură la formarea unei conștiințe opoziționiste la nivelul unor categorii ce erau considerate pînă la apariția sa ca fiind „integrate" în sistem. „Confruntate cu enorma complexitate a sistemelor politice și administrative moderne, lipsite de alternative instituționale fezabile, încercările spontane de a realiza țelul fraternității au avut o anumită naivitate, care este totuși plină de prospețime. Funcția lor politică a fost aceea a unei continue politizări a crizei de legitimitate sau, în proprii lor termeni, de trezire a conștiințelor" [63]. Semnalînd impactul „Noii Stîngi asupra atitudinii multor fracțiuni ale claselor mijlocii", Hans Peter Dreitzel atrăgea atenția că grație acestei mișcări se manifestă astăzi „un nou și crescînd scepticism față de raționalitatea instrumentală și beneficiile ei" [64].

Deși într-o formă incoerentă și abstractă, ideologia „noii stîngi" a redeschis orizontul socialismului într-o lume — cea a capitalismului dezvoltat al anilor '60 — care vorbea cu obstinație despre „imposibilitatea" și „inutilitatea" acestuia. „Socialismul lor — spune M. Duverger — este utopic și arhaic, dar ei au trezit speranța socialismului. Viziunea lor economică este sumară și mitică, dar ei au făcut ca lumea să-și dea seama că abundența bunurilor nu atrage după sine o dezvoltare corelativă a bucuriei de a trăi, care este mult mai importantă decît produsele impuse de publicitate. Ei au pus degetul pe absurditatea cotidiană a societății industriale, pe cenușiul, pe vidul și opresiunea ei" [65].

Merită, de asemenea, amintit faptul că această ideologie a constituit un punct de plecare în evoluția unei părți a reprezentanților ei spre adoptarea pozițiilor marxiste. Milton Cantor releva, referindu-se la Statele Unite: „...Ca o ironie a soartei, cei care studiază astăzi marxismul sînt tocmai reprezentanții Noii Stîngi, care respingeau odinioară teoria" [66]. Chiar dacă mulți dintre aceștia își desfășoară activitatea în afara partidelor comuniste, contribuția lor la investigarea din perspectiva gîndirii marxiste a o serie de fenomene și procese contemporane este extrem de interesantă, eforturile lor putînd fi subsumate tendinței mai generale de dezvoltare creatoare a teoriei revoluționare în epoca noastră. Fapt remarcabil, evoluția lor testează atractivitatea de care se bucură marxismul în rîndurile intelectualității progresiste ca urmare a capacității sale de a oferi o metodologie științifică de studiere a realității, de a face inteligibile tendințe ale lumii contemporane ce nu-și pot găsi explicația pe baza principiilor diverselor variante ale ideologiei burgheze. Nu de puține ori drumul lor spre marxism și-a aflat începuturile în reflecțiile prilejuite de neîmplinirile înseși ale „noii stîngi" și în interogarea frontală a unora dintre tezele după care s-a condus mișcarea, teze a căror valabilitate a fost infirmată de viață.

Iată numai cîteva dintre motivele pentru care se poate aprecia că dezvoltarea creatoare a marxismului în aceste ultime decenii ale secolului al XX-lea trebuie să ia în considerare și momentul „noii stîngi", fructificînd elementele viabile aflate într-unele dintre răspunsurile pe care le-a oferit, dar mai ales în *întrebările* sale.

---

[63] Hans Peter Dreitzel, *On the Political Meaning of Culture*, în Norman Birnbaum ed., *Beyond the Crisis*, Oxford University Press, 1977, p. 107.

[64] *Idem*, p. 113.

[65] Maurice Duverger, *Janus. Les deux faces de l'Occident*, Paris, Fayard, 1972, p. 247.

[66] Milton Cantor, *The Divided Left. American Radicalism 1900—1975*, New York, Hill and Wang, 1978, p. 203.

CAPITOLUL V

„NOUA STÎNGĂ" ÎNTRE CONTESTAȚIE ȘI REVOLUȚIE

Mișcarea pe care ne-am străduit să o analizăm nu a reușit să se achite de multe din „obligațiile" teoretice și practice pe care și le-a asumat. Ea nu a formulat nici o „nouă teorie revoluționară", nu a generat nici „noul subiect al revoluției" și este departe de a fi determinat o schimbare radicală a establishmentului capitalist. În ciuda acestor neîmpliniri — rezultat firesc al limitelor sale obiective —, „noua stîngă" a contribuit totuși, alături de o serie de alte fenomene sociale ale anilor '60, la reliefarea discrepanței existente între cerințele progresului social și perpetuarea orînduirii capitaliste.

a) Noua mișcare radicală a testat, într-o manieră proprie, *legitimitatea revoluției în Occident*. Atît mișcarea propriu-zisă, cît și elementele de critică socială existente în ideologia ei au pus în lumină menținerea, amplificarea și adîncirea contradicțiilor capitalismului, oferind prin aceasta argumente importante cu privire la faptul că transformarea sa structurală continuă să se afle la ordinea zilei. Nereușitele ei au infirmat credința în posibilitatea unei schimbări rapide, ca urmare a inițiativelor unor grupuri de „avangardă", în țările capitaliste dezvoltate. Ea a probat prin propriile sale insuccese că necesitatea înlăturării ordinii existente nu se actualizează atîta timp cît marea masă a populației nu se angajează pe traiectoria unor procese transformatoare, creînd condițiile înfăptuirii unei „revoluții a majorității". „Eșecul" *

* Folosim termenul între ghilimele pentru că el poate fi asociat „noii stîngi" numai în raport cu sarcinile pe care și le-a autoasumat. Dacă se au însă în vedere contribuțiile ei — directe sau indirecte — la consolidarea tendințelor novatoare din țările capitaliste dezvoltate, un atare verdict nu se susține.

mișcării în general, al „insurecționalismului" promovat de unele grupări ale „noii stîngi" în special, a indicat, de asemenea, că practicile politice inspirate de viziuni care nu concep revoluția ca pe un proces îndelungat și treptat de transformări structurale, care să determine schimbarea raportului de forțe social-politice astfel încît hegemonia politică a burgheziei să cedeze terenul hegemoniei claselor și categoriilor înnoitoare, nu au șanse de reușită în cadrul societăților occidentale.

b) Cristalizarea „noii stîngi" a dezvăluit totodată că menținerea capitalismului, reproducerea sa cu ajutorul unor noi mecanisme, conduce în timp la *sporirea bazei sociale a luptei anticapitaliste*. Produs nemijlocit al etapei monopolist-statale de evoluție a capitalismului, această mișcare a demonstrat că amplificarea contradicțiilor acestei societăți, izvorînd adesea din încercarea de a le atenua și a le menține la un nivel care să nu pună în pericol *statu quo*-ul, generează noi forme de opoziție care antrenează în lupta social-politică noi categorii sociale, chiar unele considerate „privilegiate". Reflectînd asupra surselor obiective ale acestui proces, Jürgen Habermas remarca următoarele: „Conflictele majore sînt provocate de mecanisme economice analizate suficient de mult. Adevărata întrebare este însă: cum sînt atenuate sau puse sub control aceste conflicte, cum devin ele marginale sistemului și *care este prețul plătit în acest scop, care alte conflicte sînt scoase la lumină în locul celui central?*" [1] (subl. ns.). Diminuarea bazei sociale de susținere a capitalismului, derivînd din și exprimînd caracterul tot mai dificil și incomplet al „echilibrării" acestui tip de organizare socială, reprezintă indiscutabil o dovadă a faptului că *nu există o soluție capitalistă pe termen lung*. Pledează pentru aceasta o serie de concluzii pe care le-a permis, între altele, *și* desfășurarea „noii stîngi". Anume că „adaptările" survenite în perioada postbelică au atras după ele o *restructurare a motivațiilor respingerii capitalismului*, respectiv o *restructurare a raportului forțelor social-politice* ce acționează înăuntrul său. Importanța crucială pe care au căpătat-o revendicările calitative în lupta oamenilor muncii, conturarea „noilor mișcări sociale", pe de o parte, și îndepărtarea treptată de sistemul de valori al burgheziei a unor categorii sociale neproletare pe care funcționarea capi-

[1] Jürgen Habermas, *Conservatism and Capitalist Crisis*, în „New Left Review", nr. 115, 1979, p. 79.

talismului monopolist de stat le împinge spre o situaţie de subordonare, pe de altă parte, sînt aspecte majore ale procesului de restructurare amintit. El defineşte noile condiţii ale desfăşurării revoluţiei în ţările capitaliste dezvoltate (precum şi noua structură a alianţelor sociale ale clasei muncitoare), profund diferite de cele ale ţărilor care au înfăptuit deja revoluţia şi care au plecat, după cum se ştie, de la un alt nivel al dezvoltării forţelor de producţie şi de la o altă configuraţie a structurii sociale şi de clasă.

c) Atrăgînd atenţia asupra unei vaste problematici sociale, politice, spirituale ce fusese mai puţin tratată de gîndirea marxistă de pînă atunci, legînd necesitatea înlăturării ordinii existente de aceea a edificării unei societăţi „pe măsura omului", *această mişcare a stimulat şi ea reflecţiile* asupra socialismului nu ca o simplă soluţie la contradicţiile economice ale capitalismului, ci ca un *proiect social global*. O atare viziune are consecinţe notabile în special pentru acele ţări în care, existînd condiţiile obiective ale trecerii la socialism, conştiinţa revoluţionară este fragilă. E. Batalov consemna în acest sens : „Ea (noua stîngă — *n.ns.*) a formulat o serie de cerinţe democratice, umaniste, care în condiţiile ţărilor capitaliste, mai ales ale acelora în care, în urma unor cauze condiţionate istoric, lipsesc tradiţii revoluţionare solide, iar partidele comuniste nu au căpătat încă un caracter de masă, pot deveni punctul de pornire în formarea conştiinţei revoluţionare (sau prerevoluţionare) de masă" [2].

d) Am amintit pe parcursul lucrării insistenţa cu care s-au oprit reprezentanţii „noii stîngi" asupra *aspectelor de ordin calitativ* şi importanţa pe care o are acest lucru pentru definirea unei strategii adecvate noilor realităţi ale capitalismului contemporan. Potenţialul „subversiv", dacă putem spune aşa, al revendicărilor calitative — expresie nemijlocită a noilor aspiraţii ale maselor muncitoare — constă în faptul că ele pun în discuţie aspecte ce nu pot fi soluţionate integral pe terenul capitalismului ; prin chiar imposibilitatea de a oferi un cadru adecvat satisfacerii unor asemenea cerinţe, capitalismul îşi dovedeşte limitele sale funciare şi hrăneşte atitudinile contestatare. La rîndul lor, acestea pot facilita deplasarea anumitor categorii sociale de pe poziţiile relativ ambigue ale contestaţiei spre cele ale luptei pentru o orînduire superioară.

[2] E. Batalov, *Protivorecia sovremennogo radicalizma, op. cit.*, p. 227—228.

e) Maniera în care au răspuns forţele ordinii protestului de masă al „noii stîngi", neezitînd în momentele critice să apeleze la o întreagă gamă de mijloace coercitive, a confirmat o dată în plus că *evoluţia spre autoritarism a statului burghez* a început să capete accente din ce în ce mai pregnante chiar în ţări cu puternice tradiţii democratice. Acest lucru impune ca, în lupta lor, forţele revoluţionare să ţină în permanenţă seama de maniera concretă, adesea schimbătoare, în care-şi apără clasele dominante interesele, evitînd absolutizarea unor forme de acţiune sau a altora.

f) La rîndul ei, ofensiva declanşată de ideologia burgheză împotriva „noii stîngi" — ca dealtfel şi actuala campanie antimarxistă şi anticomunistă — vorbeşte de la sine despre o *semnificativă intoleranţă* a acesteia *faţă de ideea schimbării*. „Toleranţa — remarca J. W. Lapierre — este luxul unei ideologii dominante bine stabilite, care nu se crede ameninţată" [3]. Or, identificarea dorinţei de schimbare şi a creşterii interesului maselor pentru prezervarea şi lărgirea democraţiei cu „un pericol pentru civilizaţie", cu „haosul", precum şi punerea crizei democraţiei burgheze pe seama „excesului de democraţie" sau sugestiile privitoare la „limitele dezirabile ale democraţiei" nu sînt tocmai argumentele unei ideologii încrezătoare în sine şi în ordinea pe care o apără.

g) Prin momentul de vîrf al demersului ei teoretic — cel de critică a *statu quo*-ului capitalist —, „noua stîngă" *a surprins o serie de aspecte inedite ale funcţionării capitalismului contemporan*. În majoritatea cazurilor, analizele respective au confirmat viabilitatea concepţiei marxiste cu privire la structura şi finalităţile acestei orînduiri, relevînd totodată conotaţiile apologetice ale tezelor care susţineau că ar fi avut loc o modificare a „esenţei" capitalismului.

Fie şi numai pentru motivele enumerate mai sus — şi, evident, ele nu epuizează implicaţiile de durată ale acestei mişcări contestatare —, „noua stîngă" ar putea ocupa un loc important în istoria practicii şi gîndirii radicale de stînga a celei de-a doua jumătăţi a secolului nostru. Ceea ce-i conferă însă o semnificaţie aparte este faptul că ea a testat — într-un mod contradictoriu şi cu limite asupra cărora am insistat pe parcursul lucrării — tendinţa de radicalizare a grupurilor dominate ale intelectualităţii, tendinţă generată de schimbarea statutului social al acestei categorii în condi-

[3] Jean-William Lapierre, *Qu'est-ce qu'une ideologie ?*, în *Les idéologies dans le monde actuel*, Paris, Desclée de Brouwer, 1971, p. 22.

ţiile capitalismului monopolist de stat. Prin aceasta ea a furnizat o serie de elemente fertile meditaţiei asupra posibililor şi necesarilor aliaţi ai clasei muncitoare din ţările capitaliste dezvoltate, constituind totodată — cel puţin pentru o parte a intelectualităţii contestatare — terenul maturizării politice şi al clarificării ideologice a forţelor sale motrice.

*

În cadrul formelor de manifestare ale „noii stîngi", potenţialul de schimbare pe care-l reprezintă „forţele culturii" s-a întruchipat mai ales în atitudini de distanţare faţă de sistemul existent — premisă necesară, dar nu şi suficientă a angajării într-o activitate transformatoare care să conducă, în perspectivă, spre socialism. Tocmai de aceea ea nu poate fi considerată decît un prim pas — cel al contestării capitalismului — în procesul, obiectiv determinat şi subiectiv condiţionat, de afirmare a rolului revoluţionar ce revine, alături de clasa muncitoare, intelectualităţii din zona dezvoltată a lumii capitaliste. Titlul lucrării de faţă, precum şi al acestui ultim capitol, a urmărit să sugereze tocmai faptul că „noua stîngă" a dezvăluit, pînă la un punct, conturarea unui nou comportament social-politic al acestei categorii sociale *, fără a fi ajuns însă să-l actualizeze în întreaga sa complexitate. Afirmarea potenţialului revoluţionar al intelectualităţii implică o negare dialectică a tipului de radicalism pe care l-a reprezentat „noua stîngă". Căci, dacă pe de o parte, este necesar să se păstreze şi să se dezvolte tendinţa de emancipare de hegemonia burgheză, pe de altă parte, trebuie respinsă iluzia posibilităţii unei acţiuni revoluţionare „independente" a intelectualităţii, concepută „deasupra" sau „în afara" clasei muncitoare.

Înainte de a trece la urmărirea cîtorva dintre coordonatele procesului de făurire a alianţei între clasa muncitoare şi intelectualitate —proces multiplu condiţionat, ce reprezintă terenul autentic al depăşirii limitelor „noii stîngi" — am

* „Era prima oară cînd se manifesta o mişcare intelectuală de masă. Anterior, intelectualii interveneau prin acţiuni minoritare, mai mult sau mai puţin de avangardă, prin scrieri teoretice... Această prezenţă de masă a intelectualităţii ca atare dă o idee despre ceea ce reprezintă posibilităţile de acţiune ale forţelor culturii" (Manuel Azcarate, *Strategies de la gauche européene*, în *L'Europe de l'Atlantique à l'Oural,* Paris, François Maspero, 1979, p. 49).

dori să facem cîteva precizări în legătură cu importanţa pe care o are corecta evaluare de către marxism a naturii radicalizării spontane a intelectualităţii. Că abordarea unei atari probleme este, între altele, rodul manifestării „noii stîngi" o atestă însuşi faptul că o serie de partide comuniste din Occident au început să examineze cu atenţie sporită, de la sfîrşitul anilor '60, modificările intervenite la nivelul acestei categorii sociale. Principala concluzie la care a condus urmărirea evoluţiilor obiective parcurse de intelectualitate a fost aceea că în condiţiile ţărilor capitaliste dezvoltate structura alianţelor clasei muncitoare capătă noi coordonate, respectiv că *axul ei strategic devine alianţa dintre clasa muncitoare şi intelectualitate.*

Unul dintre cei mai asidui cercetători comunişti italieni ai fenomenului de radicalizare a intelectualităţii prezenta astfel punctul de vedere al partidului său : „Raporturile între clasa muncitoare şi intelectuali se pun în termeni noi, nu ca un aspect al alianţei cu păturile mijlocii, ci ca bază a unei unităţi mai ample a clasei muncitoare în lupta împotriva capitalului" [4].

La rîndul său, P.C. din Spania definea, încă din 1968, alianţa dintre „forţele muncii" şi „forţele culturii" drept o condiţie indispensabilă a înaintării spre socialism în ţările capitaliste dezvoltate. Referindu-se la evoluţiile înregistrate în abordarea acestei probleme de către P.C. Francez, Claude Prevost semnala în cursul unei recente dezbateri dedicate intelectualităţii : „Comuniştii au avut rapid intuiţia importanţei ei, chiar dacă au întîrziat în găsirea celui mai adecvat răspuns. Intuiţie : Congresul de la Argenteuil (1966 — *n.ns.*), unde cunoaşterea şi creaţia nu mai sînt considerate date exterioare, ci integrate organic vieţii clasei muncitoare şi a poporului, drept o necesitate vitală. Intuiţie : 1968, cînd se avansează teza capitală că axul alianţei revoluţionare a devenit alianţa dintre clasa muncitoare şi intelectualitate. Bineînţeles, aceste intuiţii sînt parţiale, grevate încă de un vocabular şi reprezentări tradiţionale, dar ele sînt ireversibile" [5].

În intervalul scurs de atunci şi pînă astăzi, majoritatea partidelor comuniste occidentale au înregistrat avansuri notabile atît în planul clarificării teoretice a acestei probleme, cît

[4] Giovanni Berlinguer, *Gli intelettuali e il partito,* în „L'Unità", 31 octombrie 1968.

[5] Claude Prevost, *Un visage nouveau,* în „Revolution", 4 décembre 1981, p. 27.

și în planul transpunerii în practică a exigențelor pe care le ridică înfăptuirea alianței între clasa muncitoare și intelectualitate. Cu toate acestea, o parte a cercetării marxiste a rămas încă tributară unor poziții ce nu mai corespund schimbărilor intervenite în viața social-politică. Oprindu-ne asupra acestui aspect am dori să evidențiem faptul că unele dintre interpretările date de cercetători marxiști naturii „noii stîngi" au trădat persistența unui limbaj „tradițional", în spatele căruia se află o viziune depășită asupra structurii de clasă din cadrul capitalismului, asupra procesului de transformare revoluționară însuși. Fie că aceste tendințe, care nu sînt totuși precumpănitoare, au redus mișcarea la fenomene deja cunoscute, subapreciindu-i ineditul, fie că au subapreciat consecințele ei pe termen lung, concepînd-o ca un fenomen în sine și nu ca un moment al procesului mai larg de radicalizare spre stînga a intelectualității, cu toate implicațiile ce decurg de aici, ele au dat dovadă de un reducționism extrem de dăunător investigării și valorificării evoluțiilor parcurse de această categorie socială.

Forma predominantă în care s-a manifestat tendința reducționistă la care ne referim este aceea a punerii semnului de egalitate între „noua stîngă" și fenomene de radicalizare a micii burghezii care au avut loc la sfîrșitul secolului al XIX-lea sau în prima parte a secolului al XX-lea. Explicarea unui fenomen nou — și, după cum ne-am străduit să demonstrăm pe parcursul acestei lucrări, „noua stîngă" întrunește această calitate — prin altele deja cunoscute, încercarea de a subsuma prezentul istoriei trecute, de a-l forța să se încadreze în explicații elaborate pe baza explorării unei realități alta decît cea a prezentului capitalist, coincide cu ignorarea raportului dialectic dintre teorie și practică, cu transformarea anumitor teze în adevăruri absolute, contrazicînd însuși spiritul creator al marxismului. Pronunțîndu-se împotriva unor asemenea tendințe, extrem de păgubitoare nu numai pentru gîndirea marxistă, ci și pentru practica inspirată de ea, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Dacă sînt aduse îmbunătățiri, chiar fundamentale, unor teze ale fizicii, ale chimiei, de ce oare să socotim că numai legile economice și sociale sînt de neînlocuit, că ele trebuie să fie veșnice ? Numai pentru că ele au fost, la un moment dat, foarte avansate ? Oare să mergem pe calea de a crede că în științele sociale niște noțiuni care și-au dovedit odată valabilitatea rămîn de neschimbat, că trebuie să ne închinăm, să ne ploconim în fața

lor ?" [6]. Absența efortului de a adapta reflecția teoretică la noile date ale realității, „grija de a nu greși" duc la mortificarea cercetării, reducînd-o la incantarea unor teze și principii ce nu mai sînt viabile, chiar dacă în momentul formulării lor ele modelau corect practica socială. Asemenea tendințe nu numai că nu „respectă" teoria politică marxistă, dar îi trădează una dintre sursele principale ale viabilității — deschiderea față de practică.

Considerăm că utilizarea abuzivă a conceptului de „mică burghezie" în analiza „noii stîngi" se subsumează nemijlocit tendinței amintite mai sus. Încercarea de a încadra în diapazonul „manifestărilor tipic mic-burgheze" o serie de fenomene noi riscă să priveze investigarea realităților actuale ale orînduirii burgheze de obiectivitate și, prin aceasta, de științificitate. Ni se pare că o corectă delimitare a sferei de cuprindere a noțiunii de „mică-burghezie" este imperios necesară cercetării sociale marxiste. Fără a ne propune să soluționăm noi înșine această problemă, am dori totuși să semnalăm cîteva din rațiunile care conferă actualitate unei astfel de întreprinderi. Rămînînd identic cu sine însuși în determinațiile sale esențiale, capitalismul a suferit, în cel aproape un secol și jumătate ce s-a scurs de la fundamentarea marxismului de către clasici, mutații importante, manifeste inclusiv la nivelul configurației de clasă. Una dintre tendințele cele mai marcante ale ultimelor decenii este, în acest plan, cea a reducerii substanțiale a grupurilor deținătoare de proprietate, între care și a grupului micilor producători. Ponderea tot mai mare ce revine, în cadrul populației active, grupului lucrătorilor salariați — care atinge în toate țările capitaliste dezvoltate cca. 75—90% din totalul acesteia — evidențiază că, fără a-și fi pierdut în întregime relevanța, noțiunea de „mică burghezie" cunoaște o restrîngere a sferei sale de cuprindere. În aceste condiții se poate pune pe drept cuvînt întrebarea dacă întreaga masă a grupurilor intermediare, și cu atît mai mult a celor ce constituie straturile mijlocii ale „muncitorului colectiv" * — în speță intelectualitatea — poate fi asimilată *tale quale* micii burghezii. Mai mult, este posibil ca plecînd de la caracteristicile comportamentului social-politic al micii

[6] Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul al II-lea al consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe — 24 iunie 1981*, București, Editura politică, 1981, p. 60.

* A se vedea capitolul II, paragraful 3 din această lucrare.

burghezii să se poată deduce automat concluzii cu privire la tipul de acţiune socială a tuturor categoriilor care nu aparţin nici marii burghezii nici clasei muncitoare?

În cazul concret al „noii stîngi", operarea unui astfel de transfer, prin identificarea ei cu alte mişcări ale categoriilor neproletare, generate de un alt complex de factori, în alte cadre spaţio-temporale, nu poate conduce la o înţelegere autentică a naturii şi semnificaţiei ei pentru actualele confruntări de clasă din capitalismul contemporan. Chiar dacă în manifestările mişcării nu au lipsit accente care permit *comparaţia* (dar nu şi identificarea) cu „radicalismul mic-burghez", chiar dacă în sînul său şi-au făcut simţită influenţa curente precum anarhismul, care a apărut iniţial ca emanaţie a micii burghezii, supralicitarea unor atari aspecte şi ignorarea altora, mult mai importante, privează mişcarea de unele din dimensiunile ei novatoare.

„Noua stîngă" nu este mişcarea unei categorii sociale aflate în declin, legată mai degrabă de trecutul decît de prezentul capitalismului. Dacă revolta micii burghezii a îmbrăcat cel mai adesea haina nostalgiei după trecut, mesajul „noii stîngi", neîndoielnic marcat de un anume utopism, nu este unul de întoarcere la trecut, ci de înaintare spre viitor, de depăşire a contradicţiilor societăţii actuale prin restructurarea ei profundă, prin instituirea unui nou mod de organizare a societăţii, consonant atît cu cerinţele dezvoltării economice, cît şi cu aspiraţiile maselor. Credem că această tensiune spre viitor a categoriilor din care s-a întruchipat „noua stîngă" este o expresie a faptului că ele însele nu-şi pot realiza interesele fundamentale, nu pot depăşi starea de dominaţie în care se află decît prin înlăturarea ordinii existente. Dînd glas aspiraţiilor noilor categorii sociale exploatate (dacă nu în forme identice, în orice caz, în forme similare exploatării la care este supusă clasa muncitoare), „noua stîngă" a reprezentat abia începutul *activizării lor politice de masă*; radicalizarea lor a mimat uneori modalităţi ale radicalismului mic-burghez, dar aceasta nu înseamnă că aprecierile şi limbajul utilizat în evaluarea acestuia din urmă pot fi preluate ca atare şi, cu atît mai puţin, că vechile analize se „confirmă" şi în cazul acestei mişcări radicale.

Prin natura ei însăşi, mica burghezie este o apărătoare a proprietăţii private, astfel încît lupta ei nu poate depăşi, în majoritatea cazurilor, angajarea antimonopolistă. Ceea ce pune ea în discuţie în primul rînd este însuşirea unei părţi a rezultatelor muncii sale de către marele capital monopolist

şi nu natura relaţiilor care generează dominaţia marii burghezii asupra restului populaţiei, inclusiv asupra micii burghezii. În măsura în care monopolizarea producţiei şi circulaţiei mărfurilor implică dezavantaje pentru micii producători şi comercianţi, aceştia au, evident, interese imediate care îi opun monopolurilor, fapt ce constituie baza obiectivă a participării lor la lupta antimonopolistă. Din perspectiva intereselor fundamentale, am putea spune „strategice" — respectiv a celor care vizează perpetuarea relaţiilor capitaliste —, între cele două grupuri ale burgheziei există mai degrabă convergenţe. Aceasta şi explică posibilitatea utilizării micii burghezii ca masă de manevră în situaţiile în care este pusă în pericol existenţa capitalismului. Deşi exprimă o faţetă a contradicţiei crescînde dintre interesele marilor monopoluri şi interesele poporului, antagonismul dintre mica şi marea burghezie nu pune sub semnul întrebării perpetuarea capitalismului, ci doar forme concrete ale organizării acestuia. Necesară şi posibilă, alianţa clasei muncitoare cu această categorie nu poate constitui axul luptei pentru înlăturarea relaţiilor capitaliste şi instaurarea relaţiilor socialiste.

Ignorarea faptului că „noua stîngă" (baza ei socială în speţă) a vizat mai mult decît o formă concretă de organizare, anume *tipul de organizare socială proprie capitalismului*, decurge în bună măsură tocmai din asimilarea ei unei forme a radicalismului mic-burghez. Şi, indiferent de intenţiile lor, tentele reducţioniste existente în spatele echivalării „noii stîngi" cu o mişcare mic-burgheză oferă puncte de sprijin ideologiei burgheze. Căci dacă aceasta se străduie să demonstreze în cele mai diverse chipuri, dar mai ales cu ajutorul tezelor privitoare la „dispariţia" clasei muncitoare, că anticapitalismul nu ar avea o bază socială de masă, definirea oricărei mişcări neproletare ca mic-burgheză îngustează şi ea sfera forţelor anticapitaliste. Deşi raţionamentul nostru duce la absurd concluziile unor poziţii de genul celei amintite, am operat această îngroşare tocmai pentru a evidenţia că facilitatea cu care se operează transferul între mica burghezie şi alte categorii neproletare, cît şi cantonarea într-un limbaj tradiţional, „la îndemînă" dar deformant, impietează asupra abordării obiective, ştiinţifice a fenomenelor, proceselor şi tendinţelor existente în capitalismul contemporan. Menţinerea unor atari prejudecăţi nu poate împiedica în cele din urmă, dar poate întîrzia şi stînjeni convergenţa politică a categoriilor sociale pe care le apropie situaţia lor obiectivă în cadrul sistemului relaţiilor

capitaliste — respectiv clasa muncitoare și intelectualitatea. Asemenea prejudecăți nu sînt nocive numai pentru că pot menține practica revoluționară în limitele fixate de o gîndire dogmatică, nereceptivă la mutațiile realității, ci și pentru că lasă teren liber manifestării hegemoniei burgheze, contribuind indirect la perpetuarea influenței și a incidenței valorilor și finalităților burgheziei asupra conștiinței politice a unor categorii sociale interesate în schimbare. În loc să lumineze și să netezească acțiunea politică a forțelor revoluționare, asemenea poziții aduc un serios deserviciu mobilizării energiilor anticapitaliste într-un flux unitar, capabil să erodeze hegemonia burgheză. Necesitatea modelării adecvate a practicii de către teorie are o influență crucială, căci, după cum sublinia Gramsci, este esențial „să construim pe o practică determinată o teorie care, coincizînd și identificîndu-se cu elementele hotărîtoare ale practicii însăși, să grăbească procesul istoric în act, făcînd practica mai omogenă, mai coerentă, mai eficientă în toate elementele sale, adică potențînd-o la maximum..." [7]. Acea tendință a practicii sociale pe care trebuie să o potențeze teoria este, în cazul concret al „noii stîngi", cea a apropierii crescînde între intelectualitate și clasa muncitoare ; or, teza potrivit căreia aceasta ar fi o „mișcare mic-burgheză", asociată adesea cu „condamnări" și „rezerve" față de „noua stîngă", stînjenește instituirea unui dialog, simultan critic și valorizant, cu tendințele politice manifeste în acțiunea intelectualității. Semnalăm în treacăt faptul că așa-zisa „rezistență" a „noii stîngi" la interpretare dovedește tocmai că abordările deductiviste, reducționiste nu mai pot oferi repere pentru înțelegerea complexă a fenomenelor contemporane. Evaluînd contribuția implicită și explicită a acestei mișcări la adîncirea reflecției asupra capitalismului, trebuie să avem deci în vedere și presiunile exercitate de ea în direcția racordării limbajului, a instrumentelor analizei politice în general, la schimbările intervenite în practica socială.

Am insistat asupra necesității unei corecte delimitări a bazei sociale a „noii stîngi" nu numai pentru că problematica aferentă acestei mișcări ne era mai familiară, ci și pentru că, dincolo de acest caz concret, ea pune în lumină rolul important ce revine adaptării sistemului conceptual marxist la evoluțiile practicii în ce privește accelerarea și adîncirea

[7] Antonio Gramsci, *Opere alese*, București, Editura politică, 1969, p. 57.

tendinței de apropiere în plan politico-ideologic a clasei muncitoare și a intelectualității. Căci, după cum se știe, interesele unui grup social nu derivă automat din poziția sa în cadrul unor relații de producție și sociale date, ci reprezintă sinteza dintre această poziție și conștientizarea ei pe baza unei ideologii determinate. Or, conștientizarea de către intelectualitate a acelor interese fundamentale care o apropie de clasa muncitoare, respectiv structurarea unui comportament social-politic de factură revoluționară, este condiționată într-o bună măsură și de crearea posibilității ca ea să se recunoască în analiza marxistă asupra capitalismului contemporan. Reflectînd asupra acestui aspect, Paul Boccara atrăgea atenția în cursul unei dezbateri asupra intelectualității : „Avansurile teoretice ale marxismului pot contribui la lupta care vizează surmontarea dificultăților ce rezultă din antagonismul ce traversează diferitele categorii de intelectuali, respectiv antagonismul dintre ceea ce le trage înapoi spre atitudini conservatoare și ceea ce le împinge înainte spre revoluție și alianța cu clasa muncitoare" [8].

Aceasta nu înseamnă, desigur, că recunoașterea de către gîndirea marxistă a existenței unui nou cîmp de posibilități pentru realizarea alianței dintre cele două categorii sociale ar fi singura condiție a translației intelectualității de la o atitudine anticapitalistă spontană la angajarea conștientă în lupta revoluționară. Tendința de radicalizare spre stînga a unei mari părți a intelectualității este o premisă, dar nu și un garant al cristalizării unei conștiințe socialiste. Un marxist englez sesiza în această privință : „Oamenii luptă împotriva efectelor pe care le are funcționarea capitalismului asupra lor *cu mult înainte* de a fi gata să lupte împotriva capitalismului însuși ; înainte de a recunoaște clar necesitatea unui sistem social alternativ" [9].

Asupra evoluției comportamentului social-politic al intelectualității își pun în mod considerabil pecetea nu numai contradicțiile situației ei obiective și acțiunea clasei muncitoare, ci și presiunile exercitate de burghezie. Întrucît întregul edificiu al capitalismului contemporan presupune prezența intelectualității, iar stabilitatea lui depinde *și* de sensul acțiunii social-politice a acesteia, menținerea hegemoniei bur-

[8] Paul Boccara, *L'essor du marxisme : un défi nécessaire*, în *Les Intellectuels, la culture et la révolution*, Paris, Editions Sociales, 1980, p. 289.

[9] Dave Cook, *The Student Movement, Left Unity and the Communist Party*, în „Marxism Today", nr. 10, 1974, p. 296.

gheze asupra intelectualității reprezintă la ora actuală unul dintre obiectivele centrale ale luptei desfășurate de clasa dominantă. Doi cercetători americani ai „noii stîngi" subliniau pe drept cuvînt că „pe măsură ce crește importanța strategică a intelectualilor în cadrul sistemului, aceștia dobîndesc un potențial sporit de conflict, devenind atît o posibilă sursă de schimbări sociale radicale, cît *și* ținta unor încercări masive de cooptare, persuasiune și opresiune" [10]. Rezultă deci că în contextul țărilor capitaliste dezvoltate există, pe lîngă o serie de condiții favorabile înfăptuirii alianței dintre clasa muncitoare și intelectualitate, numeroase obstacole ce se cer a nu fi ignorate.

Între condițiile defavorizante pentru forjarea acestei alianțe am aminti : existența unor interese imediate („corporatiste") care separă atît diversele grupuri ale intelectualității între ele, cît și intelectualitatea în ansamblul ei de clasa muncitoare ; absența unității de acțiune a diferitelor detașamente ale clasei muncitoare, concretizată în plan politic în absența colaborării între partidele comuniste și partidele socialiste sau social-democrate ; perpetuarea unor „reticențe" de factură uvrieristă față de posibilitățile angrenării în masă a intelectualității într-un proces de transformări revoluționare ; eforturile depuse de burghezie în direcția menținerii categoriilor sociale dominate în sfera de influență a propriilor ei interese și valori. Rezultă, deci, că, pe de o parte, factorii ce se repercutează negativ asupra procesului de făurire a alianței sînt atît de natură obiectivă, cît și subiectivă, iar pe de altă parte, ei țin nu numai de raporturile existente între intelectualitate și fiecare dintre cele două clase fundamentale ale societății burgheze, ci și de raportul de forțe existent între acestea. Acești factori acționează în mod diferit în funcție de condițiile concrete dintr-o țară capitalistă dezvoltată sau alta, profunzimea impactului lor fiind mediată în permanență de gradul de adecvare a conștiinței sociale a intelectualității la existența sa socială.

Fără a putea să ne oprim sistematic asupra tuturor acestor aspecte, vom încerca să creionăm totuși cîteva elemente menite să sugereze complexitatea problemelor pe care le ridică înfăptuirea în practică a alianței strategice dintre clasa muncitoare și intelectualitate, cît și rațiunile pentru care ea constituie una dintre cerințele majore ale luptei

[10] Marlis Krueger și Frieda Silvert, *Dissent Denied. The Technocratic Response to Protest,* New York, Elsevier, 1975, p. 13.

anticapitaliste și înaintării spre socialism în țările dezvoltate din Occident.

O bună parte a cercetărilor dedicate intelectualității au pus în lumină faptul că prezența unei conștiințe „mistificate" este unul dintre principalele obstacole în calea actualizării depline a potențialului ei de schimbare. Aceasta nu se datorează exclusiv impactului ideologiei burgheze, ci derivă în bună măsură și din *specificul condiției intelectualității.* Un intelectual comunist francez releva în acest sens : „Subestimarea de către intelectuali sau reticența lor față de conținutul de clasă al schimbării sînt date de fapt. Ele țin de locul specific pe care-l ocupă păturile de intelectuali — tot mai diverse — în raport cu procesul de producție, cît și în ansamblul relațiilor sociale. Specificitatea intelectualității se traduce în reprezentări și atitudini particulare. Ea are un fundament obiectiv pe care ar fi iluzoriu să-l subestimăm" [11]. Într-un foarte interesant studiu, André Gorz individualiza una dintre sursele acestei stări de lucruri, remarcînd faptul că deși „vis-à-vis de superiorii lor ierarhici și de reprezentanții capitalului, ei (lucrătorii tehnico-științifici — *n. ns.*) se află în aceeași situație cu muncitorii, formația lor școlară nu-i face însă să se simtă a aparține clasei muncitoare, deși obiectiv ei îi aparțin... Ei sînt muncitori mistificați și această mistificare este menținută de privilegiile lor ierarhice" [12]. Reținem din cele de mai sus nu atît ideea confluenței dintre muncitori și intelectualitatea tehnică, în cazul căreia tendința de apropiere de clasa muncitoare este în mod cert mult mai accentuată decît în cel al altor grupuri ale intelectualității, cît pe aceea a existenței unor privilegii ierarhice care acționează negativ asupra adecvării conștiinței intelectualității la existența ei socială.

Considerăm că înțelegerea rolului jucat de asemenea factori ar putea fi sesizată mai bine prin intermediul distincției între *interese imediate* și *interese fundamentale.* Luăm ca punct de plecare definiția dată de Erik Olin Wright : „Interesele de clasă imediate constituie interese manifeste în cadrul unei structuri date a relațiilor sociale ; interesele fundamentale concentrează acele interese care pun în discuție însăși structura relațiilor sociale. Altfel spus, interesele imediate sînt definite în cadrul unui mod de producție dat

[11] Pierre Duharcourt, *La construction de l'alliance,* în *Les Intellectuels la culture et la révolution,* ed. cit., p. 235.

[12] André Gorz, *Technique, techniciens et lutte des classes,* în „Les Temps Modernes", nr. 301—302, 1971, p. 169.

(interese care îl iau pe acesta ca dat), în timp ce interesele fundamentale trimit spre alt mod de producţie (ele pun în discuţie modul de producţie însuşi)“ [13]. Această distincţie pe care autorul citat o opera referindu-se la clasa muncitoare poate explica într-o oarecare măsură stabilitatea relativă a capitalismului postbelic. Întrucît interesele imediate, care nu pun problema depăşirii modului de producţie, sînt interese „incomplete“ ce-şi pot găsi satisfacerea în limitele sistemului dat, ele permit burgheziei ca, prin realizarea unor reforme care nu-i afectează dominaţia, să evite evoluţia luptei de clasă spre o ciocnire între interesele fundamentale. Creşterea economică din primele decenii postbelice, pe de o parte, intensificarea şi subtilizarea mijloacelor de impunere a hegemoniei burgheze, pe de altă parte, au oferit un cîmp larg de manevră, avînd ca efect menţinerea militantismului clasei muncitoare din unele ţări capitaliste dezvoltate la un nivel mai scăzut. Canalul principal pe care şi-a promovat clasa dominantă propriile interese a fost tocmai cel oferit de distanţa existentă între interesele imediate şi cele fundamentale ale clasei muncitoare.

În cazul intelectualităţii, a cărei tranziţie de la un statut „independent“ la unul de dependenţă şi subordonare s-a produs relativ recent, realizarea joncţiunii între interesele sale imediate şi cele fundamentale — condiţie a angajării în lupta pentru socialism — este mult mai dificilă decît în cazul clasei muncitoare. Interesele imediate ale unor grupuri de intelectuali — ţinînd de venituri, de locul ocupat în ierarhia socială, de anumite stereotipii ale conştiinţei lor sociale, preluate adesea de la categoriile din care provin etc. — le împiedică să se emancipeze de hegemonia burgheză. Ele percep încă deformat propria situaţie socială şi, în consecinţă, exprimă atitudini sociale şi politice care contravin intereselor lor fundamentale. Interesele imediate, legate de privilegiile minime, reale sau aparente, pe care le au aceste grupuri în raport cu clasa muncitoare, constituie fundalul manifestării lor ca „proletari mistificaţi“, după cum spunea Gorz, care „luptă împotriva faptului de a fi consideraţi proletari“ şi nu în vederea depăşirii — prin transformarea societăţii existente — a structurilor a căror funcţionare îi „proletarizează“. André Gorz remarca rolul pe care îl joacă în acest plan diviziunea socială a muncii : „Dacă lucrătorii tehnico-ştiinţifici şi muncitorii sînt în aceeaşi situaţie vis-à-vis

[13] Erik Olin Wright, *Class, Crisis and the State*. ed. cit., p. 89—90.

de capital, ei nu sînt situaţi în aceeaşi manieră *unii faţă de alţii*... Relaţia între unii şi alţii, *acolo unde este directă*, nu este o relaţie de reciprocitate, ci un raport *ierarhic*“ [14]. El releva totodată că „Diviziunea capitalistă a muncii este mai mult o tehnică de dominaţie decît una de producţie... *Toţi cei care, sub vălul competenţei tehnice, sînt chemaţi să supravegheze buna desfăşurare a producţiei, servesc de fapt perpetuarea diviziunii ierarhice a muncii şi a raporturilor capitaliste de producţie*“ [15].

Această situaţie face ca la nivelul intereselor imediate să se manifeste mai degrabă o divergenţă între categoria salariaţilor intelectuali şi clasa muncitoare ; acest „corporatism“ împiedică adesea sesizarea comunităţii intereselor fundamentale, al căror temei obiectiv este poziţia lor comună faţă de capital. Perpetuarea situaţiei amintite este potenţată şi de faptul că intelectualitatea însăşi reprezintă un grup social extrem de neomogen, foarte diversificat în ce priveşte interesele sale imediate. Dacă chiar în cazul lucrătorilor tehnico-ştiinţifici, grupul cel mai apropiat de clasa muncitoare, se manifestă interese imediate divergente, lucrurile sînt încă mai complicate în cazul altor grupuri ale intelectualităţii. Manifestarea „corporatismului“ atît între grupurile intelectualităţii, cît şi în relaţiile dintre acestea şi clasa muncitoare stînjeneşte, pe de o parte, conturarea intereselor fundamentale ale acestei categorii în ansamblul ei, iar pe de altă parte — şi cu atît mai mult —, sesizarea convergenţei între interesele ei fundamentale şi cele ale clasei muncitoare.

Cu toate deosebirile existente între ele, cele două tipuri de interese nu sînt despărţite de un zid de netrecut ; promovarea intereselor imediate, care dă substanţă luptei cotidiene a oamenilor muncii — fie ei muncitori sau intelectuali — nu este un cerc vicios, fără ieşire. Unele interese imediate şi reformele impuse ca urmare a afirmării acestora pot juca un rol important în conturarea tendinţei de depăşire a capitalismului, altfel spus, a unor reforme care, deşi consonante cu relaţiile existente, aproximează mai exact decît altele, coincid în mai mare măsură cu interesele fundamentale ale oamenilor muncii. Am semnala în acest sens importanţa deosebită a revendicărilor calitative în realizarea joncţiunii între interesele imediate şi cele fundamentale. Deşi acestea vizează şi ele obţinerea unor reforme în cadrul sistemului

[14] André Gorz, *Technique, techniciens et lutte des classes*, p. 155.
[15] *Idem*, p. 165—166.

dat, prin încărcătura lor specifică — *aceea de a se axa nu doar în jurul a ce și cît obțin* diversele categorii de salariați, *ci și cum* — ele pun în discuție, într-o măsură mai mare sau mai mică, structura însăși a relațiilor capitaliste. Raportîndu-se critic față de tendința de subapreciere a unor atari revendicări, Enrico Berlinguer evidenția următoarele : „În acei ani (de după război — *n. ns.*) se punea problema cantității dezvoltării, chiar și pentru cei mai calificați reprezentanți ai stîngii. Obiectivul era reconstrucția, iar mișcarea muncitorească urmărea cu consecvență satisfacerea cerințelor elementare de viață ale maselor de oameni ai muncii. Astăzi, mișcări de masă și idei care interesează milioane de oameni pun în discuție semnificația, sensul însuși al dezvoltării sau, cum s-a spus recent, *ce* producem și *de ce* producem... Au fost acuzați în mod pripit, în bloc, tineri și tinere, de faptul că nu au vrut să muncească (sau să învețe) numai pentru că au îndrăznit să pună întrebări și să dorească să discute despre de ce să muncească (sau de ce să studieze). Lăsînd la o parte manifestările extremiste și iraționaliste, această problemă este reală, ea există“ [16]. Tendința de sporire a revendicărilor calitative deschide un teren favorabil convergenței între interesele imediate și cele fundamentale ale fiecărei categorii de salariați, precum și sesizării intereselor fundamentale ale tuturor categoriilor de salariați. Accelerarea procesului de apropiere între clasa muncitoare și intelectualitate, depășirea „corporatismului“ în relațiile din cadrul fiecărui grup și în relațiile dintre ele depind astăzi în bună măsură de sporirea ponderii revendicărilor calitative în confruntarea dintre acestea și marele capital. Fără a dezvolta pe larg acest aspect, ținem să subliniem că importanța căpătată de problematica autogestiunii relevă deja conturarea unor asemenea puncte geometrice de întîlnire a intereselor imediate cu cele fundamentale. Această revendicare atinge capitalismul într-unul din punctele sale vitale, tocmai pentru că imposibilitatea înfăptuirii ei plenare pe terenul capitalismului aduce în discuție necesitatea depășirii lui.

Subliniind rolul important ce a revenit „noii stîngi“ în evidențierea necesității de a completa revendicările de ordin cantitativ cu cele de ordin calitativ, fapt ce indică o dată în plus actualitatea și relevanța acestei mișcări în ce privește confruntările de clasă din capitalismul contemporan, Marcuse nota următoarele : „există o legătură strînsă între lupta «noii

[16] Cf. „Rinascita“, nr. 42, 1979, p. 1.

stîngi» împotriva formelor învechite ale opoziției și tendințele opoziționale ale luptei de clasă, care se afirmă actualmente în rîndurile clasei muncitoare : autonomia contra unei organizări autoritar-birocratice ; din anii '60 ocupările de fabrici și concepțiile cu privire la autoconducerea producției și distribuției capătă o nouă dimensiune“ [17].

Pentru clasa muncitoare, importanța atragerii intelectualității de partea ei nu ține doar de potențialul contestatar al acesteia, ci în mod esențial de rolul social constructiv ce revine intelectualității în virtutea actualei dezvoltări a forțelor de producție, legată indestructibil de revoluția științifico-tehnică. Altfel spus, interesele fundamentale comune ale acestor categorii țin nu numai de abolirea capitalismului, ci și de edificarea socialismului. Tocmai acest fapt îi conferă intelectualității statutul de *aliat strategic* al clasei muncitoare. În condițiile țărilor capitaliste dezvoltate, unde statul capitalist a asimilat tehnologia modernă în metodologia acțiunii sale cotidiene, „*strategia revoluției socialiste* trebuie să cuprindă, de asemenea, în metodologia ei de acțiune — cel puțin în țările dezvoltate și în *funcție de condiții* — *programe concrete de utilizare a tehnologiei moderne și de neutralizare a dispozitivelor corespunzătoare ale statului capitalist*“ [18]. Or, înfăptuirea acestui deziderat și, cu atît mai mult, condițiile specifice edificării socialismului într-o țară care pleacă de la un nivel înalt de dezvoltare a forțelor de producție fac indispensabilă alianța clasei muncitoare cu categoriile sociale ce au un rol important în pregătirea și organizarea producției moderne.

Pe de altă parte, necesitatea acestei alianțe nu derivă exclusiv din cerințele producției moderne, ale unei infrastructuri modelate de revoluția științifico-tehnică, ci și din rolul hotărîtor ce revine suprastructurilor politice și ideologice în menținerea — și deci și în depășirea — capitalismului, dar mai ales în edificarea socialismului, orînduire în care factorul conștient joacă un rol crucial. Dat fiind locul pe care-l ocupă intelectualitatea în viața spirituală a societății, este cert că procesele transformatoare sînt de neconceput fără aportul său, fără angajarea sa în strategia schimbării revoluționare a societății.

[17] Herbert Marcuse, *Actuels*, ed. cit., p. 17.

[18] Pavel Apostol, *Calitatea vieții și explorarea viitorului*, București, Editura politică, 1975, p. 140—141.

De aici și pînă la a afirma, așa cum fac o serie de autori, că întrucît menținerea capitalismului este dependentă de asigurarea „consensului", intelectualitatea ar fi devenit elementul nodal al transformării revoluționare este însă o mare distanță. O asemenea viziune — destul de răspîndită în rîndurile unor grupuri ale intelectualității însăși, ale celei „umaniste" mai ales — și-a făcut simțită prezența chiar în perioada manifestării „noii stîngi". Într-un interviu acordat revistei „Critica Marxista", Claus Offe semnala că atitudinea amintită a fost, pe de o parte, o consecință a înțelegerii rolului central ce revine unora dintre componentele suprastructurii în reproducerea societății existente (care apar la el sub denumirea de „instanțele reproducerii societății"), iar pe de altă parte, a lipsei de comunicare între „noua stîngă" și organizațiile politice ale clasei muncitoare. Mișcarea din '68, nota el, a tins „să privilegieze problemele legate de instanțele reproducerii societății mai degrabă decît pe cele legate de producție și raporturile economice. Preeminența momentului antiinstituțional se explică prin dificultățile ce se ridicau în fața întîlnirii mișcării cu luptele partidelor muncitorești" [19]. Evident, nu „accentul pus asupra momentului reproducerii societății, care a avut o imensă valoare novatoare", ci *„exclusivitatea atașamentului față de acesta a constituit o limită"* [20] (subl. ns.). Ca și în alte cazuri, această tendință unilateralizatoare și-a găsit replică în chiar rîndurile „noii stîngi". Sesizînd carențele poziției semnalate mai sus, Tom Nairn preciza : „Se spune adesea că acele contradicții ce au devenit centrale pentru capitalismul tîrziu se concentrează la nivelul a ceea ce a fost denumit în mod tradițional «suprastructură»..., dar ele nu pot fi opuse în realitate contradicțiilor sau problemelor structurii socio-economice... întrucît, în mod evident, derivă din acestea" [21].

Altfel spus, contradicțiile ce se manifestă la nivelul suprastructurii politice și ideologice nu sînt contradicții între intelectualitate și burghezie, ci efect al contradicțiilor antagoniste dintre principalele clase ale orînduirii burgheze, contradicții ce-și au originea în însăși structura societății. Ca atare, oricît de implicată ar fi intelectualitatea în organizarea și funcționarea componentelor burgheze ale suprastructurii, oricît de „critică" ar fi în raport cu acestea, ea nu poate determina de-sine-stătător modificarea sau înlăturarea lor. Transformarea lor este dependentă în mod fundamental de schimbarea raportului de forțe dintre clasa muncitoare și burghezie și abia subsidiar de sensul acțiunii intelectualității. Desigur că accelerarea procesului de schimbare a raportului de forțe este influențată de ieșirea intelectualității de sub hegemonia burgheză, dar această condiție necesară a înlăturării capitalismului nu este și suficientă.

Subliniind necesitatea atragerii intelectualității de partea clasei muncitoare, nu trebuie să scăpăm nici un moment din vedere că înfăptuirea acestei alianțe este *vitală* pentru intelectualitate. Respingînd teza lui Bon și Burnier, care susțin că „noii intelectuali" sînt „o forță autonomă capabilă *să confrunte în toate componentele sale neocapitalismul*" (subl. ns.), într-o luptă care nu are nimic de-a face cu „lupta tradițională a exploataților împotriva exploatatorilor" [22], Michel Löwy sublinia cu pertinență faptul că „lăsați de unii singuri, intelectualii și studenții sînt condamnați în ultimă analiză la sterilitate, impas, eșec și la descurajarea și demoralizarea ce rezultă de aici" [23].

Experiența „noii stîngi" este extrem de simptomatică în acest sens. Ea a demonstrat că, în sine, intelectualitatea și studențimea nu pot exprima decît o fațetă a rolului lor social-politic — cea de forțe contestatare. Calitatea de forță revoluționară a intelectualității — în sensul cel mai larg al acestui cuvînt, implicînd deci, mai presus de orice, dimensiunea constructivă — nu poate căpăta contururi depline în afara alianței cu clasa muncitoare, în cadrul unui proces în care contestarea să fie subordonată dimensiunii constructive.

Moment necesar, exprimînd dezangajarea și distanțarea față de ordinea existentă, contestația nu poate fi mai mult decît un preludiu ; ea nu conferă ca atare statutul de forță revoluționară, deși îl prefigurează și îl actualizează parțial.

---

[19] Claus Offe, *Dopo il sessantotto : Stato, movimenti, società nella R.F.T.*, în „Critica Marxista", nr. 1, 1980, p. 16.

[20] *Ibidem.*

[21] Tom Nairn, *New Contradictions*, în Arthur Lothstein ed., *„All We Are Saying..."*, *The Philosophy of the New Left*, New York, Capricorn Books, 1970, p. 70.

[22] F. Bon și M. A. Burnier, *Les nouveaux intellectuels*, Paris, Seuil, 1971, p. 236—237.

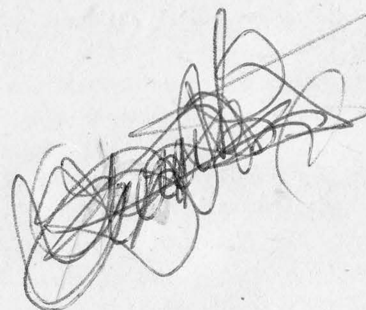
[23] Michael Löwy, *Pour une sociologie des intellectuels révolutionnaires*, Paris, P.U.F., 1976, p. 280.

Contestaţia rămîne negare în sine atîta timp cît nu este integrată unui proces mai amplu care să vizeze transformarea ordinii date pe baza posibilităţilor deschise de însuşi sistemul existent şi cu mijloacele adecvate realităţilor acestuia. Faptul că pînă în prezent tendinţa de radicalizare spre stînga a intelectualităţii s-a concretizat, la nivelul unei mari părţi a acesteia, mai ales în comportament de tip contestatar, nu înseamnă că ea este „condamnată" doar la un asemenea rol. Ea poate juca un autentic rol revoluţionar în cadrul ţărilor capitaliste dezvoltate, dar *actualizarea potenţialului ei revoluţionar este mediată de alianţa cu clasa muncitoare*. Credem totodată că, întrucît înfăptuirea misiunii istorice a clasei muncitoare din aceste ţări este condiţionată de raporturile existente între diferitele partide ale clasei muncitoare, se poate afirma că *unitatea de acţiune între partidele comuniste, socialiste şi social-democrate* este, la rîndul ei, *un factor favorizant al realizării alianţei dintre clasa muncitoare şi intelectualitate*.

Oprind aici încercarea de a decela cîteva dintre aspectele ce favorizează sau, din contră, defavorizează desfăşurarea procesului de constituire şi consolidare a alianţei dintre principalele categorii dominate existente în ţările capitaliste dezvoltate, se impune a preciza că ea este departe de a fi putut surprinde întreaga complexitate a acestei problematici. Întrucît, pe de o parte, alianţa prezintă determinaţii specifice în fiecare dintre aceste ţări, iar pe de altă parte, actuala fază a crizei capitalismului îşi pune în mare măsură pecetea asupra evoluţiei confruntărilor de clasă, avînd adesea efecte divergente, aspectele asupra cărora am insistat nu pot fi considerate mai mult decît *începutul* unui studiu asupra noilor termeni în care se pune problema alianţei dintre clasa muncitoare şi intelectualitate în această zonă a lumii, avînd toate lipsurile inerente oricărui început.

Şi dacă am ales „noua stîngă" ca poartă de intrare în investigarea vastului domeniu pe care-l deschide cercetării marxiste modificarea situaţiei sociale şi a comportamentului intelectualităţii în condiţiile capitalismului postbelic, este pentru că, aşa cum ne-am străduit să evidenţiem, respectiva mişcare a marcat un moment crucial al acestui proces. Mai mult, împărtăşim convingerea căreia Dick Howard i-a dat o expresie fericită : „Noua stîngă poate fi moartă ca mişcare organizată — dar la urma urmei ea nu s-a manifestat

niciodată ca atare. Ea continuă însă să trăiască în toată amploarea contradicţiei sale, dat fiind că structura capitalismului birocratic, bazată pe divizarea societăţii, forţează nu numai apariţia revoltelor tradiţionale, ci şi a unora noi... *Viitorul noii stîngi* — al ei şi cel pe care (oricît de implicit) l-a conceput — *este încă cu noi într-un proiect ce nu s-a născut în capul teoreticienilor, ci s-a structurat chiar în societatea noastră*" [24].



[24] Dick Howard, *The Marxian Legacy*, New York, Urizen Books, 1977, p. 37.

124. * * * *Thoughts of the Young Radicals*, Pitman Publishing Corporation, 1966.
125. Walter Tobagi, *Storia del movimento studentesco e dei marxisti-leninisti in Italia*, Milano, Sugar Editore, 1970.
126. Alain Touraine, *Le mouvement de mai ou le communisme utopique*, Paris, Seuil, 1968.
127. Alain Touraine, *L'après-socialisme*, Paris, Grasset, 1980.
128. Ovidiu Trăsnea, *Probleme de sociologie politică*, Bucureşti, Editura politică, 1975.
129. Ovidiu Trăsnea, *Doctrine politice ale capitalismului contemporan*, Bucureşti, Editura politică, 1977.
130. Ion Tudosescu, *Acţiunea umană şi dialectica vieţii sociale*, Bucureşti, Editura politică, 1980.
131. Irvin Unger, *The Movement. A History of the American New Left (1959—1972)*, New York, Dodd, Mead & Company.
132. Ivanciu Nicolae-Văleanu, *Gîndirea economică burgheză şi lumea contemporană*, Bucureşti, Editura politică, 1975.
133. Constantin Vlad, *Creştere şi valori*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1980.
134. J. Weaver ed., *Modern Political Economy. Radical and Ortodox Views on Crucial Issues*, Boston, 1973.
135. Max Weber, *Le savant et le politique*, Paris, Union Générale d'Editions, 1963.
136. David Westby, *The Clouded Vision*, London, Associated University Presses, 1976.
137. D. Wigery ed., *The Left in Britain (1956—1968)*, Harmondsworth, Penguin Books, 1975.
138. Karl von Wolferen, *Student Revolutionaries of the Sixties*, The Hague, International Documentation and Information Center, 1970.
139. Jack Woodis, *New Theories of Revolution*, New York, International Publishers, 1972.
140. Erik Olin Wright, *Class, Crisis and the State*, London, Verso Editions, 1979.

CUPRINS